

2705
S/A

القرن الثاني

(من كتاب)

جامع العلوم الملقب بدستور العلماء

في اصطلاحات العلوم والفنون بتصريح شاف وتوضيح واف
للقاضى الفاضل عبد النبي بن عبد الرسول العثماني الاحمد نكري
صاحب التصانيف الرائقة والحواشي الفائقة اثرناه بالطبع
لقلة المصنفات في هذا الموضوع المقبول و حملنا على انتخابه
كونه بسيطا في مهات المعقول والمنقول

قد امر

تهذيبه وطبعه الجامع للفصل الديني والديني المولوي السيد
ابو الفرح يوسف الحسيني الحيدر آبادي معتمد مجلس
دائرة المعارف النظامية

الطبعة الاولى

في مطبعة دائرة المعارف النظامية بحيدرآباد دكن الهند
بإدارة العبد الحقير امير الحسن النعماني مدير المطبعة كان الله له

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ باب الالف مع الالف ﴾

﴿ الاحمد ﴾ وفي حقيقة الحقيقة للحكيم السنائي رحمة الله عليه (۱) *
 گفت احمد از صراط مستقيم * نام من احمد ولي خالي زميم
 چون علی بشنید قول سرمدی * از زبان جان بگوش بخردی
 گفت من محمود بی و اوم بحق * راز پنهانت نهادم بر طبق
 و او محمود است و ميم احمد است * موی آن مو پیش چشم بخرد است
 هر که بردارد ز پیش چشم مو * جمله اسما را مسمی داند او
 ﴿ الال ﴾ (۲) خطبه کرد عمر رضی الله عنه ام کلثوم را از علی رضی الله عنه
 پس عذرا آورد بصغر سن ام کلثوم و باینکه نگاه داشته شده است او را برای
 پسر برادر خود جعفر رضی الله تعالی عنه پس گفت عمر رضی الله تعالی عنه
 (۱) ثم لما نظرت في الحقيقة ما وجدت هذه الايات فيها فاعلمها تكوّن في نسخة

﴿ ف (۱) ﴾

﴿ الال ﴾

﴿ ف (۲) ﴾

اراده نکرده ام باهرا ولیکن شنیدم رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم
که میفرمود هر سببی و نسبی که هست منقطع می شود در روز قیامت سوای
سبب و نسب من و همه فرزندان دختری عصبه ایشان پدران ایشان باشند
سوای فرزندان فاطمه پس بد رستی که من پدر و عصبه ایشانم — فعلیکم
ایها المؤمنون بحب بنی فاطمة رضی الله تعالی عنها و تعظیمهم و تکریمهم
و اعانتهم بالجنان و اللسان و الا بدان نعم القائل —

سادات اعظم اند و اوصاف شان جلی * فرزند مصطفی و جگر گوشه علی
بر فعل شان نظر مکن ای دل بجاهلی * الصالحون لله و الطالحون لی
و ایضاً

سادات نور دیده اعیان عالم اند * از حرمت محمد و از غزت علی
فردا طعام معده دوزخ شود کسی * کامروز از محبت شان نیست ممّتی

گر زلتی از ایشان صادر شود رواست

نتوان شکست حرمت ایشان ز جاهلی

از بهر آنکه سید کونین گفته است

الصالحون لله و الطالحون لی

فاضل نامی سید غلام علی آزاد بلگرامی سلمه الله تعالی در رساله خود مسمی
(بسنند السعادات فی حسن خاتمة السادات) فرموده که آنچه در باب بشارت

سادات عالی درجات * وفقهم الله تعالی للخیرات * بنظر جامع اوراق رسیده

ولیکن بر ارباب فطانت و ذکا این هم هویدا است که هر چند نفع قرابت

و شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم عاصیان اهل بیت را ثابت و مقرر

است اما شک نیست که صدور منہیات از ذات ایشان خلاف مرضی آنحضرت

است صلی الله علیه و آله وسلم و چون سادات مباشر حرکات ناپسندیده شوند
خاطر اشرف را چه قدر گران میرسیده باشد که اولاً دمن خلاف طریقه من
اختیار کرده اند و خود را دستور العمل ضلال و اضلال امت من ساخته
و در حقیقت ساداتی که برخلاف جد نزرا گوار راه روند و دیده و دانسته
طریق عتوق و نافرمانی سر میکنند آنحضرت را در جناب عزت تعالی شانه
خجالت میدهند معاذ الله منها و باز فردای قیامت از آنجناب چشم شفاعت
دارند این معنی از عالم انصاف بمر احل بعید است خوب گفت کسی که گفت
فرزند منی که نیست بر راه منی * چون آیه منسوخ کلام الله است
گرفتیم که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم با وجود ملال خاطر اقدس
بر عایت صله رحم لب شفاعت کشاید این کس را در اخوان و اقرا ن چه
آبروست زیرا که بی شک عنایت و التفات آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
بصلحاء اهل بیت دیگر خواهد بود و بمصاة اینها دیگر * میل اول طبعی ست
و میل ثانی قسری طائفه اولی بر صدر بهشت خرامان روند و طائفه آخری
سر در گریبان خجالت فرو برده از در آیند نزد ارباب غیرت بهشتی
که باین رسوائی دست دهد بدتر از دوزخ است عرفی گوید -

کسی کز لذت طاعت بود محروم من ضامن
که بگذارند در جنت ولی باداغ حرمانش

پس سادات را باید که در شکر طهارت طینت و بشارت مغفرت طریقه
جدا مجد اشرف خود اختیار کنند و بر اتیان مامورات و اجتناب منہیات
قدم افشند و امت را بر اراه مستقیم شرع هدایت نمایند که منطوق الولد الحر
یتقدی بآیاه الغر * احق و اقدم اند باتباع طریقه نبوت و تعدیل قسطاس

شریعت * و نشاند که با اعتماد شرافت نسب از راه روید و در تیه معاصی و مناهی
سرگردان شوند که حق سبحانه و تعالی میفرماید ان اکرمکم عند الله اتقاکم *
و المراد باهل البیت فی قوله تعالی انما یرید الله لیزهبن عنکم الرجس اهل البیت
ویطهرکم تطهیرا * ازواج النبی صلی الله علیه و آله وسلم لدلالة ما قبل هذه الآیه
وما بعدها * و ما روی مسلم فی صحیحہ انه خرج النبی صلی الله علیه و آله وسلم غداة
وعليه صرط من شر اسود فجاء الحسن بن علي فادخله فيه ثم جاء الحسين
فادخله معه ثم جاءت فاطمة فادخلها ثم جاء علي فادخله ثم قال انما یرید الله الآیه
بدل علی انهم اهل بیت لا علی انهم لیس غیرهم لان تخصیص اهل البیت بهم
لا یناسب ما قبل الآیه المذکورة و ما بعدها کما لا یختفی علی المتأمل والضمیر
فی یطهرکم علی التغلیب لان النبی صلی الله علیه وسلم داخل فی هذا الحکم و کلام
القاضی البیضاوی صریح فیما ذکرنا فی التفسیر الحسینی و صاحب عین المعانی
فرموده که ظاہر تفسیر بران دلالت دارد که اهل بیت ازواج اند اما از
عائشه و ام سلمه و ابی سعید خدری و انس بن مالک رضی الله تعالی عنہم نقل
کرده اند که اهل بیت فاطمه و علی و حسن و حسین اند رضوان الله تعالی
علیہم اجمعین و در اسباب نزول از ام سلمه رضی الله تعالی عنہا آورده که فاطمه
رضی الله عنہا در آمد و جهت پدر سنبلوسات یا گوشت پخته آورده حضرت
فرموده که ای فاطمه علی و هر دو فرزند را بخوان تا برین خوان بامام کاسه
شوند چون طعام خورده شد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم فضله آن کلیم
بر ایشان پوشید و گفت خدایا اینها اهل بیت من اند رجس را از ایشان ببر
و ایشان را پاکیزه گردان این آیت نازل شد و من سر خود در زیر کلیم کردم که
یا رسول الله من نه از اهل بیت تو ام فرمود که انت علی خیر و ازین جهت است

کہ آل عبار از بیج بن اطلاق می کنند انتهى * و انت تعلم ان القاضي البضاوی لم یطلع علی شان نزول هذه الآیه الذي ذكره صاحب عين المعاني او انغمض عنه او لم یثبت عنده وان ثبت ان هذه الآیه الکریمه نزلت مرتین مرة فی حادثه الازواج المطهره و مرة فی هذه الحادثه التي روتها عائشه رضی الله عنها و غيرها فلا اشکال والله اعلم بالصواب *

﴿ الف (۳) ﴾ وقال العارف النافی مولانا الشیخ نور الدین عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی

آیت قرآن کہ خوب و دلکش است
شش هزار و شش صد و شصت و شش است
یک هزار و شش و عده و دیگر و عید
یک هزار و شش امر و یک نہی شد بد
یک هزار او مثال و اعتبار
یک هزار از قصه هایش یاد دار
یا نص دش بحث حلال است و حرام
صد دعا تسبیح اندر صبح و شام
شصت و شش منسوخ و ناسخ از کتاب
فہم کن و الله اعلم بالصواب
﴿ باب الالف مع الباء الموحدة ﴾

﴿ ابو القاسم ﴾ کنیت نبی محمد صلی الله علیه و آله وسلم و انما یکنی بہ لان ابنه
علیه الصلاة والسلام کان قاسما من خدمتہ الکبری رضی الله تعالی عنها *
﴿ ابو بکر الصدیق ﴾ اسمہ عبداللہ بن ابی قحافہ عثمان بن عامر بن عمر بن

﴿ ابو القاسم صلی الله علیه و آله وسلم ﴾

﴿ ف (۴) ﴾

﴿ ابو بکر الصدیق رضی الله عنه ﴾

كعب بن لؤي وهو اول الخلفاء الراشدين بعذر رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رضي الله تعالى عنهم اجمعين ومدة خلافته سنتان وثلاثة اشهر وثمانية ايام وقيل سنتان وشهران * توفي رضي الله تعالى عنه في ليلة الثلاثاء بين المغرب والعشاء ثمان مضت من جمادى الآخرة سنة ثلاث عشرة من الهجرة * وله ثلاث وستون سنة * وكان سبب موته حزنا لحقه على مفارقة رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم * وكان مدة شدة مرضه خمسة عشر يوما * ودفن رضي الله تعالى عنه في حجرة ام المؤمنين عائشة رضي الله تعالى عنها مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رأسه عند صدره عليه الصلاة والسلام * وفي شرح المقاصد مرضه ابو بكر رضي الله تعالى عنه مرضه الذي توفي فيه في جمادى الآخرة سنة ثلاث عشرة من الهجرة بعدما انقضت من خلافته سنتان واربعة اشهر اوسمة اشهر فشاور الصحابة وجعل الخلافة لعمر رضي الله تعالى عنه انتهى * (فان قيل) ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم توفي في ربيع الاول بلا خلاف وهو رضي الله تعالى عنه توفي في جمادى الآخرة فيكون خلافته سنتين واربعة اشهر لاسية فما وجه الشك (قلنا) ان ابتداء السنة محتسب من المحرم فان احتسب خلافته من المحرم باعتبار ان ابتداء السنة منه كان ستة وان احتسب من وفاة النبي صلى الله عليه وآله وسلم كان اربعة ولكل وجهة يفهم من مارس كتب التواريخ * وانما سمي رضي الله تعالى عنه عتيقا لجماله وكماله * والعتيق الكريم من كل شيء والخيار منه * ويقال ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال له انت عتيق الرحمن من النار * وقيل لان امه كان لا يعيش لها ولد فلما عاش سمته عتيقا لانه عتيق من الموت *

﴿المجد﴾ نعم الناظم

﴿وف (٥)﴾

يكي شمار ز امجد حروف تا حطی * چنانکه از کلن عشر عشر تا سعنص

(ف) (٦)

الماتريدي

(ف) (٧)

الامام الاعظم

ابو حنيفة نهمان بن ثابت رضي الله تعالى عنه

(ف) (٨)

ابن الحاجب عمر بن عثمان

وليك از قرشت تا ضطغ شمر صد صد * دل از حساب جمل شد تمام مستخلص
 (او المنصور الماتريدي) هو تلميذ ابي نصر العياض ابي بكر الجرجاني *
 تلميذ محمد بن الحسن الشيباني من اصحاب الامام الاعظم ابي حنيفة رحمه الله
 تعالى كذا في شرح المقاصد وما يريده من قرية من قرى سمرقند *

(او حنيفة) كنية الامام الهمام الاعظم نهمان بن ثابت رضي الله تعالى عنه *
 ولادته في سنة ثمانين وتوفي في شهر رجب او شعبان في سنة مائة وخمسين من
 الهجرة * والمنصور الخليفة جعله مسجونا فمات في السجن ساجدا ودفن في بغداد
 في مقبرة خيزران رضي الله تعالى عنه * وروى عن الامام الشافعي رضي الله عنه
 بان الناس في فقه عيال * على فقه الامام ابي حنيفة

وفي المضمرات روى عن كعب الاحبار رضي الله تعالى عنه قال انا نجد في التوراة
 التي انزلها الله تعالى على موسى عليه السلام ان الله تعالى سيكون في امة محمد
 صلى الله عليه وآله وسلم نورا يكنى بابي حنيفة رضي الله تعالى عنه * وهو رضي الله
 تعالى عنه على طريقة ابي المنصور الماتريدي (١) والشافعي رحمه الله تعالى على طريقة
 ابي الحسن الاشعري وفي البحر الرائق شرح كنز الدقائق قد حكى في المناقب
 ان ابا حنيفة رأى النبي عليه الصلوة والسلام في المنام فقال له كيف اوجبت على من
 صلى على سجود السهو فاجاب لكونه صلى عليك ساهيا فاستحسنه *

(ابن الحاجب رحمه الله تعالى) هو ابو عمر عثمان بن عمر بن ابي بكر المشهور
 (١) وفي هذا البيان تسامح ظاهر فان ابا المنصور متأخر عن الامام الاعظم
 وكذا الاشعري عن الامام الشافعي فكيف يتصور كون الامامين على
 طريقتهم وانما المراد ان طريقة الماتريدي هي طريقة الامام الاعظم وطريقة
 الاشعري هي طريقة الامام الشافعي ١٢ المصحح

باب الحاجب * ومن مصنفاته (الشافية) و (الكافية) و (مختصر الاصول
الحاجي) وكان مالكيًا ولد في سنة سبعين وخمس مائة (في اسنا) من مضافات
مصر وتوفي يوم الاربعاء في ستة وعشرين من شوال سنة ست واربعين وست
مائة في الاسكندرية وصار مدفونًا خارج باب البحر *

﴿ ابو مضر ﴾ بفتح الميم وفتح الصاد المعجمة استاذ جارا لله الزمخشري كان عالمًا
وحدانيًا في عصره وقال الزمخشري في مرثيته -

وقائلة ما هذه الدرر التي * تساقطها عينك سعطين سعطين
فقلت هي الدر اللواتي حشا بها * ابو مضر اذني تنائر من عيني
قوله وقائلة اي رب طائفة او جماعة تقول لي مثل هذا وتناثر في الاصل تنائر
يحذف احدي التائين للتخفيف وروى تساقط مكان تنائر *

﴿ ابو علي ﴾ حسين بن عبد الله بن سينا ولد في ولاية بخارى في سنة سبعين
وثلاث مائة وكان تابعًا للنفس الامارة في الشهوات واللذات وصاحب نوح بن
منصور الساماني واستفاد من كتبه ولما احترقت صار متهمًا بالاحراق ولما اراد
السلطان محمود قتله فر الى همدان ثم صار وزير شمس الدولة ثم بعد وفاته صاحب
علاء الدولة والي اصفهان وقال الامام اليافعي انه حفظ القرآن المجيد
وتوفي في رمضان سنة ثمان وعشرين واربع مائة * (واعلم) ان الامام محمد الغزالي
رحمة الله عليه كفر رجلين وهما (ابونصر الفارابي) و (ابو علي) في رسالته المنقذ
من الضلال وهما كانا من اكابر الحكماء المشائين وانما كفرهما بسبب نفيهما
علم الله تعالى بالجزئيات ونفي حشر الاجساد ويجاب قدم العالم وكان تكفير
ابي علي في حياته كما حكى انه لما سمع تكفيره قال

كفر چومنی گداف آسان نبود * محکم ترا ز ایمان من ایمان نبود

﴿ ابو مضر ﴾

﴿ ف (٩) ﴾

﴿ ابو علي بن سينا ﴾

در دهر چو من یکی و آنهم کافر * پس در همه دهر یک مسلمان نبود
و مصنفات ابی نصر فی الحکمة کثیره و کان تارک الدنیا و توفی فی سنة اربعین
و ثلاث مائة و عارف نامی مولا نا الشیخ عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی
در نفحات الانس من حضرات القدس در بیان احوال شیخ مجدالدین
بغدادی قدس سره من قوم ساخته که شیخ مجدالدین بغدادی فرموده که در
واقعه از حضرت رسالت بناء صلی الله علیه و آله وسلم پرسیدم که ما تقول فی
حق ابن سینا قال صلی الله علیه و آله وسلم هو رجل اراد ان یصل الی الله
بلا واسطی فجیته یدی هکذا فسقط فی النار * من این حکایت را پیش استاد
مولا ناجمال الدین چلبی میگفتم او گفت عجب و بعد از آن فرمود که از بغداد
بشام میرفتم تا از آنجا بروم روم چون بموصل رسیدم در مسجد جمعه بودم
چون در خواب شدم دیدم که کسی میگوید که آنجا میروی که فائده
گیری من نظر کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند و شخصی میان ایشان
نشسته و نوری از وی بآسمان پیوسته وی سخن میگفت و ایشان می شنیدند
گفتم این کیست گفتند مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم من پیش وی رفتم
و سلام گفتم جواب گفتند و مرا در حلقه جای دادند چون بنشستم پرسیدم
که یا رسول الله ما تقول فی حق ابن سینا فرمود که اضله الله علی علم دیگر
گفتم ما تقول فی حق شیخ شهاب الدین مقتول گفت هو من متبعیه
بعد از آن گفتم که از علماء اسلام نیز پرسیم — پرسیدم که ما تقول فی حق
نفر الدین الرازی گفت هو رجل معاتب — گفتم ما تقول فی حجة الاسلام
محمد الغزالی — گفت هو رجل وصل الی المقصود — گفتم ما تقول فی حق
امام الحرمین عبد الملك ضیاء الدین ابی المعالی رحمه الله تعالی — گفت هو من

نصر ديني - كفتم ما تقول في حق ابى الحسن الاشعري - كفت انا قلت
وقولي صدق الايمان والحكمة بماية بعد ازان كسى كه نرد بك من بود مرا كفت
ازين سوالها چه ميكنى دعائى در خواست كه ترا فائده كند بعد ازان
كفتم يا رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) امر ادعائى بيا موز فرمود (قل
اللهم تب علي حتى اتوب و اعصني حتى اعود و حجب الي الطاعات و كره
الي الطيبات) انتهى *

﴿ ابو حامد الغزالي ﴾ كنية حجة الاسلام زين الدين محمد الطوسي الغزالي
قدس سره صاحب احياء العلوم و كيمياء سعادت وله قدس سره مصنفات
كثيرة قالوا من اراد ان يضع القدم في سلوك مسلك الدقائق و الحقائق و لطائف
المعارف فلا بد له من مناسبة بها الاترى ان من اراد الاستفادة من مجلس الشعراء
فان كان له طبع موزون يمكن له الاستفادة منهم و من كتبهم و الا فلا فن كان
حريصاً على مطالعة كلام العرفاء و يريد الكمال منهم فان كان له مناسبة بهم
و بمذاقهم و استعداد لانوارهم يرجو ان تشرق عليه شمس المعرفة و الا فخاله مثل
من ليس له طبع موزون و يريد ان يكون شاعراً بمطالعة كتب العروض
و علامة المناسبة ان يطالع اولاً من كتب حجة الاسلام قدس سره سيما احياء
العلوم و كيمياء سعادت فان وجد في نفسه سروراً و شوقاً و تشغراً من الدنيا و ميلاً
الى ملازمة ارباب الكمال و اصحاب الحال فانه علامة تلك المناسبة الشريفة وله
قدس سره كمالات و خوارق في كتب السير و قال الامام عبد الله بن اسعد
اليافعي رحمه الله في الارشاد انه قال الشيخ ابن عساكر في حديث رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم ان الله يبعث لهذه الامة على رأس كل مائة سنة من يجدد
لها دينها انه يبعث على رأس المائة الاولى عمر بن عبد العزيز و على رأس المائة

الثانية الامام الشافعي رضي الله تعالى عنه وعلى رأس المائة الثالثة ابو الحسن
الاشعري وعلى رأس المائة الرابعة ابو بكر الباقلاني رحمه الله وعلى رأس المائة
الخامسة ابو حامد الغزالي رحمه الله وولادته في سنة خمسين واربع مائة
في طوس وتلمذ في نيسابور من الامام الحرمين عبد الملك ضياء الدين ابي المصالي
رحمه الله وخرج منها بعد موته وورد بغداد وفوض اليه تدريس النظامية
وكان يحضر مجلس درسه ثلاث مائة من الالعيان المدرسين في بغداد ومن ابناء
الامراء اكثر من مائة ثم ترك جميع ذلك وتزهدوا في العزلة واشتغل بالعبادة
واقام بدمشق مدة وفيها صنف الاحياء ثم انتقل الى القدس ثم الى مصر واقام
بالاسكندرية ثم اتى عصاه بوطنه الاصل طوس وآثر الخلوة وصنف الكتب
المفيدة وتوفي في صبح يوم الاثنين رابع عشرين من جمادى الآخرة سنة خمس
وخمس مائة وقال السمعاني في كتاب الانساب ان الغزالي بتحقيق الزاي
المعجمة والغزالة قرية من قرى طوس وقال ابن خلكان ان الغزالي بتشديد
الزاي المعجمة على عادة اهل خوارزم وجرجان فانهم يقولون للمصار عصارى
والله اعلم بالضواب

﴿ابن حنن﴾ هو ابو الفتح عثمان بن حنن الموصل كان نحويا مجتهدا في النحو توفي
في بغداد في صفر سنة اثنين وتسعين وثلاث مائة وله مصنفات كثيرة في النحو
﴿ابو الفضل﴾ كنية احمد بن حسين بن يحيى بن سعيد الهمداني المشهور ببديع
الزمان مصنف (المقامات البديعية) وصاحب منتخب التاريخ يويسد كه تاريخ
ثمان وتسعين وثلاث مائة ابو الفضل مذكور كه ساكن هرات بود وفات يافت
گویند كه بسكته فوت شد ودفنش تهجیل كردند شب از قبرش آواز آمد
چون بش قبر كردند دیدند كه ریش خود را بدست گرفته از هول قبر فوت

﴿ف ١٠﴾

﴿ابو الفتح عثمان بن حنن﴾

﴿ابو الفضل احمد بن حسين﴾

شده انتہی و نیز شیخ (ابو الفضل) و الفضول پسر ملا مبارک بود در ادر کلان
او ابو الفیض فیضی است در عہد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ فرماںروای دہلی
بعصاحت و علوجاہی سر فراز بود تاریخ روز جمعہ چہارم شہر ربیع الاول
سنہ یک ہزار و یازدہ ابو الفضل مذکور یعنی ابن ملا مبارک کہ دردکن بود
و حسب الحکم متوجہ آکرہ شدہ در نیم کرویہی از برای سنیر کہ شش کرویہی
از آگرہ واقع است بفرمودہ شاہزادہ سلیم بدست لالہ بر سنک دیو بند بلہ
قتل رسید *

بیغ اعجاز رسول اللہ سرباغی برید * تاریخ است کذا فی منتخب التاریخ
﴿باب الف مع الحاء﴾

﴿الاحمد﴾ قد ذکر فی اول الکتاب یمننا و تبرکاتیل ان علاء الدین سلطان
دہلی کتب الی السلطان احمد سلطان الکجرات *

من علام و علی حرف ج را است * هست ممکن کہ علی جر نکند
لما وصل المکتوب الی السلطان احمد کتب فی الجواب *

نام من احمد ولا ینصرف است * نیست ممکن کہ علی جر بکند

(احمد نگر) بلدہ طیبہ فی الدکن من مضافات اورنگ آباد خجستہ نیباد
حفظہا اللہ تعالی عن الآفات و الشرور و عمر ہامدی الایام و الشہور و چون
بلدہ مذکور مولد فقیر است و تعلق خدمت قضاء آنجا از بزرگان سرانجام
میدہد و مدۃ العمر در و خوش گذرانیدہ و نشو و نما یافتہ حق ان بر خود
واجب میداند ازین جہت شہہ از احوال ان از تواریخ معتبرہ استنباط کردہ
و آنچه بخیر متواتر بتحقیق پیوستہ ہمہ را عرض میدارد کہ بلدہ مذکور را
احمد نظام شاہ بحری علیہ شایب سحاب الرحۃ و النعمان نیادہ و احمد

﴿ف ۱۱﴾

احمد نگر

نظام شاه بحری بر ملك نائب بحری است و ملك نائب بحری از اولاد
 برهمنان پنجانگر است نام اصلی او تیبیهت (۱) و نام پدر او بهریون در
 زمان سلطان احمد شاه بهمنی از اولاد بهمن بن اسفندیار که کوس سلطنت در
 محمد آباد بدر (۲) می نواخت در ملك پنجانگر اسیر شده ملك حسن موسوم
 گشته در ملك غلامان پادشاهی انتظام یافت و چون سلطان احمد شاه بهمنی
 ملك حسن را قابل و صاحب خط و سواد هندوی دید و عقل و رأی او را
 بیندید به پسر بزرگ خود محمد شاه بهمنی بخشید و با وی بمکتب فرستاد خط
 و سواد فارسی در اندک فرصت بهم رسانید و مشهور بملك حسن بهر یو
 گردید و او را بمطای منصب و تقار و ماهی و مراتب ممتاز کرده بمخدمت
 قوش بیگی یعنی داروغگی شکارخانه خاص سرفراز فرموده بحری خاص
 خود حواله نمود و لفظ بهر یو را به بحری تحریف کرده بمخطاب اشرف
 هایون نظام الملك بحری امتیاز بخشید و مخلصت صوبه داری ملك تلنگ قامت
 اعزاز او را دوبالا ساخت و بعد فوت احمد شاه بهمنی چون نوبت سلطنت
 به محمد شاه بهمنی پسر بزرگ احمد شاه بهمنی رسید اشرف هایون نظام الملك
 بحری بموجب وصیت وکیل السلطنة شده ملك احمد پسر خود منصب
 سر لشکری داده چند اقطاع و برگات که در تحت قلمه (دولت آباد) بودند تحت
 جنیر داخل ساخته بملك احمد قروض نموده و حاجی محمد جان قدسی بتعریف
 قلمه دیوگیر المتعارف بقلمه دولت آباد جواهر زواهر آباد را بنظم عالی
 مقدار کشیده میگوید.

(۱) در تاریخ فرشته تیبیهت و بهریون ۱۲ قطب الدین محمود علی مرحوم

(۲) و آن درین زمان از مضافات حیدر آباد دکن است ۱۲ المصحح

در ایام خورداد و اردی بهشت * زند دولت آباد دم از بهشت
 ز دلها صبارفته گرد ملال * هوای بهشت است یارش کال
 درودستش از سبزه فیروزه قام * حصارش ز سنک ز مرد عام
 ندیده کسی جز درین مرغزار * بقلب الا سدا ابتدای بهار
 نه از سیل دیوار باغش خراب * نه بر نخل مومش ستم ز آفتاب
 جو اند پیران این سرزمین * نه سرمانه گر ما بهشت است این
 ز رشع هوای صحت بگل * طیبیان ز بیکاری آنجا خجل
 دل غنچه اش بشکفتد از صبا * بان تند رستی که دیده هوا
 حصارش کند بر سر چرخ ناز * که طاووس عرش است پر کرده باز
 مر این قلعه را بویادرمیان * که رفت از زمین سبزه بر آسمان
 درین ملک مردم خوش آسوده اند * هوایست گوی که فرموده اند
 نیابند برگی درین بوستان * که گرد زبالش بنام خزان
 کلی غنچه نگذاشت فیض سحاب * درین بوستان جز کل آفتاب
 گر از گر به خالی کند ابر دل * عجب گر رود بای موری بگل
 بارداگر ابرسالی تمام * درین خاک کل راندانند نام
 بهار از پی زینت هر چمن * بر دما به از برش کال دکن
 زخم گشته بازارها سبز پوش * دکاهاد کل ز بر جد فروش
 هوایش بخوبی ازان است فرد * که هرگز کسی را تصرف نکرد
 زبس پرده پرده بندد سحاب * عزیز است جوت ماهنوا آفتاب
 زمین دگر بسیار دفرود * ز فیروزه رنگی بخرخ کبود
 و ملک احمد بجنیر رسیده بلوازم ضبط و نسق مشغول گشت اما قلعه سنیر که

که ملك گروه از (جنیر) بسعت مغرب واقع است و قلمه (چوند) و (هر سل) و دیگر قلاع که در عهد سلطان احمد شاه بهمنی تحویل مرهته های اعتمادی بودند تصرف ملك احمد نیامده هر چند و کیل السلطنة فرامین واجب الاذعان قلمه داران جهت تفویض قلاع ملك احمد فرستاد اما مرهته ها عذر نمودند که هرگاه سلطان ما محمد شاه بهمنی بسن رشد و نیز خواهر رسید و صاحب اختیار ملك و مال خواهد گردید آنوقت بموجب فرامین اطاعت نموده قلاع را خواهیم سپرد اما ملك احمد که صاحب عزم بود همت تسخیر قلمه سنیر گماشته محاصره فرمود بعد شش ماه قلمه داران نجافرو دآمده با کلید قلمه ملازمت نمود ملك احمد بفتح قلمه سنیر سر افتخار بذروه فلك دوار رسانیده بر تقد و جنس که بر قلمه مذکور خارج از حیطه شمار بود متصرف شده در همان ایام قلمه چوند و هر سل و جیو دهن و غیره قلاع را جبر او قهر امسخر ساخته تمام ملك کوکن را در قبض و تصرف خود در آورده محمد قاسم فرشته در تعریف قلمه سنیر گوید که آن قلمه ایست واقع بر قله کوهی که از غایت ارتفاع بام ایوانش بفلك کیوان رسیده و عقاب بلند پیر و از از رسیدن بفرازان بر طمع بریده *

کسی ندیده فرازش مگر بچشم ضمیر * کسی نرفته به پشتش مگر به پای کمان ملوک راز رسیدن بان گسته امید * عقاب گاه عروجش فکند بال توان و راقم الحروف قلمه سنیر را در عهد قلمداری عبدالعزیز خان پسر خدمت طلب خان که کوس شجاعت و سخا و تقاره جوان مردی و و غامی نواخت سیر کرد بعد فوتش خلف او محمود عالم خان بقلمداری سنیر می پرداخت هرگاه بسبب تقرر چو شش صوبه دکن و سر دیسمکھی که در عهد محمد فرخ سیر

فرمانروای دهلی در سنه تسع و عشرين و مائه و الف امیرالامرا سید حسین علی
 خان ناظم دکن توسط شکر اچی ملها رزنا دار صلح نموده قرار یافت و بشرط
 عدم تاخت و تاراج ملک و عدم تعرض طرق و شوارع و نگاهداشتن یازده
 هزار سوار در رکاب ناظم دکن اسناد چوبه و سردیسهای شش صوبه
 دکن بمر خود بآنخواه ملک کوکن و غیره در و بست حواله کرد ازین بمر غنیم
 بقریات و قصبات و امصار و بلاد و بقاع واقف گشته شریک غالب شده تمام
 ملک گجرات و مالوه و خاندیس و (ماروار) و دکن و اکثر ملک از هندوستان
 و نگاله را تصرف خود در آورده و از ضعف عساکر اسلام کارنایا بیجار سید
 که شمار اسلام را از قری و امصار برداشتند و مساجد را کتب بلاد منهم
 ساختند و کواکشی منع نمودند و از یلده برهان پور گاو قصایان را جبراً و قهراً
 از اندرون شهر برده دست بریدند و روزی راقم الحروف از قلعه احمد نکر
 بخانه خود می آمد مستوره چادر بر سر کشیده فریاد کرد گریه جان سوز
 و ناله دل دوز آغازه که شیر خواره در کنار دارم هلاک می شود بعد استفسار
 سبب جگر سامعین را باین آتش پاره جواب سوخت که بمزدوری و چرخه
 زنی چند فلوس بهم رسانیده قدری گوشت گاو خریده با اطفال می خوردم
 از آن روز که گوشت گاو موقوف شده بدال و ساگ میگذرانم شیر درستان
 خشک شده شیر خواره قریب بهلاک رسیده و دیگر اطفال نان بدال نمی
 خورند و مقتضای طفلی عذر نمی پذیرند غنیم بسبب غلبه خود قلعه (سنیر) را
 محاصره کرد چون محمود عالم خان دید که برادران و نوکران باغواهی محمد
 حسین نوبته که صاحب مدار محمود عالم خان بود با همه هت هت ساخت داشت همه
 برگشتند و قصد هلاک دارند و از عساکر اسلام مدد و معاونت نمی رسد طفل

مزاجی را کار فرمود و حیات مستعار را بر شهادت که زندگی ابدی و باعث
سرخ روئی سرمدی بود گزیده تاریخ شانزدهم شهر جمادی الاولی سنه سبعین
و مائه و الف از قلعه (سنیر) فرود آمده قلعه را حواله غنیم نمود و قلعه از دست
مسلمین رفت و فوت شد انالله و انا الیه راجعون (آمدیم) بر سر مطلب که چون
اشرف هاپون نظام الملک بحری فوت شد پسرش ملک احمد خود را با احمد نظام
شاه بحری مخاطب ساخته لواء سلطنت برافراشت چون این خبر بسمع
سلطان محمد شاه بهمنی رسید بهجا نگیر خان را بالشکر جرار روانه کرد
جهانگیر خان از کتل (تلی گانون) بقصبه (بهنکار) رسید و احمد نظام شاه بحری
از کتل قصبه (جیور) فرازا آمده مقام نمود هر دو لشکر فاصله شش کوه
قریب یکماه در مقابل یکدیگر نشستند چون ایام برسات بود جهانگیر خان
باستماع آنکه بالشکر احمد نظام شاه بحری خرابی روی داده و طاقت مصاف
ندارند بساط عشرت گسترده باستماع سرود و شراب خواری مشغول بوده
بی خبر بود و چون خبر بی خبری آن بی خبران با احمد نظام شاه بحری با خبر رسید
شب سیوم ماه رجب المرجب سنه خمس و تسعین و ثمان مائه با اعظم خان
از کوهستان قصبه (جیور) سوار شده وقت صبح حوالی قصبه (بهنکار) رسیده
برق آسار لشکر جها نگیر خان ریخت هیچکس را بحال قتال وجدال نداده
جها نگیر خان باسید اسحق خان و نظام خان بقتل رسید و مابقی اسیر
شدند احمد نظام شاه بحری آنها را بر گاو میش سوار کرده در لشکر خود
تشریف نمود و بجان امان داده بجانب محمد آباد (بیدر) روانه ساخت و جایی که
صورت فتح روی نمود احمد نظام شاه بحری باغی طرح کرد و آن را باغ نظام
موسوم گردانید و از همین جهت آن جنگ بجنگ باغ نظام اشتهار دارد و گردان

باغ حصار بزرگ بخت و گل کشید و عمارات عالی بنیاد نهاده (نگینه محل)
 و (سون محل) نام گرد و نهر عظیم از سواد موضع (کافور باری) از چاهی که به
 (نا کابائین) لشکر دارد آورده در اندک زمان از باغ را رشک و وضه رضوان
 گردانید و احمد نظام شاه محری لشکرانه از فتح قصبه (بجیور) مع قریه
 (امام پور) وقف مشایخ و علما فرمود و مظفر و منصور (بجیر) رفت
 و باستصواب یوسف عادل خان نام سلطان محمود شاه بهمنی از خطبه عمو ساخته
 نام خود داخل کرد و چتر سفید که در آن عهد از خصایص سلطان دهلی
 و کجرات بود بر سر گرفت و چون خیال تسخیر قلعه (دولت آباد) در سر
 داشت و وسواس افواج سلاطین (بجپور) و (خیدر آباد) و (بیدر) بود
 و (ازجنیر) تدارک آنها رسیدن دشوار دید رای او چنان اقتضا کرد که مابین
 (دولت آباد) و (بجیر) شهری بنیاد کرده دارالسلطنت و تخت گاه خود باید
 ساخت لهذا در شهر سینه تسع مائه در ساعت ستم مقابل باغ نظام جانب
 مغرب کنار نهر سین طرح شهر انداخت و چون بمسامع آن پادشاه بجم جاه
 رسیده بود که وجه تسمیه (احمد آباد) که پای تخت ملک کجرات از عهد ناست
 سلطان احمد شاه کجراتی است آن است که اسم آن پادشاه و نیز اسم وزیر
 صاحب تدبیر و اسم قاضی معذات کیش احمد بود و از اتفاقات حشمته این معنی
 در وقت طرح آن شهر نیز صورت بست از آنکه نام شهر یار احمد بود و نام
 اصلی نصیر الملك که وزیر المالک او بود هم احمد و نام قاضی لشکر مظفر بیکر نیز
 احمد لهذا آن شهر را بنام (احمد نگر) موسوم کرد و باصرای نامتدار
 و سلاخداران عالی مقدار و اهل خدمات و سایر رفقای خود حکم فرمود
 تا عمارات عالی بنیاد نهاده رشک مصر و بغداد ساختند و حمام

و مساجد متعدده بنا نمودند و شهرهای فراوان آورده و بلغهای مطبوع
دلکش طرز داده (احمدنگر) راه از کشمیر سبز و سیراب ساختند هوای
خوش و سواد دلکش دارد هوای احمدنگر به از دوای سائر بلاد است
و احمد نظام شاه بعد فوت ملك اشرف که قلعدار (دولت آباد) بود قلعہ مذکور
را بتصرف خود در آورده شکست و ریخت قلعہ را تعمیر نموده بمردم اعتمادی
خود سپرده مظفر و منصور با احمدنگر مراجعت نمودند در آن اوان نصیر الملك
گجراتی که وزیر او بود فوت شد و بجای او کمال خات دکنی را بوزارت
برداشت و بعد ازین احمد نظام شاه بحری بیمار شد و بیماری او ناسه ماه امتداد
کشید ارکان دولت را نزد خود خوانده شاهزاده جوان بخت سعادت نشان
شیخ برهان که هفت سال عمر او بود ولی عهد خود گردانید و چهل سال
حکومت کرده در سنه اربع و تسع مائه رایت سعادت از دارفانی بملك جاودانی
برافراخت غریب از خلق برخاست که زمین و آسمان در لرزه آمد نمش
پاکش سادات و فضلا و امرای باجمیل سلطنت دوش بدوش بر کنار هر سین
رسانیده از جنازه ادا کرده بخاک سپردند *

ای سرگهزار خانه ویران کردی * در ملك وجود غارت جان کردی
هر گوهی قیمتی که آمد بجهان * بردی و بزیر خاک پنهان کردی
و بر من قد او گنبد عالی بنا نموده گرد او حصار وسیع بخته و سنگین برداشتند
و آن راه باغ روضه و سوم ساختند و اندرون حصار مقبره قبور متعدده
و چند گنبد خورده واقع است و زمین بیرون حصار مقدار دو تیر پر تاب بلکه
زیاده جانب جنوب از قبور بخته و سنگین و گنبدهای متعدده مملو است يك
وجب زمین از قبور خالی نیست * (این خاکسار) اکثر اوقات با طالب علمان

محبت آگین در آنجا میرفت و اندرون گنبد احمد نظام شاه بحری بحرانی
 که جانب شمال واقع است بتکرار علمی اشتغال میداشت خصوص میر
 عنایت الله مرحوم ولد میر طاهر جنیری که بجهت تحصیل علم بفقر خانه
 سکونت داشت و از اول تا مطول با استعداد تمام ازین خاکسار تحصیل
 نموده سبق معزالیه اکثر اوقات همانجا مقرر بوده آن محب سعیدش پیدرا گفتم که
 امسال در ماه رمضان المبارک بنحای خود بروند و چون فالزیار است کسب
 خریزه نمایند قبول نمود و گفت که اگر با کسب خریزه کسب مسائل فقهی
 دست دهد اولی است قبول کردم چنانچه در آن ماه رمضان شکر او شرح و قافیه
 با حاشیه چلبی در همان محراب گنبد اشتغال داشته روز میگذرانیدیم. الحال هم
 گاه گاهی بیاباغ روضه زیارت قبور و فاتحه نزرگانی که در آنجا مدفون اند قافیه
 می شوم و غفران پناه حافظ محمد عبد الله که شاگرد رشید والد مرحوم بودند
 اندرون حصار باغ روضه مدفون اند با وجود عدم بصارت که در اوان
 خواندن کافیه عارض شده بود دخل در عبارت بوجهی می نمودند که
 از باب بصیرت معجب روی می داد و طبع رسا و فکر صائب داشتند و کلام
 محیسدر اشپای متعدده پسندیده و طرق حمیده می خواندند و از علم
 قراءت بهره تمام داشتند و رساله در تجوید نظم و نثر تصنیف کرده اند
 و راقم الحروف از خدمت ایشان قدری شرح ملا و چند
 ابواب کنز الدقائق استفاده کرد اللهم اغفر له و ارحمه و انت الغفار الرحیم
 و محی الله میر عنایت الله روز یکشنبه وقت ظهر سنه اربع و ستین و مائه و الف
 در جنات هدایت محی الدین خان که با فاعنه و در شربت شهادت چشید (القصه)
 مکمل خان در تربیت و تعلیم آداب برهان نظام شاه چنان کوشش بلیغ نمود که

در ده سالگی کافی و متوسط با استعداد خواند و خط نسخ را خوب می نوشت
 (محمد قاسم) فرشته می نویسد که برهان نظام شاه رساله در علم اخلاق و سلوک
 پادشاهان نوشته بود و بنظر مؤلف در آمده در آخر او این عبارت نوشته بود که
 (کاتبه شیخ برهان بن احمد ملقب بنظام الملك بحری) * و برهان نظام شاه در
 صلاح و تقوی و شجاعت و سخاوت روزگار بود و در وقت سواری در بازار
 (احمد نگر) هرگز زمین و سارالتفات اتنی نمود کسی از مقرین عرض کرد که
 عدم التفات خداوندی با ظراف و جوانب چه سبب داشته باشد فرمود که
 هنگام عبور بسیاری از ذکور و اناث بتماشای این تخاکساری آیند می ترسم که
 چشم من بر ناحر می افتد و وبال آن بر من باشد * و چون آن پادشاه جم جاهد در
 لوائل سلطنت و جهان بینی که ایام شباب و کامرانی بود بزم تسخیر قلمه (کاویل)
 از دار السلطنت (احمد نگر) حرکت فرمود و قلمه را مسخر ساخت از جمله
 اسارای آن قلمه جاریه که در حسن و دلبری باماه و مشتری برابری کردی
 بدست ملك نصیر الملك افتاد چون چشم بران پری رخسار افتاد و زمانه تمتد
 در آینه رخسارش دید و اله و حیران گردید بجز این چاره نداشت که بخدمت
 سلطان بر دو بنظر کیما اثرش در آرد پس در خلوت بر عرض رسانید که از جمله
 اساری چنین جمیله ایست بی مثل محض برای سلطان دام ظلّه از نظرها محرومان
 مستور داشته ام اگر حکم شود بشیستان خاص بیارم * شریار را از اهتزاز
 نسیم این خبر غنچه دل شکفته شد و نصیر الملك را تحسین و آفرین فرمود چون
 شهنشاه فلك چهارم از دیوانخانه این نیکگون طارم بخلوت خانه مغرب
 شتافت و سپرد دوا را چادر کجلی زر نگار بر سر انداخت * ملك نصیر الملك ان
 دلبر شیرین حرکات پری اطوار را از دره ان نظام شاه فرستاد و آن شریار

کامکار از تحت جهان بانی متوجه شبستان کامرانی گشته پیش از حصول کامرانی بشرف همزیانی خود سر فر از ساخته استفسار فرمود که از کدام قومی و با کسی نسبتی و پیوندی داری یا گل ناشگفته بیخاری؟ جواب داد که جام فدای خداوند باد من از فلان قبیله ام و پدر و مادر و شوهر بالفعل در بند سلطان اند. انحضرت بمجرّد استماع نام شوهر از کمال غیرت و پرهیزگاری بی تخرع اقداح سر ام آتش شهوت خود فرو نشاید و گفت خاطر خود فارغ دار که پدر و مادر و شوهرت را از بند بر آورده و باید ایشان بسیارم جاریه زمین خدمت بوسیده و تا شاه بجا آورده علی الصباح که نصیر الملک بمخدمت رسید تهنیت و مبارکباد گفت آن یوسف زمان بسم نموده گفت آن عورت شریف فراش دریافت و او وعده کرده ام که بمردمش سپارم پس در همان مجلس پدر و مادر و شوهرش را حاضر ساخته انعام و اکرام بسیار نموده تسلیم ایشان فرمود (و در عهد) برهان نظام شاه (احمد نگر) رونق دیگر گرفت و علما و فقرا و سادات و اکابر و مشیرا و اصحاب هر فن در زمان او (با احمد نگر) مجتمع شدند و ملا پیر محمد شروانی که در مذهب اهل سنت قدم راسخ داشت و استاذ آن پادشاه عالیجاه بود بحسب اتفاق بشاه ظاهر دکنی که نزدخواجه جهان گاوآن که رکن السلطنت محمد شاه بهمنی بود در قلعه پریندا ملاقات کرد کتاب مجسطی که در علم هیئت است تا یک سال توقف نموده از خدمت ایشان استفاده کرد چون (با احمد نگر) مراجعت نمود برهان نظام شاه موجب توقف استفسار کرد ملا پیر محمد ظاهر نمود که درین مدت بصحبت دانشمندی که طائر بلند پرواز فهم انسانی را بشرف کنه کمالش راهیست و عقل نکته دان عقلای زمانه را بر اطوارش آگاهی نی مشرف گشتم و آن را فوز عظیم دانسته

نخواندن کتاب محسطنی که محک امتحان فضلا بلکه عرق ریز حکمای یونان
و عراق است متشول شدم و در وصف شاه طاهر این رباعی خواند
در وصف کمالش عقلا حیرانند * تقراط حکیم و بوعلی نادانند
با این همه علم و حکمت و فضل و کمال * در مکتب او علم الف می خوانند
(برهان نظام شاه) که بصحبت علما و فضلا رغبت تمام داشت خواهان صحبت
شاه طاهر شد و مکتوبی شوق آمیز و محبت انگیز بقلم آورده مصحوب ملا
پیر محمد بشاه طاهر فرستاده ملا پیر محمد مکتوب برهان نظام شاه را بشاه
طاهر که در بریندا بود رساند و خواهان چون چاره نداشت شاه طاهر
را سامان سفر مهیا کرده روانه (احمدنگر) نمود و اعیان (احمدنگر) و امراء
نامدار و مقربان پادشاه عالی مقدار چهار گروه استقبال کرده باهراز و اکرام
بشهر در آوردند و برهان نظام شاه بعد از ملاقات تعظیم و تکریم تمام نموده
قدر منزلتش را از سائر مقربان درگاه گذرانیده و بعد از فراغ از مهمات که
باسلطانت بهادر گجراتی داشت اندرون قلعہ (احمدنگر) در مکانی که حالا
مسجد جامع است مجلس درس مقرر کرده شاه طاهر در هفته دو روز بدرس
علمای بای تخت دراز مدرسه مشغول میگشت و کتب تحصیلی مذکور می شد
و دراز درس سید جعفر برادر شاه طاهر — و شاه حسن الجواد — و ملا
محمد شیبا پوری — و ملا حیدر استرآبادی — و سید حسن مشهدی — و ملا
علی کلشی استرآبادی — و ملا ولی محمد — و ملا رستم جرجانی — و ملا علی
مازندرانی — و ابوالبرکه — و ملا عزیز الله کیلانی — و ملا محمد استرآبادی
و قاضی زین العابدین — قاضی لشکر ظفر پیکر — و سید عابد الحق
کتابدار پرگنه (انبر) و شیخ جعفر — و مولانا عبد الاول — و قاضی

محمد نور الخطاط بایضا خان — و شیخ عبداللہ قاضی — و دیگر
فضلا و طلبا حاضر میشدند و برهان نظام شاه با استاد خود ملا پیر محمد
شروانی از شروع درس تا اختتام بدوزانوی ادب می نشست و خود هم رد
و قدح و سوال و جواب می نمود. برهان نظام شاه بصحبت شاه طاهر که
مذهب امامیه داشت با اهل و عیال و ملازمان خود مذهب امامیه اختیار
نمود. و قاضی (انبر) را برهان نظام شاه بعد مباحثه که میان شاه طاهر و سایر
فضلا بسبب مذهب بود بدرجه شهادت رسانید. و تفصیل این کلام مناسب
مقام نیست و شاه طاهر در زمان سلطنت برهان نظام شاه در سنه ست
و خمین و تسع مائه فوت شد و اندرون حصار باغ روضه بیرون گنبد نظام شاه
بحری جانب شمال مدفون گردید. و برهان نظام شاه بعد از چند گه
استخوان شاه طاهر بکر بلای معلی فرستاد. و از شاه طاهر چهار پسر ماند
باسم شاه حیدر — و شاه رفیع الدین حسین — و شاه ابوالحسن — و شاه
ابوطالب — و سه دختر که اسامی آن مستورات متفوره همچون ذوات
آنها مستور است و تا حالت ترقیم این حروف فرزندان شاه طاهر بر عمارات
عالیه و محله شاه طاهر که (در احمد نگر) واقع است قابض و متصرف اند
و سنک و چیره و عمارات فروخته بسری برند. و حویلی راقم الحروف نزدیک
محله شاه طاهر است و درین ایام یک منزل حویلی که در آن محله واقع است
از ورته خرید نموده و برهان نظام شاه بعد جلوس در سنه (۹۰۸) بر تخت
سلطنت (قلعه پخته سنگین) کرد زمین باغ نظام بنیاد نهاد. بست و چهار برج
دارد هر برج و فصیل را بهر یک از امراء نامدار عالی مقدار تفویض نموده
ازین جهت در اندک زمانی مرتب شد قلعه (احمد نگر) معدوم النظیر و شیرازه

ملك دكن است و در سنك بست و تدوير و خوش اسلوبي و استحكام يگانه
 قلاع زوى زمين است و آب و هواى (احمدنگر) كه طبل بر دواى ديگر امصار
 و بلاد دارد مشهور خواص و عوام است و احمد نظام شاه بحري جانب شمال
 احمدنگر باغى احداث كرده موسوم به باغ (فيض بخش) گردانيد كه مشهور
 باغ بهشت است اندرون باغ حوض كلان مشمن - و اندرون حوض
 عمارت پخته دو منزله مشمن - و بر كنار حوض ايوان عاليشان و حمام مطبوع
 بنياده * در ايام تعطيل با طلباى يكدل و يك روى بجهت شكار ماهي در آن
 باغ اتفاق سير و تفرج ميشد * الحال نهر آن حوض شكست خورده و باغ
 از بي آبي رو بخرابى آورده هر گاه بحسب اتفاق مرور در آن باغ مي شود
 افسوس و حسرت دست ميدهد و برهان نظام شاه جانب جنوب احمدنگر
 باغى طرح داده منسى بساغ (فرح بخش) و اندرون باغ تالاب مربع - و ميان
 تالاب چيوتره و سيع مشمن - و بالاي چيوتره عمارت عالي مشمن - دو منزله
 بطرز غريب و طور عجيب بنا نموده قلم دو زبان در تحرير و صنفش عاجز
 و سرگردان است * و عقل مهندس در ادراك كنه طراحي آن حيران * و شاه
 طاهر هر چند بتعريفش تكلف نموده اما بكنه و صنفش نرسيده ميگويد *

قصيده غرا

نجد اين منزل فرخنده فال دلگشا
 قبله گاه ملك و ملت كعبه صدق و صفا
 مستدير الشكل سقف او چو سطح آسمان
 مستقيم الوضع ديوارش چو خط استوا
 پايه هاى كرسيش بر گوشه هاى بام عرش

چشم های روزنش بر روضه های جان فزا
کرد برگردش گلستانی چوستان ارم
عندلیب از هر طرف از شوق گلستان سرا
هر زیور شاخ کل از سوزن باریک خار
تکه های غنچه دوزد برگریبان قبا
در میان آن همایون روضه حوض دلفریب
در میان حوض او برجسته نخل دلربا
آن چو کوثر از کثافت های جسمانی بری
وین چو شاخ سدره در حسن و لطافت منها
روضه فی نعمتها الرضوان قال هذه
جنة الفردوس و الا نهار تجری تحتها
ساحت آئینه سمایش پر و زبزم باز
جلوه گاه لعبتات هند و ویرکان خطا
تاقیامت گرد باد فتنه تواند نشاند
بر چنین طنای گردون سای او گردنا
در یخت چونی گنج بر زمین صنعت گر سحر آفرین
بهر طرح این همایون صرح مرصوص البنا
شد زمین پر تو این خط نورانی بدید
امتداد کهکشان بر سقف مرفوع السما
بهر او تا کج یزدهر صبح گردون از صدف
بر فروزد ز آتش خورشید را باد صبا

عاج صبح و آندوشن شام راپیو ند کرد
بهر خاتم بندی دروازه اش دست قضا
بهر جام روزنش می آورد قوس قزح
شیشهای خوب رنگ از کوره گرم هوا
برندارد روز مهر از روزن این خانه چشم
ماه شب منزل کند بر بام این عشرت سرا
هر دورا مقصود اصلی آنکه بکراه بگردند
در گلستان جمال خسر و فرمان روا
آفتاب عالم افروز سپهر سلطنت
شاه غازی شیخ برهان سایه لطف خدا
آن همایون اختری کز ارتفاع منزلت
منزلش رارفته چرخ پیر با پشت دو تا
آنکه کار ملک بی رایش نمی یابد نظام
تا قضا از حاکم رایش نمیکرد رضا
آنکه چون بر رفرف اقبال گردد متکی
بهر او استبرق افلاک باید متکا
سلطنت را مستند گردون اساسش مستند
نخست را اندیشه انجم مسیرش مقتدا
مطربان بزم او هر یک با و از پسند
ساقیان مجلسش هر دم بجام غمزد
می ربایند از دماغ عشق بازان نقد عقل

می دهند آئینه رخسار ساقی را جلا
تا بود طبع عناصر قابل کوب و فساد
ناشود میل طبیعی مبدأ نشو و نما
تچار طاق ملکش ایمن باد ز افساد فلک
چار باغ دولتش خرم زیارات بقا
(و در باغ فرح بخش) نهر عظیم از سواد موضع (گافوریاری) می آید و اندرون
دروازه حصار باغ مذکور نزدیک خزان آب تخته سنگی است کلان بروی بخت
نستملیق این قطعه منقور است * ﴿قطعه﴾

نام این از خوبی آب و هوا * شد فرح بخش این چنین مشهور باد
بود نسبت خان چو ساعی بنا * سمیهای او همه مشکور باد
خواستم تاریخش از پیر خرد * گفت یارب تا ابد مسرور باد
و چون شاه طاهر را بانست خان کدورتی بود در تاریخ باغ فرح بخش چنین
میگوید *

در باغ فرح بخش گذر کن شاهها * اسباب نشاط را نظر کن شاهها
نسبت خان را ز بهر تاریخ بنا * از باغ فرح بخش بدر کن شاهها
و شاه نور (۱) المتخلص بزمهت که در قصبه چهار کونده قلندرانه می گذر آید

(۱) و در حاشیه این چنین مسطور است: و حقائق و معارف آگاه شاه نور
المتخلص بزمهت رحمة الله علیه که در قصبه چهار کونده قلندرانه می گذر آید
و ارادت بخدمت شاه مسافر نقشبندی داشت و با فضل و استعداد نام
هنگامه سخنوری گرم نموده ربه سخن را پایه اعجاز رسانید شعر او بهلو
بشمر مرزا صائب رحمة الله می زند صاحب دیوان و مشید قصائد غفر است

در تعریف باغ (فرح بخش) و باغ (فیض بخش) می گوید *
آدم که ز سیر چین هشت بهشت * در کاشن دل نهال فرحت میکشت
هر هشت بهشت بر مشامش چورسید
بوی کل باغ فرح و باغ بهشت
ز همت صاحب دیوان است شعرا و اکثر بطرز مرزا صاحب واقع شده بی فکر
سخن بلیغ میگفت چنانچه در هجو برهن بجه که سوء ادب را شمار خود
ساخته بود فی البدیهه گشت *

شب کدامین مست گلچین بود در گذار تو
اندکی ز مر دگی دارد گل رخسار تو
نیستم آگه ز تاراج مکیدن های کیست
مانده از جوش حلاوت لعل شکر یار تو
با کمال سر فرازی ای نهال باغ حسن
میکند مشق خمیدن سر و خوش رفتار تو
درس میخواندی بکتاب می نوشتی پیش ازین
این زمان مشق خط بینی است کار و بار تو
دست تقوی ز همت پیدل کشید از دامن
بسکه شده هر فاسق آلوده دامان یار تو

و نعمت خار در عهد برهان نظام شاه امیر کبیر سلیقه شمار و نیک کردار بود
و در توفیق حسنات یکانه روزگار و محله نعمت خان (دراحمدنگر) اظهر من
الشمس است عمارات عالی و مسجد تخته و حوض کلان پیش مسجد وود کا کین
تخته و بادگیر و فیع الشان احداث نموده وود کا کین بازار را وقف اخراجات

کرد و عقب مسجد حمامی بنیاد نهاده که مثل او در بلاد روی زمین نیست *
 شاه طاهر در تاریخ بنای حمام نوشته فرستاد (و آن کتیم جنبا فاطمروا)
 نعمت خان بك سر داشت بنام ملا نادری که بحضور پدر خود فوت شده
 اندرون دوکان شمالی بازار مدفون است و قبر نعمت خان و زوجته او اندرون
 سردابه واقع است که در جنب مسجد جانب شمال است و نعمت خان لا ولد
 فوت شده اندرون دوکان شمالی بازار مدفون است آرد کاکین و عمارات
 و حمام درین ایام او بخرابی آورده سنگ و چیر مهر روز فروخته می شود * اگر
 مرور روزگار بر همین منوال است در چند روز نام و نشان نخواهد ماند *
 سبحان الله رستی و عمر عیاری در عمارات شکنی و بنیاد کنی انگاشته
 امکنه لکوک را بمبلغ سهل میفر و شنود در همین علوهت را منحصر ساخته
 خود را حاتم زمانه می انگارند *

القصة از زمان برهات نظام شاه مذهب امامیه رواج یافت (واحد نگر)
 بمارات و دکانین پخته و حمام ها و باغ های متعدده و نه رهای غیر معدوده
 و نبق دیگر گرفت * و چون برهان نظام شاه بسبب شاه طاهر در ترویج
 آن مذهب بود و وظائف اهل سنت و جماعت را که احمد نظام شاه بحری
 مقرر کرده بود کشیده بشیعه مذهبیان داد و چهار دیواری پخته و مسجد (۱)
 عالی شان و حوض کلان و حجرهای متعدد مقابل قلعه احمد نگر ساخته

(۱) در محرابی که نزدیک منبر است صندوق تبرکات بود بدین تفصیل موی
 مبارک نبی آخر الزمان صلی الله علیه و آله و سلم و چند سی پاره قرآن مجید بخط
 حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه — و دو موی زلف حضرت امام
 حسین رضی الله تعالی عنه است ایشان در نیولا چوت تر که سید حسین

(تمة حاشیه صفحه ۳۱) منقول که جامع کالات بود و سیای سیادت و سعادت از جین او ویدا تقسیم یافت سه ورق ازان بخط مبارک بنظر آمد و سائر تبرکات در تصرف امرای اکبر در آمد و والده ماجده سید حسین مسطور که خیر النساء نام داشت عقیقه زمان و یگانه دوران بود روز و شب سجاده نشین بود و قوت خود بپرخه زنی بهم میرساند و بعد فراغ این کار تلاوت قرآن مجید و ضلوة سر می فرمود و از فرزند خود چیزی نمی گرفت و تعویذ و دعای او در دفع امراض و آسیب جن تیر بهدف بود و اقام الحروف خاکسار عبدالنبی گاه گاهی باستان بوسی ان خاتون مریم ناصیه خود را منور میساخت و بدای ایشان بهره اندوز میشد و سید حسین مذکور در صورت وسیرت و اخلاق عذیم المثال بود و از قید فکر دنیا مبرا و معرا و ستار و چوبه را استادانه در گبدرومی خان و گاهی دزدونیم گنبد که پیر و ن کو تله دوازده امام در صحرا واقع است تنهائی نواخت و وجد میگرد و مستانه میگذا راید و باهیچکس اختلاط سرسری هم نمی داشت اکثر بفریب خانه شریف می آورد و کرم میکرد و والده بنده پنج بیگه زمین از جمله زمین مشروط بنیاز ایشان کرده بود من بعد خاکسار پنج بیگه دیگر نیاز و والده ایشان نیز نمود * الحال فرزندان سید حسین متصرف اند — دراز زمین وقت قلبه رانی قبر که نه برآمد اندورنش صندوق بوسیده بود و اندرون صندوق کتاب طب بود معز الیه ان کتاب را بنده نمود ند قریب بست و پنج جز بود مملو از نسخه های مجرب خواستم که بعضی را نقل بردارم بخیالت بمضی حساد بدست نیامده بعد قوب ایشان کتاب مذکور در بر که اولاد منقول منقول الاثر گشت ۶۲ منه عفی عنه

مدرسه مقرر کرد و آن را مکان لنگر دوازده امام نام نهاد و قصبه (جیور) و (سیور) و (راسیاپور) و چندین قریه های دیگر وقف اخراجات سادات و طلباء فضلاى شیعه مذهب نموده هر روز دو وقت طعام مکلف لطیف باهل مدرسه و دیگر مستحقین تقسیم می یافت *

و اسامی امرای نامدار که در آن عهد بودند برخی ازان بتحریر می آرد میر احمد الخطاب بمیر مرتضی خان تکتی - و چنکز خان - و شرزه خان - و اعتماد خان - و فرهاد خان یوسف - و زمرد فرهاد خان - و نعمت خان - و رومی خان - و صلابت خان گرجی - و حکیم کاشی - و صدر جهان - و اختیار خان - و ابهنگ خان - و فولاد خان حبشی - و بساط خان - و غالب خان شهید - و آتش خان - و سید منتجب الدین - و عالم خان میواتی - و شمشیر خان حبشی - و سید الهداد خان - و سهیل خان - و سید جلال الدین - و خواجه سهیل - و قاسم خان - و میرزا خان سبز و اری و جمشید خان - و بهائی خان - و جمال خان - و بحری خان - و اسد خان رومی - و بهادر خان گیلانی کور - و موتی خان و غیرهم *

(و والد بهران نظام شاه) که دختریکی از اکابر استرآباد بود در جنیر فوت شده همانجا مدفون گردیده * و گنبد غالب خان شهید در قبور پائین مقبره قدوة الواصلین زبدة السالکین جامع کمالات صوری و معنوی حضرت سید عبدالرحمن چشتی که مرید و خلیفه بندگی حضرت شاه نظام نارولی است که سلسله بیعت ایشان بشیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلی میرسد مقدار دو تیر بر تاب واقع است قدس الله تعالی اسرارهم و بر قبر غالب خان شهید این چند ابیات بخط خوش بر سنگ منقور است *

ما عاشقیم و کشته شدن اعتبار ماست
شمشیر عشق تیز ز سنگ مزار ماست
بی زخم تیغ عشق ز عالم نمی روم
بیرون شدن زمر که بی زخم عار ماست
ملای و جود سنگ ملامت سلا متیم
گویا که سنگ های ملامت حصار ماست
مار گرفته یار سوی دار می برد
ساقی پیار می که می گیرد از ماست
چون کاتب خوشیم که دود و ر خط یار
عالم معطر از قلم مشکبار ماست

(و برهان نظام شاه) در سنه احدی و ستین و تسع مائه جان بجان آفرین سپرد
و نپهلوی احمد نظام شاه بحری اندرون گنبد در باغ روضه مدفون گردید
بعد از چند گاه استخوان هر دو پادشاه بکر بلای ملی نقل نموده بیرون
گنبد خاص آل عباس بفاصله یک درع بخاک سپردند* مدت عمر برهان
نظام شاه پنجاه و چار سال و مدت سلطنت او چهل و هفت سال بود* بعد
او حسین نظام الملک پسر برهان نظام الملک بر سریر سلطنت
جلوس نمود شجاع و حاتم و وزگار بود کارهای عمده و فتح های عظیم
از و واقع شده (رامراج) را که صاحب یک لک سوار و نه لک پیاده در ملک
(بیجانگر) دم نخوت می زد قتل کرده داخل جهنم ساخت استخوان کاسه
سیر آن کافر شقی نزد سامریان قصیه (بهنگار) بود گاه گاهی بر چوب کرده در
بزار و هنگام ازدحام مردم می نمودند و گدائی می کردند چون (راجه ساهو)

که در قید عالمگیر پادشاه بود محمد اعظم شاه پسر عالمگیر پادشاه اورانزدیک
 کتل (فرداپور) سفارش ذوالفقارخان پسر وزیرالملک اسدخان از قید
 خلاص داده وقت مراجعت فوج کهره با او مجتمع شده (یا حمدنگر) رسیده
 قصبه (بهنگار) را غارت کرده بخانه هاتش داد در آن هنگامه کاسه سر آن شقی
 سوخته شد و حسین نظام الملک اندرون قلعه احمدنگر در مکانی که مدرسه
 شاه ظاهر و سائر علما مقرر بود مسجد عالی سنگین بنا نموده مسجد جامع
 مقرر کرد و حسین نظام الملک مدت سیزده سال حکومت کرده وفات
 یافت و مرتضی نظام الملک بن حسین نظام الملک بحکم وصیت جای نشین
 پدر شد بعد چند روز خبط دماغ بهم رسانید و در باغ بهشت منزوی شد
 و میرزاخان سزواری او را در حمام باغ بهشت قید کرد تا از حرارت حمام
 هلاک شد مدت حکومتش شش سال و چند ماه بود و مہراوگویای این
 مصرع بودی

داد مرا مرتضی خاتم شاهنشاهی

(و در عهد) او ملا ملک قمی هنگامه برداز سخن بود و در شهر رتبه عالی داشت
 نیز در عهد او در احمدنگر پایه سخن را بر تبه اقصی رسانیده ملا ظهوری در نظم
 و نثر طرز خاص دارد و ساقی نامه او که بنام نای برهان نظام شاه محلی
 ساخته عجب صفائی و نمکینی دارد ذائقه را چاشنی خاص می بخشید چون ملا
 ملک قمی قابلیت و کمال ملا ظهوری مشاهده کرد فریفته او گردید دختر خود
 را در حباله نکاح و آورد ملا ملک قمی همیشه مزه تر داشت و ملا ظهوری
 ترشیزی رنگین کلام و در مکازم اخلاق تمام بود ملا ظهوری بعد فوت
 ملا ملک قمی یک سال رخت سفر بربست به عالم جاودانی رحلت نموده

و جگر سخنوران را باتش مهاجرت سوخت
 وقت جان دادن فلاتون این دو حرفی گفت و رفت
 حیف دانا مردت و افسوس نادان زیستن
 و پس از مرتضی نظام الملك میرزا خان مذکور حسین نظام الملك نظام
 ابن مرتضی نظام الملك را که خرد سال بود بسلطنت برداشت و او بمقتضای
 صغر سن بله و لعب مشغول می بود میرزا خان او را بیپناه در خانه خود
 مقید ساخت چون یاقوت غلام که بمخطاب خداوند خان ممتاز شده بود باتفاق
 جمال خان بدر و از قلعہ لشکر جرار کشید میرزا خان بقصد آنکه از کشتن
 حسین نظام الملك فتنه فرو خواهد شد سر آری گناه معصوم را بریده از قلعہ
 بیرون انداخت * و اسمعیل نظام الملك سر برهنان نظام الملك را بالای برج
 الهی بسلطنت برداشته چتر بر سرش گردانید و نسق چینان را حکم کرد
 تا فریاد کنند که حسین نظام الملك ناخلف بود کشته شد اسمعیل نظام الملك
 را بجای او نصب کردیم * چون سر حسین نظام الملك را معائنہ کردند نثره
 قتال وجدال اشتعال یافت و در و از قلعہ را آتش دادند میرزا خان از قلعہ
 برآمده فرار نمود قریب چهار صد کس از در و از قلعہ تا مسجد قدوة الواصلین
 زبده العارفين نور دیده حضرت غوث صمدانی مقرب بساط رحمانی یگانه
 آفاق حضرت سید اسحاق قدس الله سره و نور مرقدہ که در احمد نگر واقع
 است کشته شدند * و گنبد مبارک حضرت سید اسحاق قدس سره بالای
 کوهی که از احمد نگر سه کروه جانب شمال واقع است زیارت گاه عالم است (۱)
 (۱) هر شب پنجشنبه اکثر خواص و عوام بسمادت زیارت فائز گشته و شب
 باش می شوند - در ایام بارش سیر گاه بی نظیر است - عرس شریف دوم ماه

و جمشید خات و بهائی خان و امین الملك و سید مرتضی و دیگر و افغان
میرزاخان گرفتار شده بقتل رسیدند و میرزاخان در (جنیر) اسیر شده
بحکم جمال خان بقتل رسید مدت حکومت حسین نظام الملك دو ماه بود بعد
مرور ایام برهان نظام الملك برادر مرتضی نظام الملك بمدد و معاونت
جلال الدین محمد اکبر فرمانروای دهلی در شهر رجب المرجب سنه تسع
و تسعین و تسع مائه بتخت سلطنت (احمدنگر) جلوس نمود و اسمعیل
نظام الملك معزول شد و در سنه ثلاث و الف وفات یافت و بعضی گویند
که چاند بی بی خواهرش زهر داده هلاک کرد و بد او ابراهیم نظام شاه ابن
برهان نظام شاه و تقی بخش سلطنت (احمدنگر) شد میان او و ابراهیم عادل
شاه والی پنجپور نزاع افتاد در چهل کروهی احمدنگر جنگ عظیم واقع شد
تاریخ شانزدهم ماه امر داد در سنه هزار و سه بزخم تیر هلاک شد بعد فوت او

تتمه حاشیه صفحه (۳۶) شبان می شود در سنه (۱۱۷۲) هجری روز عرس
فاتحه خوانده بیرون گنبد مبارک بالای چپو تره نماز مغرب می خواندیم باران
بی هنگام شدت تمام شروع شد و باد تند وزیدن گرفت و مسجد و خاتمه
از فقره اوزار بن معذور بود ناچار بناه به گنبد بردیم و تمام شب با چند کس
اندر ون گنبد گرداگرد قبر مبارک گذرانیدیم مولود خوانی حاضر بود
بنغمه های دلکش روح افزا غزلیات در نشید و غیره میخواند و تا صبح
یکی از جانشین را که قریب بست و پنج کس بودند موجب انتقاص وضو
عارض نشده و مردانی که بیرون گنبد بودند یعنی در مسجد و خاتمه هوای
سرد از جگر ایشان میگذشت همه باستغفار مشغول بودند زندگی دوباره
یافتند بر سر فرزندان آدم هر چه آید بگذرد ۱۲۵۰ مه - پرور

بعضی امر از احمد (یسر) (خدا بنده بکلانی) را و برخی (موتی شاه) (یسر) (قاسم) شاه این برهان نظام شاه) را بپادشاهی برداشتند چون قنور عظیم در سلطنت احمد نگر روی داد عصمت مآب عفت ایاب ملکه زمانی چاند پی بی دختر حسین نظام شاه این برهان نظام شاه بن احمد نظام شاه این اشرف همایون نظام الملك بحری که در تدبیر و شجاعت و ضبط و نسق بر دلاوران زمان و جوان مردان دوران و سلاطین ماضیه سبقت برده بود امور سلطنت (احمد نگر) را بکار فرمائی امراء تامدار (۱) عالی مقدار مثل عنبر چنگیز خانی که در عدل و داد و امانت و دیانت و تدبیر مملکت نظیر خود نداشت و اعماد خان ثانی و غیره امر اسیر انجام می داد و در اندک فرصت عنبر غلام چنگیز خان را وکیل السلطنت ساخته خطاب ملک عنبر سرفراز گردانید و آغاز دولت ملک عنبر و جلوس او بر مسند کار پردازى و لشکر آرائی در سنه الف است چنانچه بزرگی فرموده *

در خدمت رسول همین يك بلال بود

بعد از هزار سال ملک عنبر آمده

چون ملک عنبر فوت شد در روضه (خلد آباد) که نزد يك (دولت آباد) واقع (۱) گنبد چنگیز خان در موضع (ساو زی) که يك گروه از احمد نگر بجانب شمال واقع است دم رفعت میزند گنبدی است پس بلند هشت پهلو مثل قانوس چراغ اکثر اوقات با همدمان صداقت است یعنی طالب علمان پی ریا در ایام بهار میر میگردیم

وقتی که از گذشته خود یاد میکنیم

کف میزنیم بر کف و فریاد میکنیم

است قرب جوار گنبد قدوة الواصلین زبدة العارفين سيد يوسف بن سيد
 علي بن سيد محمد الحسيني الدهلوي الدولت آبادي المشهور بسدر اجا
 در بن زمان مشهور بشاه راجو قتال كه والد ماجد حضرت سيد محمد كيسودراز
 است قدس الله تعالى امرار هم مدفون گردید و بر قبر ملك عنبر گنبدي است
 عالي شان چون خبر افراط و تفریط سلطنت احمد نگر با كبر بادشاه رسید
 شاهزاده شاه مراد را بالشكر جرار و امراء نامدار تسخير (احمد نگر) گماشت
 چاندي بي بي با تمام اين خير بهادر نظام شاه ابن ابراهيم نظام شاه ابن برهان
 نظام شاه را پادشاهي برداشت و خود بسر انجام مملكت و استعداد اسباب
 جنگ پرداخته استقلال تمام بهر سايده شاه مراد چند ماه قلمه احمد نگر
 محاصره کرده هزیمت یافته دهلي مراجعت نمود و در انشای راه بر حمت ایزدی
 پیوست اكبر بادشاه برای فتح قلمه احمد نگر و تسخير ملك دكن شاهزاده دایال
 و اباخانخان و مرزا شاه رخ و مرزا يوسف خان رخصت فرموده شاه دایال
 با احمد نگر رسیده چهار ماه و چهار روز قلمه را محاصره کرد آخر الامر ملك
 حرامی داروغه قلمه در سینه هزار و هشت مفتوح شد و بهادر نظام الملك گرفتار
 گردیده و چاندي بي بي كه در حسن و جمال و سیرت و صورت با قتاب و ماهتاب
 همسری داشت و از اطوار و اقوال لشكریان دهلي چنین مرگوز خاطر آن خدیو
 گیهان عصمت و عفت شده بود كه اگر بدست آنها افتد عفت او نخواهد ماند
 ازین جهت در خم بزرگ كه پراز تیز آب گندك نموده بودند خود را انداخت
 و در طرفه العین لاشي گردید تا قالب او بعد موت هم از نظر ناحرمان محفوظ ماند
 و چاندي بي بي با سري از لاطین بیجا پور در عقد ازدواج درآمد و چون پدر
 او حسین نظام شاه با جهیز وافر و فوج و تكار بعد مرافقه شدن او روانه بیجا پور

ساخت شوهر او با امراء نامدار و اسباب جلوس و ترك استقبال نموده بخانه
خود آورد شب زفاف از شوهر خود کدورتی بهم رسانیده و او را لاق
صیت خود ندیده اخیر شب نقاره کوچ نواخت و روز روشن سوار شده
جانب احمد نگر روانه گردیده چند افواج بیجا پور عزامت و ممانعت
تا چهل گروه سی ها کردند و دست و پا زدند همه مزیمت یافتند و چاند بی بی
با فتح و نصرت کوس مردانگی نواخته داخل قلعه احمد نگر شد چون اعتماد
خان تانی بوسواسی که در خاطر او راه یافته بود (بجیر) رفت چاند بی بی وقت
محاصره شاهزاده دانیال قول نامه مهر خاص خود فرستاد و بران قول نامه
کف دست خود را از زعفران و صندل رنگین کرده نقش نموده ان قول نامه نزد
فرزندان اعتماد خان موجود است و بنظر راقم الحروف در آمده آن نقش
ناطق بر این است که نگشتان ان عقیقه دراز و باریک بود و کف دست خورد
و يك انگشتری دران وقت در خنصر داشت هر کس که دران مجلس
حاضر بود و آن نقش کف دست ملاحظه کرده و بر بلاغت و فصاحت
عبارت قول نامه و مانی رنگین و متین آن واقف گشت کف بر کف زد
و افسوس نمود و چشم پر آب کرده بلده احمد نگر تا حالت تحریر این سطور سه
مرثبه بغارت آمده (مرثبه اول) کافر شتی (رامراج) حاکم بیجا نگر در عهد
حسین نظام شاه با فوج جرار و پیادهای بی شمار احمد نگر را متصرف شده
خنازیر در مسجد لنگر دوازده امام علی جدم الامجد الصلوة والسلام
گشته و نه ماه توقف کرده قلعه را محاصره نمود جنگ عظیم واقع شده آخر
الامر ان ملعون جهنمی مزیمت یافته خائب و خاسر فرار نمود (مرثبه دوم)
سر ملك عنبر پیکیز خائب که (بابونا) مشهور بود و وقت تخیل سلطنت

نظام شاهیه با امر اکدورتی دامت آمده (احمدنگر) را تراج کرد چند عمارات
 چون امر او بالاخانه دروازه کلان محل شاه ظاهر راسوخت و عمارات
 اهل حرفه و غربا و خوش باشان را سلامت گذاشت (و مرتبه سوم)
 در سال ششم از عهد محمد فرخ سیر فرمانروای (دهلی) روز چهارشنبه
 بیست و دوم شهر جمادی الاول سنه ثمان و عشرين و مائة و الف در عهد امیر
 الامر احسین علی خان که ناظم دکن بود در قلعداری اسدالدین
 خان پسر تهور خان (کهند و د بهاریه) از ناسر داران غنیم بود با چهل هزار
 سوار و پیادهای بی شمار و دیگر ناسر داران از کتل (کنجاله) و (نیبه دهره) فراز
 آمده (احمدنگر) را محاصره کرد محمد ابراهیم فوجدار که از طرف قلعدار بود
 و جنیت قلیل داشت تاب مقاومت نیاورده یک پهر روز باقی مانده فرار
 نمود مقاهیر دروازه (بندیل پوره) را آتش داده درون شهر درآمدند و تمام
 شب تا یک پهر روز بر آمده غارت کردند و اکثر عمارات و دکانین سوختند
 و چون سیف الدین علی خان برادر امیر الامر احسین علی خان با پنجاه هزار
 سوار در تعاقب غنیم بود بالای کتل (کنجاله) فراز آمد و خبر رسیدن او
 باشقیار سید همه کوچ کرده گریختند اکثر سادات و فقرا و غربا فرصت
 نیافتند که قلعه روند همه با اهل و عیال بتاراجی آمدند (و راقم الحروف)
 در آن وقت بن بن بلوغ بر سیده بود با والد ماجد مرحوم بعد نماز ظهر قلعه
 رفت و والد مرحوم بشیخ فتح محمد ملا قصبه (جیور) که از رفقای قدیم والد
 مرحوم بود فرمودند که مستورات را بهر عنوان قلعه رسانند و اهتمام در
 فرستادن کتب خانه از همه اسباب خانه بیشتر دانند چنانچه شیخ مذکور
 کتب را در جای نمازهای مسجد جامع بسته بر سر من دو رات فرستاد

و مستورات و ادراکی و بیل که موجود بود سوار کرده و آنه قلمه نمود
و اساس البیت و دیوار که در خانه مانده بود همه بفارت رفت «شیخ عظمت الله
بسر شیخ تاج محمد که در محله شاه طاهر دکنی سکونت داشت میگفت
که من تمام شب بسبب خوف ایذای غنیم بر بام خانه خود بودم می دیدم
که از خانه شریعت پناه دوازده شتر از ظروف و فروش و غیره متاع خانه بار
کرده بردند از آن باز اکثر شرفا و غربا و اهل حرفه که اسباب معاش آنها
فارت رفت و خانهای آنها سوخت جایجا متفرق شدند در آن شب
که (احمد نگر) می سوخت و روشنی آتش فاشش کرده در اطراف و جوانب
نمایان بود یاد دارم که بخدمت والده ماجده مرحومه خود از گرسنگی
شکایت کردم هیچ میسر نیامد روز دوم قریب نیم روز اسدالدین خان
ابن تهور خان قلمدار طعام فرستاد و الدمر حوم آن را بمتعلقان
و ملا زمان خود تقسیم نمودند در آن اثنا شیخ عبدالملک همشیره زاده والد
مرحوم که در (احمد نگر) رفته بود خبر آورد که دکانین بازار و عمارات
مردم می سوزد و در حویلی سرکار رفته بودم اساس البیت بفارت رفت
و محل سرا سوخت و دیوان خانه را آتش داده بودند اما سلامت ماند و غله
باقیست و الدمر حوم شکر الهی بجا آورده که از آن بالکی را با (راجی محمد) که
مرد متوزع و خاسامان قدیمی بود فرمودند که قدری از غله بقلمه فرستد
و بمتعلقان شاه ابوتراب و شاه قاسم و غیره فرزندان شاه طاهر دکنی و بمتعلقان
سیادت و نجابت مرتبت حقایق و معارف منزلت (سید بخش) الکرمانی
الخیر آبادی قدس سره که بنده را قلم الحروف بخدمت ایشان بعضی رسائل
منطق استفاده کرده و دیگر مستحقین و مردمانی که در جوار سکونت دارند

زود موافق یادداشت رساند و آنها که در قلعه آمده اند آنها را همین جا و اصل
سازد و علو همت والد مرحوم اظهر من الشمس و این من الامس است همگی
همت ایشان مصروف بخیرات و خدمت فقر و سادات بود بمضی فقر را
طعام مخته می رسید و بعضی خام و چند قطعات از زمین مشروط قضا که جمله
یکجا و رو پنجاه بیگه زمین است نیاز بزرگان نموده چنانچه تا حال جاری ست
(و بنده خاکسار) بر آن هم اضافه کرده بمضی قطعات را نیاز سادات نموده والد
مرحوم عقیدت و ارادت و تربیت از خدمت عارف بالله الغواص فی بحار
معرفة الله حضرت شاه عبدالماجد نیرہ قدوة الواصیین زبدة السالکین
حضرت شاه وجیه الحق والملة والدين الملوئ الحسینی الاحمد آبادی قدس الله
تعالی اسرار همدارست داشت و در خدمت حضرت شاه نصیر الدین
خلف الصدق شاه عبدالماجد و بخدمت ملا احمد بن سلیمان که از مشاهیر
علمای احمد آباد و صاحب ثنائیف بودند انار الله برهانهم تحصیل علوم ظاهری
نموده و تجوید از فرید العصر شیخ فرید رحمة الله علیه که حواشی ایشان بر
مولی زاده مطول و دیگر کتب تحصیلی مشهور و معروف است درست
کرده و در (پیران پتن) در خدمت فاضلی عارفی که در مسجد آدینه تنها
میگذرانید چندی استفاده نموده و برکات و سعادات یافتند و بامر شد خود
سفر (شاه جهان آباد) گزیده بخدمت قضای دهلوه که از مضافات
احمد آباد است مفوض شده پنج سال سرانجام خدمت نموده استعفاداد و باز
باجد آباد بخدمت مرشد چند سال کسب سعادت نموده و چون مرشد را
اتفاق سفر دکن بلشکر محمد اورنگ زیب عالمگیر که در قریه (کلکله) رایات
اقامت برافراشته بود افتاد که همت بنطاق خدمت بسته دولت دارین

اندوخت و چون مر و ز با حمد نگر واقع شد و در آن وقت در (احمد نگر) شاه
عسکر قدس سره که مجذوب و اصل بود شهره تمام داشت و در لنگر دوازده
امام میگذاشتند و والد مر حوم باستماع کلمات ایشان متوجه ملازمت شد
در اتنای راه در خاطر گذرآید که در مدرسه لنگر دوازده امام اکثر امامیه
می باشند مذهب شاه عسکر چه خواهد بود چون سعادت قدمبوس یافت
چند پاره نیشکر برداشت و گفت یکی و دو و سه و چهار و والد مر حوم
عنایت کرد و فرمود چهار یار برحق باز همین دستور چهار مرتبه چهار چهار
پاره های نیشکر متفرق عنایت میکرد و همان کلمات میفرمود و والد مر حوم
تجدید قدمبوس فائز گشته رخصت شد و چون والد مر حوم بلشکر رفته
بخدمت قضای (احمد نگر) مامور گردید و با حمد نگر آمد در آن وقت طائر
روح بر قروح او با شیان جناز پر و از غوده بود مر قدس شریفش مابین احمد نگر
و لنگر دوازده امام بیرون دروازه شاه گنج واقع است و والد مر حوم بعد
تاراجی احمد نگر بسبب مخالفت حارث احمد نگر که ظالم و حامی کفار بود و در
قلعه احمد نگر سکونت گزیدند هر چند اکابر و سادات و جماعت مسلمین
مکرر مجتمع شده بقلعه آمدند و تکلیف نمودند که در شهر شریف باید آورد
قبول نموده در سینه (ثلاثین و مائة و الف) شب پنجشنبه نوزدهم شهر شوال
شش گری شب گذشته ازین عالم انتقال نمود و در مقبره حضرت شاه
بنگالی قدس سره که مقابل قلعه واقع است مدفون شد (۱) و والد مر حوم عثمانی

(۱) یاد دارم که چون جنازه را برای نماز جنازه نهادند استادی حضرت سید
نخش قدس سره قدمبوسی کرده فرمودند که قطب احمد نگر که یکی از خلفاء
کمل شاه وجه الدین گجراتی قدس سره بود انتقال کرد و بی ریب مغفور است

است یعنی از فرزندان جامع القرآن کامل الحیاء و الایمان حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه ﴿و فضائل﴾ و کمالات مرتبت — حقایق و معارف منزلت — قدوة العارفين حضرت مولانا حسام الدین — قدس سره — و نور مرقدہ جد کلان و الدمرحوم بودند ﴿و طریق﴾ انتساب بایشان این است که شیخ عبدالرسول ابن شیخ ابو محمد ابن شیخ عبدالوارث ابن شیخ ابو محمد ابن شیخ عبدالملک ابن شیخ محمد اسمعیل ابن شیخ شهاب الدین ابن مولانا شیخ حسام الدین عثمانی قدس الله تعالی اسرارهم ﴿و مرقدہ﴾ شریف ایشان در گلگشت قصبه ﴿کیر پنج﴾ که از احمد آباد است کروه جانب مغرب واقع است زیارتگاه مردم است و قصبه مذکور وطن و مولد والد مرحوم و اجداد است و خدمت قضا و خطابت قصبه مسطوره از قدیم بزرگان راقم الحروف تعلق دارد و عارف بالله المستغرق فی بحار معرفه الله (مخدوم شیخو) قدس الله سره العزیز از اجداد مادری و الدمرحوم اند و ایشان رافض از جناب قدوة الواصلین زبدة العارفين استاد الكل فی الكل حضرت شاه (وجیه الحق و الملة و الدین) العلوی الحسینی الاحمد آبادی است قدس الله سره و نور

﴿تمه حاشیه صفحات﴾ ﴿٤٤﴾ ازان که زیاده از دو هزار کس برای ضلوة جنازه حاضر اند شیخ محمد علی پسر شیخ عظمت الله درویش بمعارضه برخواست جناب سید بخش او را بدلائل و براهین عقلی و نقلی ساکت کرد نماز جنازه خوانده و تدفین اشکبار بودند و بنده راقم الحروف را نزد خود نشاند و تسکین و صبر می فرمودند و دست کرم بر سر می نهادند تمام عالم در چشم من که بسن بلوغ رسیده بودم تاریک بودیالهی هیچ کس ببلای مرگ بدر مبتلا نگردد ۱۲ منہ رحمه الله تعالی

مرقد همام (بزرگی) در بیان شمه از احوال شیخ رحمه الله علیه میفرماید:

مستندی دل بسندی عاشقی * در طریق عشق مطلق صادق
 در جهان نامش بشیخو مشهر * شوق وصل یار دروی منحصر
 جای جسم او (بکبر پنج) بود * جان او جسته ز چار و پنج بود
 در پس هر سال یکبار از مقام * آمدی در احمد آباد آن امام
 تازیارت بر مزار پیر خود * با حضور دل کند از روی ود
 هم نمودی سیر در بازار و شهر * تابیند صنع او در سر و جهر
 بعد از آن رفتی بسوی شهر خویش * این روش میداشت آن درویش کیش
 گرچه در عرفان حق بی خویش بود * لیک استعداد اوزان پیش بود
 بی طلب یکدم نبود او را قرار * بود در کار خدا بس استوار
 گرچه وصلش کی بکوشش میدهند * لیک عشاق از دل و جان می جهند
 چونکه روانه نداند کشت مار * می بر آرد از وجود خود دمار
 گرنه مرغی می برد بر آسمان * از کف صیاد خود باید امان
 اتفاقا از (کبر پنج) آمده * در میان شهر گلی می زده
 تا گمان بانفس خود گفت ای لیشم * کردنت سیر چنین شهر عظیم
 بر خیال موجب حب الوطن * غافلانه باز در خانه شد ن
 بی ملاقات وجیه الاولیا * بی لقاء مر شد اهل صفا
 از سماعات دوعا لم دور دایم * زین پیش از دیدنش غافل همان
 بعد ازین پیش وجیه الدین رفت * چون بدست آتش آمد چوب نفت
 از دم آتش بر آ و رده آه سرد * زان پیش در خدمت او عرض کرد
 کای امام المسلمین من طالبم * طالب دیدار یا رغا لیم

پیش تو خود حاجت اظهار نیست * لیک مارا صبر از گفتار نیست
 رفته ام من بردر پیر و جوان * کس نمودم خداوند جهان
 گرد عالم در پیش گردیده ام * لیک جز نام خدا نشیده ام
 من بسی گشتم بسات آفتاب * حق تعالی راند یدم بی حجاب
 در جوابش گفت آن شیرین صنم * غم مخور شیخو که غم خوارت منم
 من بتو خواهم نمود الله را * می نمایم روی شاهنشاه را
 هان برو این بار از نزدیک من * باردیگر پیش من سردر فکن
 تا لقای پاک بنمایم ترا * بی حجب لیکن بحکم کیریا
 شیخ رفت و چند روزی صبر کرد * برامید عهد شاه اهل درد
 بر مراد دوست مرگ انتظار * بهتر از صد شربت وصل نگار
 بهر خشنودی دابر درد ورنج * خوشتر از انواع حلاوت رنج
 مر دراز یار گر بلوی بود * خوبتر از من و از سلوی بود
 گر خورم از دست جانان چوب و خشت * داعش نیشکر و نان و بهشت
 مهره قوسی که خوردم زان پسر * می شمردم دانه انگور تر
 سنگ از دست صنم گرمی رسید * بر تنم چون نارستان می خلید
 زخم پیکان کز کمان فقر بود * بر دلم باران رحمت می نمود
 چشم من کز قطره اشکی زغم * می چکاند بر گریبانم چو نم
 دست جود و دست دامن مراد * میکند بر در بحق نون و صاد
 آن شه بسطام و قطب عارفین * عمده شطار و شیخ العاشقین
 گرد می رنجی ندیدی در وجود * در دعا میگفت کای رب و دود
 گرسنه را یاد ناوردی زنان * بذل نان کن ورنه از من جانستان

چونہ بلائی سخت بروی میرسید * باز گھتی ای خداوند مجید
 يك يلا ديگر عطا فر ماہما * نابت خورش سازم ازان درد و بلا
 ان چنین بلا از رگان خواستند * تابصحت جان خود آراستند
 نگر از حق ناچہ سان کرب و بلا * رفت بر فرق امیر کر بلا
 شاه دشمن پرور ماہر زمان * میکشد تیغ بلا بر دوستان
 جز عدو ایمن نباشد زین بلا * کز نسا محروم شد خواجہ سرا
 این سخن رانیست پایان از رسوخ * باز گو احوال آن شیخ الشیوخ
 شیخ برفر مودہ شاه الست * رفت و بر سجادہ شیخی نشست
 در مشیخت گریتن چالاک بود * لیک از ہجران بدل صد چالک بود
 همچو ماہی مدتی بی آب ماند * باز خود را بر لب دریا رساند
 چون مسجد رفت و در مسجد یافت * مضطرب شد بر درخانہ شافت
 حلقہ بر در زد کہ پیر راہ کو * مر شد عالم وجبہ اللہ کو
 از درخانہ بیرون آمد کنیز * بر در خواجہ سلام آن عزیز
 شاه بیرون آمد از خانہ چو ماہ * بل مہ و خور در طناب او چو واہ
 چون زیارت کرد مرد باصفا * گفت شاہا و عہدہ خود کن وفا
 گفت ای شیخو بسوی من بین * بس بگو من کیستم ای اہل دین
 گفت او بر جستم از دامن دوئی * لیک قطب حق وجبہ الدین توئی
 بعد ازان فرمود چشم خود پوش * چشم ہم پوشید آن صاحب خروش
 گفت چشمت باز کن در من نگر * کین زمان من کیستم ای پرنہر
 چشم چون بکشاد آن مرد وحید * سر بر شکل محمد غوث دید
 دست و پا و رنگ رو و چشم و سر * جبہ و دستار و اوصاف دگر

گفت این خود غوث دوران آمده * این زمان از عالم جان آمده
 پس وجیه الدین کجا شدای عجب * چون نهان از چشم ماشدای عجب
 غوث انس و جان محمد غوث گفت * آنچه من بنیامت داری نهفت
 چشم خود بر بند یکدم ای عزیز * بعد از آن بکشا و در من کن تمیز
 چشم بست و همدران ساعت کشاد * چشم او بر صورت احمد قتاد
 لویه و دستار و قد و خد و لب * از سراپا حلیه شاه عرب
 یافت او وجه النبی لا کذب * دید پور ابن عبدالمطلب
 جسم و جان پاک نخر المرسلین * اسم و رسم رحمة للعالمین
 لا اله گفت والا الله گفت * گوهر آدم رسول الله سفت
 ای عجب خواب است یا نقش خیال * بالیقین مرآت ذات ذوالجلال
 پس بذوق دل فرستادن نمود * بر جمال سید عالم درود
 سید الکنونین از روی کرم * گفت ای شیخ خود و دیده کن بهم
 چشم خود بر دوز هم چون چشم باز * تا تمام راز یار دل نواز
 از مزه سوزن گرفت او چشم را * کرد چون فرموده خیر الورا
 داد پاسخ دیده بکشا ای پسر * و ز فراست جانب ماکن نظر
 دیده را و اگر دو آن چیزی که دید * هست برار باب بینش ناپدید
 من چه گویم آنچه دید و آنچه یافت * من چه دانم بر دل و جان چه یافت
 از وجود خود شد و تسبیح خواند * بر زبان صد حرف در تنزیه راند
 بر زمین افتاد زان پس بیخبر * گوئیا از جسم او جان شد بدر
 حرف این معنی ندانی از کتاب * تا باشی روز و شب اندر حساب
 ﴿الاحدیة﴾ قال العارف النامي الشيخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامی

نوفمبر

نوفمبر

البرومي

طريق

البرومي

اليونان الى لغة العرب *

﴿قال﴾ شيخ الاشراق الشيخ شهاب الدين ابوالفتح محيى المقتول فى التلويحات انه رأى ارسطو فى المنام يمدح ويشنى على افلاطون فسأله من فلاسفة الاسلام هل وصلوا الى مرتبة افلاطون قال ما وصل احد الى مرتبته ولا الى جزء من الف جزء من مرتبته فمددت عنده من عرفته من جماعة الحكماء الاسلاميين فلم يلتفت الى * ولما ذكرت ابازيد البسطامي وابا محمد سهل بن عبدالله التستري رحمهما الله تعالى وامثالهم اتبعج ووجدت البشاشة على وجهه فقال هم فلاسفة وحكماء على التحقيق * فاهم ارتحلوا من منازل العلوم الرسمية ووصلوا الى العلم الحضورى والاتصال الشهودى وشغلوا عن الملائق الهيولانية حركتهم بمساحرة كتابته وكلامهم بما كلامنا منه * (وقال) فى التلويحات لا يكون الانسان من الحكماء ما لم يحصل له ملكة خلق البدن فلا تلتفت الى هؤلاء المشبهة بالفلاسفة المخبطين الماديين فان الامراء عظم مما قالوا * (وقال) ايضا هؤلاء القوم وان فضلوا ووقفوا لما اطلعوا على كثير من خفيات سرائر الاولين سيما الانبياء منهم *
﴿وارسطو﴾ در انولوجيا گفته خلوت گزیدم وریاضت کشیدم وخلق بدن نموده از مناسبات طبع مجرد شدم ودر خود حسنى غریب وپوری عجیب میدیدم و خود را جزئی از اجزاء عالم روحانی می یافتم وصاحب تاثیر بودم * پس ترقی کردم بحضرت ربوبیت وپوری مشاهده میکردم که به زبان وصف آن تواند گفت و نه گوش نعت آن تواند شنید * ناگاه فکر میان من و آن نور حجاب شد و من متعجب ماندم که چگونه از آن عالم تنزل کردم * وشیخ مقتول در (تلويحات) و مولانا قطب الدين علامه در شرح (حكمة الاشراق)

﴿ ف ۱ ﴾

الاشارة

این مشهور را با فلاتون نسبت کرده اند
 ﴿ الاشارة ﴾ وقال العارف بالله الصمد بابا فتح محمد البرهان پوری فی (مفتاح
 الصلوة) بعضی دوستان ازین فقیر استفسار کردند که در التحیات وحده
 لا شریک له نیست وجه چه باشد گفته شد دو وجه احتمال دارد (یکی) آنکه
 با اشاره انگشت چنانچه در حدیث صحیح است که بر شیطان از تیر آهنی
 سخت است کفایت نموده باشند (دوم) آنکه چون در معراج از فرشتگان
 این کلمه وارد شد و آنجا محل شرك نبود تا دفع کرده شود چنانچه در (معراج
 النبوة) و غیره آورده اند که خطاب آمد بآن سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم
 که تا بگو فرمودند (التحیات لله والصلوات والطیبات) حق سبحانه تعالی
 فرمود (السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته) پیغمبر صلی الله علیه و آله
 وسلم عرض نمود (السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) ملائک گفتند
 (اشهدان لا اله الا الله و اشهدان محمد عبده و رسوله) انتهى * و نکته در ترك
 عاصیان با ذکر صالحان بزرگان چنین گفته اند که اینهارا پیغمبر صلی الله علیه
 و آله وسلم بکمال شفقت خود در علینا داخل فرمودند و ذلک لیس بعید
 فانه عليه السلام رحمة للعالمين *

﴿ ف ۱۵ ﴾

الاعيان الثابتة

﴿ الاعيان الثابتة ﴾ و عارف نامی شیخ عبدالرحمن الجانی قدس سره السامی
 در شرح رباعیات خود فرموده که مرتبه نخستین که تعین اول است
 از ملکوت که مرتبه ارواح است و ملکوت از جبروت که مرتبه صفات
 است و جبروت از لاهوت که مرتبه ذات است ممتاز نیست * بلکه وحدتی
 است صرف و قابلیت است محض و این مراتب همه درو مندرج و مندمج
 است من غیر امتیاز بعضها عن بعض لا عینا ولا علما و خصوصیات این

اعتبارات را باعتبار اندراج و اندماج درین مرتبه فی امتیاز ایشان از یکدیگر
شیونات ذاتیه و حروف عالیات و صور اصلیه نیز می خوانند و بعد از امتیاز
ایشان از یکدیگر در مرتبه تأییه بسبب نواریت علم صور شیون مذکوره
اند و منسبی اند با عیان تأییه و ماهیات اتمی *

﴿الاعصار﴾ و يقال له بالفارسیه گردباد و بالهندیه بهگولا * نعم الناظم *

سرخ پوشی بمیان آمد ورقصان برخاست

گردبادی است که از خاک شهیدان برخاست

* نعم الناظم * لباس سبز پوشیدان نگار حور زادن

محمد الله که آخر سبز شدن نخل مراد من

باین تقریب حکایتی یاد آمد که روزی با طالب علمان یکدل و یک روی بسیر
باغ (فرج بخش) که بسمت جنوب از احمد نگر واقع است رفته بودیم و بکنار
تالاب تفرج و نشاط می کردیم و هر یک یاد وطن برباد داده بود و بار مهاجرت
از گردن نهاده آب تالاب مصفا بود و ثمرات آن موسم مهیا یکایک گردبادی
برخواست رقص کنان و دامن کشان تالاب در آمد طرفه تماشای مفت
دست داد که آب تالاب بسبب گردباد با هم می پیچید و دودرع بلکه زیاده بلند
می شد و می افتاد همچین چند کورت مثل مناره بلند شده نظاره مایان می کرد
و بر نایب داری مجلس و مجلسیان سر تا پا با اشک حسرت و افسوس می پاشید
و سر بر تخته آب می زده هر گاه بحکم ضرورت در آن باغ سر اسر داغ می روم بیاد
آن دوستان (۱) که در آن مجلس حاضر بودند متالم می شوم و مترسم باین بیت

(۱) که با فقیر تکرار علمی داشتند و روز شب فقیر خانه می گزرایدند و بعقیدت

و رسوخ مؤدت محسن خود ممتاز بودند و الحال هم در اوطان خود در طب

﴿ف ۱۶﴾

﴿الاعصار﴾

ف ۱۷ ﴿

التقاء الساكنين ﴿

الا اي باغبان بامن بگو صدقي اگر داری
اگر باغ است همان باغ است ولی یاران غمی بینم
﴿ التقاء الساكنين ﴾ و برار باب فطرت و فکرت و اصحاب ظرافت و خبرت
مخفی نماید که نعمت خان عالی قطعه هزلی در کدخدائی کامکار خان بنظم آورده
و در آن قطعه تاریخ کدخدائی چنین می سراید:

باخرد گفتم سخن را دستگاہی شد وسیع
پیش اهل دل بود تاریخ گفتن فرض عین
حرف مدراساخت مدغم پیر عقل انگاہ گفت
نحو جائز کرد این جا التقاء ساکنین

فاضل نامی میر غلام علی بلگرامی سلمه الله تعالی بشرح آن چنین داد سخن داده
که سال کدخدائی کامکار خان از مصراع تاریخ که بعدی آید سنه تسع و تسعین
والف مستفاد می شود و خلد مکان (قلعه گو لکنده حیدر آباد) را در سنه ثمان
و تسعین والف فتح کرد و ازین جا بوضوح پیوست که کدخدائی کامکار خان
با دختر سید مظفر وزیر ابوالحسن والی حیدر آباد يك سال بعد فتح واقع شد
و در مصراع

نحو جائز کرد این جا التقاء ساکنین

يك سال كم است لهذا شاعر تمییه کرد و حرف مدراساماده تاریخ مدغم یعنی
ضم ساخت «حروف مدراساطلاح صرفیات الف و او یارا گویند اینجا

﴿ حاشیه صفحه ۵۳ ﴾ ﴿ اللسان و عذب الیوان اند نه مثل بعضی تلامذه که بر
ایندای فقیر کمر بسته سخت ساهار افراموش کردند جزایم الله تعالی غنی
خیر الجزاء ۱۲ منہ رحمہ الله تعالی

حرف را مفرد آورد زیرا که مراد يك حرف است و آن الف باشد تقریباً
هزل — یا آنکه در فارسی حرفی که بالائی آن مد کشند همین الف است و همزه
التقاء بشکل کجک می نویسند در تاریخ يك عدد حساب کرد — اما تاریخ گویان
عرب همزه را که بعد الف می آید حساب نمی کنند که صورتی از صورت حرف و ف
تهجی ندارد *

(و مخفی نماید) که نقادان سخن را بر ماده تاریخ سخنی است که جو از التقاء
ساکنین در بعضی مواضع از مسائل صرف است پس ایراد لفظ نحو درین
مصرع بیجا واقع شد این اعتراض شهرت دارد — و صواب آن است که
مسئله را از جهتی در علمی می آرند و همان مسئله را از جهتی دیگر از علم دیگری
شاربند و ازینجا است که بحث از التقاء ساکنین مطلقاً در صرف می کنند
که از عوارض جوهر کلمه است و از التقائی که در آخر بالتحقاق کلمه دیگر
حادث می شود بحث در نحو هم میکنند ازین جهت که از عوارض آخر کلمه
است و نحوی از همین عوارض بحث دارد چنانچه در آخر (فوائد ضیائیه)
شرح ملا جامی در محل نون تا کید بگفتگوی التقای ساکنین می پردازد *

(وهرگاه) در محل مخصوص التقای ساکنین بالتقای ختائین است و نحویان
بحث از التقای ساکنین کلین میکنند ایراد لفظ نحو مناسب تر افتاد باید
دانست که التقای ساکنین که باحقوق نون تا کید در چهار شیه و و اوجع حادث
می شود جمیع نجات آن را در نون ثقیله روا داشته اند و بونس نحوی برخلاف
جمهور در خفیفه نیز روا می دارد — پس در محل مخصوص که صورت شیه است
الف داماد که فاعل فعل است با نون عروس که تا کید فعل میکنند جمع گشته *
و اگر نون عروس را ثقیله می گیرند باعتبار تشددی که در کار میگرد پس

مراد از نحو مذهب جمهور نحویان است و این التفات را دانها جائز * و اگر حقیقتی می گیرند باعتبار سکونی که برای حصول کار داشت چه پیش ازین وقت ایجاب و قبول شرط در میان آمده بود که ازین طرف برخاستن نباشد پس مراد از نحو مذهب یونس است که جواز این التفات را زده او است خاصه اتمی *

﴿ الانتقال ﴾ بدانکه اگر انتقال در يك دومسئله معین نکنند بلکه چند گاه يك دورا تعیین نموده باز بعد مرور ایام يك دومسئله دیگر را حسب الاحتیاج مقرر کرد پس درین صورت فتح باب و قلب موضوع مذهب و خلط مبحث می شود بنا بر آن این چنین جائز نیست — و نیز واجب است باید دانست که از روایت مذکوره (۱) اباحت زکاة مستفادی شود در باب حلیه نساجه مذهب حنفی آنست که در حلیه زکاة فرض است و نزد شافعی فرض نیست پس اگر کسی حنفی برای دفعیه زکاة حلیه تقلید شافعی نماید جائز باشد و لیس كذلك چرا که فقها علیهم الرحمة و النعمان همه حیلها را جائز داشته اند و حیل زکوة استثنا نموده اند چنانچه گفته اند که حلیه در اسقاط زکاة باطل است نظراً لحقوق الفقراء و المساکین و الا سینسد باب الزکاة — (و نقل) امام ابو یوسف رحمه الله تعالی مشهور است که شخصی حلیه زکاة را از امام پرسید بخانه خود سرور آمد و نشست و از غایت خوشی نشسته می بخسید — دبه جنگی که در خانه داشت دانست که امروز این کس داعیه جنگ با ما دارد از مکان خود جست و سر خود را بسر او زد بحدی که سرش پاره پاره گرد و مردم خانه از صورت حال او بامام خبر رسانیدند امام فرمود آری کسیکه چنین زکاة ادا نماید جزا چنین یابد *

﴿ ف ۱۸ ﴾

﴿ الانتقال ﴾

﴿ف ١٩﴾

﴿الایمان﴾
﴿ایصال ثواب هفتاد هزار بار کلمه طیه موجب نجات است﴾

﴿الایمان﴾ و عارف نامی نورالدین شیخ عبدالرحمن الجامی قدس الله تعالی سره السامی در (نفعات الانس من حضرات القدس) در بیان احوال ابو الربيع الکفیف الحاقی رحمه الله تعالی فرموده که هفتاد هزار بار کلمه لا اله الا الله گفتن در نجات گوینده یا نجات آنکس که آن را نیت وی گویند اثر تمام است * شیخ ابو الربيع گفته است که پیش ازین این ذکر را هفتاد هزار بار گفته بودم ولیکن بنام کسی معین نساخته بودم تا روزی در مائده طعمای حاضر شدم با جماعتی و با ایشان کودکی صاحب کشف بود در آن وقت که آن کودک دست برد تا بخورد ناگهان گریست گفتندش چرا بگریستی گفت اینک دوزخ راست میکنند و مادر خود را در وی در عذاب می بینم * شیخ ابو الربيع گفت در باطن خود گفتم خداوند تو میدانی که هفتاد هزار بار کلمه لا اله الا الله گفته بودم آنرا بجهت آزادی مادری که آن کودک از آتش دوزخ معین گردانیدم گفت چون این بیت در باطن خود تمام کردم آن کودک بخندید و بشاشت نمود و گفت مادر خود را می بینم که از آتش دوزخ خلاص یافت الحمد لله پس بطعام خوردن مشغول شد با آن جماعت * شیخ ابو الربيع میگوید که مرا صحت خبر نبوی صلی الله علیه و آله وسلم درین باب و کشف آن کودک معلوم شد انتهى *

﴿ف ٢٠﴾

﴿الایجاد﴾

﴿الایجاد﴾ و قال العارف النامی الشیخ عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی فی شرح رباعیاتہ — ایجاد عبارت است از استار وجود حق سبحانه و تعالی بصور اعیان ثابته و ماهیات و انصباع او با حکام و آثار ایشان و غایت و ثمره استار وجود حق بصورت هر عین ثابت ظهور اوست سبحانه بحسب شائی که این عین ثابت مظهر اوست بر خودش سبحانه یا بر همین شان

یا بر امثال او جمعا و فرادی یا خود جمع بین الظهورین و هر شانی که ظاهر می شود حق سبحانه بحسب وی یاشانی است کلی جامع بر جمیع افراد شیون را و یاشانی است که بعضی است از افراد این شیون و ظهور او سبحانه با حدیث جمع خودش متحقق نمی شود مگر نسبت باین شان کلی جامع که حقیقت انسان کامل است پس حق سبحانه در مراتب انسان کامل بر خودش از حیثیت شان کلی جامع بکلیت و احدیت جمعیت ظاهر باشد پس اکتساب کند هر شانی حکم جمیع شیون را و بر آن همه براید و بر هر فردی بوصف مجموع بنماید زیرا که همچنان که در مرتبه احدیت جمع هر شانی بر جمیع شیون مشتمل است همچنین در مرتبه انسان کامل که آن شان کلی جامع است هر يك از آن شیون بر همه مشتمل است و غایت غایات از ظهور حق سبحانه بحسب هر شان این اکتساب مذکور است نه آنکه ظاهر شود آن شان فقط تا ظاهر شود حق سبحانه بحسب آن شان اتمی *

﴿ الباء ﴾ بر اینای روزگار مخفی نماید که در استعمال ادویه با هیه شرط است که غذای مناسب باشد و اگر خلطی زائد بود نخست آن را باک سازند و ایضا چنان نیست که در هر مزاجی هر معجونی مؤثر بود بسا باشد که با وجود اتحاد مزاج يك دوا در شخصی وفاق آید و در دیگری بلکه همان دوا در حق يك شخص با وجود عدم تغیر مزاج آن وقتی نافع آید و وقتی بی و عقل در خصوصیات اعتراف بعجز دارد و از بیجا ست که در مطلب واحد نسخه های متعدده مرقوم میشود طالب را باید که اگر احیاناً از دوائی که حکیم دانا تجویز کرده است منتفع نشود بدواء دیگر متمسک گردد و بد ظن نشود خصوص در امریاه که ادویه این کار بعد از اغات بسیار شرایط مؤثر می آید *

﴿ ف ۲۱ ﴾

بنا

(مربای) شقاقل مصری باده را قوت دهد و نموظ تمام آرد و مثانه را قوت دهد
شقاقل تازه در آب خیسانند تا سه نوبت بعده مقشر سازند و بجوشانند تا نیم
بخته شود آنگاه عسل صاف بر سر آن ریزند و با تش نرم بجوشانند
تا بقوام آید و در ظرف کتند و بعد از چهل روز استعمال نمایند و سفوفی که
درین باب مجرب است این است

(شقاقل) يك توله - (بهمنین) دو توله - (تودرین) سفید و زرد
دو توله (خصیه الثلب) - يك توله - (مایه اشتراعی) نه ماسه -
(مشك) - سه ماسه (عنبر) - سه ماسه - (نبات) - هفت ماسه - همه را
طیحه طلیحه کوفته پیخته وزن نموده سفوف سازند شربت پنج ماسه
باشیر ماده گاو و اگر طبیعت حار و خشك بود شربت دو ماسه - اما
مایه اشتراعی و عنبر صحیح الاصل بود *

(و اگر) موی عانه را با آنکه بآب تر کنند بهتر باشند و بروغن جوز هندی آله
و خصتین و موضع حلق و مقعد چرب کنند و چون جذب شود دوسه بار
چرب نمایند و بهمین دستور فاصله دو روز موی عانه را تراشیده بروغن
مذکور مواضع مسطوره را چرب می نموده باشند قوت باده را فائده عظیم
دارد *

(و خوردن) مغزیسته بریان در نهار و نیز خوردن بیضه های نیم برشت از سه
عدد تاده عدد موافق طبیعت باده را قوی گرداند و منی افزاید - و اگر تخم
شاهم و تخم پیاز و تخم گذر و دارچینی و تخم رب يك يك ماسه کوفته بازرد
بیضه های نیم برشت مخلوط کرده یا شامند قوت قوی حاصل آید *
(و معجون) سقنقور و لبوب کبیر در امر قوت باده قوی الاثر است *

(و طریق) نیم برشت نمودن بیضه این است که آب را در ظرفی بجوش آرند و بیضه را در آن آب اندازند و صد عدد شمارند یا تسبیح صد دانه بدست گرفته الله الله گویند و بگردانند تا تمام شود انگاه بیضه را برست از آن آب بر آرند و بشکنند و زردی را بگیرند و نه بار آشامند و سفیدی را نخورند *

(و باید دانست) که استرخاء آلت یا زبردت باشد یا از رطوبت علامت آنچه از زبردت باشد این است که آله لاغر و نزار باشد * و مع ذلك در بعضی اوقات عند سخونت بدن خفت در استرخا پیدا آید * و نشان رطوبی آنست که آله دائم مسترخي باشد و در جمیع حالات بریک هیچ بود و مع ذلك فربه باشد - بالجمله اندر رطوبی آنچه ذی قبض و مجفف باشد چون اهل سعد - وج - و مانند آن بکار برند و در آنچه بسبب زبردت باشد اشیاء مسخنه چون چندید ستر - و فرقیوت - و قلقل - و شیطرج استعمال نمایند *

﴿ بو علی سینا ﴾ و ابو علی سینا کما مر *

﴿ ف ۲۲ ﴾

﴿ بوزر جهر ﴾ کانت حکما و کیماء عالمکاملا و لا کاملا * و من کلامه عادی الاعداء فلم ارعدوا اعدی من نفسی * عاجلت الشجعان و السباع فلم یغلبنی احد کصاحب السوء * اكلت الطیب و ضاجعت الحسان فلم ار الذم من العافیة * اكلت الصبر و شربت المر فما رأیت اشد من التمر * صارعت الاقران و بارزت الشجعان فلم ار اغلب من المرأة السلیطة * رمیت بالسهم و رجعت بالاحجار فلم اجد اصعب من کلام السوء من ثم مطالب بحق * تصدقت بالاموال و الذخائر فلم ار صدقة افضل من رد ذی ضلالة الی الهدی * سررت بقرب الملوك

﴿ بوزر جهر ﴾
﴿ بو علی سینا ﴾

وصلاتهم فلم ار احسن من الخلاص منهم *

﴿ ف ۲۳ ﴾

تخليل الاصابع

﴿ تخليل الاصابع ﴾ قدوة المحدثين المتأخرين الشيخ عبدالحق الدهلوی رحمہ اللہ تعالیٰ در شرح (صراط المستقیم) فرمودہ و کیفیت تخليل اصابع رجل آنکہ تخليل کند مختصر بدیسی ابتدا کند از مختصر رجل یعنی و ختم کند مختصر رجل بدیسی بجهت رعایت تیامن * و تخليل کند اصابع یدین را بدر آوردن اصابع یکی در دیگری * و سنت بودن تخليل اصابع بر تقدیر بست کہ آب درون انگشتان برسد * و مقصود از تخليل مبالغہ و تکمیل تطہیر بود * و اگر انگشتان بیکدیگر چسپیدہ بود بحدیکہ آب درون آنها نرسد تخليل واجب بود بالاتفاق انتہی * و (مخفی نماند) کہ تخليل اصابع یدین وقت شستن یدین تا مرفقین مسنون است نہ وقت شستن یدین تا رسغین *

﴿ ف ۲۴ ﴾

الترتيب بين قضا القوائت من الصلوة

﴿ الترتيب ﴾ واعلم ان الترتيب بين الفروض الخمسة والوتر فائتا كلها وبعضها غرض — ولما وقت المناظرة بل المكاررة في حصن (احمد نگر) بيني وبين بعض المتعصين في حل الوقاية و شرحافي باب قضاء القوائت كتبت الحواشي عليها وعرضتها على اصحاب الانصاف الراغبين عن التعصب والاعتساف * فاستحسنوها وقالوا الحق اليك * ولا شيء عليك * وتلك الحواشي هذه * — قال المصنف صلى خمساً اي صلى خمساً مع سعة الوقت ولم يذكر هذا القيد لظهوره * قال المصنف فائتة اي فائتة واحدة لان تصوير المسئلة بان صلى خمساً مع تذكر الفائتة اما تصور اذا كانت الفائتة واحدة * واما اذا كانت الفائتان فتصوير المسئلة حيثذانه صلى اربعاً مع تذكر فائتين وقس على هذا * قال المصنف ان ادى سادساً اي سابعاً والمراد باداء السادسة خروج وقت الخامسة اي ان خرج وقت الخامسة ودخل وقت السادسة والفائتة غير منظورة في الحساب

والا فالحامسة مع سادسة والسادسة مع سابعة وهذا هو التحقيق الحقيق *
 لان الفوائت بمجرد خروج وقت الخامسة تصير ستة * وانما ذكر اداء
 السادسة التي هي سابعة بالنظر الى المتروكة ليصير كون الفوائت ستا متيقنا *
 ولهذا لو ترك الفجر ثم صلى الظهر ثم العصر ثم المغرب ثم العشاء ثم الفجر من اليوم
 الثاني مع تذكر صلاة الفجر المتروكة ثم طلع الشمس يصير الفوائت ستا وتقلب
 المؤديات صحيحة على اصلها لوجود علة سقوط الترتيب بخروج وقت السادسة *
 وهي صيرورة الفوائت ستا * فلو قضى صلاة الفجر المتروكة قبل الزوال او بعد
 اداء الظهر لا تفسد المؤديات * فيعلم من هاهنا ان علة سقوط الترتيب هي كثرة
 الفوائت * وحدالكثرة ان يصير الفوائت ستا * وليس علة ذلك السقوط اداء
 السادسة التي هي سابعة هكذا في حواشي الهداية * - (قوله) وهو القياس
 لان الكثرة علة لسقوط الترتيب والعلة لا تؤثر في نفسها بل في غيرها وهو
 ما بعد الستة فالكثرة تكون مصححة للصلاوات التي بعدها فيكون نفسها فاسدة
 غير صحيحة * (قوله) ان ادى سادسا يعني ان خرج وقت الخامسة التي هي
 سادسة مع المتروكة ودخل وقت السادسة التي هي سابعة مع المتروكة *
 هو فالخ اصل * ان مدار تصحيح الخمس ليس على اداء السادسة السابعة *
 (قوله) فحين ادى السادس الذي هو السابع * (قوله) تبين الخ لان صفة
 الكثرة اذا ثبت بوجوه دالا خيرة اسندت الى اولها * (قوله) كانت في الكثير
 وهو الخمسة مع المتروكة * (قوله) وهذا باطل اتفاقا لانه لا قائل بفرضية الترتيب
 في الكثير * (قوله) ان كانت في الكثير بان ادى الخامسة وخرج وقتها سواء ادى
 السادسة أولا * (قوله) فلا يجوز اي فلا يجوز القول حينئذ بفساد الغير
 الموقوف لانه اذا قيل حينئذ بهذا الفساد يلزم الفساد وهو رعاية الترتيب

في الكثير وهذا باطل بالاتفاق وضمير لا يجوز الى رعاية الترتيب *
(قوله) او في القليل عطف على قوله في الكثير أي حتى يظهر ان رعاية الترتيب
ان كانت في القليل بان ادى الفائتة قبل الخامسة فيجوز القول بفساد الغير
الموقوف فيصير ما ادى فاسداً باتاً *

﴿ ثم اعلم ﴾ ان المراد بالحدیثة في الوقاية ما يكون مقارناً بالمؤدي
وبالقديمة فيها ما يكون سابقاً عليه فاحفظ فانه ينفعك هناك * (ولما ذكر) صاحب
(التوضيح) فيه مسألتين في مثال الجهل في موضع الاجتهاد الصحيح وكان
وجه الفرق بين حكميهما خفياً على الاذهان القاصرة ذكرهما بحيث يزول
الخفاء عنه فاقول

(المسئلة الاولى) من صلى الظهر بلا وضوء يظن انه على طهارة ثم صلى
العصر بالوضوء زاعماً صحة ظهره ثم تذكر انه صلى الظهر بلا وضوء ثم قضى
الظهر بناء على هذا التذكر ثم صلى المغرب على ظن ان العصر جائز بناء على
جهله بفرضية الترتيب الذي موضع الاجتهاد يصح المغرب لان الترتيب مجتهد
فيه ولا يضر الجهل في موضع الاجتهاد ويكون الجاهل بهذا الجهل معذوراً
ولا مواخذة على المعذور فلا يجب عليه إعادة المغرب ويجب عليه قضاء العصر
عندئذ لانه اذا زاعماً صحة ظهره وهذا الزعم زعم بخلاف الاجماع وعند الشافعي
رحمه الله لا يجب قضاء العصر لعدم فرضية الترتيب عنده * هذا اذا كان يزعم
وقت اداء المغرب ان عصره جائز حتى يصير جاهلاً عن الترتيب الذي هو
موضع الاجتهاد الصحيح * اما لو علم وقت اداء المغرب ان عصره لم يجز فليسه
إعادة المغرب كما يجب عليه قضاء العصر *

(والمسئلة الثانية) من صلى الظهر بلا وضوء ثم علم به وزعم صحته ثم صلى العصر

بالوضوء زاعماً صحة ظهروه فلم يقض الظهر يكن ما لم يعدم الوضوء حتى صلى الظهر
فلم به وزعم أن الصلاة الموداة بلا وضوء من غير علم بذلك صحيحة لا يجب
قضاؤها فلم يقض الظهر بناء على هذا الزعم فالحكم حينئذ أن عصره غير صحيح
فالواجب عليه قضاء الظهر ثم إعادة العصر (فان قيل) أنه كما صلى المغرب في
المسئلة الأولى بناء على زعمه صحة العصر كذلك صلى العصر في المسئلة الثانية بناء
على زعمه صحة الظهر فبأوجه الفرق بين زعم صحة صلاة العصر وبين زعم
صحة صلاة الظهر حيث حكتم بفساد صلاة العصر وجوب أعادتها وقضاؤها
وبصحة صلاة المغرب وعدم قضاؤها وأعادتها - (قلنا) فساد الظهر قوى
وفساد العصر ضعيف لأن فساد الظهر المذكور مجمع عليه بالاتفاق لأنه
لم يذهب أحد من المجتهدين إلى صحته وفساد العصر مجتهد فيه فمن قال بفرضية
الترتيب يقول بفساده ومن لا فلا فساد له ليس بقطعي بخلاف فساد الظهر
المذكور فزعم صحته مخالف للاجماع فالجهل بفساده لا يصلح عذراً فلا يكون
حكمه متعدياً إلى صلاة أخرى اعني المغرب فلا يكون فاسداً بل صحيحاً فزعم
صحة الظهر المذكور زعم بخلاف الجميع عليه وزعم صحة العصر زعم بخلاف المجتهد
فيه * فالفرق بين الزعمين ظاهر * وقال افضل المتقدمين برهان المتأخرين دليل
الطالبين سلطان العارفين شاه وجه الحق والملة والدين الاحمد آبادى قدس سره
ونور مرقدته حاصل الفرق ان فساد الظهر بترك الوضوء قوى مجمع عليه
فكانت متروكة بيقين فلا يتعدى حكمه إلى صلاة أخرى انتهى *

(واعلم) ان الجهل في المسئلة الثانية جهل بالاجماع اى بالجميع عليه وهو
لا يصلح عذراً وشبهة والجهل في المسئلة الاولى جهل في موضع الاجتهاد وهو
يصلح شبهة دارة للحد وما يرجع فيه معنى العقوبة من الكفارات فافهم *

﴿ ف ٢٥ ﴾

درج
نجم

﴿ التربع ﴾ و نزدیک اهل تنجیم ربع عبارت است از چهارمین خانه نظر کردن کواکب یکدیگر * و این دلیل نیم دشمنی است چنانکه یکی در حمل باشد و دوم در سرطان و اگر دو ستاره نظر به نیم و بهم دارند دوستی تمام باشد و این را ثلث گویند مثلاً یکی در حمل باشد و دوم در اسد پس آنچه در حمل است نظر او به نیم است و آنچه در اسد است نظر او به هم است زیرا چه از حمل تا اسد پنج خانه است و از اسد تا حمل نه خانه و اگر بسوم و یازدهم نظر دارند چنانچه یکی در حمل باشد و دوم در جوزا دلیل نیم دوستی است و این را سدیس خوانند و اگر با اول و هفتم نظر دارد دشمنی تمام و دو این را مقابله گویند و اگر دو ستاره در یک برج باشند قرآن نامند و الحاصل از التربع عندهم عبارة عن كون الكوكبين في ربع الفلك مثل ان يكون القمر مثلاً في اول درجة الحمل والشمس في اول درجة السرطان فيكون البعد بينهما تسعين درجة و قس عليه الثلث بان يكون الكوكبان في ثلث الفلك والتسدیس والتسيع وغير ذلك هكذا *

﴿ ف ٢٦ ﴾

درج
نجم

﴿ التصريف ﴾ قال السيد السند الشريف الشريف قدس سره في رسالته المشهورة (بصرف مير) در حرف تصرف نیست زیرا که در حرف تصرف نیست — و دلالت هم بر معنی فی نفسه ندارد اتمی * و فی بعض النسخ زیرا که در حرف تصرف نیست و علی ای حال حاصل کلام آن قدوه ارباب کمال اینست که در حرف تصرف اصطلاحی نیست یعنی تغییر لفظ و احدی سویی صیغهای مختلفه که بغرض تحصیل معانی متفاوته است در حرف نیست بدو سبب (اول) آنکه در حرف اصلاً تحویل و تغییر بوجهی از وجوه واقع نمی شود * پس این تحویل خاص که عبارت از تحویل لفظ و احدی سویی صیغهای

مختلفه است نیز نخواهد شد چه ظاهر است که سلب عام تقاضا میکند
سلب خاص را: (ودوم) آنکه اگر بر تقدیر فرض و تسلیم تحویل خاص مذکور
جائز داریم آنچه غرض از تحویل است در حرف مترتب نخواهد شد زیرا
که حرف بذات خود دلالت بر معنی ندارد چه ظاهر است که در دلالت
بر معنی خود محتاج است بسوی انضمام فعل یا اسم * پس اگر حرف را
تحویل کنند بسوی صیغهای مختلفه حصول معانی متفاوتی از ان صیغ بنفسها
متصور نیست فلا فائدة فی تصریف الحروف * و ازین بیان مندرج شد اعتراضی
که فیما بین مبتدیان متعارف است * و تقریر آن این است که در قوله قدس
سره (زیرا که در حرف تصرف نیست یا تصرف نیست) دور لازم می آید *
و مدار اندفاع بر این است که مراد از تصرف در مدعی معنی اصطلاحی
است و در دلیل مراد از تصرف یا تصرف معنی لغوی *

﴿ ف ۲۷ ﴾

ابو عثمان واسمه عمرو بن بحر وكان عمره ستا وتسعين سنة ونوفي في سنة خمس وخمسين ومائتين في البصرة *

﴿ الجاحظ ﴾ من المعزلة كما سيجي في الصدق ان شاء الله تعالى و كنيته
ابو عثمان واسمه عمرو بن بحر وكان عمره ستا وتسعين سنة ونوفي في سنة خمس
وخمسين ومائتين في البصرة *

و عارف نامی مولانا نورالدین شیخ عبد الرحمن الجامی قدس سره السامی
در بهارستان فرموده جاحظ گوید که هرگز خود را چنان خجل ندیدم که
روزی مرا زنی بگرفت و بدو کان استاد ریخته گری بردا ورا گفت همچنین *
من متحیر شدم که این چه بود از ان استاد پرسیدم گفت فرموده بود که
تمثال بر صورت شیطان برای من بساز گفتم نمیدانم که چه شکل می باید ساخت
ترا آورد که بدین شکل *

بوالعجب روی و گونه داری * کس بدین رو و گونه نتوان کرد

﴿ف ٢٨﴾

بیر

بهر تصویر صورت شیطان • جز رخت را غوغه توان کرد
﴿الجبر﴾ چنانچه نسبت خان که عالی تخلص داشت قطعه در طوی کامگار
خان پسر جعفر خان وزیر اعظم عالمگیر باد شاه گفته و باتش زبانی ها انجمن
خوش طبعی گرم ساخته در آن قطعه این بیت واقع است •
آن سند از جبر آوردان سند از اختیار

این سخن هم در میان مانده است امر بین بین

﴿فاضل﴾ نامی میر غلام علی بلگرامی المتخلص با آزاد سلمه الله تعالی که این
خاکسار را ایشان اخلاص خالص الله است بموجب و فوز در خواست بعضی
احساب شرح آن قطعه را بطرز غریب نوشته اند و در شرح بیت مذکور
چنین نو کریز قلم نموده اند که مراد از اختیار مذهب فرقه قدریه است که
برای بنده قدرت مستقل اثبات میکنند و بنده را خالق افعال خود می شناسند
و مراد از بین بین مذهب اهل حق است که صدور افعال عباد را
بهر دو قدرت یعنی قدرت حق و قدرت عبد مربوط می دارند و حق را خالق
و بنده را کاسب میگویند •

﴿و حاصل﴾ معنی آنکه اشارت (اول) سوزی کامگار خان است
(دوم) سوزی حبیه سید مظفر و زیر سلطان ابوالحسن والی حیدرآباد که
بعد فتح حیدرآباد در ازدواج خان مذکور در آمده بود یعنی خان مذکور نفس
خود را دید که هیچ اختیاری در حرکت ندارد و برای تمسید عذر مذهب
جبریه را مستند خود ساخت و عروس مذکوره برای مطالبه حق خود و مقابله
حجت خصم معارضه بمذهب قدریه کرد که بنده در افعال خود قدرت مستقل
ندارد اگر ترا قدرتی و قوتی هست بکار مشغول شو • این سخن هم در میان

ماند یعنی سخن عروسی که از اختیار و استقلال قدرت میگفت در میان ماند
و بدرجه نبوت ترسید و محصل مقصود نشد بلکه مطابق مذهب اهل سنت (۱)
که امر بینین است فعل نیم کاره ماند* یعنی خان عالی شان کسب و حمله
و قوت و قدرت خود را صرف نمود اما فاعل حقیقی خلق و ایجاد فرمود*
﴿ الجبر والمقابلة ﴾ و قال القاضی الخلیجی الجبر اما رفع الاستثناء بان یزاد علی
المستثنی منه مثل المستثنی و علی الطرف الآخر مثل ذلك - و اما تکمیل الکسور
اموالا و اشیاء* و المقابلة القاء المشترك من الجانبین انتهى - و القاضی الآملی
قال فی خلاصة الحساب و الطرف ذو الاستثناء یکمل و یزاد مثل ذلك علی
الآخر و هو الجبر و الاجناس المتجانسة المتساوية فی الطرفین یسقط منها و هو
المقابلة* و لما کان بعض ما فی خلاصة الحساب فی باب الجبر و المقابلة محتاجا الی
التوضیح و لم یعرض له الشارح الخلیجی او ضحیته عما خطر فی خاطری القارئ
و ذهنی القاصر (۲) بعبارة واضحة لعموم النفع هكذا*

(قوله) یشی المجهول شیئا - (اعلم) انه لا بد وان یکون الشیء المجهول غیر
الواحد لانه ان کان واحدا فلا فائدة فی ضربته فی نفسه اذ لا حاصل له سواه*
(واعلم) ان المال و الشیء و الکعب و هكذا الی غیر النهایة یشی منازل و هی
منازل الصعود و اجزاء المنازل هی النزول* (قوله) فسابع المراتب مال مال
الکعب لان ابتداء الحساب من الشیء* (قوله) صعودا ای فی جانب
المنازل* - (قوله) و نزولا ای فی جانب اجزاء المنازل* - (قوله) کنسبة
الکعب الی المال فان الکعب کما انه ضعف المال کذلک مال المال ضعف

(۱) سبحان الله و بحمدہ کسیکه اهل سنت باشد و سنت او کار نکند ظاهر
اهل سنت نخواهد بود - (۲) او ان تکرار بعض الایجاب - هاشم الاصل

الكعب فان الشئ اذا فرضناه اثنين فمضروبه في نفسه الذي هو المال اربع *
 ولا شك انه ضعف الاثنين والتمائة التي هي الكعب ضعف المال * والكعب
 اعني ستة عشر ضعف المائة وقس عليه والعامل تكفيه الاشارة *
 (قوله) والواحد الى جزء الشئ عطف على الكعب اي كنسبة الواحد الى جزء
 الشئ فاننا اذا فرضنا الشئ اثنين كان جزوه التصف ونسبة الواحد الى النصف
 نسبة الضعف فان الواحد ضعف التصف وكذا نسبة النصف الى جزء
 المال لانه على ذلك الفرض ربع لان المال حيث شذازبعة * ولا شك ان النصف
 ضعف الربع * وهكذا نسبة الربع الى جزء الكعب الذي هو الثمن لان الكعب
 على ذلك الفرض ثمانية - والربع ضعف الثمن وفس على هذا * (قوله) فان كانا في
 طرف واحد يعني اذا اردت ضرب منزل من المنازل في جنس آخر * فان كان
 الجنسان معاً في طرف واحد من طرفي الصعود والنزول فاجمع مراتبهما -
 (وحاصل) الضرب سمي المجموع في ذلك الطرف كمال الكعب في مال مال
 الكعب (الاول) واقع في المرتبة الخامسة (والثاني) في المرتبة السابعة * فالحاصل
 من هذا الضرب كعب كعب كعب اربعا وهو واقع في المرتبة الثمانية
 عشر * او كان الجنسان في طرفين من طرفي الصعود والنزول * فالحاصل من
 الضرب هو من جنس الفضل في طرف ذي الفضل - فالمراد من الطرف
 الواحد طرف الصعود فقط او طرف النزول فقط - والمراد بالطرفين طرفا
 الصعود والنزول معاً - (قوله) من جنس الفضل يعني ان كان الفضل واحداً
 فيكون ذلك الواحد الفضل من جنس الشئ وهو الجذروان كان الفضل اثنين
 فيكون الاثنان مالين لان جنس الاثنين هو المال وفس على هذا -
 (قوله) في طرف ذي الفضل يعني ان كان ذو الفضل في طرف الصعود يكون

جنس الفضل في طرف الضمومة يعني لا يضاف اليه الجزء وان كان في طرف
الزول أي الجزء يكون جنس الفضل في طرف الزول أي يضاف اليه الجزء
مثال (الاول) ما عر ومثال (الثاني) جزء كعب كعب الكعب شيء في مال
مال الكعب شيء - الحاصل جزء المال لان المضروب في طرف الزول
والمضروب فيه في طرف الضمومة وفضل المضروب على المضروب فيه باثنين
وجنس الاثنين هو المال فاعتبرناه في طرف ذي الفضل وطرف ذي الفضل
هو الزول فاضفنا الجزء الى المال فصار الحاصل جزء المال وكذا اذا ضرب
جزء مال المال في مال الكعب شيء يكون الحاصل هو الشيء أي الجذر لان
مرتبة الواحد هو الشيء اذا كانت المضروب والمضروب فيه في طرفين
ولم يوجد فضل احدهما على آخر *

(فالحاصل) من جنس الواحد بدأ يعني يكون الحاصل هو الواحد فان جزء
الشيء الذي فرض اثنين نصف فاذا ضربنا جزء الشيء في الشيء يكون الحاصل
هو النصف مرتين والنصف مرتين هو الواحد * واذا ضربنا جزء المال
الذي فرض اربعا مثلاً وجزءه هو الربع في المال يكون الحاصل هو الربع
اربعة مرات * والربع اربع مرات هو الواحد وعليه القياس * (قوله) اضرب
عدداً احد الجنس الى آخره فان ضربت شيئاً مثلاً وقد فرضته اربعة في
شيء آخر وقد فرضته خمسة فاضرب عدد الاول في عدد الثاني يحصل
عشرون فهذا العشرون يكون من الجنس الواقع في ملتي المضروبين
فاتظر فيه فاذا هو مال فيكون عشرين مالا وقس عليه * (قوله) من الجنس
الواقع الى آخره فاجعل ما وقع في الملتقى تميزاً لذلك العدد الحاصل * (قوله)
وان كان استثناء أي ان وجد في احد المضروبين اوفي كليهما استثناء وجزاء

هذا الشرط قوله فاضرب به الاجناس الى آخره وقوله ويسمى المستثنى الى آخره جملة معترضة بينهما - (قوله) زائد اى بلا استثناء -
(قوله) ناقص اى مستثنى فيكون مقروناً بحرف الاستثناء (قوله) والطرف
ذو الاستثناء أى الطرف الذى هو ذو الاستثناء سواء كان مع حرف الاستثناء
مثل الاشياء او فى حكمه مثل نصف شىء فانه فى حكم الانصف شىء - (قوله)
يكمل بان يسقط حرف الاستثناء ان كان او يؤخذ واحد تام ان كان نصف شىء*
وان كان نصف مال فىوخذ مال*

﴿ وقال القاضل ﴾ الخلقالى ان المصنف غفل عن بعض المقدمات وهو
قولنا اما يكمل الكسور اموالا* (قوله) عدد يعدل اشياء الى آخره يعنى هذه
ضابطة كلية اى كلما يعدل عدد جنس شىء فاقسم العدد بعد المادة على عدد
جنس الشىء - فالمراد بالاشياء جنس الشىء سواء كان شيئاً واحداً او شيئين
او اشياء وقس عليه اموالا واعداداً - وجنس الشىء فى هذه المسئلة الاولى
شىء ورابع* - (قوله) يخرج الشىء المجهول وهو فى هذا المثال ما صرح بقوله
فلزيد الف ومائتان ولعمرو اربع مائة* (قوله) فافرض ما لز يد شيئاً الى قوله
يعدل شيئاً وربعاً* الترض منه تحصيل المعادلة* - (قوله) فلعمر و
الف الا نصف شىء يعنى له الف بعد اخراج نصف ما لز يد منه فيكون
لعمر و مابقى من الف بعد ذلك الاخراج* وستعلم ان لز يد الف
ومائتين ونصفه ست مائة فاذا خرجت من الف بقى اربع مائة فهى لعمر و*
(قوله) فلزيد الف وخمس مائة الاربع شىء اما الف فقلناه اقرب له لز يد
واما خمس مائة الاربع فقلناه اقرب لز يد مع ذلك بنصف ما لعمر و وكان
لعمر والف الا نصف شىء ونصف الف خمس مائة ونصف الا نصف شىء*

الاربع شئى قىامل ﴿ قوله ﴾ يعبدل شيئا يعنى ان الالف وخمس مائة الاربع شئى يعبدل الشئ الذى قرض لزيد اولا يعنى كان الشئ لزيد منفر وضا اولا ثم وصل له بعد العمل مقام الشئ المذكور الف وخمس مائة الاربع شئى ﴿ قوله ﴾ وبعد الجبر اى لزيد بعد الجبر ﴿

﴿ واعلم ﴾ ان هاهنا طرفين (احدهما) ذوالا استثناء وهو الف وخمس مائة الاربع شئى فكلناه برفع الاستثناء فصار الف وخمس مائة ﴿ والطرف الآخر هو الشئ المفروض لزيد اولا ثم حصل المعادلة فزدنا الاربعة المستثنى على ذلك الشئ فصار شيئا وربعا فالف وخمس مائة صار معادلا بشئى وربيع ﴿ فعملنا بتلك الضابطة المذكورة اعنى عددا يعبدل اشياء فاقسمه على عدد هاتين ج الشئ المجبول ﴿ بان قسمنا على ضابطة قسمة الصحاح على الصحاح مع الكسر عدد الاعداد وهو الف وخمس مائة على عدد شئى وربيع وهو خمسة بعد التجنيس بان ضربنا الف وخمس مائة فى مخرج الربع وهو اربعة حصل ستة الوف فضر بنا الشئ فى ذلك المخرج وزدنا على الحاصل صورة الكسر كما هو ضابطة التجنيس حصل خمسة فقسمة ستة الوف على خمسة حصل الف ومائتان لزيد ونصفه ست مائة فلما استثنيناها من الالف بقى اربع مائة وهى لعمر وكما اشرنا اليه آنفا ﴿ قوله ﴾ اشياء تبدل اموالا الى آخرة وهذه ايضا ضابطة كلية اى كلما تبدل اشياء اموالا فاقسم الى آخرة ﴿ قوله ﴾ اتهبوا اى اخذوا التركة على خلاف فرائض الله تعالى ﴿ قوله ﴾ فاسترد الحاكم اى فاسترده القاضى بعد الخصومة ﴿ قوله ﴾ وقسمه بينهم اى قسم القاضى المسترد على فرائض الله على ابناءه المصبات على السوية ﴿ قوله ﴾ فافرض الدنانير الى آخرة هذه الاعمال انما هي لغرض تحصيل المعادلة ليعمل بعد المعادلة بالضابطة المذكورة

حتى يحصل المجهول * (قوله) فافرض الدانير شيئاً لكونها مجهولة *
 (قوله) وخذ طرفيه أي طرفي الشيء واحد طرفيه معلوم تعييناً وهو الواحد
 لأنه مبدأ سلسلة الأعداد وطرفه الآخر مجهول فخرجناه شيئاً * (قوله)
 واضربه إلى آخره يعني لما كان الشيء قائماً مقام الدانير التي على الأعداد المتوالية
 وتحصل لنا واحد مع أي واحد شيء فاجربنا فيه ضابطة معرفة الأعداد
 المتوالية * (قوله) يحصل نصف مال لأن مضروب الشيء في الشيء مال فإذا
 أضفنا إليه النصف صار نصف مال * (قوله) ونصف شيء لأن مضروب الواحد
 في الشيء شيء فإذا أضفنا إليه النصف صار نصف شيء فالجموع الحاصل نصف
 مال ونصف شيء * (قوله) اذ مضروب الواحد إلى آخره يعني انما امرنا بالضرب
 المذكور لأن حاصل ضرب كل عدد مع الواحد في نصف ذلك العدد يساوي
 مجموع الأعداد المتوالية من الواحد إلى ذلك العدد فأنك إذا أردت أن تعرف
 الأعداد المتوالية من الواحد إلى الخمسة فزد عليها واحداً لتصبح ستة فاضربها
 في نصف الخمسة وهو اثنان ونصف الواحد يحصل خمسة عشر وهي الأعداد
 المتوالية من الواحد إلى الخمسة وإن ضربت نصف المجموع أعني ثلاثة في هذا
 انشال في الخمسة يحصل أيضاً خمسة عشر والأعداد المتوالية هي الواحد والاثنان
 والثلاثة والأربعة والخمسة إلى ما لا نهاية له من غير أن يترك عدداً من الوسط
 كان يؤخذ واحد وثلاثة بترك الاثنين فيكون كل عدد زائداً على ما تحته بواحد
 ويكون ما تحته ناقصاً عما فوقه بواحد فتأمل * (قوله) فاقسم أي ثم افرض عدد
 الجماعة المجهول شيئاً فاقسم عدد الدانير وهو نصف مال ونصف شيء على ذلك
 الشيء المفروض فيخرج حصة كل منهم من ذلك العدد سبعة فاضرب السبعة
 في ذلك الشيء المفروض المقسوم عليه ليحصل لك عدد المقسوم المجهول

إذا الضابطة الكلية أن حاصل القسمة إذا ضرب في المقسوم عليه يكون حاصل الضرب عين المقسوم فالك إذا قسمت عشرين على الخمسة يكون خارج القسمة أربعة فإن كنت عالماً بأن المقسوم عليه خمسة ووصل لكل أربعة وجاهلاً عدد المقسوم فلتضرب الأربعة في الخمسة ليحصل عشرون وهو عدد المقسوم (قوله) يعدل نصف مال ونصف شيء لأن حاصل ضرب حاصل القسمة في المقسوم عليه يساوي عدد المقسوم ويعدله فيكون المقسوم وحاصل ذلك الضرب شيئاً واحداً لا غير فيكون سبعة أشياء ونصف مال ونصف شيء أصراً واحداً (قوله) وبعد الجبر والمقابلة أي بعد تكميل الكسور في الطرفين بإسقاط النصفين وازديادهما على سبعة وبعد المقابلة بأن يكفي المشترك عن الطرفين مال يعدل ثلاثة عشر شيئاً *

(وسألت) عن وجه هذه المادة أفضل فضلاء الزمان صاحب النفوس القدسية الشيخ الأجل استاذي قطب الملة والدين العبداني الأجد آباءى سقى الله تراه وجعل الجنة مثواه (فقال) لأنه إذا جبر وكل نصف المال ونصف الشيء صار مالاً وشيئاً ثم إذا زيد ذلك الكسران في الطرفين الآخر صار ذلك الطرف أربعة عشر شيئاً لوجود سبعة أشياء في ذلك الطرف وكون ذلك الكسرين بمنزلة سبعة أشياء ومعادلين لها فيصير مال وشيء في طرف وأربعة عشر شيئاً في طرف آخر ثم القيت شيئاً من الطرفين فبقي ثلاثة عشر شيئاً في طرف ومال في طرف آخر انتهى *

(قوله) فالشيء ثلاثة عشر أي فالشيء الذي هو عدد الجماعة ثلاثة عشر لأنه وقع المعادلة بين ثلاثة عشر شيئاً وبين المال وقد سبق الضابطة الناطقة بأن المعادلة إذا وقعت بين الأشياء والمال تقسم عدد الأشياء على عدد الأموال

فقسمنا ثلاثة عشر شيئا على المال حصل ثلاثة عشر وهي عدد الجماعة المجهول
ثم معرفة عدد الدنانير في غاية السهولة لان السائل قال اصاب لكل سبعة
فضر بناها في ثلاثة عشر حصل احدى وتسعون وهي عدد الدنانير (فان قلت)
كيف يكون خارج القسمة ثلاثة عشر بقسمتها على المال (قلنا) عدد المال اربعة
لما مر من ان الشيء المقروض ادناه اثنان فيضروبه في نفسه اربعة فاذا قسمنا
ثلاثة عشر على اربعة ضربناها في اربعة فحصل اثنان وخمسون فخرج قسمتها
على اربعة ثلاثة عشر *

(فان قلت) الضابطة في القسمة ان المقسوم عليه اذا كان ناقصا عن المقسوم
فحاصل نسبة المقسوم عليه الى المقسوم خارج القسمة فما وجه الضرب
(قلنا) مرجع النسبة الى ضرب المقسوم في المقسوم عليه وجعل الكسور
صحاحا كما لا يخفى على المحاسب (قوله) فاضربه اي عدد الاولاد في سبعة
او بالعكس لان مضروب خارج القسمة في المقسوم عليه او بالعكس
يساوي المقسوم كما مر قال دنانير احدى وتسعون * (قوله) فالخطا الاول اربعة
ناقصة لانا اذا فرضنا عددا الاولاد خمسة كان عدد الدنانير خمسة عشر لانها
مجموع الاعداد المتوالية من الواحد الى خمسة فالخطا الاول اربعة ناقصة
لان حصة كل واحد من الاولاد الخمسة من خمسة عشر دنانير ثلاثة دنانير فلابد
من اربعة اخرى حتى يصير المجموع سبعة كما قال السائل فالخطا الاول
انما هو اربعة ناقصة من سبعة (قوله) فالثاني اثنان كذلك اي فالخطا الثاني
اثنان ناقصان لانه مجموع الاعداد المتوالية من الواحد الى التسعة خمسة
ولربيعون والنصيب منها لكل من التسعة خمسة ولا بد لنا من سبعة كما قال
السائل فلابد من اثنين زائدين فالخطا انما هو بقدرهما *

(قوله) والفضل بينهما أي بين المحفوظين (قوله) وبين الخطأين أي الفضل بين الخطأين أثنان فإذا قسمنا الفضل بين المحفوظين أعني ستة عشر على الفضل بين الخطأين أعني اثنين يخرج ثلاثة عشر وهي عدد الأولاد ومنه يعلم عدد الدنانير بضرب السبعة في عدد كم لا يخفى *

(قوله) فالخاص لا واحد أي فحاصل التضمين وهو أربعة عشر عدد الأولاد لكن بعد استثناء الواحد منها بقي ثلاثة عشر وهي عددكم وحصّة كل واحد سبعة كما قال السائل ف ضربناها في عددكم فالخاص هو عدد الدنانير لأن مضروب خارج القسمة في المقسوم عليه يساوي المقسوم كما مر *

(قوله) عدد يعدل مالا * يعني كلما وقع المعادلة بين عدد و أموال فالضابطة حيثئذ قسمة ذلك العدد على الأموال * (قوله) وجذر الخارج من القسمة * (قوله) أقر زيد عند القاضي * (قوله) بأكثر المالين ليس المراد بالمال ما هنا المال الاصطلاحي في هذا الباب أعني مضروب الشيء في نفسه بل المراد المعنى اللغوي أي ماله مالية وقيمة * (قوله) ومسطحها أي مسطح مجموع المالين أي حاصل ضرب أحد المالين في آخر والمسطح هو العدد الحاصل من ضرب عدد في غيره مثل العشرين الحاصل من ضرب أربعة في خمسة كما سيبي في موضعه * (قوله) أحدهما أي أحد المالين لزيد * (قوله) عشرة وشيئاً لأن العشرة وشيئاً أكثر من قسمين من عشرين وقد أقر المقر لزيد بأكثر المالين اللذين مجموعهما عشرون *

﴿ واعلم ﴾ أن العشرة أمر يقيني في أكثر المالين وإنما المجهول هو الشيء الذي فرض مع العشرة والعمل إنما هو لتحصيل العلم به فافهم واحفظ فإنه نافع فيما سيأتي * (قوله) وبعد الجبر والمقابلة بأن تعتبر المائة بغير الاستثناء وهو الألف فصار مائة تارة وزدنا المال على الطرف الآخر أعني ستة وتسعين فصار ستة

وتسعين ومالا ثم وقعت المقابلة بين مائة وستة وتسعين مالا فاقطعنا ستة وتسعين من المائة من الطرفين فبقي أربعة من المائة فوقعت المعادلة بين الأربعة والمال فقسنا الأربعة على المال فحصل خارج القسمة الأربعة وجذرهما اثنان * — (قوله) والشئ الشدي فرض مع العشرة لزيدا اثنان فزداها على العشرة فصارا اثني عشر ولما استثنى الشئ الذي علم أنه اثنان من العشرة الباقية بقي ثمانية فكثر المائتين اثنا عشر لزيد * والباقي الثمانية للقاضي حق السعي نعوذ بالله من شرورنا قسنا ومن سيئات أعمالنا * —

﴿ قوله ﴾ عدد يعدل اشياء واموالا ضابطة كلية أي كلما تقع المعادلة بين الاشياء والاموال * — (قوله) فكل المال بعد المعادلة واحد أي اجعله مالا واحدا فان كان نصف مال فزد نصفه عليه حتى يصير مالا كاملا واحدا وان كان ثلث مال او ربع مال فزد ثلثي مال او ثلاثة ارباعه عليه ليصير مالا كاملا واحدا وقس عليه * — (قوله) ان كان اقل منه أي ان كان المال اقل من المال الواحد كنصفه وثلثه وربعه وغير ذلك كما مر * — (قوله) ورده أي زد المال الى مال واحد ان كان ذلك المال اكثر من مال واحد ان كان مالين او ثلاثة اموال او غير ذلك * — (قوله) وحول العدد كاثني عشر في المثال الآتي والاشياء الخمسة اشياء في ذلك المثال * — (قوله) الى تلك النسبة أي نسبة التكميل والرد بانك ان كملت نصف المال مثلا بزيادة النصف الآخر عليه أي بتضعيف النصف او ردت المالين مثلا الى المال باسقاط نصف المالين الى المال فكمل العدد بتضعيفه وانقصه بتتصيفه فكما ان نصف المال بالتضعيف يصير مالا والمال بالتصنيف مالا كذلك العدد كالخمس مثلا يصير بتكميلها بالتضعيف عشرة كاملة وكالعشر ين بتتصيفه

يصير عشرة ناقصة وكذا ان كان ربع مال فتكميله بزيادة ثلاثة ارباع اي ثلاثة امثاله عليه كذلك اذا كان المدد خمسة يصير بزيادة ثلاثة امثاله اعني عشرين وكما ان اربعة اموال بالردياس قاط ثلاثة اموال يبقى مالا كذلك العدد اذا كان عشرين مثلاً يبقى بالردياس قاط ثلاثة ارباع اعني خمسة عشر خمسة * (قوله) بقسمة عدد كل اي ذلك التحويل يحصل بقسمة عدد كل واحد من العددين الاشياء على عدد الاموال قبل التكميل والرد فمجموع خارج القسمة هو المطلوب من التحويل فان كلامنا من خمسة اشياء واثناعشر في المثال الآتي اذا قسم على نصف مال على ضابطة قسمة الصحيح على الكسر يكون خارج القسمة في الاول خمسة خمسة ومجموعها عشرة وفي الثاني اثني عشر اثني عشر ومجموعها اربعة وعشرون * (قوله) ثم ربع اي بعد التكميل نصف عدداً الاشياء وذلك النصف خمسة لان عدداً الاشياء في المثال عشرة وربع خمسة خمسة وعشرون * (قوله) وزده على العدداً زد ذلك المربع على العدد الذي حصل المعادلة به بعد التكميل والتحويل وذلك العدد في المثال الآتي اربعة وعشرون واذا زيد عليه مربع خمسة اعني خمسة وعشرين يحصل تسعة واربعون * (قوله) واتقص من جذر المجموع اعني الزيد والمزيد عليه وهو في المثال تسعة واربعون وجذر خمسة واذا نقصنا منها نصف عدداً الاشياء وهو خمسة بقي انسان وهو العدد المجهول المطلوب المقربة * (قوله) في نصف باقها اي في نصف الباقي من العشرة بعد القاء المجهول منها الذي سنفرضه شيئاً * (قوله) فافرضه اي فافرض ما مجموع مربعه الى آخره شيئاً لجهالة * (قوله) ونصف القسم الآخر اي نصف الباقي من العشرة * (قوله) خمسة الا نصف شيء لان القسم الاخر عشرة الا شيئاً فنصفه خمسة الا نصف شيء * (قوله) ومضروب الشيء

فيه أي في نصف القسم الآخر يعني في خمسة الانصاف شي* (قوله) خمسة
اشياء الانصاف مال لان مضروب الشي* في الخمسة خمسة اشياء ومضروب
الشي* في الانصاف شي* الانصاف مال* (قوله) فنصف مال وخمسة اشياء بل
مال وخمسة اشياء الانصاف مال لان عندنا مالا وهو مريع القسم الاول
وخمسة اشياء الانصاف مال وهو مضروب الشي* في القسم الآخر
فالمجموع عندنا مال وخمسة اشياء الانصاف مال*

﴿ ولما كان ﴾ هذا كلاما طويلا طائل تحتها اختار نصف مال وخمسة اشياء
في مقامه لان مفاد هذا مفاد ذلك مع الاختصار لانه لما استثنى من المال
نصف مال بقي نصف المال فنصف مال وخمسة اشياء صح ان يقال في مقام
مال وخمسة اشياء الانصاف مال كما لا يخفى على المتأمل* — (قوله) يعدل
اثني عشر الواقع في السؤال* (قوله) فقال وعشرة اشياء يعني لما وقع
المعادلة بين العدد اعني اثني عشر وبين جنس الاموال والاشياء اعني
نصف مال وخمسة اشياء عملنا بالضابطة المذكورة بان كلنا نصف المال اي
جطاناه مالا واحدا بالتضعيف وحولنا عدد الاشياء اعني خمسة الى عشرة
والعدد اعني اثني عشر الى اربعة وعشرين بتلك النسبة اي بتضعيف الخمسة
واثني عشر صار مال وعشرة اشياء معادلا لاربعة وعشرين* — (قوله) نقصنا
نصف عدد الاشياء وهو خمسة لان عدد الاشياء عشرة بعد التكميل* —
﴿ قوله ﴾ من جذر مجموع الى آخره* — (اعلم) ان عددا لاشياء عشرة
ونصفها خمسة وحربع الخمسة خمسة وعشرون والعدد اربعة وعشرون
ومجموع ذلك المربع وهذا العدد تسعة واربعون وجذره سبعة فاذا
نقصنا الخمسة التي نصف عدد الاشياء من السبعة التي جذر المجموع بقي اثنان

وهو المقرب - (قال المصنف رحمه الله تعالى) في الهامش لأن مربعه أربعة
ومضروبه في نصف الباقي من العشرة بعد القاء الاثنين منها ثمانية
ومجموع الأربعة والثمانية اثناعشر * (قوله) أشياء تملأ إلى آخره أي كلما وقع
المعادلة بين الأشياء والعدد والاموال فيمدا التكميل أو الرد على وزان ما صرف في
المسئلة الأولى من المقترنات تنقص العدد إلى آخره (قوله) جذر الباقي من
المربع * (قوله) على نصفه أي على نصف عدد الأشياء * (قوله) أو تنقصه منه
أي الجذر المذكور من نصف عدد الأشياء معطوف على تريد وكلمة أو للتخيير *
(قوله) أمثال العدد أي ذلك العدد المضروب في نصفه * (قوله) فاضرب شيئاً
أي فافرض ذلك العدد المجهول لجهالة شيئاً واضربه في نفسه يحصل نصف
مال وزد عليه اثني عشر فنصف مال مع اثني عشر يغدو ويقوم مقام خمسة أمثال
ذلك الشيء أي مقام خمسة أشياء فإذا كلنا نصف مال صار مالاً وحولنا اثني
عشر إلى أربعة وعشرين وخمسة أشياء إلى عشرة أشياء على نسبة ذلك التكميل
فيمدهذا التكميل وقع المعادلة بين عشرة أشياء ومال وأربعة وعشرين فعملنا
بالضابطة المذكورة بأن نقصنا العدد أعني أربعة وعشرين من مربع نصف
عدد الأشياء وهو خمسة وعشرون لانت عدد الأشياء عشرة ونصفها خمسة
ومربع الخمسة خمسة وعشرون بقي بعد هذا التقويض واحد وجذره
ليس إلا واحد فان زدت الواحد على الخمسة التي هي نصف عدد الأشياء يحصل
سته وهو العدد المجهول المطلوب لأنك إذا ضربتها في نصفها أعني ثلاثة يحصل
ثماني عشر فانت زدت عليه اثني عشر يحصل ثلاثون وهو خمسة أمثال الستة *
(قوله) أو بقصته منها أي نقصت الواحد من الخمسة يحصل أربعة وهي العدد
المجهول المطلوب عنه أيضاً لأنه إذا ضرب أربعة في نصفها يحصل ثمانية وإذا زيد

عليها اثنا عشر يحصل عشرون وهو خمسة امثال الاربعة ﴿ قوله ﴾ اموال تعدل
عددا الى آخره يعني كلما وقعت المعادلة بين المال والعدد والاشياء فبعد
التكميل او الرد على الوجه المذكور تزيد مربع الى آخره ﴿ قوله ﴾ وجذر
المجموع اي تزيد جذره ﴿ قوله ﴾ عدد نقص من مربعه اي عدد ربع ثم نقص
ذلك العدد من مربعه ﴿ قوله ﴾ وزيد الباقي بعد نقصان الجذر ﴿ قوله ﴾ نقصنا
من المال شيئا اي فرضنا ذلك العدد المجهول شيئا ثم ضربناه في نفسه حتى
صار مالا ثم نقصنا الشيء من المال فبقي مال الاشياء ﴿ قوله ﴾ وكلنا العمل اي
سلطنا على ما قال السائل بان زدنا الباقي اعني مال الاشياء على المربع المذكور
اعني مالا حصل مالا ان الاشياء وهو معادل للعشرة لانه حصل لنا بعد التريع
والتقيص وزيادة الباقي كما كانت العشرة حاصلة بعد هذه الامور في قول
السائل فعلمنا ان ما لين الاشياء هو بعينه العشرة المذكورة في قول السائل لكن
لا نعلم ان ما لين الاشياء ما هو فعملنا ايضا بطة المذكورة لمعادلة الامور للاعداد
والاشياء بعد الرد والتكميل ﴿ قوله ﴾ وبعد الجبر والرد ﴿ قال الخ لخالى ﴾ بان
اخذنا المالمين الكاملين بغير الاستثناء وزدنا الشيء على العشرة فصار مالا ان
يعادل عشرة وشيئا ثم رددنا المالمين الى مال واحدا والعشرة الى الخمسة والشيء الى
نصف الشيء صار خمسة اعداد نصف شيء ﴿ قوله ﴾ ومربع نصف عدد الاشياء ﴿
﴿ واعلم ﴾ ان عددا الاشياء نصف لان الشيء بعد الرد صار نصف شيء ونصف
النصف ربع فنصف عدد الاشياء ربع ومربع الربع نصف ثمن ﴿ قوله ﴾ مضافا
الى الخمسة اي حال كون ذلك الربع منضما الى الخمسة ﴿ قوله ﴾ خمسة ونصف
ثمن خبر قوله ومربع نصف عدد الاشياء المنضم الى الخمسة ﴿ قوله ﴾ وجذره
اي جذر خمسة ونصف ثمن انسان وربع يعلم هذا بضابطة استخراج الجذر

بأنك ان ضربت الخمسة في مخرج الكسر وهو ستة عشر وتزيد على الحاصل
 صورة الكسر يحصل احد وثمانون وجذر تسعة فاذا قسمناها على جذر
 مخرج الكسر وهو اربعة يخرج انسان وربع * (قوله) تزيد عليه اي على
 الجذر المذكور اعني اثنين ونصف او ربعا * (قوله) ربعا اي تزيد ربعا * (قوله)
 يحصل انسان ونصف لان الربع نصف عدد الشيء وهو نصف كما مر ونصف
 النصف ربع فاذا زدنا الربع على اثنين وربع صار اثنين ونصف * (قوله) وهو
 المطلوب قال المصنف في الهامش لان مربعه ستة وربع واذا نقصنا منه اثنين
 ونصفا بقي ثلاثة وثلاثة ارباع وزدنا ذلك على ستة وربع صارت عشرة انتهى *
 (وتوضيحه) انه انما قلنا ان الاثنين ونصف هو المطلوب لانه يصدق عليه ما قال
 السائل لان مربع اثنين والنصف على ضابطة ضرب الصحيح مع الكسر في مثله
 ستة وربع لان مجنس الاثنين والنصف خمسة ومربعها خمسة وعشرون وهو
 الحاصل الاول ومربع مخرجي الكسرين اربعة لان مخرج النصف انسان
 ومضروب الاثنين في انفسها اربعة وهي الحاصل الثاني * فلما قسمنا الحاصل
 الاول على الحاصل الثاني يخرج ستة وربع واذا نقصنا منها ذلك العدد اعني اثنين
 ونصفا بقي ثلاثة وثلاثة ارباع * فاذا زدنا هذا الباقي على المربع المذكور اعني ستة
 وربع صارت عشرة كما قال السائل فافهم واحفظ وكن من الشاكرين * اللهم اعنا
 على الجواب يوم السؤال والحساب * كما هو تنبي مغلفات الجبر والمقابلة في
 خلاصة الحساب * ولما كان مطمح نظري في هذا الكتاب * بل في كل ما تاليفاتي
 توضيح المطالب بعبارات واضحة وتحرير المآرب باعتبارات لا ثمة * اخترت
 تطويل الكلام * في بيان كل مطلب ومرام * والزممت غلق ابواب الاختصار *
 وفتح اقفال الاختصار * بحيث يوهن الاطباء ليتيسر الوصول على القاصرين

من كل باب * نعم وان يغبر مرآت ارباب البصيرة الا ذكيا * لكن بحسبه اصحاب
البصارة الضعفاء كحل الجلاء * — اللهم وفقني للنفع العام * والبذل التام *
واغفر لي وتب علي انك انت التواب الرحيم *

(الف ۳۰) (الجبائي) هو ابو علي محمد بن عبد الوهاب الجبائي من المعزلة بالبصرة والجباء
بضم الاول وتشديد الثاني قرية من قرى الحضرستان و بالتخفيف قرية من
قرى الكازرون وهو استاذ الشيخ ابی الحسن الاشعري رحمه الله لكنه ترك
مذهب استاذهم اذ كرفي الكتب الكلامية *

(الف ۳۱) قال الحسن الميذبي رحمه الله في (التوايح) حكما گویند جهت حقیقی دو
است فوق و تحت و هر دو بفلک اعظم محدودی شود — فوق محیط او
و تحت مرکز * بنابرین او را محدود جهات گویند و جمیع افلاک شفاف اند یعنی
حجاب ابصارى نمی شوند و نه خفیف اند و نه ثقیل چه خفت میل محیط
است و ثقل میل مرکز * و نه سرد اند و نه گرم و نه تر و نه خشك * و نحو و ذلول
و شهوت و غضب ندارند * و قابل کون و فساد نیستند و همیشه متحرک باشند
باستدارت باراده * و حی و ناطق اند و تصور نکنی که چون افلاک حی و ناطق
اند * تجدید انسان بحیوان ناطق مانع نباشد چه مراد از حی صاحب حیات
است و از حیوان جسم نامی حساس متحرک باراده و علاقه قدیم بحوادث
بر وجه علیه مو قوف بر امری است که بوجهی مستمر باشد و بوجهی
متجدد باعتبار استمرار مستند باشد تقدیم و باعتبار تجدید واسطه صدور
حوادث شود * و آن حرکت فلکیه است * و مشائین گویند عقل را جمیع
کالات ممکنه بالفعل حاصل است و فلک را هیچ کمال ممکن بالقوة نیست
الاوضاع مختلفه * پس تشبه بعقل میکند و میخواید که اوضاع مختلفه از قوت

بفعل آرد و آن يك دفعه میسر نیست پس بتدریج بوسیله حرکت بفعل می آرد آتھی *

﴿ حرف الحاء مع الالف ﴾

﴿ الحال ﴾ و ما ذکرده هذا العاصی المؤلف فی (جامع الغموض) شرح الکافیة فی

اقسام الحال بذکر عبارتہ فی هذا الكتاب لا تنفع الطلاب *

﴿ و باید دانست ﴾ کہ حال بر اقسام است (یکی) مثقله و آن حالی است کہ از

ذی الحال خود مستقل می شود مثل جاء فی زید را کبأ - (دوم) موکده و آن حالی

است کہ جزء جمله را تا کید کند مثل لاریب فیہ در هو الحق لاریب فیہ کہ

حال است موکده است جزء جمله را کہ آن حق باشد و تحقیق حقیق قوله تعالی

(الم ذلک الكتاب لاریب فیہ) در مطول در باب فصل و وصل مفصل

مذکور است - من اراد الاطلاع علیه فلیراجع الیه * و بعضی فرموده اند کہ

حال موکده آن حال است کہ از ذی الحال خود منفک نشود یعنی از صفات

لازمه بود مثل قوله تعالی (هو الحق مصداقاً لما معکم من التوراة والانجیل) *

پس (مصدقاً) کہ حال است از حق کہ ذی الحال است از صفات لازمہ است

و نزدیک این بعض حال دائمه داخل است در حال موکده و بعضی گفته اند

کہ حال موکده آن است کہ غالباً از صاحب خود منفک نشود ما دای کہ

صاحب او موجود است * (وسوم) متداخله و آن حالی است کہ از معمول

حال اول بود چون جاء فی زید تقوم غلامه مجروحاً رأسه * (چهارم) مترادفه

و آن حالی است کہ عامل او عامل حال اول بود مثل رأیت زیداً قائماً عالماً را کبأ *

(پنجم) حال مقدره است و آن حالی است کہ حصول او مقدر بود و صاحب

او بر آن حال در زمان اخبار نبود مثل جاء فی زید مئة صقر صائداً را غدا *

﴿ ف ۳۲ ﴾

الحال

﴿٣٣ ف﴾

الحسن والحسين رضي الله عنهما

﴿الحسن والحسين﴾ سبطا رسول الله افضل الانبياء صلى الله عليه وآله وسلم وهما ابنا امير المؤمنين باسداء الله الغالب المطلوب لكل طالب علي المرتضى كرم الله وجهه من بنت رسول الله فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها ﴿اعلم﴾ ان ولادة الحسن رضي الله تعالى عنه خامس عشر من رمضان يوم الثلاثاء السنة الثالثة من الهجرة في المدينة المكرمة قيل انه رضي الله تعالى عنه تم الخلافة ستة اشهر الا اياما معدودة ثم تركها واختارا لانزواء والاعتكاف في المدينة المنظمة وهو رضي الله تعالى عنه قدسسته امراته مقدمة او جمعة بنت الاشعث فمكث شهرين يرفع من تحتها في اليوم كذا وكذا طستاً من دم — (وقال) رضي الله تعالى عنه سقيت السم مرتين وهذه المرة الثالثة هكذا في حياة الحيوان (١) وكنيت آن امام همام ابو محمد است رضي الله تعالى عنه — ودر خبيب السير مسطور است كه مروان بن حكم كه از طرف معاوية حاكم مدينه بود معاويه مند يلى زهر آلود مصحوب او گر دانيد كه گفت بايد كه بهر تدبير كه توانى جمعه بنت اشعث بن قيس را كه زوجه حسن است فريب دهى تا بعد مباشرت وجود حسن را باين منديل پاك سازد و از قبل من ازوى متقبل شود كه چون اين مهم را بتقديم رساند و حسن بعالم آخرت انتقال نمايد پنجاه هزار درهم بدودم و او را در سلك ازدواج نريد كشم — و مروان فرموده معاويه بن ابى سفيان بمدينه شتافته با انواع خديمت جمعه را كه اسما لقب داشت بر آن آورد كه موجب مدعاى معاويه عمل نموده زهر در اندام امام حسن عليه السلام سرايت كرده بدار السلام نقل فرمود — (واذ روضة الشهداء) چنان مستفاد مي شود كه چون جمعه مكر را امام حسن (١) هو تاليف كمال الدين بن محمد بن موسى الدميرى المصرى المتوفى بالقاهرة

علیه السلام را زهر داد چندان تا اثری نه نمود آخر مقداری الماس سوده در آب برآمیخت و چون آنجناب از آن آب پاشامید قی بروی غالب گردید و جگر آن سرور پاره پاره شد تا هفتاد قطعه بیرون افتاد و یازدهم شهر ربیع الاول سنه خمسین شربت شهادت چشید و بجوار رحمت حق پیوست *
 و سعید بن عاص نماز بر جنازه خواند و بگورستان بقیع مدفون گشت عمر شریفش چهل و هفت بود ده پسر و شش دختر داشت و بعضی اولاد امجاد امام علیہ السلام را یازده نوشته اند ده پسر و پنج دختر * و اسمی هر يك در کتب سیر مسطور است * و کمال الدین دمیری رحمه الله تعالی در حیات الحیوان می نویسد که مروان بن حکم که حاکم مدینه بود از دفن امام زیدک جناب رسالت مآب علیہ الصلوٰۃ والسلام مانع آمد و بالتفصیل فی المطولات ﴿ و حضرت سید الشہدا امام حسین رضی اللہ تعالی عنہ ﴿ برادر خورد حضرت امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ از حضرت خاتون جنت فاطمہ زهرا رضی اللہ تعالی عنہا نوشته اند که بعد از ولادت حضرت امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ به پنجاء روز سیدۃ النساء فاطمہ الزهراء رضی اللہ تعالی عنہا بامام حسین رضی اللہ تعالی عنہ حامله شد - و تولد آنجناب در چهارم یا پنجم ماه شعبان سال چهارم از هجرت وقوع یافت * و بروایت جمعی از ارباب اخبار مدت حمل آن امام همام شش ماه است * و غیر از حسین بن علی المرتضی رضی اللہ عنہما و یحیی بن زکریا علیہما السلام هیچ فرزندی در مدت شش ماه متولد نشد که زبسته باشد - چون نوید تولد آن سید الشہدا بسمع مبارک خیر الانام علیہ الصلوٰۃ والسلام رسید مبتہج و مسرور گردیده بخانه حضرت خاتون جنت تشریف آرزائی داشت و امام حسین رضی اللہ تعالی عنہ را در کنار

حضرت سید الشہدا امام حسین رضی اللہ تعالی عنہ ﴿

عطوفت خویش جای داده اذان در گوش مبارک ان امام همام گفت و حسین نام نهاد * و آن امام عالی مقام وقت وصال خیر الانام علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام شش ساله و چند ماهه بود - و در زمان شهادت امیر المومنین علی کرم الله وجهه سی و شش ساله * و در حین انتقال امام حسن رضی الله تعالی عنه چهل و شش ساله * و پس از فوت برادر عالی گهر خود ده سال و کسری در دار فنا اقامت داشت * و روز جمعه یاشنبه دهم محرم الحرام سنه احدى و ستین از هجرت سید المرسلین در کربلا رایت عزیمت بجانب فردوس اعلیٰ برافراشت و امام الشهدا شد و در آن روز بقول امام یافعی رحمه الله تعالی هشتاد و دو مرد از اهل بیت و توابع او بحضور قایض النور آن امام عالی گهر تیغ کوفیان بد اختر شهید شدند * و بعضی زیاده روایت کرده اند اما روایت مشهور آنست که عدد آن جماعت از هشتاد و دو زیاده نبود و بر روایت حسن بصری رحمه الله علیه شانزده ذوات با برکات از اولاد و اخوان و برادر زادگان و بنی اعمام امام حسین رضی الله تعالی عنه شهید شدند - و بعضی از مورخان عدد ایشان را سیزده گفته اند *

و مدت عمر گرامی امام همام پنجاه و شش سال و پنج ماه و چند روز بود و شعر ابن ذی الجوشن علیه اللعنه آن نور دیده مصطفی و آن جگر گوشه علی مرتضی و فاطمه زهرا را بخنجر زهر آلود بعد نماز پیشین روز جمعه یاشنبه شهید کرد * انا لله وانا الیه راجعون - و تفصیل این اجمال جگر سوز است و شمه از ظلم و ستم که بر امام حسن و امام حسین رضی الله تعالی عنهما و بر اهل بیت او از یزیدیان رفت دفاتر و مجلدات نوشته اند و معینا اگر این واقم الحروف برخی از آن بتحریر آرد اوراق را با شک غم و الم تر کرده باشد

وعقل وهو من خود را گم *

یارب برستالت رسول الثقلین * یارب بغزا کنندہ بدروحنین
عصیان مراد ونیم کن در عرضات * نیمی بحسن بخش ونیمی بحسین

(الحکمة) شمس الدین شہر زوری در تاریخ الحکما گوید وباثی در زمان

فلاطون پیدا شد و مردم را مذبھی بود بشکل مکعب و وحی آمد بیکي

از انبیاء بنی اسرائیل کہ تضعیف آن مذبح کنند تا و با مرتفع شود ایشان

در پہلوی آن مذبح مثل آن ساختند و باز یادہ شد صورت حال با آن نبی گفتند

وحی آمد کہ ایشان مثل مذبح در پہلوی او ساخته اند و انہ تضعیف مکعب

است * پس استعانت با فلاطون کردند و گفت چون شمار انفرات از ہندسہ

بود حق تعالی شمار این صورت تنبیہ نمود ہر گاہ استخراج خطین میان خطین

بر نسبت واحدہ تو اند کرد مقصود حاصل شود و تحقیقہ فی کتب الهندسة

وعلیک ان لا تكون تابعا للحکماء فی الالہیات فافہم فیہا علی البطلان والخذلان

(الحلف) طرفہ حکایتی یاد آمد کہ شخصی بخانہ قاضی رفت و گفت مرا

چیزی بخور ان قاضی گفت نشیندہ کہ بخانہ قاضی غیر سو گند نخورند *

(الحوض) و لما كانت مسئلة الحوض فی خلاصة الحساب مغلفة

ولم یتمرض بتفیصل مغلفاتها الشارح الخللخالی رحمہ اللہ التمس منی من هو زبدة

الابرار او ان التکرار بالتعلیقات علیہا بعبارات موضحة للمراد وباللہ استعین

وهو المعین فی البدء والمعاد وتلك التعلیقات هذه *

(قوله) والبواقی زیادہ یوم بان عملاً الانبویۃ الثانیۃ فی یومین والثالثۃ فی ثلاثۃ ايام

والرابعۃ فی اربعۃ ايام * (قوله) ففی کم عملاً ای ففی کم جزء من اجزاء الیوم

عملاً تلك الانایب الاربعۃ الحوض — (قوله) فبالاربعة المتناسبۃ * ای

(ف ۳۴)

الحکما

الحکماء

(ف ۳۵)

(ف ۳۶)

الابرار

فاستعلامه بالاربعة المتناسبة بان لا ريب الى آخره* (قوله) لا ريب ان الاربع
الى آخره بيات لمعلومية الطرفين واحد الوستين ومجهولية احد الوستين
الآخر مثلى الحوض الذي تملأه الانبوبة الاولى* (قوله) ونصف سدسه
عطف على مثلى الحوض اى تملأ تلك الاربع في يوم واحد حوضين
كل واحد منهما مماثل لذلك الحوض الذي تملأه الانبوبة الاولى
ونصف سدس ذلك الحوض* واما الحوض الاول فلان الانبوبة الاولى
تملأه* واما الحوض الثاني ونصف سدسه فلان الثانية تملأ نصف ذلك
الحوض والثالثة ثلثه والرابعة ربه*

(وانت) تعلم ان مجموع نصفه وثلثه وربه حوض واحد ونصف سدسه
فالمجموع في يوم واحد تملأ مثلى ذلك الحوض ونصف سدسه* (قوله)
فالمجهول احد الوستين اى اذا ثبت ان عندنا معلومات ثلاثة (احدها) اليوم
الواحد وهو الطرف الاول والثاني مثلاً الحوض ونصف سدسه وهو
الوسط الاول والثالث الحوض الواحد وهو الطرف الثاني فالمجهول انما
هو الوسط الثاني وهو اجزاء اليوم الواحد* —

(قوله) فانسب الى آخره يعنى ان اخذ الوستين اذا كان مجهولاً فالضابطة
حيث ان يضرب احد الطرفين في الطرف الآخر ويقسم حاصل الضرب على
الوسط المعلوم فخرج القسمة هو الوسط المجهول المطلوب* ولما كان الطرفان
ههنا واحداً يكون مسطحهما ايضاً واحداً وهو اقل من المقسوم عليه وهو
الوسط المعلوم اعني مثلى الحوض ونصف سدسه — والمقسوم اذا كان اقل
من المقسوم عليه فالضابطة ان ينسب المقسوم الى المقسوم عليه فحاصل
النسبة هو خارج القسمة* فلماذا امر المصنف رحمه الله تعالى بان ينسب الواحد

وهو مسطح الطرفين الى اثنين ونصف سدس فلما نسبناه اليه وجدناه
 خمسين وخمسي خمس بعد التجنيس بان ضربنا الواحد في مخرج السدس اعني
 ستة حصل ستة ثم ضربناه في مخرج النصف اعني اثنين حصل اثنا عشر
 نصف سدس هذا التجنيس الواحد واما تجنيس اثنين ونصف سدس فبانا
 ضربنا الاثنين في مخرج السدس وهو ستة حصل اثنا عشر سدساً ثم ضربناه
 في مخرج النصف وهو اثنان حصل اربعة وعشرون نصف سدس ثم زدنا
 نصف السدس عليه حصل خمسة وعشرون نصف سدس ولا ريب في ان
 اثني عشر نصف سدس الذي هو تجنيس الواحد اذا نسب الى خمسة وعشرين
 نصف سدس الذي هو تجنيس الاثنين ونصف سدس يكون خمسين
 وخمسي خمس وهو المطلوب لانه علم ان الجوز الواحد يكون مملواً بتلك
 الانابيب الاربعة في اليوم الواحد المقسوم على خمسة وعشرين جزءاً في خمسين
 وخمسي خمس منه اي في اثني عشر جزءاً من خمسة وعشرين جزء يوم واحد
 وفيه علمت من هذا البيان ان النسوب هو اثنا عشر نصف سدس الذي
 هو مجنس الواحد بالكسر المذكور اعني نصف سدس والنسوب اليه هو خمسة
 وعشرون نصف سدس هو مجنس اثنين ونصف سدس *

(قوله) وبوجه آخر عطف على قوله وخمسين وخمسي خمس اي نسب
 الواحد الى اثنين ونصف سدس بوجه آخر غير ما ذكر اولاً وهو ان الانابيب
 الاربعة تملأ حوضاً كبيراً وهو خمسة وعشرون جزءاً من الاجزاء التي
 بها الحوض الاول اثنا عشر جزءاً بان فرضنا الحوض الاول اثني عشر
 ذراعاً فيكون الحوض الكبير خمسة وعشرون ذراعاً فيمتلئ الحوض الاول
 في اثني عشر جزءاً من خمسة وعشرين جزءاً من اليوم الواحد الذي قسم

على خمسة وعشرين جزءاً وخاضل هذه النسبة ان الواحد اثنا عشر جزءاً من
أثنين ونصف سدين بعد التجنيس * واثنتان تعلم ان الفرق بين النسبتين في
البيان والماء واحد *

قوله * فلا يوجب ان الرابعة اي الانبوبة الرابعة تملأ في يوم واحد فمن
خوض والثلاثة الباقية على حالها لان اخراج البالوعة انما اعتبر في حق
الرابعة لسهولة الفهم وان كان ممكناً في حق كل واحد منها فليعلم مما ذكر ان
البالوعة لا توتر الا في الرابعة دون غيرها والانبوبة الرابعة تملأ الخوض
في اربعة ايام في كل يوم ربهه والبالوعة تمرقة في ثمانية ايام فيكون مخرجها
لنصف ذلك الربع وهو الثمن * (قوله) فالاربعة تملأ فيه اي في يوم واحد مثل
ذلك الخوض الى آخره لان الانبوبة الاولى تملأ الخوض كله في يوم واحد
بلا مشاركة اخرى * والثانية تملأ فيه نصفه والثالثة ثلثه والرابعة ثمنه لانها
كانت تملأ ربهه لكن بمقتضى اخراج البالوعة بقي الثمن وخرج الثمن
فالخوض الواحد والنصف والثلث والتمن انما هي مثل ذلك الخوض وثلاثة
وعشرين جزءاً من اربعة وعشرين جزءاً من ذلك الخوض *

قوله * فان شرب مسطح الطرفين عملاً بضابطة المتناسبة فان المجهول احد
الوسطين والطرفان واحد الوسطين معلومات لان الطرف الاول اليوم
الواحد والطرف الثاني الخوض الواحد واحد الوسطين هو الخوض الواحد
وثلاثة عشر جزءاً من اربعة وعشرين جزءاً * (قوله) باربعة وعشرين لان
كل واحد من الطرفين واحد فاذا ضربنا واحداً وهو اليوم في واحد
وهو الخوض المنقسم على اربعة وعشرين جزءاً يحصل اربعة وعشرون جزءاً *
(قوله) من سبعة واربعين جزءاً هي مجنس الخوض الواحد وثلاثة وعشرين

جزاً من اربعة وعشرين جزءاً من ذلك الحوض الواحد
 (واعلم) ان الحوض الواحد منقسم على اربعة وعشرين ربع سدس وهي مع
 ثلاثة وعشرين ربع سدس سبعة واربعون ربع سدس. فكل الوسط المجهول
 وهو اربعة وعشرون جزءاً من سبعة واربعين جزءاً من اليوم الواحد فيمتلئ
 الحوض الاول في اربعة وعشرين جزءاً من سبعة واربعين جزءاً من اليوم
 الواحد (قوله) وعلى الوجه الآخر ای انصب على الوجه الاخير (قوله)
 والباقي وهو ان الحوض الاول يمتلئ في اربعة وعشرين جزءاً من سبعة واربعين
 جزءاً من يوم واحد ظاهر غير مفتقر الى البيان *

(ف ۳۷)

الحیض

(الحیض) نقل است که مامون الرشید دختر وزیر خود را نکاح کردان
 دختر (بوران) نام داشت در شب زفاف چون دست باو دراز کرد بوران را
 بسبب حیا در زمان غیر معتاد حیض طاری شد بوران گفت (ای امرالله
 فلا تستعجلوه) مامون کنانه او مبلوم نکر دباز بوران گفت یا امیر المؤمنین
 (فارالتور) مامون گفت (سأوی الی جبل یصنئ من الماء) بوران در جواب
 گفت (لا عاصم الیوم من امرالله) مامون دست از وباز داشت پس ازینجا
 معلوم می شود که گاهی جریان حیض از کثرت حیا هم می شود *

(ف ۳۸)

الختان

(الختان) و افضل المحدثین المتأخرین شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره
 در شرح (صراط مستقیم) فرموده و احتجاج کرده اند بر وجوب ختان بانکه
 حق سبحانه و تعالی امر فرموده باتباع ملت ابراهیم علیه السلام و تحقیق و ثابت
 شده در صحیحین از حدیث ابی هریره رضی الله عنه که پیغمبر صلی الله علیه و آله
 وسلم فرموده ختان کرد ابراهیم علیه السلام در هشتاد سالگی بقدم و بانچه
 روایت کرد او را و که گفت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم مردی را که

اسلام آورد بپند از خود موی کفر را و ختانی کن * و با آنکه قلقه نگاه
می دارد نجاست را و منع می کند صحت صلوٰه را پس واجب بود ازاله آن *
(و امام فخر رازی رحمه الله تعالی) در حکمت شرعی ختان نکته گفته است که
حشفه چون مستور بود قلقه نرم بود و قوی بود لذت از وی نزد مباشرت
و چون قطع کرده شود پوست قلقه در شبت شود و لذت بسبب قطع ضعیف
گردد * و بالجمله احساس و لمس بسطح مستور اتم و اکمل بود از سطح
مکشوف * چنانچه از حال لسان و شفقتن تجربه می گردد و لایق شریعت
بما که وسط و معتدل است میان جاسین افراط و تفریط تعلیل و تعدیل لذت
است نه قطع آن مطلقاً و نه افراط در آن و ختان موجب اعتدال است
انتهی * ولیکن مؤلف این کتاب بخدمت اولوالالباب عرض میدارد که
ختان موجب امساک و دفع سرعت انزال است علی قدر الطبیعة از آن که غیر
مختون را بسبب کمال لذت بمساس جلدین یعنی قلقه و سطح باطن فرج
سرعت انزال می باشد از نو مسلمی که بامین ابواب بی تسکافی مفتوح داشت
استفسار حائین کردم گفت که چون مختون نبویم اگر چه لذت بیشتر بود
اما سریع الانزال بودم و زن از من ناخوش الحال انزال بدیر است و زن از من
خوش - پس در شریعت ما اگر چه نعمت کمال لذت مفقود است اما واهب
المطیات بسبب ختان نعم البدل کرامت فرموده *

﴿ ختم خواجگان ﴾ علیهم الرحمة والفران در حصول مطالب دینی و دنیوی
و وصول برکات صوری و معنوی و جمعیت اخلا و مخدولی اعدا اثر عظیم دارد
و طریق ختم مسطور در بن نظم مذکور است *

ز ختم خواجگان گویم حکایت * که دارم از مشایخ این روایت

ختم خواجگان عظیم الرحمة والفران

چو آمد دعا را مشکلی پیش * که دفعش را نیابد مرزد دلش
 ختم و مراد خویش جوید * و در ختمش سخن با کس نگوید
 بهریت که خواندمستجاب است * سوالش را ز لطف حق جواب است
 شب جمعه بخواند یاد و شنبه * بود شبهای دیگر نا موچه
 طهارت ساز اول ای برادر * بدت را از بخت سازد مطهر
 ز اول چون شود توفیق یارش * بخواند فاتحه تا هفت بارش
 درود آنکه فرستد بر پیمبر * ز بعد فاتحه چند بار دیگر
 چو خواندی این درود ای مردمشیار * الم نشرح بخوان هفتاد و نه بار
 هزار و یک و در خست پس آنکه * به بسم الله خواند ن قل هو الله
 یا آخر یا رای مرد نکو کلو * بخوانی فاتحه تا هفت این بار
 چو اول بارم صد بار دیگر * درود از جان فرستی بر پیمبر
 (و خوانندگان) ختم کم از هفت کس باشند و اگر زیاده باشند طاق باشند لیکن
 صوفی و برهیز نگار باشند و بعد از ختم ده بار این دعا بخواند بسم الله الرحمن
 الرحیم یا مفتح الابواب یا مسبب الاسباب یا مقلب القلوب و الا بصار
 و یا دلیل المتعیرین و یا غیاث المستعینین تو کلت علیک یارب و افوض امری
 الیک لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظيم — (و در فاتحه) آیه الکرسی بخواند
 و تدرشیری و یا چیزی که باشد برابر حصه کرده بگیرند *

و اسامی حضرت خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم این است *
 حضرت خواجه (سلیمان) فارسی — و حضرت خواجه (قاسم) بن محمد بن
 ابی بکر صدیق — و حضرت خواجه (بازید) بسطامی — و حضرت خواجه
 (ابو الحسن) خرقانی — و حضرت خواجه (ابو علی) قارمدی — و حضرت

خواجه (یوسف) همدانی - و حضرت خواجه (عبد الخالق) خجدوانی -
 و حضرت خواجه (عارف) دیوگری - و حضرت خواجه (محمود) الخیر
 قنوی - و حضرت خواجه (علی) رامیتی - و حضرت خواجه (بابا محمد)
 سیاسی - و حضرت خواجه (سید امیر کلال) - و حضرت خواجه
 (جمال الدین) نقشبند - قدس الله تعالی ارواحهم * و ختم معظم مکرم میان
 صلاوة عصر و مغرب نیز جائز است و بعد صلاوة عشاء مستحسن داشته اند *
 ﴿ الخطبة ﴾ فرمود رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم اگر پیغام نکاح کند
 بسوی شما شخصی که راضی باشید شما بآن شخص اگر نکنید شما این کار را
 پیدا شود فتنه در زمین و حادث گردد فساد بین و دراز *
 ﴿ قدوة علماء دهر ﴾ یگانه فضلاء عصر * صاحب کرامات ظاهره -
 واقف اسرار باهره - جامع المقول و المنقول - حاوی الفروع و الاصول -
 الذی انحضرت ریاض الریاضات و الریاضی بذاته * و صارت اشجار
 العالم الغریبه مشرقة بزلال حیاض صفاته * سید شمس الدین مد الله ظلال
 جلاله و افاض علی العالمین امطار فضله و کماله - رساله نوشتیاند مسمی
 (بنایات الهیه) در بیان شبه از احوال و خرق عادات جده امجد خود
 قبله اولیاء عصر - کعبه اتقیاء دهر - سید عنایت الله خجندی نقشبندی
 و نیزاره از شمائل کمالات والد بزگوار نامدار خود یگانه حضرت
 صمدیت - مقرب بساط احدیت - سید شاه منیب الله قدس الله
 تعالی اسرارها و نور مرقدها * و مزار مقدس این دو قطب فلک ولایت
 در ولایت برادر سواد بالا پور زیارت گاه خواص و عوام است در آن
 رساله در بیان احوال والد ماجد خود قدس سره چنین نوشته اند

﴿ ف ۳۹ ﴾

﴿ الخطبة ﴾ فائدة نافذة

او بسیار است * و مجاهده او بی شمار * صاحب علم و معامله بود دائم خوف و جزق حق داشت - مادر وی مولایه ام المؤمنین ام سلمه رضی الله تعالی عنها بود چون مادرش بکاری مشغول شدی حسن در گریه آمدی ام سلمه پستان مبارك در دهانش نهادی تا از او بکیدی از شفقت و مهربانی شیر در پستان ام سلمه پدید آمد و او میخورد *

﴿ نقل ﴾ است که حسن طفل بود يك روز از كوزه مبارك رسول خدا صلی الله علیه و سلم آب خورد * پیغمبر فرمود که این آب که خورد * عرض کردند حسن * فرمود چندانکه آب خورده است علم من در و سیرایت کند انھی (۱) * از بن جهت آنحضرت علیه السلام حسن بصری را پسر خود خواند * و همچنین خواجه کبیل بن زیاد رحمه الله علیه بجناب حضرت علیه السلام مدتی پسر برد و نعمت پسر خواندگی یافت *

﴿ و تفصیل ﴾ خانواده این است که پسران عبدالرحمن بن عوف دو برادر بودند عالم و متقی و اصلح الناس مرید خواجه حبیب عجمی شدند خلوت و عزلت گزیدند خود را (حبیبیان نام کردند که خانواده اول) است و نسبت آبا و اجداد از خود دور نمودند و همچنین دیگر اصحاب خانواده انساب خود را از خود ساقط کردند *

بنده عشق شدی ترك نسب کن جامی

که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیسب

(و خانواده دوم طیفوریان) است که می پیوندند بسطان العارفین خواجه بانید بسطامی علیه الرحمة و طیفور نام شهر است و خواجه علیه الرحمة خلیفه حبیب عجمی بود صد و پنجاه سال عمر داشت و (سوم خانواده کرخیان) است

(۱) ابن نقل خلاف تصریح کتب اسماء الرجال هست که ولادت حسن بصری در آخر زمانه خلافت حضرت عمر رضی الله عنه است - الحسن النهمانی المصحح که

که می پیوندند محضرت معروف کرخی علیه الرحمة که خلیفه خواجه داود طائی است و ایشان نیز بخواجه حبیب عجمی میرسند و کرخی محله ایست از بغداد و (چهارم خانواده سقطیان) است می پیوندند بخواجه سري سقطی که خلیفه معروف کرخی است - (پنجم خانواده جنیدیان) است می پیوندند بخواجه جنید بغدادی رحمه الله علیه * و ایشان دو تن بودند اول شیخ عمان دقاق - دوم تخرالدین منصور * و هر دوشاگرد امام ابوحنیفه کوفی اندر علم و تقوی بی نظیر بودند بعد از هفتۀ افطار میگردند و هفتاد سال مجاهده و ریاضت کشیده مرید خواجه جنید بغدادی شدند (ششم خانواده کازرونیان) است از سلطان اسحاق امیر کازرونی نعمت و بیعت یافتند و جناب سلطان رحمه الله علیه ترك پادشاهی کرده مرید خواجه عبدالله خفیف شد و کازرون نام شهر است (هفتم خانواده طوسیان) است که بشیخ علاء الدین طوسی می پیوندند (هشتم خانواده فردوسیان) است که بخواجه جنید بغدادی می پیوندند شیخ نجم الدین کبری را شیخ ضیاء الدین جنیدی خلافت دادند و فرمودند که شمار از اکابر مشایخ فردوس ساختم - (نهم خانواده سهروردیان) است که نیز بخواجه جنید بغدادی می پیوندند بواسطه شیخ شهاب الدین سهروردی و ضیاء الدین ابوالنجیب سهروردی * و شیخ ممشاد دینوری که خلیفه خواجه جنید بغدادی بود *

﴿ و تفصیل ﴾ پنج خانواده عبدالواحد بن زید این است که (اول خانواده زیدیان) است * خواجه عبدالواحد بن زید دو خلیفه داشت * یکی خواجه عبدالرزاق که خود را زیدی گویانند - (ودوم خانواده

عیاضیان) است خواجه فضیل بن عیاض زیدی دو خلیفه داشت شیخ عبداللہ
و سلطان ابراهیم ادم بلخی * خواجه عبداللہ خود را عیاضی گویند (سوم)
خانواده ادهمیان) است کہ سلطان ابراهیم ادم بلخی می پویند بدین طریق
کہ سلطان ابراهیم ادم دو خلیفه داشت خواجه حمید الدین و خواجه حذیفہ
المرعشی خواجه حمید الدین خود را ادهمی گویند (چهارم خانواده ہیریان)
است * خواجه ہیرۃ البصری دو خلیفه داشت شیخ یزید و شیخ ممشاد علو
دینوری شیخ یزید خود را ہیری گویند (پنجم خانواده چشتیان) است
خواجه ابواسحاق چشتی می پویندند * و خواجه ابواسحاق چشتی مرید
شیخ ممشاد علو دینوری است و چشتی نام ولایت است رحمۃ اللہ علیہم اجمعین
(البدال) و افضل المحدثین المتأخرین شیخ عبدالحق دہلوی قدس سرہ در
ترجمہ (مشکاة) میفرماید دجال مشتق از دجل است و دجل بمعنی خلط و مکر
و خداع و تلیس آمد دجل الحق بالباطل * گویند و قتیکہ کسی حق را باطل
خلط کند و باو تمویہ نماید و بمعنی کذب نیز آمده و وجوہ این معانی در دجال ظاہر
است و معانی دیگر از وجوہ تسمیہ بدجال تواند بود * نیز در قاموس مذکور
است در شرح آنرا ذکر کرده ایم * و مسیح اسم مشترک است میان وی
و عیسی علیہ السلام و اکثر آن است کہ اسم وی را مقید بدجال دارند
و در عیسی علیہ السلام مطلق میگذارند - و عیسی علیہ السلام را مسیح از آن
گویند کہ چون آنکہ وارص را مسح و لمس کردی بہ شدی و از جهت آنکہ
از شکم مادر مسح بر آمدنی آلاش و چرک کہ اطفال را نزد ایشان باشد
و بمضی گویند مسیح بمعنی صدیق است یا از جهت آنکہ کف پای وی ہموار
بود یا آنکہ بسیار مساحت می کرد زمین را و این وجہ مشترک است میان وی

(ف ۴۱)

و دجال

ودجال * و دجال را مسیح از آن گویند که يك چشم وی ممسوح و هموار باشد و ممسوح الوجه کسی را گویند که يك طرف روی وی بود و چشم و ابرو نباشد یا از آن جهت که مسح کرده شده و مالیده شده از وی خیر و خوبی * چنانچه مسیح کرده شده از عیسی علیه السلام شرویدی پس وی مسیح الضلالة است و عیسی علیه السلام مسیح الهدایه *

﴿ الدرجه ﴾ و صاحب کفایه منصوری گوید بدانکه هر چیزی که آن را در بدن تأثیری از کیفیات باشد چون وارد بدن شود و او از حرارت غریزی متأثر گردد اگر در بدن تأثیری زیاده از کیفیات که بدن را حاصل باشد نکند آن چیز را معتدل گویند و اگر در و بکفیتی زائده تأثیر کند اگر آن تأثیر محسوس نه شود آن کیفیت در درجه اولی باشد و اگر محسوس شود اما مضر نباشد در درجه ثانی باشد — و اگر مضر تر رساند لکن مهلك نباشد آن کیفیت در درجه ثالثه بود — و اگر ضرر مهلاك رسد درجه رابعه باشد چنانچه ادویه سمیه *

﴿ الدعاء ﴾ و خلیفه رابع سید الکوین و صی رسول الثقلین مویصل الطالب الی الطالب علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه باعتبار تأثیرات کواکب اوقات اجابت دعا را چنین تعیین فرموده اند که اگر دعا برای آخرت باشد و اموری که تعلق بدان دارد باید که قمر در قوس بود یا در حوت و ناظر به زهره باشد — و اگر برای دنیا و طلب مال بود باید که قمر در ثور یا در میزان باشد ناظر بمشتري * و اگر بطلب جاه بود قمر در اسد باشد و آفتاب در حمل و یا قمر و آفتاب در اسد * و اگر مشتري در سرطان یا قوس یا حوت بود و قمر در ثور و یا در میزان متصل بمشتري فی الحال دعا مستجاب شود — و بجهت

اعمال سلطانی و وزارت باید که هر در سر طان و مشتری در نور و یا مشتری
در سر طان و قمر در نور بود بشرط آنکه ناظر باشد بیکدیگر و ان اردت ان
النظر ما هو قاتنظر فی نظرات الکواکب •

﴿الدهر﴾ و نسبة الثابت الى الثابت سرمد و کون الزمان بکله موجوداتی
الدهر و السرمد من غیر ماضی و حال و استقبال مستبعد عند المبتدئين
فلتوضیحه یکنی ماقاله جلال العلماء المدققین الدواني رحمة الله علیه فی شرح
رباعياته هكذا رباعيته فی تحقیق علم الله تعالی و کلامه و الاشارة الى حل
الاشکالات التي تراءى فی قدمها •

در علم حق و کلامش ای اهل کمال • گر نیک نظر کنی نیای اشکال
انجاست همه ماضی و مستقبل و حال
آنجا که همه هستی است عدم راجه بحال

در علم الهی و کلام آنحضرت باری سالکان مسالک نظری و شهودی را
اشتباه شده تقریر شبه در علم آنکه چون علم او قدیم است و متعلق بمحوادث
پس لازم آید که علم آنحضرت متغیر شود در وقتی قیام زید مثلاً عالم بقیام
او است و چون بقعود مبدل شود اگر علم بقیام مانده باشد علم الهی جهل
شود اگر متغیر شود و متقلب بعلم قعود گردد تبديل در علم الله تعالی لازم
آید تعالی عن ذلك علواً کبیراً — و ایضاً الله تعالی در ازل عالم بود بمحوادث
آتیہ — اگر علم برین وجه بود که ایشان موجود اند خلاف واقع باشند و اگر
برین وجه بود که موجود خواهند شد بعد از آنکه حادث موجود شد — اگر
علم بر همان وجه ماند جهل باشد — و اگر علم از مرتفع شد و علم بانکه موجود
است حاصل شد زوال علم اول و حدوث علم ثانی لازم آید و هر دو در حق

﴿ف ۴۴﴾

در علم الهی

الله تعالی محال است و بنا بر این بعضی از حشویه قایل شده اند بآنکه علم الله تعالی بحوادث و در وقت حصول آنهاست لا غیر تعالی عن ذلك - و متکلمان تفصی ازین شبه برین وجه کرده اند که علم الهی قدیم است و تعلق علم حادث و تبسّط در تعلقات آن واقع می شود نه در نفس علم - و این سخنی است واهی چه علم نامتعلق نشود بشیء آن شیء معلوم نشود پس لازم آید که الله تعالی در ازل عالم بحوادث نبوده باشد و حیث در اجمع بسخن حشویه شود بلکه وجه تفصی آن است که همچنانکه ذات الهی زمانی نیست بلکه محیط و عالی است بر زمان علم آن حضرت نیز زمانی نیست بلکه محیط است بجمع از منته دفعه و واحده و هر جز مفروض از اجزاء زمان و حوادث واقع در آن بهمان وجه که واقع است مشاهد او است مثلاً زمان نوح علیه السلام برین وجه که ماضی است نسبت بایست انبیاء متاخره از او و مستقبل است بایست آدم و دیگر انبیاء متقدم بر او و حال است نسبت باحوادث مقارنه با آن و همچنین سایر از منته و حوادث برین وجه متبذل و متغیر می شود چه هرگز بمت نوح علیه السلام مثلاً ازین صفات خالی نیست پس ماضی و استقبال نظر بدیگر امور است نه نظر با حضرت حق ﴿ و سر این معنی ﴾ آنکه چون ذات حق بلکه امور متقدمه بر زمان مطلقاً محاط زمان نیست بلکه محیط است بر زمان پس ماضی و استقبال نسبت بایشان نباشد بلکه نسبت بازمانیات باشد و ماضی و مستقبل و حال که نظر بر زمانیات واقع است همه نظر بایشان در حضور متساوی الاقدام باشد چه ماضی و استقبال از ثبوت عدم حاصل میشود زیرا که منشأ ماضی و استقبال زمان است و زمان فرع حرکت و حرکت ناشی از قوت و قوت مستلزم عدم بالقوه و عدم در ساحت وجود

حقیقی بلکه در حرم آنکه مجردات اند راه نیست و مثال این معنی توجهی
 آن است که شخص انسانی مثلا خطی که اجزای آن مختلف الگو باشد
 یکبار ملاحظه نماید و بر جمیع الواو یک دفعه مطلع شود و همان خط را
 تدریج بر حیوانی ضیق الحذقه که احاطه آن توان کرد گذراند چنانچه آن
 حیوان هر لحظه از آن یکی مشاهده نماید و هر دم علم او بر آن الواو
 متبدل شود ندارد که یکی منعدم شد و یکی موجود شد و این معنی بتدریج
 غیوبت احاد آن الواو از مشاهده او است و تعاقب در حضور عنده و همانا در
 آنچه از اساطین حکماء سابق منقول است که نسبة الثابت الى الثابت هو
 السرمد و نسبة الثابت الى المتغیر هو الدهر و نسبة المتغیر الى المتغیر هو
 الزمان ذکی دقایق دان را شیهی است برین معنی که اگر غشاوه امتراء
 و سبل جدال را از پیش چشم اهل بصیرت بردارد و عضای تقلید مضطلحات
 رستی از دست بگذارد و روی توجه بر اادی مقدس درک حقیقت اشیا آرد
 تا هادی توفیق چراغ بر راه او در معلوم گردد که از ازل تا ابد یک دفعه محال
 علم الهی و هیچ شان از خط شهود او غائب نمی تواند شد چه ماضی و استقبال
 بنظر قاصر عالم امکان است که بشوب عدم ممزوج است آنجا که محض
 هستی و کمال است غبار عدم را هیچ وجه راه طرق بان ساحت مقدس
 نیست ماضی و استقبال نخواهد بود و همین معنی را بعضی از اعیان فقر و حکمت
 در رباعی بیان کرده یمن او تبرکا در این مقام ایراد کرده می شود و آن اینست *
 در علم خدا ماضی و مستقبل و حال * آنکس داند که او نداند احوال
 اینها همه محبوس زمان می گوید * از قید افتاده در ضیق مقال
 (ذوالقرنین) در بیان سد سکندر نوشته اند که بامر سکندر ذوالقرنین

ذوالقرنین

(ف ۵۴)

میان دو کوه تا آب خف کرده از لایحه از زمین را بر ساخته و قطعی
تا هن و سرب و من بر خال خشت بر یکدیگر گذاشته از منافع کوره های
آتش دیدند تا یکباره آب گشت و با کوه صواره کردند بعد از طول حید
و نجات و عرض پنجاه و دو فاع دو هزار و هشتصد و نود و پنج و ازش و میل
علی اختلافات فاعیل *

ف ۴۶

الذهب

و الذهب (۱) طرفه رباعی معاً مقتضای وقت و حال یادم آمد *

قطر آن دایره که کل محیط * جذر تصحیف ضلعی بود

هم قرین مصحف کز دم * نام آن دایره که پند و ران بود

ازین معانی لفظ زری آید بدین طریق که هندسیه (تقد) است و تصحیف تقد
(تقد) است و اعداد تقد بحساب جل چهار حید و هشتاد و چهار است و جذر
آن است و دو باشد و هر دایره که محیط آن است و دو گز باشد قطر آن
دایره هفت گز می باشد و در این حرف (ز) برای هفت موضوع است *

پس چیز اول لفظ حاصل شد و از کز دم عقرب خواسته اند و در علم نجوم
علامت عقرب (ز) است معجمه و مصحف و آن حرف (ز) می باشد پس از هر دو
چیز لفظ زری مستفاد شد و حاصل این است که نه زری ندارد *

ف ۴۷

الزهر

و الزهر (۱) و توضیحه بالفارسیه مع الفوائد الکثیره هکذا: آفتاب را
مداری باشد که میان بر جها بگذرد آن را منطقه البروج خوانند و ماهر را
مداری دیگر باشد که بامدار آفتاب در دو نقطه متقابل تقاطع کند آن دو نقطه
را جوزهرین و عقدین خوانند پس یک نیمه از مدار ماه در جانب شمال
بود از مدار آفتاب و یک نیمه در جانب جنوب و آن عقد را که چون ماه
از او بگذرد و شمالی شود در آن خوانند و آن عقد را که چون ماه از او بگذرد

وجنوبی شود ذنب خوانند و مقدار دوری ماهر از مدار آفتاب عرض ماه
خوانند و غایتش پنج درجه باشد چنانچه از معدل النهار منطقة البروج بست
وسه و نیم درجه غایت دوری دارد و همچنین دیگر کواکب را دوری از سطح
مدار آفتاب عرض آن گویند و از سر محل بر توالی بروج را طول ماه خوانند
و باید دانست که رأس و ذنب را با کواکب جز مقارنت نبود و رأس
دوری در هزده سال تمام میکند و هر برجی يك و نیم سال تمام و در هر منزل
هفت ماه و بست و يك روز میماند و سیر او از مشرق بسوی مغرب باشد
بخلاف همه سیاره *

وقال الطوسي في المدخل المنظوم في علم النجوم *

رأس باهر ستاره کاید * اثر فعل او بیفزاید
و در ذنب با ستاره شد تفران * سعد و نحس را کند نقصان
﴿ الرباعی ﴾

دوشینه ترا بخواب دیدم بالله * لب برب تو نهاده بودم بالله
بیدار شدم تراند یدم بالله * لا حول ولا قوة الا بالله
﴿ الرعاف ﴾ حکیم ارزانی در قرابادین قادری نوشته که رعاف که در تپها
و بعد بحران افتد تا ممکن بود حبس نکنند و چون ضعف طاری شود باید
بست و بستن هر دو بازو و ران و خصیتین و گرفتن سربینی محکم حبس میکنند
و کذا اگر رعاف از سوراخ چپ باشد زیرستان چپ و اگر راست بود زیر
ستان راست کدو یا شاخ حجامت دهند و میکنند بی آنکه کلك زند یعنی خون
گیرند تا جذب بلاقیه حاصل آید و عملیکه در بیان انسان مرقوم است از
مجربات است فانظر هناك انتهى *

﴿ ف ۴۸ ﴾

﴿ الرباعی ﴾

﴿ ف ۴۹ ﴾

﴿ الرعاف ﴾

ودوائی که در منع رعاف نجر به آمده اینست که (کهچری مسور) خوب بپزند
وقدري ازان بر آرد و اندکی روغن اندازند و از شیرۀ لیمون ترش خوب تر
نماند و دوسه لقمه صاحب رعاف را خوردن دهند بعد يك گهری رعاف بندي
شود و اکثر اوقات همین که نواله در گلو فرو رفت رعاف منقطع می شود
و در آمیختن شیرۀ لیمون ترش مبالغه نماند.

﴿ف ٥٠﴾

﴿الراء مع الميم والواو﴾

﴿الراء مع الميم والواو﴾ ﴿روایت﴾ کرده اند که قبل از تشریف فرمودن جناب
رسالت مآب علیه الصلوات والسلام بمدینه منوره چون اهل مدینه برای
حج می آمدند اهل مکه حقارت آنها میکردند و زردی رنگ و لاغری آنها را
می شناختند و اشارت می کردند که اینها اهل مدینه اند که بگری و باد سموم
مدینه نجات وزردی گونه باینها عارض و طاریست چون جناب
مقدس نبوی علیه الصلوات والسلام مدینه را بقدم میمنت لزوم خود در شك
روضه رضوان ساختند و ایزد تقدس و تعالی مدینه منوره را بمن قدم
مبارك آن صدر نشین مسند رسالت خوش هوا ساخت و بخوش هوای
و انبار و انا عیم ممتاز و مفتخر فرمود و سکنه آنجا فرجه و توانا و خوش
رنگ و صحیح البدن و معتدل المزاج شدند و جناب اقدس آنحضرت علیه
السلام با اهل مدینه بمکه معظمه بجهت گذاردن حج تشریف آورد و بطواف
بیت الله مشغول شد اضطرار نمود و مل کرد و دیگران هم امر فرمود تا کفار
بدانند که بمن ذات فیض آیات آنحضرت علیه السلام اوسبجانه عزشانه
مدینه را خوش هوا ساخت و اهل آنجا را از دیگران فرجه و صحت بدن
نواخت *

﴿الراء مع الميم والواو﴾

﴿ف ٥١﴾

﴿الرؤيا﴾ صادق المؤرخین محمد بن خاوندشاه رحمه الله تکفل بتحقیق

الزواجر و امثالها فی روضه الصفای بیان رویه المطلب و تدبیرها مقدم فی
آخر الزمان علیه الصلوات والسلام من الله الملك المنان حیث قال
(بر روی ارباب) بظنه و استباه محلی نمائند که خواب عبارت است از باز آمدن
حواس ظاهره از مشاهده محسوسات بواسطه میل فرمودن روح حیوانی
باطن و اگر نفس درین حال ملاحظه ظهوری نماید آن را نیز خواب گویند
(و خواب) بمعنی نانی منقسم میشود بدو قسم راست و دروغ (خواب راست)
آنست که چون نفس بشری از شواعل زحمی فراغت یابد بتبارین مناسبتی
علا اعلی و متغیبات عالم بالا متصل شود با اتصال روحانی و بر بعضی از صورت
که در مبادی عالمه منطبق است مطلع گردد چون این قضیه نزد فرقه
از صوفیه و جمیع حکما مقرر گشته که مجموع ظهور حوادث عالم کون و فساد
در نفوس فلکی مترتسم است چنانچه در خیال صورت اشیا از تسام یابد و چون
نفس باطله قوی باشد و قوت متخیله ضعیف در آنچه از جوهر شریفه حالیه
در عالم نفس فائز شده باشد تصرفی نتواند کرد و آن را بصورتی دیگر مثل
تواند گردانید بلکه همچنان بخیال سپارد و بایم بعد از بیداری نقشی را که
از نفس او پذیرد در خیال خویش موجود یابد بی تغییر و این خوابی باشد
راست غیر محتاج بتعبیر و اگر متخیله نیز قوی باشد در صورتی که از نفس
فلکی بر نفس بشری انکاس یافته باشد تصرفها کند و لباسهای مناسب در آنها
پوشانیده بخیال سپارد و این خوابی باشد راست اما محتاج بتعبیر و ازین
مقدمات لازم آمد که خواب راست هم منقسم میشود بدو قسم همچنانکه
مطلق خواب منقسم است بدو قسم —

و بر روی ارباب دانش پوشیده نیست که رویای صادق مخصوص

مقلدان قلاده شریعت و عمل نمی باشد چو قوت متخیله قوی باشد و نفس ضعیف متخیله همیشه نفس و انبار عادت قدیم در خواب بحرکات خویش از تشبیه و تمیل و تالیف و تفصیل منقول گردانیده از مظالمه عالم مشغولش مانع آید *

خوی تدبیر طبیعی که نشست * نرود جز وقت مرگ از دست چه کار متخیله آنست که پیوسته اشیا را با هم تشبیه کند و اشیا را منفصله را با یکدیگر ملثم سازد و گاه باشد که اجزای ملثمه را از هم جدا گرداند *
(مصرع) زهی تصور باطل زهی خیال محال *

و گاه باشد که خلطی از اخلاط اربعه بردن مستولی گردد و متخیله در مقام مناسب آن خلط صورتها بنفیس نماید مثلاً چون خون در بدن استیلا یابد نفس ناطقه بدست یازی متخیله چیزهای شرح در خواب مشاهده نماید — و علی هذا القیاس و این هم از اقسام خواب دزوغ است — و از جمله مناسبات کاذبه یکی آنست که متخیله در بیداری ادراک صورتی کرده باشد و آن صورت در عالم خواب در حسن مشترك انطباع یافته مشاهده و ملاحظه گردد و از خوابی این سطور بوضوح پیوست که رویای کاذبه بر سه وجه می باشد آتین *

هو الزمخشری هو ابو القاسم العلامة محمود بن عمر الزمخشری الملقب بحار الله وزمخشر قرية من خوارزم توفي ليلة عرفة - (وقيل) في الحادي عشر من شوال سنة ثمان وثلاثين وخمس مائة في جرجان بعد عوده من الحج و ولد يوم الاربعاء في سبعة وعشرين من رجب سنة سبع وستين واربعمائة *

﴿ الزنجار ﴾ معرب الزنگار وهو عملی يصنع من النحاس والنوسادر
والخل وماء الليمون وله طرق اذ كرها بالقارسية لمعوم النفع - یارد براده
مس يك دام - آب لیمون گگل چهار دام - نوسادر سفید يك دام - باید که
براده مس در ظرف مسی که قلعی نداشته باشد انداخته آب لیمون بر آن ریزد
و نوسادر مذکور را سه حصه نماید هر روز يك حصه انداخته باشد بعده
فلوس را بچوب از لاک چسپانیده مضبوط ساخته تا سه روز حل نماید من بعد
تا سه روز نگاه دارد بعده باز حل نموده بر (بموج پتر) گذاشته خشك ساخته
نگاه دارد و هر گاه در کار باشد از آب لیمون حل نموده بکار برد (۱) *
﴿ طریق دیگر ﴾ براده مس يك آثار - آب لیمون پنج آثار - نوسادر
کافی باؤ آثار آب لیمون در ظرف مسی که قلعی نداشته باشد انداخته تا سه
ماه در خانه بر زمین دفن کند بعده بر آورده بر بوریه خرما یا بموج پتر در
سایه خشك کند و اگر محلول و محرانشده باشد تا يك ماه دیگر بدارد *
﴿ طریق ﴾ آخر براده مس يك آثار - نوسادر باؤ آثار سر که دوا آثار تا چهل
روز در زمین نمناك دفن کند *
﴿ طریق زنگار ﴾ لطیف و بنایت سبز - یارد براده مس يك آثار - سر که
دوا آثار در ظرف مسی نوانداخته سرش محکم گیرد و در نور گرم بید بعد
يك شب و روز بر آرد *

(۱) یکی از احباب که شکایت ضیق معاش میکرد ازین اوزان وزنی
عرض کردم و طریق آن مفصل ظاهر نمودم بعد چند روز اتفاق ملاقات
افتاد دعا کرد و گفت الحال بطویل شبانخشك و برمی گذرانم و احتیاج بکسی
نبی برم ۱۲ من المؤلف رحمه الله تعالى

﴿ ف ۵۴ ﴾

السم

﴿ السحر ﴾ ما هو الحرب لرد السحر عن المسحور ودفعه عنه اكتب لكم
ايها الخلان بالقارسية للنفع العام واجزت العمل لمن اراد الدفع فاعمل يا طالب
المراد واستعن بالله المتعال فانه تعالى هو الراد ومعمل مذکور این است که
بعد نماز عشا اول فاتحه بنام حضرت شاه شرف یحیی منیری قدس سره
خواند من بعد درود صد بار و سوره فاتحه با تسمیه هفت بار و آیه الکرسی
یک بار و قل هو الله سه بار و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس سه سه بار
و قل یا ایها الکافرون سه بار همین ترتیب خوانده بر خود یا دیگری که مسحور
باشد بدمد و وقت دمیدن هر چهار طرف مشت بسته پفشاند و در هر بار
بگوید برگرد برگرد بحق شاه شرف یحیی منیری برگرد بعده لا ینال
هفت بار بخواند و بر جمیع بدن مسحور بدمد مسحور بخواند باشد
یا دیگری ان شاء الله تعالی سحر دفع شود و اگر احتیاط کند بعد از فراغ این
عمل سوره یس هفت بار بخواند و بدمد تا احتمال عود دفع شود۔

﴿ ف ۵۵ ﴾

السم

﴿ ولدفع السحر ﴾ مجرب ان تقرأ ایلا ونهاراً۔ (بسم الله یلی ثمان الرحمن
ارثمان الرحیم حیثان) بعد الصلوة علی النبی علیه الصلوة والسلام وقبلها *

﴿ ف ۵۶ ﴾

السم

﴿ السعال ﴾ دوائی که برای دفع سرفه بجز به آمده عرض میدارد تا خلق الله
منتفع شود و این عاصی بر معاصی را بدعای خیر یاد آرد قر نفل۔ پوست بلیله۔
دارچینی۔ مرچ سیاه هر يك بوزن نیم فلوس۔ کپور سار بوزن دو فلوس۔
و اگر کپور سار میسر نشود عوض ان هموزن آن کته سفید یا پریه باید گرفت
و هر يك را علحده علحده کوفته از پر چه گذرانیده وزن نموده باید آمیخت
و در شیر اتر چال ببول که جوشانده بر آورده باشند خیر باید ساخت
و مقدار مرچ سیاه حب باید بست و جوب را در سایه خشک نموده يك

وہو کتبہ الاخفش الاکبر وصاحب منتخب التواریخ می طراز دکہ بتاریخ
نمائیں وماتہ ابو بشر عمر بن عثمان ملقب به سیویہ استاد نحو یان در ساوہ وبقول
بعضی در بصرہ وتقولی در یضا وفات یافت ودر انجامتولد شدہ بود ودر تاریخ
فوت او دیگر اقوال است عمرش بچهل سال رسیدہ بود ووسیویہ لقبی است
فارسی معنی بعر فی رایحۃ السیب است *

﴿ ف ۱۱ ﴾

الامام الشافعی رحمہ اللہ تعالیٰ

﴿ الشافعی ﴾ هو الامام الثاني في الاجتهاد بعد سراج الامة الامام المصطفى
الاعظم ابی حنیفہ رضی اللہ عنہما * وقد وة السالکین زبدۃ العارفین شیخ
فرید الدین عطار قدس سرہ وانور مرقدہ در (تذکرۃ الاولیا) بقلم آورد مکہ
فضائل وشہائل ومناقب ومجاهدات او از حدوصف بیرون است * سیزدہ
سال در جرم شریف درس میگفت ومیگفت سلونی ہما شتم * ودر پانزدہ
سالگی جواب فتوی میدادہ احمد حنبل رحمہ اللہ تعالیٰ امام جہان بود ووسیصد
ہزار حدیث شریف حفظ داشت با آن ہمہ بزرگی بشاگردی وی درآمد
وغاشیہ داری میکرد * وسفیان نوری رحمہ اللہ میفرمود اگر عقل شافعی را
وزن کنند با عقل ہمہ خلق عقل او را جح آید * وشافعی با چنین مرتبہ ومنقبت
شاگرد محمد بن حسن است کہ او شاگرد امام ابو حنیفہ است * اگر خواہی
کہ علم مرد بدانی در شاگردانش می نگر انتہی * وقبۃ الشافعی رحمہ اللہ
تعالیٰ قبۃ عظیمۃ البناء واسعۃ الفضاء وفي رأس میل القبۃ سفینۃ صغیرۃ من
حدید وانشد بعض الشعراء لما زار القبۃ ورأى ذلك المیل والسفینۃ فی رأسہ *

قبۃ مولای قد علاہا * لعظم مقدارہا السکینہ

لولا یکن تحتها محار * ما کان من فوقہا السفینۃ

﴿ الشمس ﴾ وضابطۃ اخری فی تلك المرفۃ بالمبارۃ الفارسیۃ - اگر خواہی

الشمس

﴿ ف ۱۲ ﴾

که بدانی که شمس در کدام برج و در کدام درجه آن برج است نخست روز
تحويل شمس باول حمل یاددار در تمامی سال بعده هر روزی که تقویم شمس
خواهی از آن روز تا روز تحويل آفتاب روزها بشمار باین طریق که ماه محرم را
سی روز شمار - و ماه صفر را بیست و نه و ربیع الاول را سی روز و ربیع الثانی را
بیست و نه و جمادی الاول را سی و جمادی الآخر را بیست و نه و رجب را سی
و شعبان را بیست و نه و رمضان را سی - و شوال را بیست و نه و ذی قعدة
را سی و ذی حجه را بیست و نه - و تمام روزها از اول حمل بگیر و جمع نموده
قسمت هر برج بده بدین ترتیب *

لا و لال لا و لا لاشش مه است

لل کط و کطل شهر کوله است

آنجا که منتهی شود در آن برج و درجه شمس بود مثلاً اگر خواهی که در
تاریخ یازدهم ذیحجه سنه یک هزار و هفتاد و یک هجری برج آفتاب و درجه
او بدانی * پس بدان که بتاریخ هزدهم شهر رجب سنه مذکور تحويل آفتاب
بحساب هند در برج حمل شد و ماه رجب سی روز مقرر است کما علمت آنجا *
پس دو از ده روز از و باقی ماند * و شعبان بیست و نه روز مقرر است * و رمضان
سی روز * و شوال بیست و نه * و ذی قعدة سی * و چون تاریخ یازدهم ذی حجه
ماخوذ است پس جمله روزها یکصد و چهل و یک شد بعده آن روزها را
بطریق لا و لال الی آخره قسمت کن یعنی حمل را سی و یک بده * و ثور را سی
و یک * و جوزا را سی و دو * و سرطان را سی و یک و باقی که شانزده ماند قسمت
باینکه رسید معلوم کن که بتاریخ یازدهم شهر ذی حجه سنه مذکور آفتاب در برج
است در درجه شانزدهم است و از اردت توضیح لا و لال الی آخره قاطب

بکار برد *

﴿ طریق دیگر ﴾ شنگرف را يك صلابه نموده در گاسه چینی اندازد و آب بسیار انداخته بشوړاند و نگاهدارد و زرد آب دور کنند همین دستور چند مرتبه عمل نماید چون زردی نماید قدری آب لیمون انداخته خشك کند بمده با آب صمغ عربی سرشته بکار برد *

﴿ طریق دیگر ﴾ شنگرف خام را در باد نجان یا قند پیاز که سرش برداشته باشند داخل نموده بآرد محکم ساخته در خاکستر گرم بپزند تا خوب پخته شود بمده بر آورده بطریق مشهور سحق بلیغ نموده زرد آب دور ساخته بشیره صمغ عربی سرشته بکار برند *

﴿ و طریق ﴾ اسهل قطعه شنگرف در پارچه بندد و درد یکی یا ویزد شب نمایی را در آب ساییده بیندازد و جوش دهد که زردی شنگرف هیچ نماند *

﴿ ف ۶۳ ﴾

الصادق

﴿ الصبح الصادق ﴾ فی مفتاح الصلوة و آن چهار گهری یا و بالا می شود در ایام معتدله همین قیاس در ایام طویل و زیاده می شود و قصیر کم می شود و نصف اخیر صبح تا بر آمدن آفتاب دو گهری باشد لیکن هر چند اسفار بود مستحب است پس تاخیر کند تا وقتی که اگر فساد نماز ظاهر شود اعاده تواند کرد * و از بحر رایق مستفاد میشود که صبح صادق انتشار سفیدی است * ظاهر امر ادر افاق باشد نه در جو * والا آنچه تجربه معلوم میشود آنست که بعد از انتشار در جو تا طلوع آفتاب از سه گهری زیاده نباشد و بعد گجر متعارف يك گهری یا و بالا هست پس بناء علی الاختلاف نماز بعد از گجر متعارف در غایت استحباب باشد انتهى *

الصادق

﴿ ف ۶۴ ﴾

﴿ الصدق ﴾ والتحقیق الحقیق والتدقیق الا یبقی ما ذکره السید السند

الشریف الشریف قدس سره فی حواشیه علی المطول بقوله * - (قوله) وذكر بعضهم انه لا فرق بين النسبة في المركب الاخباري وغيره الا بانه الى آخره ان أراد الله لا فرق بينهما اصلا الا في التعبير فالفرق بوجود علم المخاطب بالنسبة التقييدية دون الاختيارية بطله قطعاً وانت ارادته لا فرق بينهما مختلفان في الاحتمال وعدمه * وهذا مناسب لما مر من ان احتمال الصدق والكذب من خواص الخبر في المشهور ولا يجري في غيره وكاف في اثبات ما قصد من شمول الاحتمال للمركبات التقييدية والتخيرية فذلك الفرق باطل لا طائل تحته لان احتمال الصدق والكذب في الخبر انما هو بالنظر الى نفس مفهومه مجرداً عن اعتبار حال التكلم والمخاطب بل عن خصوصية الخبر ايضاً فيندرج في سرقة الاخبار التي يتعين صدقها او كذبها نظر الى خصوصياتها كقولنا النقيضان لا يجتمعان ولا يرتفعان والضدان يجتمعان * -

﴿ فان الاول ﴾ يجب صدقه ويستحيل كذبه في الواقع وعند العقل ايضاً اذا لاحظ مفهومه المخصوص - (والثاني) بالعكس لكنهما اذا جردا عن خصوصيتهما ولو حفظا ماهية مفهومهما اعني ثبوت شيء او سلبه عنه احتمالا للصدق والكذب على السوية * فاذا قيل ان المركبات التقييدية تحتلها كالمركب الخبري كان معناه على قياس الخبر ان النسبة التقييدية من حيث ماهيتها مجردة عن الموارض والخصوصيات تحتل الصدق والكذب * والظاهر ان كون تلك النسبة معلومة للمخاطب بما لا مدخل له في بقى ذلك الاحتمال فان الاخبار البديهية معلومة لكل واحد مع كونها محتسبة لها او كذلك كون معلومية تلك النسب مستفادة من نفس اللفظ بخلاف النسبة الخبرية فان معلوميتها انما تستفاد من خارج اللفظ لا يجدي نفعاً فيما نحن بصدد

لان الاحكام الثابتة للامهيات من حيث ذواتها لا تختلف بتبدل احوالها
واختلاف عو ارضها - فظهر بما ذكرنا ان قوله وظاهر ان النسبة المعلومة من
حيث هي معلومة لا تحتل الصدق والكذب مما لا يفتى من الحق شيئا
لان ان اراد ان النسبة المعلومة من حيث هي معلومة لا تحتلها عند العالم بها
فسلم لكن المدعي ان النسبة من حيث ذاتها وماهيتها تحتلها وان احدهما
من الآخر - وان اراد ان النسبة المعلومة للمخاطب لا تحتل الصدق
والكذب اصلا فهو فاسد لما مر بل الحق ان يقال ان النسبة الذهنية في المركبات
الخبرية تشع من حيث هي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها فذلك
احتمات عند العقل مطابقتها ولا مطابقتها - (واما النسبة) في المركبات
التقييدية فلا اشعار لها من حيث هي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها تطابقها
اولا تطابقها بل ربما اشعرت بذلك من حيث ان فيها اشارة الى نسبة خبرية
ينان ذلك انك اذا قلت زيد فاضل فقد اعتبرت بينهما نسبة ذهنية على وجه تشع
بذاتها بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها وهي ان الفضل ثابت له في نفس الامر
لكن النسبة الذهنية لا تستلزم هذه الخارجية استلزاما عقليا فان كانت النسبة
الخارجية المشعر بها واقعة كانت الاولى صادقة والا فكاذبة - واذا لاحظ
العقل تلك النسبة الذهنية من حيث هي جوز معها كلا الامرين على السواء
وهو معنى الاحتمال - واما اذا قلت يازيد فاضل فقد اعتبرت بينهما نسبة
ذهنية على وجه لا تشع من حيث هي بان الفضل ثابت له في الواقع بل من حيث
ان فيها اشارة الى معنى قولك زيد فاضل اقامتبادر الى الافهام ان لا يوصف
شيء الا بما هو ثابت له فالنسبة الخبرية تشع من حيث هي بما يوصف به اعتبارا
بالمطابقة واللامطابقة اي الصدق والكذب فهي من حيث هي محتملة لهما -

﴿ وأما التقييد ﴾ فإنها تشير إلى نسبة خبرية والأنشائية تستلزم نسبة خبرية فهما بذلك الاعتبار محتملان الصدق والكذب * - وأما بحسب مفهوميهما فكلما فصح أن الحق ما هو المشهور من كون الاحتمال من خواص الخبر انتهى *
﴿ قوله ﴾ أن أراد أنه لا فرق بينهما أصلاً * أي أن أراد في الفرق مطلقاً إلا بأنه إلى آخره فيثبتيكون المستثنى متصلاً *

﴿ قوله ﴾ وأن أراد أنه لا فرق بينهما مختلفان به أي أن أراد في الفرق الخاص أي الفرق الذي به مختلفان في الاحتمال وعدمه * ولا يخفى عليك أن قوله إلا بأنه إلى آخره يكون حيثه مستثنى منقطعاً والقصر إضافياً *

﴿ قوله ﴾ وهذا مناسب أي حال كون هذا المراد مناسباً لما مر إلى آخره لأن غرض ذلك البعض إثبات ما هو خلاف المشهور فعليه أن يريده أن بينهما ليس فرقا به مختلفان في الصدق والكذب فإن المشهور أن بينهما فرقا به مختلفان فهما *
﴿ قوله ﴾ فذلك الفرق جزاء الشرط أعني قوله وأن أراد أي أن أراد أنه لا فرق بينهما مختلفان به في الاحتمال وعدمه فذلك الفرق بوجوب علم المخاطب لا طائل تحته فإن المقيد إثبات الفرق الذي به مختلفان في الاحتمال وعدمه *

﴿ قوله ﴾ لأن احتمال الصدق والكذب يعني أنه لا يلزم من الفرق الذي بينه وهو وجوب علم المخاطب بالنسبة في المركب التقيدي دون الخبري أن يكون بينهما فرق به يكون للمركب الخبري احتمال الصدق والكذب دون التقيدي لأن الاحتمال وعدمه ليس إلا بالنظر إلى مفهوم الخبر ولا مدخل لعلم المتكلم والمخاطب فيه - وكذا حال المركب التقيدي بل عن خصوصية الخبر أي بل مجرداً عن خصوصية الخبر أيضاً *

﴿ قوله ﴾ ليندرج في تعريفه أي تعريف الخبر *

﴿قوله﴾ فاذا قيل يعني لما ثبت انه لا يدخل لعلم المتكلم او المخاطب في احتمال الخبر الصدق او الكذب بل الخبر محتملها بالنظر الى مفهومه مجرداً عن حال المتكلم او المخاطب ﴿قوله﴾ والظاهر الى آخره يعني ان قلت ان بينها فرقاً بان النسبة التقيدية تكون معلومة للمخاطب والخبرية مجهولة ﴿فاقول﴾ والظاهر الى آخره ﴿قوله﴾ وكذلك كون معلومية تلك النسب الى آخره يعني ان قلت ان بينهما فرقاً بان معلومية النسب التقيدية مستفادة من نفس اللفظ بخلاف النسبة الخبرية ﴿اقول﴾ كذلك كون معلومية تلك النسب الى آخره *

﴿قوله﴾ فان الاخبار البدئية الى آخره يعني لو كان لعلم المخاطب تدخل في نقي ذلك الاحتمال لما كانت الاخبار البدئية محتملة لها * ﴿قوله﴾ فيما نحن بصدده اي من اثبات الفرق بينهما به يختلفان في الاحتمال وعدمه *

﴿قوله﴾ لان الاحكام الثابتة اي كالاتمالات وعدمه فيما نحن فيه * ﴿قوله﴾ لا يحتمل الصدق والكذب اصلاً اي لا من حيث انها معلومة عند العالم بها ولا من حيث ذاتها وما هيها *

﴿قوله﴾ لما مر اي من ان الاخبار البدئية الى آخره * ﴿قوله﴾ فلذلك احتملت اي النسبة الذهنية * ﴿قوله﴾ مطابقتها ولا مطابقتها اي مطابقة النسبة الذهنية لنسبة اخرى خارجة فيكون للخبر احتمال الصدق والكذب بخلاف المركب التقيدي * ﴿قوله﴾ ربما اشعرت بذلك اي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها تطابقها اولاً تطابقها *

﴿قوله﴾ من حيث ان فيها اشارة الى نسبة خبرية وهي تشعربوقوع نسبة اخرى

خارجة عنها فالنسبة التقييدية من هذه الحشية تحمل المطابقة واللامطابقة *
 ﴿ قوله ﴾ والانشائية تستلزم نسبة خبرية لان اضرب مثلاً يستلزم قولنا اطلب
 منك الضرب او انت مأمور بالضرب - هذه الحواشي من تعلیقاتي على تلك
 الحواشي الشريفة الشريفة ولا ازيد على هذا في اظهار الصدق وبيانها - والله
 درالصائب رحمه الله تعالى * ﴿ شعر ﴾

اظهار صدق باعث آزارمي شود * چون حرف حق بلند شود داري شود
 ﴿ الصلاة ﴾ درصراآت اسكندري تاريخ سلاطين كجرات در بيان احوال
 سلطان ثاني مرقوم است كه شخصي از مسلمانان دهقان بخدمت سلطان محمود
 آمده عرض رسانده كه من ابو البناتم و در انقضای كار خير ايشان عاجز امشب
 جمال با كمال محمدی صلی الله عليه وآله وسلم را در خواب دیدم فرمود ند كه
 (سوالك) تنكه یعنی (يك لك وبست و بنجهازار) تنكه بتو دهايدم از سلطان
 محمود بگير باین نشانه كه اويك لك مرتبه هر روز درود مرا می فرستد
 سلطان گفت زری كه تو ميخواهي تو ميدم اما نشاني كه گفتی نه بيان
 واقع است او گفت آنچه از زبان حبيب خدا شنیده ام ميگويم انفا فاشي سلطان
 هم مطابق اين واقعه را در خواب دید فرمودند آنچه او گفته بيان واقع است
 و اين درود كه يك مرتبه هر روز بر ما می فرستی ثواب دروديك لك مرتبه
 دارد و درود معظم اينست *

(اللهم صل على محمد بعدد انفس المخلوقات وصل على محمد بعدد اشعار
 الموجودات وصل على محمد بعدد حروف اللوح والدعوات وصل على محمد
 بعدد البدايات والنهايات من الموجودات والمعدومات الى ابد الاباد من اول
 ازمنته و اوسط عصره و آخر بقائه وصل على محمد بعدد سكان الارضين

والسموات وصل علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین) صباح آن سلطان آن مرد را
مخواند و با عزارت تمام آنچه او طلبیده بود باور رساند و وظیفه بر آن مزید فرمود
انتهی *

﴿ ف ٦٦ ﴾

﴿ الطهر و الطهارة ﴾

﴿ الطهر و الطهارة ﴾ چنانچه در کنز فاری و واقع است که (بقول محمد بن
ابراهیم میدانی چون از گاه طلاق نوزده ماه و ده روز کم از چهار ساعت بگذرد
تواند که شوهر دیگر بکند انتهی) اگر گوئی نوزده ماه و ده روز چرابر قول
او عدت آن زن می شود - جواب اینست که عدت مطلقه سه حیض است پس
چون هر حیض راده روز گز قسیم يك ماه می شود و هر طهر نزد او مقدار است
یشش ماه پس مجموع سه طهر هیزده ماه خواهد بود و این هیزده ماه بایک ماه
بابت حیض نوزده ماه می شود و زیاده روز ازین جهت است که احتمال دارد
که زوج در حالت حیض طلاق داده باشد و مقرر است که چون در حیض
طلاق واقع شود آن حیض از عدت محسوب نباشد - پس از برای احتیاط
ده روز افزوده گرفته شد - اگر گوئی کم از چهار ساعت چر ا باشد - جواب
اینست که کم شدن سه ساعت نسبت سه اطهار است زیرا که هر طهر
بر مذهب ما مقدار به شش ماه کم از يك ساعت است لان المادة نقصانی طهر
غیر الحامل عن طهر الحامل و اقل مدة الحمل ستة اشهر فانقص عن هذا شي
وهو الساعة و کم شدن ساعت چهارم از برای آن است که اوزمانه طلاق گفتن
است و عدت شمرده می شود از عقب زمانه طلاق نه از زمانه طلاق فافهم
و احفظ فانه ينفعك هناك *

﴿ الطهر المتخلل ﴾

﴿ ف ٦٧ ﴾

﴿ الطهر المتخلل بین الدمین فی المدة حیض و نفاس ﴾ هذه المسئلة واقعة
فی اکثر کتب الفقه و شرح الوقایة فی هذا المقام معرکه آراء الطلباء بل

من الاعداء الفضلاء وقد وقع او آن تكرار بعض الاحباب طول المباحثة في
تحقيقة فنقلت عن الاستاذ رحمه الله ما سمع به خاطري فاستحسنه وحرره
بعبارة هكذا ان قوله (الطهر) مبتدأ موصوف و(المتخلل) صفته و(بين) ظرف
مضاف الى (الدمين) متعلق بالمتخلل و(في المدة) ظرف مستقر حال عن الدمين
والمتى ان الطهر المتخلل بين الدمين حال كونهما واقعين في مدة الحيض حيض
وفي مدة النفاس نفاس على رواية محمد عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى بل على رواية محمد
عن ابى يوسف كما هو التحقيق فمسئلة المتون على ما قررنا لا تصدق الا على صورة
وجد فيها دمان في المدة واما اذا خرج احد الدمين من المدة فلا تصدق فالمسئلة
الواقعية في الوقاية مثلاً ما رواه محمد عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى لا غير بل ما رواه
ابو يوسف رحمه الله تعالى كما مر في قول صاحب الوقاية وقول شارحها وهو
قوله واعلم ان الطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا تخلل بين الدمين الى آخر
الاختلافات عموم وخصوص مطلق اعنى قول صاحب الوقاية اخص وقول
شارحها اعم لانه كل ما صدق عليه تخلل الطهر بين الدمين في المدة صدق عليه
تخلل الطهر بين الدمين ولا عكس فالطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا
تخلل بين الدمين فان كان يوماً او يومين او ثلاثة ايام او اربعة او خمسة او ستة
او سبعة او ثمانية فهو داخل تحت مسئلة الوقاية واما اذا كان ذلك الطهر تسعة
او عشرة او احد عشر او اثنا عشر او ثلاثة عشر او اربعة عشر فلا فالشارح اعاد ذكر
ما سوى مسئلة الوقاية للفائدة لانه جميع الاختلافات مندرجة تحت مسئلة
الوقاية بان تكون مشتملة على رواية محمد رحمه الله تعالى وغيرها على ما وهم حتى
يقع الخبط والصعوبة في تطبيق مسئلة الوقاية على جميع الروايات
واندراجها فيها *

﴿ قال ﴾ الشارح واعلم ان الطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا تخلل بين الدمين فان كان اقل من ثلاثة ايام لا يفصل بينهما بل هو كالدم المتوالي اجماعا انتهى (المراد بعدم الفصل) ان لا يجعل الطهر طهرا بل يجعل كايام ترى فيها الدم كما اشار اليه بقوله بل هو كالدم المتوالي وانما لا يفصل الطهر الا اقل من ثلاثة لان دون الثلاث من الدم لا حكم له فكذا الطهر * (صورته) امرأة رأت يوما دما ويوما او يومين طهرا ويوما دما فهذا الطهر مع الدمين حيض بالاتفاق (فان قيل) لا يعلم من كون ذلك الطهر دما متوليا انه حيض (قلنا) لا شك ان الدم اذا صلح للحيض يكون حيضا واذالم يصلح فهو استحاضة والدم الصالح للحيض ما يكون اكثر من يومين واقل من احد عشر يوما فاذا جعل ذلك الطهر في هذه الصورة دما صار الدم ثلاثة ايام على تقدير كون الطهر يوما واربعة ايام على تقدير كونه يومين وذلك الدم يصلح ان يكون حيضا فاعتبر كذلك *

﴿ قال ﴾ الشارح وان كان اى الطهر ثلاثة ايام او اكثر وهو ما بين ثلاثة وخمس عشر فعند ابي يوسف رحمه الله تعالى وهو قول ابي حنيفة رحمه الله لا يفصل اى الطهر بين الدمين بل هو كالدم المتوالي لان ما دون خمسة عشر طهرا فاستدفيكون كالدم * (صورته) رأت يومين دما وثلاثة طهرا ويوما دما ورأت يومين دما واربعة عشر طهرا ويوما دما لا يفصل الطهر عند ابي يوسف رحمه الله تعالى وهو قول آخر لابي حنيفة رحمه الله تعالى فايام الحيض على الاول ستة وعلى الثانى عشرة وانما قال آخر لان القول السابق الذى عليه الاجماع قال به ايضا ابو حنيفة رحمه الله تعالى فهذا القول بالنسبة اليه قول آخر وانما قال وان كان اكثر من عشرة بالوصل مع انه كان متفهما من قوله السابق او اكثر توضيحا للمراد ودفعاً لتوهم ان المراد دفعا بالاكثرا لا ول اكثر من ثلاثة ايام فقط *

﴿ قال ﴾ الشارح فيجوز بداية الحيض وختمه بالطهر عطف على قوله لا يفصل *
 ﴿ قال ﴾ الشارح على هذا القول فقط أي على قول أبي يوسف رحمه الله تعالى
 دون الأقوال الخمسة الباقية * (صورته) امرأة عادت في أول كل شهر خمسة
 فرأت قيل أيامها يوماً ما تم طهرت خمستها ثم رأت يوماً ما فعنده خمستها
 حيض إذا جاوز العشرة أما إذا لم يتجاوز فيكون الجميع حيضاً والا وضح في
 التصوير أن يقال معادة بعشرة حيضاً وعشرين طهراً رأت تسعة عشر
 طهرت يوماً ما ثم عشرة طهرت يوماً ما فالعشرة بين الدمين حيض فينشذ
 بداية الحيض بالطهر وختمه أيضاً ظاهر فطهر منه أن تصور البداية والختم
 معاً بالطهر لا يمكن إلا فيمن لها عادة معروفة *

﴿ قال ﴾ الشارح قد ذكر أن الفتوى على هذا تيسيراً على المفتي والمستفتي لأن
 في مذهب محمد وغيره تفاصيل يخرج المفتي والمستفتي في ضبطها والتيسير هو
 اللائق في الشريعة لقوله عليه الصلاة والسلام يسروا ولا تعسروا (فإن قلت) إذا
 كان الفتوى على قول أبي يوسف رحمه الله تعالى للتيسير ومع ذلك قد اجتمع
 عليه الشيخان فكيف ذكر في المتون رواية محمد وشارح الوقاية ذكرها في
 مختصر الوقاية أيضاً (قلت) كونها رواية محمد وهم لأن الظاهر المتخلل بين الدمين
 مطلقاً حال كون الطهر في مدة الحيض حيض على رواية أبي يوسف
 رحمه الله تعالى سواء كان الدمان في مدة الحيض أو لا (نعم) يجب تقييد الطهر
 بالنسبة قص *

﴿ قال ﴾ الشارح وفي رواية محمد عنه أي عن أبي حنيفة رحمه الله تعالى لا يفصل
 إن احاط الدم بطرفيه في عشرة أو أقل * (صورته) امرأة رأت يوماً ما
 وثمانية طهر أو يوماً ما أو رأت يوماً ما أو ثلاثة طهر أو يوماً ما فالحيض على

الصورة الاولى عشرة ايام وعلى الثانية خمسة ايام *

﴿ قال ﴾ الشارح في رواية ابن المبارك عنه اى عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى
يشترط مع ذلك اى مع اشتراط احاطة الدم بطرفيه في عشرة اواقل كون
الدمين نصابا يعنى ثلاثة ايام وليس اليها كمن رأت يومادما وسبعة طهر او يومين
دما ورأت يوما دما واربعة طهر او يومين دما فالحيض على الصورة الاولى
عشرة ايام وعلى الثانية سبعة ايام *

﴿ قال ﴾ الشارح وعند محمد رحمه الله تعالى يشترط مع هذا اى يشترط عنده مع
كون الدمين نصابا كون الطهر مساويا للدمين او اقل كمن رأت يومادما وثلاثة
طهر او يومين دما ورأت يوما دما ويومين طهر او يومين دما فالحيض على
الصورة الاولى ستة ايام وعلى الثانية خمسة ايام *

﴿ قال ﴾ الشارح ثم اذا صار ما عنده * الضمير المستتر في قوله صار راجع الى
الطهر المتخلل المساوى للدمين او الاقل والضمير المحرور في قوله عنده راجع الى
محمد رحمه الله تعالى *

﴿ قال ﴾ الشارح فان وجد * شرط مع جزائه جزاء لقوله اذا صار *

﴿ قال ﴾ الشارح في عشرة * متعلق بقوله وجد *

﴿ قال ﴾ الشارح هو فيها * جملة وقعت صفة لقوله عشرة وضمير هو راجع الى
الطهر وضمير فيها عائد الى قوله عشرة *

﴿ قال ﴾ الشارح طهر * مفعول مالم يسهم فاعله لقوله وجد * وقوله آخر صفة
لقوله طهر *

﴿ قال ﴾ الشارح يغلب * جملة وقعت صفة ثانية لقوله طهر والضمير المستتر في
يغلب راجع الى الطهر الآخر *

﴿ قال ﴾ الشارح الدمين * مفعول به لقوله يغلب *
﴿ قال ﴾ الشارح المحيطين * صفة لقوله الدمين *
﴿ قال ﴾ الشارح به راجع * الى الطهر الآخر *
﴿ قال ﴾ الشارح لكن * عاطفة *
﴿ قال ﴾ الشارح يصير مغلوباً * مطوف على قوله يغلب والضمير المستتر في قوله
يصير راجع الى الطهر الآخر *
﴿ قال ﴾ الشارح ان عد ذلك الدم الحكمي دماً * متعلق بقوله يصير مغلوباً والمراد
بقوله ذلك الدم الحكمي الطهر المذكور اى الطهر الاول *
﴿ قال ﴾ الشارح فانه يعد دماً * جزاء لقوله فان وجد * والضمير المنصوب راجع
الى الطهر الآخر وكذا الضمير المستتر في قوله يعد *
﴿ قال ﴾ الشارح حتى يجعل الطهر الآخر حيضاً ايضاً متعلق بقوله يعد *
﴿ قال ﴾ الشارح الا في قول ابي سهل * يعنى انه لا يعد ذلك الطهر الآخر دماً
(صورته) امرأة رأت يومين دماً وثلاثة طهر او يوماً دماً وثلاثة طهر او يوماً
دماً فالحيض عند محمد العشرة كلها وعند ابي سهل الستة الاول حيض *
﴿ قال ﴾ الشارح ولا فرق بين كون الطهر الآخر مقدماً على ذلك الطهر
او مؤخراً * يعنى يجوز في المثال ان يجعل الثلاثة الاول دماً حكماً * ويجعل الثانية
كذلك ويجوز العكس ايضاً * صورته امرأة رأت يوماً دماً وثلاثة طهر او يوماً
دماً وثلاثة طهر او يومين دماً فيجعل الطهر الثاني حيضاً لكونه مساوياً للدمين
المحيطين به ثم يجعل الطهر الاول ايضاً حيضاً لكونه اقل من الدمين المحيطين
ويجعل الطهر الثاني دماً *
(قال) الشارح وعند الحسن بن زياد الطهر الذي يكون ثلاثة او اكثر يفصل

مطلقا ای سواء كان ذلك الطهر مساويا للدمین المحيطین به او اقل منهما او
اکثر * فان رأت يوما دما وثلاثة طهر او يوما دما * اورأت يوما دما واربعة طهر
او يوما دما * ففي هاتین الصورتین یفصل الطهر عنده * وان رأت يوما دما و يوما
طهر او يوما دما * اورأت يوما دما و یومین طهر او یوما دما * فالخیض علی
الصورة الاولى عنده ثلاثة ايام و علی الثانية اربعة ايام *

﴿ف ٦٨﴾

عاشورا

دعای مخفوظ ماندن از درد سر

﴿عاشورا﴾ قدوة السالکین و زبدة المارفین مرشدی و مولای حضرت
شاه وجه الحق والملة والدين الملوى الاحمد آبادی قدس سره و نور
مر قده در اوراد خود نوشته اند که هر که روز عاشورا غسل کند بعد از آنکه
جامه پوشیده باشد هفت بار آب بگوید و در سر مال دوا این تسبیح بگوید *
(حسبي الله و کفی - سمع الله لمن دعا - ليس وراء الله متهي - من اعتصم
بجبل الله نجا) از درد سر امن باشد

شي بازى بازى گفت درد شت * که تا کی کوه و صحراي توان گشت
بیانا سوي شهر آریم پرواز * که باشه زادگان باشیم دمساز
گهی باشیم انیس بزم شاهان * گهی هم صحبت زرین کلاهات
گهی بردست شاهان بنشینیم * گهی بامهوشان خلوت گزینیم
بشها شمع کا فوري گدازیم * روزان باشان نخچیر بازیم
جوابش داد شهباز نکورای * که نادان ادون همت سرايای
اگر صدسال باشی در پیابان * بجفای برف بینی جوزباران
کشی هر لحظه صد تشویش و خواری * ز چنگال عقابان شکاری
ازان بهتر که رتخت زر اندود * دی باید بحکم دیگری بود
جنك آنکس که آزادي گزیند * که هر جا خیزد و هر جا نشیند

باب العين مع الثاء

﴿ عثمان ﴾ من المشم وهو العظم المكسور * وله معان اخر في القاموس والالف والنون فيه مزيديتان هو علم الخليفة الثالث من الخلفاء الراشدين رضي الله تعالى عنهم اجمعين * وهو عثمان بن عفان بن ابي العاص بن امية بن عبد شمس بن عبد مناف * وامه رضي الله تعالى عنه اروي بنت كرز بن ربيعة * وقيل امها ام حكيم بيضاء بنت عبد المطلب * وهو رضي الله تعالى عنه بويغ له بالخلافة في اول يوم من سنة اربع وعشرين لان اهل الحل والعقد اشتور وابعده عن عمر رضي الله تعالى عنه ثلاثة ايام وانفقوا على مبايعته رضي الله تعالى عنه * وهو رضي الله تعالى عنه جامع القرآن كامل الحياء والايمان * وكتاب الله تعالى واحاديث رسول الله عليه الصلوة والسلام ناطقة بفضائله وحسن اخلاقه وفواضله ولم يزل اسمه في الجاهلية والاسلام عثمان ويكنى ابا عمرو وابعدا الله والاول اشهر ويدعى بذى النورين قيل لانه تزوج بابنتي رسول الله صلى الله عليه وسلم رقية وام كلثوم رضي الله تعالى عنهما كما روي انه عليه السلام زوجه رقية رضي الله تعالى عنها فماتت بعدما خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم الى بدر فلما رجع من بدر زوجه ام كلثوم * وقيل لانه رضي الله تعالى عنه كان يحتم القرآن في الوتر * فالقرآن نور وقيام الليل نور * وتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو راض عنه وبشره بالجنة ودعاه بالخصوصية غير مرة فآثرى وكثر ماله رضي الله تعالى عنه * وكانت له شفقة ورحمة برعيته * وقال المدائني قتل رضي الله تعالى عنه يوم الاربعاء بعد العصر ودفن يوم السبت قبل الظهر وقيل يوم الجمعة ثمان عشرة خلت من ذي الحجة سنة خمس وثلاثين * وكانت خلافة رضي الله تعالى عنه اثني عشر سنة الا اثني عشر يوما * وقتل رضي الله تعالى عنه وهو ابن ثمانين سنة *

﴿ ف ١٩ ﴾

امير المؤمنين عثمان رضي الله عنه

قال ابن اسحاق وقال غيره كانت خلافته احدى عشرة سنة واحد عشر شهرا واربعة عشر يوما وقتل رضى الله تعالى عنه وعمره ثمان وثمانون سنة وقيل غير ذلك والله اعلم وسبب شهادته رضى الله تعالى عنه مذكور في السير وقتله رضى الله تعالى عنه قنبرة وسودان وقيل ثلاثة رجال وثبوا عليه فذبوه والمصحف بين يديه وقيل سال الدم فوقع على آية كريمة (فسيكفيكم الله وهو السميع العليم) وفي (حياة الحيوان) ضربه رضى الله عنه دينار بن عياض وسود بن حمران بسيفيهما فنضح الدم على قوله تعالى فسيكفيكم الله الآية وجلس عمرو بن الحمق على صدره وضربه حتى مات ووطي عمير بن صبابي على بطنه فكسره ضلعين من اضلاعه والله اعلم *

(ثم اعلم) ان الشيخ الاجل الحسن بن علي الجيبي رحمه الله تعالى كتب في شرح القصيدة الالامية للشيخ ابن الفارض المصري رحمه الله تعالى ان من ارخ وفاة شيخ كان في شفاعته انتهى (يعني) هر كه تاريخ گفتم بايات قرآني يا نظم يانثروقات بزرگي را باشد فرداي قيامت در شفاعت او و لهذا اكثر بزرگان بتاريخ وصال اجله مخادم اشتغال دارند *

باب العين مع الراي

(العرض اعم من العرضي) قال في الحواشي القديمة الايض اذا اخذ لا بشرط شي فهو عرضي واذا اخذ بشرط شي فهو الثوب الايض مثلا واذا اخذ بشرط لا شي فهو العرض المقابل للجوهر فكما ان طبيعة الذات جنس ومادة باعتبار ان اوفصل وصورة باعتبار ان طبيعة العرضي عرض وعرضي باعتبار ان وهذا تحقيق الفرق بين العرض والعرضي لا ما تخيل من ان الفرق بينهما بالذات فالدرك بالبصر اولا وبالذات هو الايض ثم من خارج يعلم

(ف ٧٠)

العرض اعم من العرضي

ان الابيض مقارن بموجود آخر هو توب او حجر او غيرهما حتى لو لم تكن تلك للملاحظة لم يعلم انه شىء ابيض بل جاز ان يكون ابيض بذاته كما ان الثوب توب بذاته وحيث كان بياضا وابيض فيكون ابيض بيباض هو عين ذاته اذ البياض هو الابيض باعتبار التحصل ولذلك لا يحمل على مجموع المروض والعارض * وذلك كما ان البدن اسم للجسم من حيث هو مادة للنفس ولذلك لا يحمل على مجموع النفس والبدن بخلاف الجسم فانه اسم له باى اعتبار اخذ فلذلك يحمل على المجموع اذا اخذ لا بشرط شىء وهذا وان كان مخالفا لظاهر اقاويل المتأخرين حتى الشيخ فى الشفاء فهو الحق ويلوح اليه كلام المعلم الثانى فى المدخل الاوسط ويوافقه تعليم المعلم الاول بحسب ترجمتى حنين بن اسحاق فانه عبر عن اكثر المقولات بالمشتقات كالفاعل والمنفعل والمضاف وغيرها * واراد فى التمثيل المشتقات وما فى حكمها كالأب والابن وفى الدار وفى الوقت ونظائرهما ويشهد به الفطرة السليمة من ذوى فطنة قوية انتهى *

﴿ وقال ﴾ الزاهد فى حواشيه على الامور العامة من شرح المواقف وبهذا يظهر ان العرض اعم من العرضى والمشتقات وما فى حكمها اعراض كما يلوح اليه ما نقل من المعلم الاول فافهم فانه مع وضوحه لا يخلو عن دقة انتهى *

﴿ وقال ﴾ زبدة العلماء اسوة الفضلاء مولانا محمدا كبر المفتى فى احمد آباد رحمة الله عليه فى حواشيه على تلك الحواشى * (قوله) وبهذا ظهر اى بارادة الاتصاف الاعم الشامل للمواطاة والاشتقاق فى مفهوم النعت يظهر عموم المرض وشموله للعرضى فان المشتقات عرضيات بلاريب * وبهذه الارادة صار المرض متناولا لها تناوله للمبادئ التى اعراض بلارية * ولو اقتصر على ارادة الاتصاف بواسطة ذولا يظهر ذلك *

﴿فان قيل﴾ قد شبهت مما سلفنا ان المشتقات على تحقيق المحقق باعتبار شرط لا اعراض ومحمول بواسطة ذوقى الاقتصار ايضا يكون العرض متناولا للعرضيات (قلنا) الكلام في هذه المرتبة على زعم المحشى وهو غافل عنه اذ يقول المقصود تناول العرض للعرضى من حيث انه عرضى وهو مقتصر على ارادة الاعم وفي الاقتصار انما يظهر التناول لما صدق عليه العرض لا من حيث انه عرضى فتدبر فانه دقيق * وانتظر لما نتكلم عليه فانه بالتكلم تحقيق *

﴿قوله﴾ والمشتقات وما فى حكمها الى آخره اما داخل تحت الظهور او استيناف دفعا لما يتوهم على الظاهر من المخالفة المشهورة بين الالسنه فان كلمات المتأخرين حتى الشيخ فى الشفاء صريحة فى الفرق بين العرض والعرضى وان المشتقات عرضيات ليست باعراض * والمبادئ اعراض ليست بعرضيات بان ما نقل من المعلم الاول يلوح اليه حيث عبر عن اكثر المقولات بالمشتقات ومثل لها ايضا بالمشتقات وما فى حكمها على ما سيظهر بعد * فقوله كما يلوح اليه على الاول مرتبط بقوله يظهر * وعلى الثانى بالمستأنف كما لا يخفى على المتأمل * وبالجملة المقصود انه وان كان مخالفا لمخالفة المتأخرين لكنه موافق لكلام من هو افضل منهم من القدماء * (قوله) وما فى حكمها اى مثل ذى سواد * (قوله) فافهم فانه مع وضوحه دقيق فهم هذا الرام وتقيح هذا المقام داع الى نوع بسط فى الكلام *

﴿فاعلم﴾ ان السواد عرض والاسود عرضى على ما هو المشهور والمفهوم من كلام المتأخرين حتى الشيخ فى الشفاء كما اشرنا اليه آنفا وان الفرق بينهما والتغاير بالذات وان الاول محمول اشتقاقا — والثانى محمول مواطاة والعرض مقابل الجوهر غير العرضى المقابل للذاتى *

﴿ وخالفهم المحقق ﴾ الاستاذ الدواني مستنبطاً من كلام القدماء على ما لوحنا اليه ﴿ (وقال) أنها متحدان ذاتاً لا تغاير بينهما الا اعتبار آفالا سود هو السواد وكذا العكس الا أنه اذا اخذ لا بشرط شيء عرضي محمول مواطاة ﴿ وبشرط لا شيء عرض محمول اشتقاقاً ومبنى كلامه هذا على ما يظهر من الحاشية القديمة على امرين ﴾

﴿ احدهما ﴾ ان المدرك بالبصر اولا وبالذات هو الاسود اوالابيض ثم من خارج يعلم ان الاسود والابيض مقارن لموجود آخر هو ثوب او حجر او غيره ما حتى لو لم يكن تلك الملاحظة لم يعلم انه شيء اسود او ابيض — بل جاز ان يكون اسود وابيض بذاته كما ان الثوب ثوب بذاته وحيث كان بياضاً وابيض وسواداً واسود ﴾

﴿ وتوضيحه ﴾ أنه اذا روى شيء ابيض مثلاً لم ير بالذات هو البياض على ما قالوا ونلم بالضرورة اننا قبل ملاحظة ان البياض عرض وان العرض لا يوجد قائماً بنفسه نحكم بأنه بياض وابيض — ففي تلك المرتبة كما يحكم بأنه بياض يحكم بأنه ابيض ولولا الاتحاد بالذات بينهما لم يجوز العقل قبل ملاحظة تلك المقدمات كونه ابيض —

﴿ وثانيهما ﴾ أنه لا يدخل في مفهوم المشتق الموصوف ولا النسبة فيكون عين الصفة ﴿ وتفصيله ان في معنى المشتق اقوالاً — الاول ما هو المشهور من انه مركب من الذات والصفة والنسبة ﴾ — والثاني ما اختاره السيد السند الاستاذ العلامة الشريف وهو انه مركب من نسبة والمشتق منه فقط — ومعنى القول الاول ظاهر لا سترة فيه فان تفسير الكتاب مثلاً على ما اشتهر ودار على الالستة اعني شيء له الكتابة صريح الدلالة عليه ومطمع نظر السيد

السند قدس سره انه لا يمكن اعتبار مفهوم الشيء ولا ما صدق عليه فيه
للزوم دخول العرض العام في الفعل على الاول ودخول النوع فيه مع لزوم
انقلاب مشتق الامكان بالوجوب على الثاني فابقي الا للصفة والنسبة *
﴿ والمحقق ﴾ لما رأى ان دخول النسبة التي هي غير مستقلة المفهومية في
حقيقة مستقلة من غير دخول المتسبين امر غير معقول ذهب الى ان
المشتق امر بسيط غير مشتمل على النسبة اذ لا يرى انه يعبر عن معنى
الاسود والابيض بـ (كذا) على الموصوف لا عاماً ولا خاصاً
بل عبارة عن المشتق منه فقط وليس بينه وبين المشتق منه تقاير بحسب
الحقيقة فهو اذا اخذ لا بشرط شي فهو عرضي ومشتق - (واذا) اخذ بشرط
لا شي فهو عرضي ومشتق منه محمول اشتقاقاً كما ذكرنا آنفاً وهذا هو
القول الثالث *

﴿ وقد ﴾ يؤيد هذا القول بما قالوا ان الضوء اذا كان قائماً بنفسه كان ضوءاً
مضياً على ما يشير اليه كلام بهمنيار وان الوجود اذا كان قائماً بنفسه كان وجوداً
وموجوداً حقيقة وان الحرارة اذا كانت قائمة بنفسها وكانت يترتب عليها
الآثار المطلوبة يقال انها حرارة وحارة كما بين في بحث عينية الوجود للواجب
ومن المعلوم بالضرورة ان الضوء بمجرد قيامه بذاته لا يتبدل ذاته وجوهه
فاذا كان عند القيام بالنفس مضياً ومتخذاً معه بحسب الذات والمفهوم
ولا شك انه حيث لا يتصور دخول امر فيه يتوهم اعتباره كالموصوف
والنسبة علم انها ليسا بمنفكرين - بل هما متحدان ذاتاً ثم انه متعلق ايضاً بانقل
من العلم الاول ومترجم كلامه حيث عبروا عن المقولات بالمشتقات
ومثل اكثرهم بها فانه لو لا الاتحاد لما صبح ذلك الا بالتكلف واعتبار المسامحة *

﴿ وايضا ﴾ وقع النزاع في عرضية بعض الاعراض كالاوان ولو كان
حقيقتها مبنية على الاشتقاق لم يكن النزاع ضرورة ان السواد والياض
بمعنى المبدأ ليسا بجهتين - (وانت) خير بما في مبنى هذا القول من الوجهين
وغيرهما من التأييد والتعليق من قدح ووهن * اما في الوجه الاول فبانا اذا
فرضنا ان احدا لم يسمع لفظ الياض والابيض والجسم وغيره ولم يتصور
معاني هذه ثم رأى جسم ابيض ففي هذه الحالة يدرك الياض اي هذا العرض
الخاص وحده ولم يعلم ان هاهنا شيئاً آخر ثم اذا شاهد ان الامر قد زال وبقي
شيء آخر علم ان هاهنا شيء آخر كان ذلك الامر حالاً فيه وهذا هو المراد
بالابيض * ولا شك ان هذا المعنى الاخير الذي ادركه آخر غير المعنى الاول
ولا نفي بالابيض الا ههنا نعم لو اصطلاح احد على ان يجعل الابيض بمعنى
ما يصدر عنه الاثر الذي يشاهد من الجسم ذي الياض اعني تفريق البصر مثلاً
فحينئذ يصح ان الشخص المفروض حين مشاهدة الياض بمشاهدة الآثار
التي تترتب عليه تخيل في بادي الرأي ان الشيء الذي تترتب عليه تلك الآثار
هو ذلك الامر المشاهد اعني الياض لكن على هذا يصير النزاع لفظياً على
اننا حينئذ ايضا نقول انه بمجرد ان تخيل في بادي الرأي ان الياض هو الابيض
لا يلزم ان يكون معناها واحداً بالذات مغايراً بالاعتبار * الا ترى ان من
ادرك اول الصورة الجسمية ووجد هاهنا حيث تتصل وتفصل تخيل
ان القابل للاتصال والانفصال هو الامر ثم بعد ملاحظة البرهان يظهر
له ان القابل ليس هو ذلك الامر بل امر آخر وبمجرد هذا التخيل في
بادي الرأي لا يلزم ان يكون القابل في الواقع هو ذلك فضلاً عن ان
يكون معناها واحداً ومع ذلك نقول انه لا شك ان الياض والجسم موجودان

في الخارج بوجود منغائر * ولا شك ان المتغارين في الوجود الخارجي لا يمكن حمل احدهما على الآخر باي اعتبار اخذ من الاعتبار الثلاثة * واما في الوجه الثاني فبان الموصوف لا يدخل فيه على وجه العموم ولا على وجه الخصوص حتى يرد عليه ما ذكر بل بعنوان متعلق الحدث الذي هو ماخذ الاشتقاق كما يدل عليه تفسير القوم اياه بما يدل على ذات مبهمه باعتبار معنى معين بقي الابيض مثلا لا يدخل الموصوف في مفهومه لا بعنوان الشيئية ولا بعنوان الثبوتية بل بعنوان النسوبية الى البياض وذو البياض لا بمعنى انه معنى مفصل بل هو امر اجمالي اذا فصل وحل يعبر عنه بالنسوب الى البياض * وهذا كما تقولون ان التصديق عبارة عن ادراك ان النسبة واقعة ومرادهم انه امر بسيط اجمالي يفصله العقل الى ذلك لانه معنى تفصيلي فلا يلزم التسلسل على ما توهم ثم انه كما يدخل الموصوف اجمالا يدخل النسبة ومبدء الاشتقاق اجمالا ايضا وعدم المعقولية انما هو اذا كان بدون الموصوف تفصيلا — وهذا تحقيق ما حققه السيد السند صدر الدين رحمه الله بحيث اندفع به ما اورد عليه الاستاذ المحقق في الجديدة كما يظهر على من يطالع كلام الاستاذين في الحاشيتين *

﴿ والتحقيق ﴾ ان مصداق حمل المشتق على شيء قيام مبدء الاشتقاق به * والقيام اما قيام (حقيقي) وهو فيما اذا كان مبدء الاشتقاق غير الموصوف ذاتا او اعتبارا او (غير حقيقي) وهو فيما اذا لم يكن غيره اصلا بل يكون حاصل بنفسه واما في التائيد فما ذكره المحشى المدقق في بحث الاجزاء انه اشتباه مفهوم المشتق بمصداق عليه *

﴿ ومحصله ﴾ ان ما يعلم من هذا الذي قالوا ان الضوء على تقدير القيام بالنفس يكون فردا للمضى لانه يكون عين مفهوم الماضي وحقيقته * والكلام

انما هو فيه ولو قال المؤيد اناسلما ما قلت ونحن ايضا نعلمه كما قلت لانتك خير
بان صدق المضي عليه ليس كصدقه على الجسم المضي به بان يكون هاهنا ذات
ونسبة ووصف فانه ليس الا ضوء فقط فلا يكون الصدق الا باعتبار انه
ضوء فلو لم يكن الاتحاد بين الضوء والمضي لم يكن الصدق وهذا ليس
من اشتباه في شيء بل الاستدلال من الصدق والفردية على الاتحاد في
المفهوم والحقيقة يدفع ما قال فانتك خير ايضا عما قالوا ان الضوء اذا كان
قائما بغيره ان لم يكن مضيئا بل النير مضي به وانت وجودات الممكنات
ليست بموجودة وكذا البياض القائم بالثوب ليس بابيض فلو كان الاتحاد
صدق المضي والموجود والابيض على مباديها وليس كذلك بل هو معلوم
الاتقاء بالضرورة

وما يتوهم ان وجودات الممكنات موجودات والضوء القائم بغيره مضي
وكذا البياض القائم بغيره ابيض الا ان لا يطلق عليه في عرف اللغة لا شرائط
القيام بالنفس في الاطلاق فلو تم لا يتم كليا ضرورة ان عدم كون وجودات
الممكنات موجودة ليس باعتبار امر لفظي بل هو امر معنوي اذ من المعلوم
بديهية انها ليست بموجودة بالمعنى البديهي العام الذي نفهمه من لفظ الموجود
ونحمله على الماهيات من دون ان يلاحظه العرف واللغة

فواعلم ان صدق المضي على الضوء القائم بنفسه ليس مبنيا على الاتحاد بل
التحقيق ان مصداق حمل المشتق على شيء قيام مبدء الاشتقاق به قياما (حقيقيا)
وهو فيما اذا كان الوصف غير الشيء الموصوف سواء كان غيره بالذات كما في
الضوء القائم بالشمس واليباض القائم بالثوب او بالا اعتبار كصفة الوجود القائم به
لو اعتبر الوجود موجودا او غير حقيقي وهو فيما اذا كان الوصف حاصلًا بنفسه

والوجود القائم بنفسه والبیاض الذی یکون كذلك فانه ليس قائماً بالغير لا ذاتاً ولا اعتباراً.

﴿ ولا شك ﴾ في ان القيام بكل قسميه في الضوء والبياض القائمين بغيرهما متف. اما الثاني فظاهر. واما الاول فلان البياض القائم بالثوب مثلاً اعما هو وصف له واعتبر قيامه به ولم يعتبر فيه قيام بياض آخر من اثر له حقيقة او اعتباراً فلا يكون ذلك مصداق حمل الابيض اصلاً بخلاف القائم بنفسه. فان القيام على النحو الثاني متحقق فيه. (نم) لو اعتبر البياض القائم بغيره في مرتبة الموصوف واعتبر قيام بياض آخر به من اثر له اعتباراً كما في حصة الوجود القائم بالوجود يكون مصداقاً لذلك لكنه حينئذ لا يكون في مرتبة الوصف والمبدء بل في مرتبة الموصوف. وليس الكلام فيه ولو اتحد البياض والابيض ذاتاً ومفهوماً كان في مرتبة الوصفية لغيره ايضاً بيض وليس فليس. (فان قيل) ان البياض القائم بنفسه لم يعتبر فيه ايضاً قيام بياض آخر به فما الفرق بينه وبين البياض القائم بغيره في ان لا يكون في الثاني قيام غير حقيقي ويكون في الاول. (قلنا) الفرق ظاهر فانه فيما اذا كان قائماً بذاته يترتب عليه ما يترتب في القائم بغيره على مجموع الذات والوصف فيكون هذا في مرتبة الذات والوصف والنسبة فكانه ذات قام به وصف ولا يحتاج فيه الى اعتبار قيام وصف آخر به ولو اعتباراً. بخلاف القائم بغيره فانه لا يترتب فيه على مجرد الوصف بل على ذات مع ذلك فليس في تلك المرتبة قائماً مقام الذات والوصف بل يحتاج في كونه ابيض الى ملاحظة قيام حصة البياض به وهو في هذه المرتبة ليس من قبيل الوصف والمبدء. واما ما تعلق به مما نقل من المعلم الاول من التعبير والتشيل فهو لا يوجب الا ان يكون المشتق عرضاً وهو ليس

مستلزم لان يكون معناه عين معنى المبدء بل المشتق مع كونه مغايراً له
اعتباران * باعتبار عرض * وباعتبار عرضي على ما يظهر فيما ذكر بعد عن المحشى
وكذا وقوع النزاع في عرضية بعض الاعراض كالالوان لا يدل على مرامه *
فان البياض المحسوس وامثاله ليس مما ياتي العقل كونه صورة نوعية بديهية
حتى لا تصور النزاع فيه على تقدير كونه عبارة عن نفس المبدء *

وبالجملة ما قاله المحقق وتفرده مستبعد جداً يخالف لما يشهده الوجدان
والبرهان * ولما رأى المحشى المدقق ماراً بنا واربناك ما ارتضى بذلك * وقال
في بحث الاجزاء انهما متغايران ذاتاً وحقبة * ومعنى المشتق امر بسيط
يتزعه العقل عن الموصوف نظراً الى الوصف القائم به * والموصوف والوصف
والنسبة كل منها ليس عينه ولا داخلية وهو يصدق على الموصوف * وربما
يصدق على الوصف والنسبة انتهى *

﴿ وتوضيحه ﴾ ان الموصوف ليس بداخل فيه لاعاماً ولا خاصاً ولا عينه وكذا
الوصف والنسبة بل هو معنى بسيط انشاعي يتزعه العقل عن الموصوف
بملاحظة قيام الوصف به سواء كان القيام حقيقياً كما اذا كان الوصف غير
الموصوف غير بالذات او غيراً بالاعتبار * او غير حقيقي كما اذا كان حاصله بلا
محل على ما عرفت * وصدقه على الموصوف ظاهر واما صدقه على الوصف
والنسبة وان كان ليس كلياً فانه لا يصدق الا بيض على البياض القائم بغيره
وعلى نسبة البياض ولا على المجموع * لكنه قد يصدق كالموجود المطلق
فانه يصدق على الوجود والنسبة * وفيه كلام نذكره في موضعه ان
شاء الله تعالى *

﴿ وقال ﴾ ايضاً قبل هذا الكلام باوراق ان الحمل يطلق على

ثلاثة معان (الاول) الحمل اللغوي وهو الحكم بثبوت الشيء وانتفاء عنه —
وحقيقة الاذعان والقبول — (والثاني) الحمل الاشتقاقي ويقال له الحمل بوجود
شيء بتوسط ذوه حقيقة الحلول وهو ليس مختصاً بالمبادي بل يجري
في المشتقات ايضاً فان العرض اعم من العرضي كما اشرنا اليه سابقاً —
﴿ وقال ﴾ في هامش الحاشية فالعرضي هو العرض لكن باعتبارين فاذا اخذنا
بشرط شيء كان عرضياً ومحمولاً موافاة واذا اخذنا بشرط لا كان عرضياً ومحمولاً
بالاشتقاق — واما ما ذهب اليه بعض المحققين من ان العرض والعرضي
كالسواد والاسود متحدان بالذات ومتغايران بالاعتبار — فان اخذنا بشرط
الاسود عرض — والمأخوذ لا بشرط اسود عرضي * فكلامهم مبني على مفرد
عسى ان يطلع عليه من مستقبل القول ان شاء الله تعالى انتهى الكلامان *
﴿ ولعلك ﴾ استنبطت من هذه الكلمات اموراً — (احدها) ان المشتق
والمبدأ متغايران حقيقة — (والثاني) ان المشتق مع كونه مغايراً للمبدء له
اعتباران باعتبار عرض وباعتبار عرضي — (والثالث) ان العرض يصدق على
ما يصدق عليه العرضي لكن باعتبار آخر — (والرابع) ان المعتبر في اعتبار
العرض كونه محمولاً اشتقاقاً وفي العرضي كونه محمولاً موافاة — (والخامس) ان
الحمل الاشتقاقي غير مختص بالمبادي بل يجري في المشتقات ايضاً باعتبار —
وعساك تنهت الفرق ايضاً بين ما عند المحقق في هذا المبحث بوجوده —
اما (اولاً) فبان المشتق عند المحقق عبارة عن نفس المبدء وعند المحشي عن امر
بسيط انزاعي ليس بداخل فيه فضلاً عن ان يكون عينه كما عرفت — واما
(ثانياً) فبان الاعتبارين اللذين يكون المشتق عرضاً وعرضياً بحسبهما انما هما
للمبدء عند المحقق وعند المحشي ليس كذلك بل المبدء عرض فقط والاعتباران

المذكور ان عنده للمعنى البسيط الانزاعى المثار له * وكذا الحمل الاشتقاقى
والحمل الموطئ يكتونان للمبدء فى الحقيقة عند المحقق وعند المحشى انما هو
المعنى المثار له الانزاعى — واما (ثالثا) فبان العرض والمرضى متساويان
فى التحقق عند المحقق — وعند المحشى المرض اعم من المرضى فان المبدء
عرض وليس بمرضى بلا خفاء والمشتق المثار له عرض كما هو عرضى باعتبارين
عنده بخلافه عند المحقق فان المشتق عنده ليس الا المبدء وهو عرض باعتبار
كما هو عرضى باعتبار على ما حققت آنفاً الا انها متفقان فى ان المعتبر فى جهة
المرضى كونه محمولا اشتقاقا *

واذا لاحظت جميع جوانب الكلام * وتفتح عندك ما هو تحقيق المرام *
(فاعل) ان كلام المحشى الذى وقع هاهنا اعنى قوله وبهذا يظهر ان المرض اعم
من المرضى معناه بالنظر الى هذه الكلمات ان المرض اعم منه تحققا فانه يتحقق
فى كل من المبدء والمشتق بخلاف العرضى فانه لا يتحقق الا فى المشتق
او صدقا ان اريد بالمرضى مجرد ذات المرضى لا من حيث انه عرضى فان
المرض لا يصدق على المرضى من حيث هو عرضى لانك تفطنت مما قلنا ان
المرض يصدق عليه باعتبار لا يصدق عليه العرضى بذلك الاعتبار فلا يكون
ما هو عرضى فردا للعرض — ومعنى قوله والمشتقات اعراض انها اعراض
باعتبار غير اعتبار كونها عرضيات *

﴿ قوله ﴾ على ما يلوح اليه ما نقل من المعلم لا اول فيه تلويح الى ان ما نقل من
التعبير والتمثيل لا يدل على ان المشتقات عبارة عن المبدء وانها عينه * بل
انما يدل على كون المشتقات اعراضا وهو غير موجب له فان للمشتق مع كونه
عبارة عن معنى بسيط انزاعى كما عرفت اعتبارين ايضا باعتبار عرض ومحمول

اشتقاقا وباعتبار عرضي محمول مواطاة فان الأبيض معناه سيد فان
لو حظ لا بشرط فهو عرضي يحمل مواطاة على الثوب وان لو حظ بشرط
لا وتجزيده عن الثوب فهو عرضي يحمل اشتقاقا - ويقال انه ذو سيدي -
اولا يرى ان الثوب فيما اذا كان اسود وابيض واحمر واخضر يقال انه ذو
هذه الاوصاف والنموت ففي هذه الحالة انما يعتبر المشتقات بشرط لا -
﴿ وهذا ﴾ وان استبعده في بادى الرأي الا انك لو رجعت الى الوجدان
لوجدت بهذا العنوان فظهر بهذا البيان ان الملعوظ في جهة كونها اعراضا
هو الاعتبار الذي به هاهنا يكون محمولة اشتقاقا فالمعتبر في العرض هو الحمل
الاشتقائي لكن قوله والمراد بالتمت ما يتصف به الشيء مواطاة واشتقاقا
مشعر بان العرض يصدق على العرضي من حيث هو عرضي حيث اعتبر
الاتصاف فيه اعم من ان يكون مواطاة واشتقاقا فيكون المشتقات اعراضا
بالاعتبار الذي يكون عرضيات ومحمولات مواطاة فيكون المعتبر في
العرض الحمل المطلق لا الاشتقائي فقط *

﴿ وان توهم ﴾ احده انه لا يلزم من جعل التمت اعم من ما يتصف به الشيء
مواطاة او اشتقاقا لادخال المشتقات في العرض اعتبار الحمل ايضا اعم في
كون الشيء عرضيا فانه يصح بان يكون ما هو محمول مواطاة عرضيا باعتبار
يكون بذلك محمولا اشتقاقا انما يلزم ذلك لو لم يكن للمحمولات مواطاة
اعتبار بها يصح كونها محمولات اشتقاقا وليس كذلك فتوهمه توهم محض فانه
لو كان الامر كذلك لما كان لا يراده على المحقق بخروج المشتقات لاقتصاره
على الحمل الاشتقائي وجهه وايضا ما نقل عنه في هامش الحاشية هاهنا اعني
قوله الصفات المشتقة لها اختصاص بموصوفاتها هو منشأ لالتحادها معها

اتحاد بالعرض و حملها علیها حمل المواطاة انتهى صریح فی ان صدق العرض علی المشتقات باعتبار حمل المواطاة * ثم ان قوله فی اتحاد بالعرض اشارة الى ما حقق المحقق الدواني فی موضعه * ویحی فی هذه الحاشية ایضا ان اتحاد الذاتیات لماهی ذاتیات له اتحاد بالذات واتحاد العرضیات اتحاد بالعرض *

﴿ وقد خالف ﴾ فی السید السند صدر الدین ونفصل الکلام بعون الله الملك العلام * فی ذلك المقام * بقي هاهنا شیء وهو ان کلام المحقق الدواني لیس بنص فی الاقتصار علی الحمل الاشتقاقی فی تعریف الحلول انما استنبط منه المحشی المدقق من طریقته جوابه و سیاق کلامه فی الحاشية القديمة فی بحث الجواهر * ولا یخفی هذا علی من نظرفیه من اهل البصائر انما اطنبنا الکلام * فی هذا المقام * لانه کان من مزال اقدام العلماء الاعلام * فملیک بان تأمل التام * والاستعانة بالمقیم العلام * انتهى *

﴿ اعلموا ﴾ ایها الناظرون ان هذا المؤلف الضعیف العاصی عفا الله عنه تلمذ اکثر کتب التحصیل من خدمة اسوة الفضلاء وزبدة العلماء الحبر النحیر صاحب التقرير والتحریر الشیخ الاجل مولانا محمد محسن بن شیخ عبدالرحمن الصدیقی الاحمد آبادی وهو من تلامیذاستاذ الكل من الكل الفاضل الکامل المحقق والمدقق ملا محمد اکبر بن محمد اشرف الدهلوی المفتی فی احمد آباد نور الله مضجعه هانور المغفرة والرضوان و انزل علیها شآبیب الرحمة والفقران * ﴿ العقیقة ﴾ ولا ید من العقیقة انه صلی الله علیه وآله وسلم قال کل غلام رهینه ای سرهون والتساء المبالة وامام احمد رحمه الله فر موده که معنی حدیث شریف آن است که اگر طفلی که از وی عقیقه کرده نشده و هم در طفولیت بمرد شفاعت نمیکند والدین خود را تا عقیقه راند هندی و معنی رهن در لغت حبس

﴿ ف ۷۱ ﴾

﴿ العقیقة ﴾

و منع است * و بعضی میگویند معنی جدید آنست که فرزند محبوب و ممنوع است از خیرات و سلامت از آفات و زیادت نشو و نما بر صفات محموده تا عقیقه او را ندهند و نزدیک باین است آنچه گفته شده است که بوی مثل شی مرهون است که تمام نمی شود استمتاع بوی بی از که مقابله کرده شود بقیقه زیرا که بوی نعمتی است از نعم الهی که واجب است مقابل آن شکر * و بعضی میگویند مرهون است باذی و پلیدی زیرا که در حدیث دیگر آمده قاطب طواعنه الاذی پس دور کنیدا زوی پلیدی را یعنی آنچه چسبیده است بوی از خون رحم کذا قیل هذا ما فی شرح الصراط المستقیم المشهور بسفر السعاده *

﴿ باب العین مع اللام ﴾

﴿ العلی ﴾ من العلو اصله علیو فاعل اعلال سید و مرعی * و هو اسم رابع الخلقاء الراشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین * و هو ابن ابی طالب بن عبد المطلب جد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم * فهو ابن عم رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و هو کرم الله وجهه قام بامر الخلافة يوم قتل عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه * و لم یزل اسمه کرم الله وجهه فی الجاهلیة و الاسلام * و یکنی ابا الحسن و ابا تراب کنایه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و هو کرم الله وجهه اسلم و کان احب الاسلام و هو ابن سبع سنین و قیل ابن تسع و قیل عشر و قیل خمسة عشر و قیل غیر ذلك * و شهد کرم الله وجهه المشاهد كلها الا تبوک فانه صلی الله علیه و آله و سلم خلفه فی اهله و کان غزیر العلم * و لما هاجر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم اقام بعده ثلاث لیل و ايامها حتی ادى عن رسول صلی الله علیه و آله و سلم الودائع ثم لحق به * و یقال انه اول من اسلم

﴿ ف ۷۲ ﴾

امیر المؤمنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه

وأول من صلى عذوة رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ابنته الكريمة فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها وشهد له صلى الله عليه وآله وسلم بالجنة وهو وصي رسول الله لا داء الدين وتجهيزه تكفينه وغير ذلك *

﴿ ومنافق فضله ﴾ أكثر من أن تحصى — وأظهر من أن تخفى — وهو مظهر العجائب — موصول الطالب إلى المطالب — استد الله العجائب — وباب العلم ومخزن الولاية — ومعدن الشجاعة والدراسة — وأموار المعارف الإلهية — والقرب الإلهي تود إليه — ومفاتيح الفضل والتوكل لديه — (وامه) كرم الله وجهه فاطمة بنت أسد وقته كرم الله وجهه عبد الرحمن بن ملجم في ليلة الجمعة السابع عشر من شهر رمضان سنة أربعين من الهجرة وثب عليه فضر به مخنجر على دماغه فمات بمديومين * فاحذوا ابن ملجم * وذكر غير واجدانه لما ضربه ابن ملجم أوصى الحسن والحسين رضي الله تعالى عنهما وصية طويلة * وفي آخرها يا بني عبد المطلب ألا تقتلني لأقاتلي وأضربوه ضربة بضربة ولا تمسكوا به فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول اياكم والمثلة *

﴿ ولما مات ﴾ على كرم الله وجهه قتل الحسن رضي الله تعالى عنه عبد الرحمن بن ملجم فقطع يديه ورجليه وكحل عينيه بمسار محمي كل ذلك ولم يتناوه فزعا ولا جزعا من الموت ولم يجرع * فلما أرادوا قطع لسانه تناوه وجرع فاستل عن ذلك فمات والله ما تناوه فزعا ولا جزعا من الموت ولكن أتاه ليكون أن تمر على ساعة من ساعات الدنيا ألا ذكر الله فيها فقطموا لسانه (أ) فمات بعد ذلك كذا في حياة الحيوان * أيها الإخوان

(أ) أني أظن بل أتيقن كذب هذه الرواية من المؤلف رحمه الله تعالى

اذ اجري على لسان الكافر ذكرا لله تعالى لا ينفع اصلا فلا ينفعكم قول ذلك
الملعون *

﴿ و كان عمره ﴾ كرم الله وجهه شعبا وقيل ثمانيا وخمسين وقيل ثلاثا وقيل
ثمانيا وستين * (وقال) ابن جرير الطبري مات كرم الله وجهه وعمره خمس
وستون سنة * وقال غيره ثلاث وستون * وكانت خلافته كرم الله وجهه
اربعة سنين وتسعة اشهر ويوما ولحدا * وكانت مدة اقامته اربعة اشهر ثم سار
الى العراق وقتل بالكروفة ودفن في قصر الامارة فيها * (وقيل) انه في النجف
الاشرف في المشهد الذي يزار اليوم * وعلى كرم الله وجهه اول امام عوف قبره *
(وقيل) انه كرم الله وجهه اوصى ابنه يحيى بقبره ليؤمن ان يثابوا الى بنو امية
بقبره كرم الله وجهه * وكان ولادته كرم الله وجهه يوم الجمعة ثالث عشر من
ربيع وكان له اثنا عشر ابنا وخمس عشرة بنتا * بزرگي اسم مبارکش رابعية
لطيف اداساخته وباشارة خركات ثلاث سهروفت نيز برداخته *

چشم بکشف ازلف بشکن جان من * بهر تسکین دل بریاب من

﴿ باب العين مع الميم ﴾

﴿ عمرو ﴾ بالفتح وسكون الميم علم رجل كزید ويكتب بضم الواو والهمزة بينه
وبين عمر بالضم وفتح الميم * وهو اسم عمر بن الخطاب خليفة رسول الله صلى الله
عليه وسلم بعد ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنهما وهو رضي الله تعالى عنه عمر
الفساروق بن الخطاب بن نفيل بن عبد الله * ويجمع رضي الله تعالى عنه مع
رسول الله صلى الله عليه وسلم في كعب بن لؤي *
(وامه) رضي الله تعالى عنه حنتمة بنت هاشم بن المغيره المخزومي ويومع له بالخلافة
في اليوم الذي مات فيه ابو بكر الصديق رضي الله تعالى عنه بوصية منه رضي الله

﴿ ف ٧٣ ﴾

﴿ أمير المؤمنين عمر رضي الله تعالى عنه ﴾

تعالى عنه فقام بعده بمثل سيرته * ولما سلم رضي الله تعالى عنه اعز الله تعالى به
 الاسلام * وتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو راض عنه وبشره بالجنة *
 ﴿ ومنافقه ﴾ وفضله كثيرة جداً وهو اول من سمي بامير المؤمنين وهو
 من المهاجرين الاولين وكان رضي الله عنه زاهداً عادلاً فارقاً بين الحق والباطل
 واعظاً ناصحاً ذامهاً به وهيبته رضي الله عنه كانت في قلوب اعداء الدين وكان
 رضي الله عنه يلبس المرقوع ويأكل خبز الشعير ويجاهد في الدين *
 (حكى) ان كعب الاجبار قال في اواخر ايام حياته رضي الله عنه يا عمر استعد لسفر
 الآخرة وقم بمراسم الوصية فان الباقي من ايام حياتك ثلاثة ايام * فقال يا كعب
 من اين تعلم هذا فقال من التوراة فان من صفاتك وافعالك مذكور فيها * وفي
 تلك الاوان جاءه رضي الله تعالى عنه ابولؤلؤة النصراني غلام مغيرة بن شعبه
 واسمه فيروز وشكا من مولاه انه يطلبني اربعة دراهم فامرته ان تخفف عني فسأله
 رضي الله تعالى عنه ما تصنع * قال ابولؤلؤة اني افعل فعل النجار والحداد
 والنقاش فقال رضي الله تعالى عنه ما يطالبه مولاك منك ليس بظلم بل مقرون
 بالعدل اتق الله واحسن الى مولاك * فغضب ابولؤلؤة وقال يا عجباه وقد
 وسع الناس عدله غيري * واضمر على قتله واصطنع له خنجره الرأساني
 وسماه * فجاء الى صلوة الغداة * قال عمرو بن ميمون اني لقائم في الصلوة
 وما بيني وبين عمر الا ابن عباس رضي الله تعالى عنها فها هو الا ان كبر فسمته
 بقول قتلي الكلب حين طعنه وطار الملح بسكين ذات طرفين لا يمر على
 أحد يمينا وشمالا الا طعنه حتى طعن ثلاثة عشر رجلاً مات سبعة وقيل
 تسعة * فلما رأى ذلك رجل من المسلمين طرح عليه برنسا *
 (فلما علم) انه ما خوذ نجر نفسه * فقال عمر رضي الله تعالى عنه قاله الله تعالى لقد

امرت به عمر وفا * ثم قال الحمد لله الذي لم يجعل مني بيد رجل يدعي الاسلام
وكان ابو لؤلؤة مجوسيا ويقال كان نصرانيا * (وتوفي عمر رضي الله تعالى عنه)
في ذي الحجة لسبع وعشرين ليلة منه في سنة ثلاث وعشرين بعد طعنه بيوم وليلة
عن ثلاث وستين سنة * (و دفن) عند ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنه
في الحجرة النبوية بحيث وضع رأسه رضي الله تعالى عنه عند صدر ابي بكر
الصديق رضي الله تعالى عنه وكان رأس ابي بكر الصديق رضي الله تعالى
عنه عند صدر رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم * قال ابن اسحاق وكانت
خلافته رضي الله تعالى عنه عشر سنين وستة اشهر وخمس ليال * وقال غيره
وثلاثة عشر يوما * (وكان له رضي الله تعالى عنه) ستة بنين وخمس بنات *
وحكي انه رضي الله تعالى عنه لما صار مجروحا بستة جروح او ثلاثة جروح
واحد اهن تحت السرة كانت مهلكة قالوا يا امير المؤمنين عم الوصية
واستعد لسفر الآخرة * فيما حضر كعب الاخبار رضي الله تعالى عنه فلما رآه
امير المؤمنين رضي الله تعالى عنه انشد بيتين ترجمتهما بالفارسية هكذا *

اخبار كرد كعب كه از عمرت اي عمر

سه روز باقي است و درين نيست اشتباه

والله كه نيست خوف من از انقراض عمر

ليكن همين حذر كنم از كثرت گناه

ولما التمسوا ان يوصي ابنه عبد الله بالخلافة انكر وترك الخلافة شوري بين
سته اصحاب مبشرين بالجنة (عثمان) و (علي) و (سعد بن ابي وقاص)
و (طلحة) و (زبير) و (عبد الرحمن بن عوف) رضوان الله تعالى عليهم
اجمعين * واوصى ان يختاروا واحدا منهم للخلافة - (حكى) ان بعض المسلمين

لما اظلموا على وصيته رضي الله تعالى عنه فتحرر السان الطمن على اصحاب الشورى
فلما اطلع رضي الله تعالى عنه استكره وقال ان رسول الله صلى الله عليه
والآله وسلم قال ما من موقف من المواقف الا ويكون يدي في يد علي بن
ابي طالب * ولان عثمان يصلي ليلا وملائكة السموات السبع يترحمون عليه *
﴿ وهذا ﴾ مخصوص * فانه يستحب من الله تعالى ان يصدق ربه من نصيبه *
مكذاد كرفض جائل كل من الاربعة الباقية كما فصلت في كتب السير *
(وزوج) رضي الله تعالى عنه بنته حفصة من النبي عليه الصلوة والسلام في المدينة
﴿ وايضا ﴾ عمر اسم نحوي كان مجتهدا في النحو وحكي انه جاء عمر النحوي الى
باب عالم وحرك حلقه الباب فقال العالم من فاجاب المحرك عمر فقال العالم وهو
في البيت انصرف * فاجاب المحرك الا تعلم ان عمر لا يحرف * فقال العالم اذا
نكر حرف * فاجاب المحرك هذا عمر غير متكرر فقال العالم نكره * فضعه كما قلنا
الباب - والعمر بضم العين وسكون الميم البقاء ولا يستعمل مع اللام الا مفتوح
العين لان القسم موضع التخفيف لكثرة استعماله فيقال لعمر لك اي بقاءك
قسمي اي ما قسم *

حرفت العمر في نحو ولعب * فاما هم آهاتهما

ولله در التجلي

رقت بر باد فنا عمر گرامی افسوس

پیش این شع کسی دست حمایت نگرفت

﴿ عيسى بن مريم عليهما السلام ﴾ قيل كانت مريم بنت عمران اذا طأطأت تخول
عن المسجد الى بيت خالتها فاذا اظهرت عادت عيشة فاذا هي تشتغل من الحيض
وقد اخذت مكانا شرقيا اي مشرقا وكانت في الشتاء ومن ثم اتخذت

﴿ عيسى عليه السلام ﴾

﴿ ف ٧٤ ﴾

النصارى المشرق قیلة ثم ضربت من دونهم حجابا ای ستر ایحاء جبرئیل علیه السلام و بشرها بالسلام و نفخ فی جیب درعها فخلت بعیسی علیه السلام و ذکر ایضا انه ظهر جبرئیل علیه السلام یوم علی صورة شاب امر دوضیی الوجیه جمعد الشجر سوی الخلق ﴿وقال﴾ یا مریم ان الله یشئ الیک لاهب لک غلاما زکیا قالت انی اعوذ بالرحمن منک ان کنت تقیاء فلما استعاذت منه مریم قال انار سول ربک لاهب لک غلاما زکیا قالت انی ینکون لی غلام ولم یتسنی بشر ولم الک بغیا قال كذلك قال ربک هو علی هین ولنجمله آیه للناس ورحمة منا وکان امر آ مقضیا فلما قال ذلك استسلمت لقضاء الله فنفخ فی جیب درعها و كانت قد وضعتہ ثم انصرف عنها فلما لبست مریم درعها حملت بعیسی (۱) و كانت هذه الواقعة فی مفازة كانت ذهبت الیهالة فی و كانت مریم حین الحمل بنت خمس عشرة سنة (وقیل) ست عشرة سنة (وقیل) ثلاث عشرة سنة و سائر القصة فی کتب السیر و التواریح و نزول عیسی علیه السلام من السماء الی الدنیا من علامات القيامة كما ذکرنا فی (الدجال) *

﴿وصاحب منتخب التاریخ﴾ می طرازد که عیسی بن مریم روز چهارشنبه عاشور است و پنجم کانون اول بغداد از خروج اسکندر بقولی دوست و هشتاد و دو سال و بقولی سیصد و سی و یک سال و بقول صاحب (جهان آرا) سیصد و شصت و سه سال متولد شد * مریم در آن وقت سیزده ساله بود و در سی سالگی بموت شد و سه سال و کسری دعوت نموده با سمان عمر و جگر دو بقول صاحب (معارف) در دوازده سالگی

(۱) کذا فی الاصول و الظاهر ان ینکون هکذا - حملت بعیسی فانتبذت به مکا لا قصیا فاجاءها المخاض الایه ۱۲ الحسن الثمائی المصحح

انجیل برو نازل شد * و در چهل و دو سالگی عروج نمود * بدین قول
مدت دعوتش سی سال باشد *

(و بروایت) حسن بصری رحمه الله در سیزده سالگی مبعوث شد و در سی
وسه سالگی مرفوع گشت * بدین تقدیر نبوتش بیست سال باشد * و مریم
بعد از عروج عیسی علیه السلام بشش سال رحلت نمود - و بقولی
از وفات داود ناعسی علیهما السلام یک هزار و یکصد سال - و بقول صاحب
(جهان آرا) یک هزار و پنجاه و سه سال * و از هروج عیسی تا ولادت نبی آخر
الزمان علیه الصلوٰه والسلام بقولی ششصد و بیست سال * و بقول صاحب
(جهان آرا) سیصد سال و دانهی *

﴿ الفالب ﴾ باید دانست که حکیم ارسطاطالیس رساله در استعلام (غالب
و مغلوب) بحساب اجد برای اسکندر و ذوالقرنین ساخته بود که کر اغلبه بود
در حربها و خصومتها (و کارها) که بدین مانند باشد میان پادشاهان و امرا
و مدعی و مدعی علیه که مخصوصت تقاضی روند و امثال آن که تعلق عنازعت
دو خصم دارد و اگر میان دو کس نام هر يك را که بحسب طالع ولادت
او باشد علیحده علیحده بحساب اجد قید قلم آرد و اگر در دو جانور از خلاف
جنس منازعت باشد نام هر جنس را بطریق اجد حساب کند و اگر در
دو جانور يك جنس باشد نام خداوند آن را بطریق مذکور حساب نماید
و نه نه طرح کند آنچه باقی ماند از هر دو علیحده نگاه دارد و بدین دائره نظر
کند و معلوم نماید که غالب کدام و مغلوب کدام است * پس ارسطاطالیس
مرا سکندر را گفت که ای ملک اگر خواهی که غالب و مغلوب را از عهد
آدم علیه السلام تا این دم که بودند و گذشتند بدانی همچنین حساب کن

﴿ ف ۷۵ ﴾

بالب و القلوب

نامعلوم شود و آن رساله را بهشت باب مرتب ساخته بزبان یونانی که
ترجمه اش ایست *

﴿ باب اول ﴾ یکی بانه غالب بر یک * یک باهشت يك غالب بر هشت * يك
باهفت يك غالب بر هفت * يك باشش شش غالب بر يك * يك بانج يك
غالب بر پنج * يك با چهار يك غالب بر چهار * يك با سه يك غالب بر سه *
يك بادو دو غالب بر يك * يك بايك * طالب جنك غالب بود *

﴿ باب دوم ﴾ دوبانه غالب بر دو * دوباهشت دو غالب بر هشت * دوباهفت
هفت غالب بر دو * دوباشش دو غالب بر شش * دوبانج پنج غالب بر دو *
دو با چهار دو غالب بر چهار * دوباسه سه غالب بر دو * دو بادو * طالب جنك
غالب بود *

﴿ باب سوم ﴾ سه بانه غالب بر سه * سه باهشت هشت غالب بر سه * سه
باهفت سه غالب بر هفت * سه باشش شش غالب بر سه * سه بانج سه غالب
بر پنج * سه با چهار چهار غالب بر سه * سه باسه * طالب جنك غالب آید *

﴿ باب چهارم ﴾ چهار بانه غالب بر چهار * چهار باهشت چهار غالب بر هشت *
چهار باهفت هفت غالب بر چهار * چهار باشش چهار غالب بر شش * چهار بانج
پنج غالب بر چهار * چهار با چهار * طالب جنك غالب آید *

﴿ باب پنجم ﴾ پنج بانه غالب بر پنج * پنج باهشت پنج غالب بر هشت *
پنج باهفت هفت غالب بر پنج * پنج باشش پنج غالب بر شش * پنج بانج
طالب جنك غالب آید *

﴿ باب ششم ﴾ شش بانه غالب بر شش * شش باهشت شش غالب
بر هشت * شش باهفت هفت غالب بر شش * شش باشش * طالب جنك

غالب آید *

﴿ باب هفتم ﴾ هفت بانه هفت غالب بر نه * هفت باهشت هشت غالب بر هفت * هفت باهفت * طالب جنگ غالب آید *

﴿ باب هشتم ﴾ هشت بانه نه غالب بر هشت * هشت باهشت * طالب جنگ غالب آید *

﴿ و اگر عدد ﴾ هر دو برابر باشد یعنی نه نه بود هر که خورد سال باشد غالب آید و این که مرقوم شد تفصیل اجمال این دو بیت مشهور است *

با حریف (۱) جنس کم بودن خوش است

وز مخالف (۲) محترم بودن خوش است

و ر عدد مر هر دو را یکسان (۳) بود

هر که سالش خورد غالب آن بود

و ر شود یکسان دو کس در سال هم

هر که طالب آن غالب آن بود

(۱) یعنی اگر هر دو عدد در جنس موافق بودند یعنی هر دو زوج باشند و یا

هر دو فرد پس کسی که عدد او کم باشد غالب بود بر کثیر العدد ۱۲ منہ عنی عنہ

(۲) یعنی در صورت آنکه هر دو عدد مخالف بودند در زوجیت و فردیت یکی

فرد بود و دیگری زوج پس درین صورت کثیر العدد غالب بود بر قلیل

العدد ۱۲ منہ عنی عنہ (۳) مرادناظم از مساوات مساوات است در کمیت فافهم

منہ غفر له ۱۲ منہ

و این جدول درین استعمال کافی است

غالب	مغلوب	غالب	مغلوب	غالب	مغلوب	غالب	مغلوب
۹	۱	۹	۲	۹	۳	۹	۴
۱	۸	۲	۸	۳	۸	۴	۸
۱	۷	۲	۷	۳	۷	۴	۷
۶	۱	۲	۶	۳	۶	۴	۶
۱	۵	۲	۵	۳	۵	۴	۵
۱	۴	۲	۴	۳	۴	۴	۴
۱	۳	۲	۳	۳	۳		
۲	۱	۲	۲				
۲	۱						

﴿الف﴾ بالكسر العاقبة ومن الحی ما تاخذ یوما وتدع یوما یعنی تب يك روز در میان * چنانچه ربع بالكسر تب دوروز در میان یا زیاده - و تب که هر روز آید و فرو شود آن را یومی نامند * و آنکه فرو نشود و يك تحت بود بحرانی گویند * و درین تب اکثر خوف هلاك است - اگر بحران کامل در طاق واقع شد چنانچه روز نیم یا هفتم مثلاً عرق آمد یا رعاف جاری شد مثلاً * صحت و شفای روی نماید * (و تفصیل) این در کتب طب مسطور است * و لله در الشاعر *

﴿ف ۷۶﴾

﴿ف ۷۶﴾

تپ بود به پای تورخ زرد و گذشت
صدشکر شده آتش او سرد و گذشت
ان کیست که شرم تو نسازد آتش
تپم اگر آمد عرقی کرد و گذشت
باب الفین مع المیم

(الغم) بدانکه غم و هم این هر دو لفظ در اطلاقات نزدیک بهم واقع شوند
و غم عبارت است از آن تنگی و تیرگی که از طریقان قبض و اندوه بردل نشیند
مشتق از غمام بمعنی ابر که عارض گردد. و هم عبارت است از محنتی که از
قصد کردن بچیزی و توجه دل و اراده بدست آوردن آن پیش آید و اندوهگین
و پریشان گرداند *

(ف ۷۷)

الفین

باب القاء مع التاء

(الفتوی) بدانکه فتوی دادن فرض کفایه است * اما فرض کفایه
گاهی فرض عین می شود و آن وقتی است که کسی که فرض کفایه بر وی
است متعین باشد مر آن را و در (کشاف) آورده که پیش از بعثت داود علیه
السلام لقمان حکیم فتوی میداد چون داود مبعوث شد لقمان ترك فتوی
دادن کرد *

(ف ۷۸)

الفتوی

(و در کفایه) آورده که فتوی دادن از فروض کفایه است چون قضاء
و ادنی درجات فرض کفایه ندب است * پس مندوب باشد دخول در امر افتا
کسی را که اهل آن باشد مگر آنکه در وی خطر عظیم است از برای آنکه
بحری است که هر سیاح سلامت از او بکناره نیرسد * اگر چه وی
مردم را بسلامت میرساند * ظهر المقتی جسر جهنم * اشارت بدین است

گاهی که از مهب ریاح منه آیات محکمت هن ام الکتاب و آخر متشابهات
 بند باد و مایلم باو یله الا الله و زیدن گیرد و تلاطم امواج اشتباه و اشکال
 ترا کم شود سنینه علم را سخاں بی کنار و فوق الهی سکونت و قرار نگیرد
 و کشتی اجتهاد مجتهدان عمود ری نسیم فیض نامتناهی بجنبش در پیاید *
 اما شرط افتا اسلام و عقل است * و علم بدانچه فتوی میدهد از اقوال علماء *
 ﴿ و بعضی گفته ﴾ اند که شرط افتا همچون شرط قضا است از اسلام و عقل
 و بلوغ و عدالت * و آنکه باشد از اهل اجتهاد * و اما صحیح آنست که این
 شرط کمال است و اول شرط صحت و اهلیت اجتهاد شرط اولیت است *
 و در صحیح از مذاهب در اصول آورده که اجماع کرده اند علماء که
 واجب است که مفتی از اهل اجتهاد باشد از برای آنکه وی مبین احکام شرع
 است و این وقتی ممکن است که عالم باشد بدلائل شرعیہ *

﴿ قال ﴾ ابو حنیفه رحمه الله تعالی لا یحل لاحد ان یفتی بقولنا حتی یعلم من این
 قلنا * و در (غیاتی) آورده که معنی این سخن آن است که قیاس نکنند مسئله را
 از پیش خود مادامی که نداند که امام از جهت چه معنی مسئله اول را جواب
 داده * و در (ملقط) و غیر آن آورده که چون صواب او بر خطای او غالب
 باشد جائز است بر او را که فتوی دهد اگر چه نباشد از اهل اجتهاد اما
 حلال نیست او را که فتوی دهد الا بطریق حکایت از قول فقهاء *

﴿ قال ﴾ فی (المفاتیح) و سنی ان یكون المفتی عاقلاً بالغاً عالماً باللغة والنحو
 والا حادئاً المتعلقة بالاحکام والناسخ والمنسوخ والصحيح والسقيم وان
 يكون فقیه النفس عالماً بالتواریخ و سیر الصحابة ومذاهب الائمة و اصول
 الفقه * و در شرح (قدوری) آورده که امام ابو یوسف رحمه الله درین

معنی امر را سخت گرفته و گفته نمیرسد احدی را که فتوی دهد بقل و رای
مگر بشناشد احکام کتاب و سنت و ناسخ و منسوخ و اقوال صحابه و وجوه
کلام * پس ازین اقوال ظاهر شد جو از افتاء با جهاد و تقلید و اولویت اول *
﴿ اما آداب ﴾ و مستحبات از آن جمله آن است (که اگر مفتی) از اهل اجتهاد
نباشد جواب کند از فروع که اسلم و احوط است * (دیگر آنکه) جرأت
نکند بر فتوی دادن بمجرد علم خود و گوید که اجازتی علمی بلکه مسلازمت
مفتیان کند و استفاده اجازت نماید از ایشان بآبر بصیرت باشد * قالوا
و ان حفظ جميع كتب اصحابنا فلا بد ان يتلمذ للفتوى حتى يهتدى اليه *
(دیگر آنکه) بعد از مطالعه تازه و تأمل بی اندازه بر جواب اقدام نماید و از
مبادرت و تعجیل در جواب اجتناب نماید تا اگر خطائی واقع شود
مذکور باشد و مسئله تحری درین مقام دلیلی تمام است * روایت کرده اند
که حضرت امام اعظم رحمه الله علیه بسیار بودی که مسئله از وی سوال
کردی جواب نگفتی * و باید که التفات نکند بالحاح مستفتی * آورده
اند که هرگاه ابو نصر را رحمه الله علیه مستفتی الحاح کردی و گفتی که از
راه دور آمده ام در جواب او گفتی

فلا نحن نأدينك من حيث جئتنا * ولا نحن عمينا عليك اذها

(دیگر آنکه) ملول نشود از بسیاری سوال و جواب و در حال تفرقه خاطر من
ای جهة کان جواب ندهد * و چون جواب کند جواب را حواله بخود نکند
و گوید من میگویم که حکم این است و من فتوی میدهم که چنین است و مانند
این بلکه گوید روایت از علما آن است که در فلان کتاب چنین است *
﴿ دیگر آنکه ﴾ چون سوال کنند از عبادات و صحت و فساد آن و وجه فساد

و صحت هر دو باشد اختیار کند وجه فساد را و اگر این صورت در معاملات باشد اختیار کند وجه صحت را * همچنین است در (محیط) و در (ذخیره) است که این نوع مسئله اگر در معتقدات باشد اختیار ایمان کند و می‌توان گفت بکفر ندهد * (دیگر آنکه) مزدنگیر در نفس افتاد برای آنکه طاعت است و این مسئله در باب اجرت بتفصیل گذشت * و همه حال مزدنا گرفتن در عبادات اولی است و احری لقوله تعالی (قل لا استلکم علیه اجرا * (دیگر آنکه) اگر از وی سوال کند که چیست حکم این مسئله گوید بر قول امام اعظم اینست *

﴿ و در باب سیوم ﴾ از کتاب نکاح شیخ الاسلام خواهر زاده آورده که اگر زن بکر بالغه شفعویه المذهب خود را بر دحقی یا شافعی دهد و پدر وی نباشد باین نکاح درست است و هر چند نزدیک شافعی این نکاح درست نیست زن و شوهر هر دو بر مذهب شافعی باشد ولیکن چون اعتقاد ما آن است که شافعی درین مسئله خطا کرده واجب است بر ما جواب گویم بد آنچه معتقد ما است درین مسئله * و اگر چنین سوال کند که چیست جواب شافعی درین مسئله واجب است که گویم درست است نزدیک ابی حنیفه رحمه الله تعالی والله اعلم * (دیگر آنکه) اگر سوال کند از وی در مسائلی که مصدق است مفتی دران (دیانة لا قضاء) که دیانة حکم این مسئله چون است * اگر جواب کتابت باشد چنین نویسد که مصدق نیست قضاء - و اگر جواب زبانی باشد گوید که مصدق است دیانة باکی نیست *

﴿ دیگر آنکه ﴾ مبادرت نکند بحواب بحضور کسی که اعلم باشد از و لا تقریراً و لا تحریراً * (دیگر آنکه) اگر وارد شود بر وی جواب مفتی دیگر

و ظاهر شود بر وی که خطا کرده ان مفتی معذور است در ترك جواب و رد فتوی اگر مجتهد فيه باشد * و اگر منصوح علیه باشد معذور نیست در رد آن بلکه نگاه دارد آن را یا پاره کند اگر داند که بدان عمل خواهند کرد و در فتاوی (کمال بیاعی) آورده که معذور نیست مطلقا در رد آن اگر عالم شود بخطای آن و داند که بدان عمل خواهند کرد *

(دیگر آنکه) اگر بر وی وارد شود صورت استفتای که مستحق نباشد از جهت ترك قیدهای ضروری جواب نکند و باز دهد بمستفتی تا تکمیل آن نماید * و اگر قید کند آن را بالتماس مستفتی یا کی نیست * لیکن رعایت کند در قیود شرایط انجام و اطناب و اجتناب کند از حشو و تطویل * مثال الا بجاز زید زینب را گفت کذا * مثال الا طناب زید حر مکلف زینب حره مکلفه را گفت که کذا * مثال الحشوزید که مرده است و پسر عمر است زینب را که زنی است و دختر خالد است گفت که کذا * مثال التطویل زید کبیر که در دارالاسلام است زینب کبیره را که در دارالاسلام است دشنام فحش داد چنان دشنام که حد قذف که عبارت است از هشتاد تا زیاده بدان دشنام واجب نمی شود *

(دیگر آنکه) احتیاز کند از ان قید که مضر باشد بمستفتی و صورت را بدون آن استحقاق جواب باشد یا مشعر بخیه و تلیسی باشد * (دیگر آنکه) چون در مسئله از خلاقیات که در آن دو قول باشد یا بیشتر بر يك قول فتوی دهد طریقه آن است که در آن حادثه بدان روایتی دیگر که نقیض آن است فتوی ندهد که تا نزدیک مردم متعم و مطعون نشود * (دیگر آنکه) مطلقا اجتناب نماید از تعلیم حیه و تلیس تا مستحق حجر و منع نشود * و حضرت امام اعظم

رحمه الله فرمود که حجر جائز نیست الا بر سه کس و یکی ازان مفتی مانحن را
 شمرده و در (ذخیره) آورده که هر کس امر کند عورتی را که مرتد شود
 از اسلام تا حرام شود بر شوهر خود آن شخص کافر شود نمودن الله میباید
 و در ﴿جواهر الفتاوی﴾ آورده که مفتی حقی اگر امر کند مطلقه ثلاثه
 را که قل کند از مذهب خود و بذهب امام شافعی رود و اقرار کند که نکاح
 اول باطل بوده از جهت آنکه بی ولی بوده واجب است بر سلطان زمان
 زجر و منع این مفتی و صاحب (جواهر) گفته چون این مسئله را استفتا
 کردند از ائمه بخارا و فرستادند نزد ایشان جواب ایشان چنین وارد شد
 امام ظهیر الدین مرغینانی چنین جواب کرده بود عقیب قول مستفتی که
 واجب بود بر سلطان زمان زجر و منع این مفتی و تخریب روی یا نبود والله اعلم
 و از ائمه سلف در مثل این مسئله سوال کردند جواب داد که گمان
 می برم که اینکس از دنیای ایمان رود و الله العاصم و (قاضی) امام غفر الدین حسین
 این منصور الا و زجندی چنین جواب کرده بود والله اعلم و امام قوام الدین
 صفار جواب کرد که شاید کرده و حلال نبوده مثل این کرده و بر سلطان
 وقت واجب شود زجر این کس و حجر این مفتی تا مثل این نکنند (دیگر آنکه)
 در قبول هدیه باکی نیست بر مفتی را لکن قبول هدیه بعد از استفتا
 و جواب اقرب است محل و بعد است از رشوت
 ﴿شیخ الاسلام﴾ خواهر زاده آورده که اگر مستفتی بعد از استفتا
 و جواب از برای مفتی هدیه آورده باکی نیست بقبول آن (دیگر آنکه)
 باید که در امر فرج احتیاط بسیار کند قدر استطاعت همچنین است در
 محیط (دیگر آنکه) چون متذلل باشد روایت یلفظ هو الاصح یا هو

الاولی - یا هو الا یسر - یا قتی به فلان - یا به اخذ فلان - یا طیه فتوی
 فلان - یا آنچه درین معنی است - مفتی راجاز است که مجیزی که مخالف
 آن است از روایات فتوی دهد * اما اگر روایت مذیل باشد بلفظ علیه الفتوی
 یا هو الصحیح - یا هو الماخوذ للفتوی - یا به یقی * و آنچه مانند آن است مفتی
 راجاز نیست که بخلاف آن فتوی دهد * و در (مضرات) بعضی علامات
 فتوی را ذکر کرده و آن اینست علیه الفتوی - به ناخذ - به یتمد - علیه
 الا عماد - علیه عمل الناس اليوم - علیه عمل الاحیاء - هو الصحیح -
 هو الظاهر - هو الاظهر - هو المختار - علیه فتوی مشائخنا - هو الاشبه
 هو الاوجه - و در (حاشیه زدوی) آورده که لفظ اصح تقاضا میکند که
 غیر آن صحیح باشد و لفظ صحیح تقاضای کند که غیر آن صحیح نباشد *

﴿ قطعه ﴾

دیدنی ایدل که نزد جهندان * امر اقتضا چه شرطها دارد
 لیک در عصر ما چنین مفتی * حکم عنقا و کیمیا دارد
 زهی حرمان و خسران که این خاکسار با وجود آنکه مدتی عمر عزیز در طلب
 این طائفه صرف نموده کسی که بزیر این صفات آراسته باشد بسیار کم دید
 و چون از مقصود خود محروم ماند و در صف جمعی بی علم و عمل که از روی جهل
 و بی دیانتی متصدی این امر بخیل گشته بودند چند بیت بر زبان رفت حال
 املا *

﴿ نظم ﴾

پیش ازین مفتیان هر شهری * داشتند از علوم دینت بهری
 سالکان راه خدا بودند * وارث علم مصطفی بودند
 علم شان پیشه حلم شان دستور * عالم از علم و حلم شان معمور

و اختر علم شان بجهان روشن * عالم از بوی خلق شان گلشن
 خامه شان نور یاش و ظلمت سوز * بلکه دانش نهادودین اندوز
 فوك اقام شان لسان الغیب * نقش توقیع شان بر ی از عیب
 هر یکی در صفایکی صوفی * تانی بو حنیفه کوفی
 از سر جد و جهد چندین سال * سعی کردی در اکتساب کمال
 لغت و نحو و صرف و رزیدی * منطق و حکمت و بیان دیدی
 سالها چون شدی برین مشغول * در نهادی بسوی علم اصول
 در اصول و حدیث و فقه و کلام * چون شدی شهره خواص و عوام
 بعد ازین روضه آوردی * عمری آنرا ممارست کردی
 مدتی دیگر آشکار و نهان * مید ویدی بگرد استادان
 چون شدی در جهان بلم علم * علم را کردی از عمل خورم
 و کز ایشان نماد نام و نشان * اثری نیست در جهان زیشان
 کیست مفتی کنون یکی جاہل * از نسب دور و از حسب عاطل
 هر چه خواهی فضول و بی معنی * نشنا سدر چهل هست ازنی
 گفتن حق و باطل میداند * خورث ناحق حلال میداند
 تعلیمی نیز کرده چون تیشه * بیخ مردم بریدنش پیشه
 حول و کردار اوفسانه دهر * رشحه کلک او نشانه زهر
 خیل شیطان مدام در گردش * بلکه شیطان کینه شاگردش
 عالم اما محیله و تلیس * بود هر ی معلم ابلیس
 علم از کز لك جهالت نیز * و قلم بلکه نیزه خون ریز
 خامه کج نهاد آن نادان * راست چون افی سیاه زبان

این چنین خلمه نیز شکسته به است * صاحب خامه دست بسته به است
 قلمش رویه بود یارب * روزگارش به بود یارب
 یا الهی چنانکه این دنیا * گشت خالی ز فرقه اولی
 که ازین فرقه نیز پاکش کن * هر که زین سان بود هلاکش کن
 اندرین تیره خاکد آن جهان * مشعل د انشی برافر و زان
 در فیضی روی مابکشای * جمله را سوی خود درهی بنای
 ﴿ الفرس ﴾ و کثیر من الشعراء عرفوا الفرس وعدوا محاسنه بالفارسیه
 والعربیة واجسناها ما قال قائل بالفارسیه *

صف ۷۸

در

عیندارخش قرطلمت وجوزا فطرت
 انکه چون فکر منجم بدود فوق سما
 سخت سم نرمدم آگنده سرین بهن کفل
 چرب مو خشک پی افراخته سر ریخته پا
 مست نازی است که از رشته جات بافته مو
 نوعر و سی است که از خون عدو بسته خنا
 ای غزال ختنی نقش پریشان کاکل
 وی منقش کفایت خیرت دیبای خطا
 ای عرب زاده بخون صفت ودشت نورد
 وی که از رشک دمت زلف پیرد لیلی

و (حیرتی) در وصف سرعت سیر اسپ قیامت کرده سامعین را در حیرت می
 اندازد * و مطلب خود را بحسن ادای بردازد *

شاه اسپ حیرتی بخشید * باد صرصر برگرداو بدوید

آنچنانند؟ بود در رفتار * که يك شب بمانت برسد
 (الفصل) وفي الصراح فصل يك بخش از چهار بخش سال * (مخفی نماید) که
 اصحاب تحیم سال را بر چهار فصل تقسیم کرده اند و بیان آن بطریق اجمال این
 است که در معظم معبوره حمل و نور و جوزا بر جای ربیع بود که بهار است *
 یعنی چون آفتاب درین برجها باشد فصل بهار بود * و سرطان و اسد و سنبله
 بر جای صیف بود که تابستان است * و میزان و عقرب و قوس بر جای
 خریف بود که خزان است * و جدی و دلو و حوت بر جای شتاء بود که
 زمستان است * و برجهای بهار و تابستان و اشمالی گویند و برجهای خریف
 و زمستان را جنوبی * (و وقتی) که آفتاب باول حمل یا اول میزان رسد روز
 و شب در همه آفاق برابر گردد یعنی هر روز دوازده ساعت بود و هم شب *
 و در باقی سال مادام که در بروج شمالی باشد روز از شب زیاده بود *
 (و بیانش) آن است که از اول حمل تا باول سرطان هر روز درازتری
 گردد و هر شب کوتاه تر * پس در ازترین روزها و کوتاه ترین شبهای
 سال اول سرطان باشد * و از انجا تا باول میزان باز روز کاستی گیرد و شب
 افزودن * پس اول میزان باز برابر شوند * و از انجا تا باول جدی شب
 درازتر گردد و روز کوتاه تر * پس دوازترین شبها و کوتاه ترین روزهای سال
 اول جدی باشد * و از انجا تا باول حمل باز شب کاستن گیرد و روز افزودن * پس
 اول حمل باز برابر شود فافهم *

(الفطرة) وفي (القنية) مثقال چارونیم ماشه پس رطل وزن چهارده تنکه
 مالگیری و سیزده ماشه باشد و وزن نصف صاع که چهار رطل است
 پنجاه و هفت و نیم تنکه و ده ماشه میشود و دور رطل سیر شرعی است که

(ف ۸۰)

فصل
در
تقسیم
سال

(ف ۸۱)

فصل
در
تقسیم
سال

ست و هشت و نیم تنکه و دو اوزده ماشه باشد پس پیر شرعی از سیر متعارف
در دکن که وزن سی و دو تنکه است کم است بقدر سه و نیم تنکه و دو ماشه
فافهم و احفظ *

﴿ الفقيه الهندواني ﴾ هو ابو جعفر البلخي رحمه الله كان من اكابر الفقهاء
والمحدثين و ذكرها هناك لانه من نساء الهند *

﴿ الفلاسفة ﴾ الحكماء * و (معجون فلاسفه) که آن را ماده الحیات نیز گویند
جهت امر اخی یارده دماغی مثل فالج و نسیان و مانند آن * و جهت تقویت دماغ
و حفظ فهم و تفریح و افزونی عقل نافع است * و برای اشتها و انطلاق لسان
و دفع بلغم و سلسل بول و درد پشت و گردن و اوجاع مفاصل مفید و من بدن
و مقوی ذکر و باده و مطیب بدن و منشط و مفرح دل و عین لوز و مطیب دهن
و مشدد اسنان و مضرک و من یل ضعف معده و جگر و داغ قولنج بلغمی
و ریخی و استسقا و سنگ کرده و مشام و شطیر بول و دیگر امراض مثانه
و موافق مشایخ و میرو دین و مضر بحر و رین و مصلحش شیر تازه
و سکنجبین *

﴿ و شر بتش ﴾ از دو مثقال تا چهار مثقال * و قوتش تا چهار سال باقیست و در
نسخه وی اختلاف است (اما آنچه) شیخ ابو علی سینا و صاحب ذخیره و حکیم
ارزانی در قرآباد بنهای خود نوشته اندین است *

﴿ زنجیل ﴾ قلقل - دار قلقل - دار چینی - پوست حلله - آمله - پوست بلبله
شیطرج هندی - زراونده - حرج - خصیه الثلب - مغز چلفوزه - بیخ بابونه
نارجیل تازه - هر یک ده درم - تخم بابونه - بنجدرم - مویز متقی سی درم - عسل
مصفی دو چند یا سه چند هم بطریق معروف معجون سازند و بمد یک روز

استعمال نمایند *

(الفواق) بالفارسیه شجاعت و بالهندیه هجکی و للعطاس تأثیر عظیم فی دفعه
اگر دانه الایچی سه ماشه و پودینه ایضا و مصطکی ایضا در قندری آب
جوشانند و یا شامند فواق را دفع می کنند و اگر انگوزه خالص را پریان
کرده بپزند تا عطسه آید در دفع آن مجرب است *

(القاضی) سائر احکام القاضی فی کتب الفقه و فی (مختار الاختیار) در شرح
آداب القاضی خصاف است که اهلیت قضا کسی دارد که عالم بکتاب باشد
و سنت ناحکم کند بحسب راستی * و محیط حوادث و نوازل بنایت بی پایان
است * و ملاحظان نصوص و آیات که بواسطه توسل بدیشان بساحل نجات
می توان رسید کم اند * اگر در کتاب و اقامه مخصوصه بملاحظان نصوص
رسیده هر آنکه باید که شناساوری اجتهاد دانند تا قدرت دست و پای زند
و خود را بکنار اندازد * و اجتهاد در وقتی حجت است که مخالف کتاب
و سنت نباشد * و شناخت عدم مخالفت کتاب و سنت وقتی میسر است
که عالم باشد بکتاب و سنت * پس علم بدین جمله شرط باشد *

و در (فصول استروشنی) آورده که بودن قاضی عالم مجتهد شرط نیست
حتی که اگر جاهل را قاضی سازند قاضی می گردد اما عدالت بقول خصاف
شرط صحت تقلید است و این مذهب شافعی است * و نزدیک جصاص
شرط اولویت است * اما در خلاصه آورده نقل از محیط که علم و عدالت شرط
اولویت است * و در استروشنی آورده که عدالت شرط اولویت است در
ظاهر الروایت و در روایت (نوادری) شرط صحت تقلید * و بعد از این بچند
سطر میگوید که فاسق صلاحیت قضا دارد بر اصح اقاویل * و قال فی

(الخلاصة) الاصبح ان یصح تقلید الفاسق لکن در (خزانه الفتاوی) آورده که جاهل برهیزگار اولی است از عالم فاسق * و هم در خلاصه و قصول است که کسی که قضا بر شوت بگیرد در قاضی شدن او اختلاف میباشد و صحیح آنست که قاضی نمیکرد و اگر حکمی کند حکم وی نافذ نیست * چنانچه اگر قاضی در قضیه رشوت گیرد یا سروی یا کاتب وی یا بعضی اراعه او یا امر و رضای او رشوت گیرند حکم وی در آن قضیه نافذ نیست * (اما کبر سن) و حدائث آن را دخلی نیست در قضا از برای اینکه در (مبسوط) شمس الأئمه سرخسی آورده که حضرت پیغمبر علیه و علی آله الصلوٰة والسلام عتاب بن اسید را امیر و قاضی مکه گردانید در وقتی که هزده ساله بود * و در زمان خلافت امیر المؤمنین همرضی الله تعالی عنه در شام قاضی بود حدیث السن * و بعضی بجهت آن در وی طعن کردند امیر المؤمنین عمر او را طلبید و در باب قضا از وی چیزها پرسید همه را جواب بصواب گفت امیر المؤمنین عمر با وجودیکه بیشتر از همه کس در امثال این امر تأمل میکرد و او را برای قضا مقرر گردانید (و حکایت) کرده اند که مامون الرشید قضای بصره به یحیی بن اکثم تقلید کرد در حالی که هزده ساله بوده و بعضی در حدائث سن او طعن کردند مامون الرشید خطی نوشت بدو که عمر تو چند است در جواب نوشت که من بر سن عتاب بن اسیدم در حینی که حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم او را امیر و قاضی مکه گردانیده

❦ صدر الشیخ ❦

❦ و صدر الشیخ ❦ در شرح آداب القاضی خصاف آورده روایت کرده اند که روزی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه در موضع ذی قار بر بالای پشته

❦ (ف ۸۶) ❦

یا کو ہی برآمد و بر سر وی دستار سیاه پوشیدہ پس گفت ای آدمیان بدستور کہ
من شنو دہ ام از رسول خدای صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ وی فرمود نیست
از باد شاہی و نہ قاضی کہ مگر آوردہ شود روز قیامت و نگاہ داشتہ شود
در پیش از د تعالی بر صراط پس یکشایند ملائک صحیفہ عمل او را بار عیت
او کہ عدل کرد یا جور پس بخوانند آن را بر سر خلائی پس اگر عدل کردہ
باشد نجات دہد خدای تعالی او را بادل اوہ و اگر جور کردہ باشد پشیمانند
او را تا میسان ہر عضوی از اعضای او مسیرت صد سالہ و امشود پس میل کند
صراط تا او را بروی نگون سار در آتش اندازند تا باہنہ قہقان باشد و در دوزخ
اسفل از دوزخ (واضحین) بصری منقول است کہ در بنی اسرائیل ہر
گاہ کسی قاضی شدی مردم از انکہ وی پیغمبر شود نو میدی شدند چہ در
بنی اسرائیل چنان بودی کہ ہر کہ شصت سال عبادت از د تعالی کردی
مردم طمع می بردند کہ وی پیغمبر شود پس اگر بقضا مشغول شدی طمع
ایشان منقطع گشتی — و اختیار بن غیاث الدین الحسینی رحمہ اللہ تعالی در (مختار
الاختیار) می نویسند کہ فقیر خاکسار اختیار این نقل را از د بزرگی ذکر می کرد
ان بزرگ چنین فرمود کہ این در زمان پیشین بود اما در زمان ما ہر کس
کہ پای در میدان قضا ہاد دست از عقل او می باید شست اللہم احفظنا من
شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا و اللہ در من قال

زر فاذقان (۱) رفت شخصی بار دو * کہ قاضی شود صدر راضی نمی شد
بر شوت خری داد قاضی شد آخر * اگر خرنی بود قاضی نمی شد
القبر * ما یدفن فیہ المیت * فی مجموعۃ الروایات من الجامع الصغیر الخانی
ویرش علی القبر الماء کیلا یتشر بالريح فی (جنة المريدین) چون خاک را بر قبر

بعد دفن میت بر آب رکنند آب از سر تا پایان برند که رسول علیه الصلوة والسلام فرمود که آن آب ریختن ایمنی است از عذاب گور * و در (جواهر خمسہ) مرقوم است هر که بر دست میت این اسم بنویسد (یا کریم العفو ذالعدل انت الذی ملا کل شیء عدله یا کریم) یا نوشته در قبر بمصدق سبحانه و تعالی بفضل خود قبر او را روضه از ریاض جنت گرداند و عذاب بردارد — میم کریم و لام عدل را مضموم باید نوشت — و بعد ذال الف یعنی ذالعدل نه بو او یعنی ذوالعدل — و این جا قانون نجات را بر کنار باید داشت و قانون مرشد نجات را در کنار باید گرفت *

﴿ القبول ﴾ بالفتح من المصادر الشاذة والقياس الضم و معناه بالفارسية پذیرفتن و جاء القبول بالفتح بمنى ریح الصبا و یقابها الدبور * (بدانکه) فائده دبور این است که اگر را متفرق می سازد و هوای گرمی گرداند و بطرف فوق می برد و وقتی که بلند شد دبور از ابر باز میماند پس صبا باو ملاقی می شود و استقبال می نماید پس بعضی سحاب را با بعضی مجتمع می سازد تا که مجموع سحاب واحد می گردد پس باران می بارد که طراوت و نموی اشجار بسبب او صورت می بندد و الى هذه الفائدة اشار العلامة التفتازاني رحمه الله تعالى في التلويح حيث قال والعرب يزعم ان الدبور تزجج الى آخره فذكره اتفاقا للتنبيه على ان لريح الصبا فائدة — وللدبور فائدة اخرى سبحانك ما خلقت هذا باطلا *

﴿ قلب قاب القوسين ﴾ القاب المدار والقوسان هما القطعتان الحاصلتان من

الدائرة اذا نصفت والخط الم نصف هو قلبها وهذا الكلام

وقع فی (نزهة الارواح) (۱) فی نعت خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام فی هذه القطعة *

رسول مشرق و مغرب امام انس و ملک
که بر بساط شرف شهسوار کونین است
زهی بلند کجانی که در صف دعوی
همه نشانه او قلب قاب قوسین است

موحد نیک انجامی عبدالواحد بلگرامی رحمه الله تعالی در شرح می فرماید
که رسول ماصلی الله علیه و آله و سلم کمان ربّه عشق بس بلند دارد که در صف
دعوی نبوت نشانه او یعنی توبخه گاه دل او همه مقام قاب قوسین است و قاب
قوسین مقدار دو کمان را گویند قال الله تعالی (فکان قاب قوسین او ادنی)
ای کمان دنوه اقرب کقرب قاب قوسین *

﴿و این﴾ از جمله متشابهات است تا عارف بنوره معرفت آن را بداند و نومین
صادق بعقیده درست دارد و جاهل منکر هلاک شود * چنانچه ابو جهل
بر قصه معراج شادی کرد که اول محمد می گفت جبرئیل از آسمان می آید و ما
استوار نمیداشتیم * اکنون عجب تر آورد که شی با آسمان رفتم و باز آمدم کمان
بردم که هیچکس این را استوار نخواهد داشت تا پیش صدیق اکبر رفت
و گفت چه میگوئی در حق افسانه های محمد که گوید شی با آسمان رفتم چندین
هزار حکایت و کلام کردم و کذا و کذا ماجرا گذشت و هم در آن شب باز آمدم
صدیق رضی الله تعالی عنه گمت من این چیزها از محمد صلی الله علیه و آله و سلم

(۱) نزهة الارواح فی الفارسی لفخر السادات حسین بن محمد المعروف بحسینی سیادات الفه سنة احدى عشرة وسبع مائة — محمد شریف الدین عفی عنه

از اول استوار داشتہ ام کہ میگفت جبرئیل از سدرہ بر زمین میرسد اثنی *
 (بدانکہ) خط منصف دائرہ چنانچہ قلب قاب قوسین میگویند خط موہوم
 و برزخ و مرتبہ نزل اول و حقیقت محمدی نریم گویند و تا کہ این خط میان
 دائرہ بود بک دائرہ بود گنج مخفی۔ و عجب و عجیب۔ و عارف و معارف۔
 و خالق و مخلوق۔ و عابد و معبود۔ هیچ امتیاز نداشت کیف فانیہ تقضی
 التعدد و لا تعدد فی تلك المرتبہ * (و حاصل) معنی بیت مذکور اینست کہ چون
 ارادہ از لی آن خلوت نشین سرادق عظمت و جلال تعلق بظہور گرفت
 خط دوئی میان آن دائرہ پدید آمد نیمہ دائرہ محب شد و نیمہ محبوب *
 و جناب خواجہ کاشفات علیہ الصلوٰۃ والسلام بلند کمانی است کہ نشانہ آن
 خط فارق است یعنی می خواهد کہ آن خط فارق را از میان دائرہ بردارد
 تا دائرہ یکی باشد و در محب و محبوب کہ بسبب این خط دوئی واقع شدہ
 برخیزد * و لهذا الکلام مقام عظیم لا یعلو معارجہ ولا یسمو مدارجہ الا من
 ہداه اللہ تعالیٰ باسرارہ و اتاہ بقلب سلیم انچہ مقتضای حال ہندی مقال
 بر زبان خاکسار گذشت عرض میدارد *

زبان اپنی عبد الہی بند کر * پس دل میں آ پس کون خورسند کر
 برون کون بری بات ہی سازوار (۲) * بود خاموشی شیوہ خاکسار
 نہنی مون سی مت لی نوالی بری * کہ قاضی پرارا در ی سر پر ی
 بہت در کی چلنا تو اس گہات میں * مگر جاریگا تواریات میں
 وجیہ (۱) خدہی ترا دستگیر * ولایت کی افلاک پر بی نظیر
 سچا چاند ہی چودوین رات کا * اندھارا کیا دور گجرات کا

(۱) یعنی حضرت شاہ وجیہ الدین العلوٰی الاحمد آبادی قدس سرہ۔

د کهایازی نجد کوانی خدا * بجی بی دکهای تو هیگاروا
 خدایا یون و جیه زمان * بجی دام دیاسون دینا امان
 محمد کی امت مین دایم نوزر که * شریعت کی کوچی مین دایم نوزر که
 (القمر) صاحب مطالع القمر می نویسد که چون حکیم محقق ماشاء الله
 المضری عزیمت سفر آخرت مصمم فرمود و طوطی روحش را که شاه باز
 ریاض حقایق بود از قفس آب و گل خلاصی روی نمود در خزانه کتب
 او صندوقی یافتند چون سر بکشادند در وی قدری حریر سفید بود این
 فضل در وی نوشته بود ببارتی که محصلش اینست * (هر که) عمل کند و ماه
 در عقیب باشد یا سنبله - ازان عمل پشیمان شوده و (هر که) جامه بپوشد و قمر
 در اسد بود بین النعمین در آن جامه بپوشد و (هر که) سفر کند و قمر در طریقه
 محترقه باشد باز نگردد الا برنج و سختی و بیشتر آن باشد که بوطن نیاید
 (و هر که) تزویج کند و قمر در منزل سعد داخل باشد در محاق قبل از اجتماع
 مشرق شوند - و اگر مرد بازن مجتمع شود در آن سال بمیرد و یا صورت
 مفارقت بر وجهی که اقبح ازان باشد دست دهد - (و هر گاه) که نکاح
 کند و قمر در منزل زبانا باشد در محاق زن بمیرد *

(و کله دوسه) دیگر هست در احکام موالید که ایراد آن درین موضع
 مناسبتی دارد (اگر) در وقت ولادت مردی را کف الخضیب بر درجه
 طالع باشد آن مرد هرگز نکاح نکند - (و هر) مولودی که متولد شود
 زهره و عطارد (اوقافا) باشد خاصه بر پنج البته آن مولود مرد را بنفس خود
 خواند - (اگر) سفلیتین تحت الارض باشند در خفیه دعوت باشد -
 (و اگر) فوق الارض باشند آن دعوت علانیه باشد (و چون) ابتدای

(ف ۹۰)

در قمر

خصومت کني و قمر منحوس باشد غلبه تر ا بود * و همون گوید سفر ممکن
در حالتیکه یکی از نیرین در طالع باشد که باز نگردی یا بیمار شوی *
(و هرگاه) که طالع نحس باشد در وقت سفر صاحب طالع مسعود دلالت
کنند بر صحت بدن * (هرگاه) طالع سعد بود و صاحب طالع منحوس بود
دلیل است بر مرگ مفاجات * (و چون) قمر در قوس بود سفر ممکن که
موجب تعویق امور بود * (و بزویج) مشغول میشود روقتی که قمر در
سرطان باشد که در آن هیچ خیر نبود * (موی) لب باز بکن و ناخن بگیر وقتی
که قمر متصل باشد بمطار دو یا مشتری یا در خانه های ایشان باشد * (و هرگاه)
قمر هابط باشد بنامته که زود منقطع شود * (و چیزی) منویس وقتی که قمر
در طالع باشد که پسندیده نبود * و چون قمر خالی البیر بود نیک است
صید و سواری و فراغت و خلوت و شراب خوردن و ضیافت * و چون قمر
بار اس بود نیک است بخدمت سلطان و حکام رفیقان و از ایشان حاجت
خواستن آتی *

والضابطه المضبوطة في معرفة ان القمر في اي برج من بروج الفلك في هذه
القطعة *

آن چه از ماه شدمتی کن * پنج دیگر فزای بر سر آن
پس بهر پنج از آن زموضع شمس * گیر بر جی و جای ماه بدان
(و توضیحها) بالعبارة الفارسیة هكذا اگر خواهی که بدانی که ماه در کدام برج
است بین از ماه چند رفته است از او چندان کرده پنج عدد را نیز برو
بفزای و از برجی که آفتاب در و است بشمار پنج عدد را یک برج بده بعد از آن
هر زیادت را که بماند آن زیادت که بهر برج رسد ماه در آن برج است مثلاً

امروز از ماه شعبان سنه (۱۱۷۱) هجری یازده روز گذشته است آن را دو
چندان کردیم بست و دو شد و پنج نیز بر و افزودیم بست و هفت شد نظر
کردیم آفتاب در برج حمل بود بست و پنج را بر پنج برج قسمت کردیم دو باقی
ماند و دوازده پیش ضرب کردیم دوازده درجه شد مثلاً حمل - ثور
جوزا - سرطان - اسد - سنبله - پس مشخص شد که قمر در برج سنبله
است و دوازده درجه سنبله قطع نموده

﴿ ضابطه دیگر ﴾

بگذشته ز ماه ضرب کن ای رهبر * در سیزده و سیزدهش بر سر بر
حاصل شده بر روج می سی برسان * از خانه آفتاب نزد يك قمر
(یعنی) از ماه آنچه گذشته باشد در سیزده ضرب نمایند و سیزده دیگر بر و
افزایند بعد از آن سی سی قسمت کنند و هر سی را یی رجبی بدهند از برجی
که آفتاب در وست هر برجی که رسد قمر در آن برج خواهد بود *
﴿ و ملاحظه ﴾ درجات هم می توان نمود باین طریق که ایام گذشته از ماه
را بشمارند و يك اضافه نمایند همان قدر از درجات گذشته باشد *

﴿ ف ۹۱ ﴾

﴿ قنوت ﴾

﴿ القنوت ﴾ و قال الشيخ الاجل عبدالحق الدهلوي رحمه الله في شرح سفر
السعادة وبعضی گفته اند که در اول این هفت کلمه (ا. ن. و. من - ش. - نشکرک
نخلع - نسجد - نخفد - رجو و او آوردن حاجت نیست * و گفته اند که اولی
آن است که یازد و او را چه آید و او عطف موجب نه و تعدد اثیه است
چنانچه در تشهد آتی *

وهذه القطعة على رواية ذلك البعض *

هفت لفظ اند که بخوانند و او از اندر قنوت *

نقل کرده این مسعود از شفیع مجرمان
تؤمن وثنی وندی نخلع و تسجدد کر
تخفد و نرجو و رحمة ابن همه بی و اودان

﴿ الکبیرة ﴾ ما کان حراماً محضاً و شیخ ابو طالب مکی قدس سره در قوت
القلوب آورده که گناه کبیره هفده است (چهار در دل) (اشراک) (واصران)
بر محبت گناهی (و قصد) کردن او هر وقت که دست دهد بر تقدیری که
صغیره باشد (و نومیدی) از حق و ایمن بود از وی و ازان چهار در زبان
(گواهی دروغ) که مبطل حق شود (و سحر) (و سوگند) دروغ (و قذف)
کسی که موجب حد شود - و سه ازان همدم شکم است (خوردن خمر)
(و مال یتیم) (و زنا) و دو ازان در فرج است (زنا) و (لواطه) - و دو دیگر
بغایت ندامت تعلق بدست دارد (دزدی) (و قتل) ناحق و یکتا
کار با است (گریختن) يك مسلمان از دو کافر روز قتل - و آخرین کار تمام
بدن است (که عقوق والدین) باشد *

﴿ ف ۹۲ ﴾

الکبیرة

﴿ الکحل ﴾ بالضم انا الکثیر والایم و کل ما یوضع فی الین للشفا و الجلاء
و بنده عاصی بر معاصی که جامع این جواهر زواهر است بسبب آنکه
بمطالعه و نوشتن کتب و تحشیه و خفی نوشتن اشتغال تمام داشت چنانچه
هر روز دو نیم جزوی نگاشت و با جله مخادیم چهارده کتب معتبره با تحقیق
و تدقیق تکرار میکرد و اکثر شب هم بمطالعه و تحشیه میگزراید چون بسن
بست و چهار سال رسید آشوب چشم بهم رسانید تا پنج سال با اعزه بی واسطه
کتاب تکرار میکرد و طاقت کتابت و دیدن کتاب نداشت و معالجات
و تدبیراتی که بعمل آمد تا کجا شرح دهد اطباء بجز اعتراف کردند و بنده ییاس

﴿ ف ۹۳ ﴾

الکحل

القصة مقتضای آنکه *

در نومی دی بسی امید است * پایان شب سیه سفید است
روزی جامع کمالات مرزا عبدالله یگ مرحوم که در کوتله لنگر دوازده
امام کرام علی جدم الاقدس وعلیهم الصلوة والسلام سکونت داشتند و با فقیر
اخلاص بدل و رابطه نی بدل * کیفیت چشم ملاحظه کرده تاسف نمودند
و گفتند که نسخه دارم اگر بسازند و در چشم کشند از شافی برحق امید صادق
است که سرخی و خارش چشم و جمیع امراض حادثه دفع شود * چون آن نسخه
را ساختیم و استعمال نمودم همان روز او سبحانه تعالی شفا کرامت فرموده در
سه روز شفای کلی حاصل گشت * از آن مدت تا این مدت آن نسخه می سازم
والله بمردم میدهد بفضل ایزدی هر که استعمال کرد دفع کامل دید * و نسخه
مستوره این است *

سرهای امراض چشم

﴿سرمه﴾ طوطیای هارونی هر یک چهار توله - سنگ بصری زرد پشت
یک توله - کف دریا شش ماشه * هر یک از ما میران - قرنفل - مرچ سفید * دو
دو ماشه هر یک علی حده کوفته پخته وزن نموده با هم آمیخته تا دو هفته در شیر
بادیان که جوشانده بر آرد چنانکه در یک آتار آب نیم آتار بماند در کهرل
سنگ - باق یا سنگ دیگر بحق نمایند چون خشک شود شیر مذکور
تقدر حاجت می رنخته باشند و شب بمیل جست یا طلا در چشم کشند
ناریکی و سرخی و خارش چشم و جاله یزد * و همه امراض چشم نافع است
هر کس که از آن سرمه متفع شود باید که مرزای مذکور مرحوم را بدعای
منفرت یاد آرد و اگر این عاصی را هم در خاطر خطیر گذراندا حسان است
والله لا یضیع اجر المحسنین *

﴿ نسخه دیگر ﴾ که درین ایام بدست آمده فوائد کثیره دارد و بجهت دفع برده و خارش چشم و سرخی و زیادتی روشنائی مجرب است شخصی که محتاج عینک بود اگر چندی استعمال نماید مستغنی گردد لهذا این سرمایه را سرمایه عینکی موسوم ساخته و آن این است * خاك سرخ از دیگران حلوائی يك ماشه - قاتل گردد و نیم عدد - برگ درخت نیم دو عدد - این همه را از دسته جمت برچرم کهنه یا پوش - سحق بلیغ نموده بکار برد *

﴿ نوع دیگر ﴾ نیز از جمله مجربات است ناب سنگه یعنی ناب ناقوس بوزن چهار فلوس در شیر ماده گاو تر کنند و منسل بوزن دو فلوس - در شیر گو سفند و مرج سیاه بوزن يك فلوس در شیر زن - و سیندا علك بوزن نیم فلوس در شیر ماده خرد نمایند چنانکه هر يك طبعده در شیر تمام روز باشد من بعده رايك جا کرده در کهرل اندازند و شیر ماده خرد هفت روز سحق نمایند و برابر مرج سیاه گولی بندند و در سابه خشك کرده نگاه دارند بآب یا شیر زن سائیده بچشم کشند همه امراض چشم نافع است و حصول انتفاع ازین اودیه مشروط باختر از اثرشی و بادی است *

﴿ کسری ﴾ اسم نوشیروان و هوکان سلطان زمانه عادل و دلا توله سینا صلی الله علیه و آله و سلم فی زمانه (قیل) لما فتحت خزانه کسری وجد فیها لوح من زبرجد کتب علیه خمسة اسطر (اولها) من لا مال له لا جاه له * (والثانی) من لا اخ له لا عضد له * (والثالث) من لا زوجة له لا عیش له * (والرابع) من لا ابن له لا عین له * (والخامس) من لا یكون له من هذه الاربعه شیء لا هم له ولا غم له *

﴿ ف ۹۴ ﴾

کسری

﴿ ف ۹۵ ﴾

﴿ الکوثر ﴾ نهر فی الجنة و باین تقریب ریشه حکایتی از سحاب قلم می

تراود که شیخ فیضی وقتی که از جلال الدین محمد اکبر پادشاه دهلی سفارت
برهان نظام شاه والی احمد نگر مامور شده در عریضه خود از احمد نگر
با کبر پادشاه می نگارد که مولانا ظهوری نقل کرد که روزی در باغ یکی
از شرفای مکه معظمه جمعی بود اقسام مردم بر کنار حوض نشسته صحبتی
میداشتند تقریبی یکی از اهالی ماوراء النهر گفت که فردا چهار یار بر چهار
گوشه حوض کوتر نشسته آب بمو منان خواهند داد محمود صباغ
نیساپوری برخاسته گفت نام مقول مگوئید حوض کوتر مدور است
و ساقیش مرتضی علی و گریخت *

﴿ الاسع ﴾ باغین المعجزة (۱) گزیدن مار حسین الفضلا حسین بن معین الدین
میبندی رحمه الله در فوائح میگوید از انس بن مالک رضی الله تعالی عنه
منویست که جبرئیل علیه السلام آمد و گفت یا رسول الله فقرای امت تو
پانصد سال پیش از اغیا بهشت روند رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم خوش
وقت شد و فرمود هیچ کس هست در میان شما که شعری بخواند یکی
خواند *

قد لسنت حية الهوى كبدي * فلا طيب له ولا راق

الا الحبيب الذي شفت به * فنده رقتي و ر ياق

مولوی معنوی جامی قدس سره السامی در ترجمه اش فرماید *

از مار هوا گزیده دارم جگری * اورا نکند هیچ فسونی آری

ترياك مگر ز وصل محبوب رسد * اورا ند هد هیچ فسونی آری

پس بی علیه الصلوة والسلام واصحاب وجد کردند بمرتبه که ردای مبارک

از دوش مبارك آنحضرت علیه الصلوة والسلام بیفتاد چون فارغ شدند

وهر يك بجای خود نشستند معاویه بن ابی سفیان گفت ما احسن لبیکم
یا رسول الله پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فرموده یا معاویه ایس بکریم
من لم یترعند سماع ذکر الحبيب * پس ردای خود بچهار صد پاره کرده بهر
کس و صله داد *

﴿ وفي الحصن الحصين ﴾ من کلام سید المرسلین و یرقی اللیدیع بالقائم
سبع مرات و لدغت النبی صلی الله علیه وآله وسلم عقرب وهو یصلی قلما
فرع قال امن الله العقب لا تدع مصلیا ولا غیره ثم دعا بماء و ملح و جعل یمسح
علیها و یقرأ قل یا ایها الکفرون و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس
الناس انتهى * و جهت دفع زهر عقرب دواها نوشتند و تاثیر از موقوف
بر موافقت مزاج است و لیکن یاد باید داشت که در حال گزیدن عقرب
کرفش نخورند بلکه (بو) هم (ا) نکند و الا هشدار * که (کرفش خوردی
مردی) * و کرفش دواي است نبتی که بزبان هندی (اجودا)
گویند *

﴿ ليلة الرغائب و ليلة البراءة ﴾ كما قال زين المحدثين الشيخ عبدالحق الدهلوی
رحمه الله فی رساله موصل المرید الی المراد (طریق محدثین) اخذ عمل بمخصوص
است که بنقل صحیح ثابت شده باشد یا جواز عمل بحديث ضعیف در فضائل
اعمال لا سیما نزد تعدد طرق و تعاضد آن * و طریقہ فقها اعتبار معنی و علت حکم
و قاعده باب است * مگر آنکه نص مقابل آن افتد چنانچه در تحقیق قیاس ثابت
شده * و اکثر صلوات ایام و اسابیع و اشهر و مراسم لیل رغائب که بشب جمعه
اول از رجب بکیفیت مخصوص بگذارند و در میان مشایخ مشهور است نزد
ایشان ازین قیاس است * و در منع و تشبیح آن انکار غریب نمایند * و حدیثی که

﴿ ف ۹۷ ﴾

ليلة الرغائب و ليلة البراءة

درین باب نقل کنند مطعون است * و نمازهای که در نصف شعبان که عامه آن را شب برات گویند و در روز عاشورا و امثال آن بگذارند همین حکم دارد * چنانچه در شب برات قیام و تطویل سجده با دعاها که در و ماثور است و زیارت قبور و دعا و استغفار مر اهل قبور را * و در روز عاشورا جز صوم و توسعة طعام ثابت نشده * و احادیث تو سيع طعام نیز ضعیف اند * و تعدد طرق جبر آن را نقصان کرده اما در صوم روز عاشورا تا کید تمام و رو دیافته *

و طریقه اکثر مشایخ دیار عرب خصوصاً اهل دیار مغرب موافق طریقه محدثین است * و گفته اند که در اخذ بصحیح کفایت است مر طالب را و استغنا است از ماسوی انتهى * و نیز در شرح سفر السعادة فرموده در باب صلوة و غائب و در صلوة نیمه شعبان و صلوة ایمان و صلوة نیمه رجب و صلوة لیلۃ القدر و صلوة کل من رجب و شعبان و رمضان درین ابواب چیزی ثابت نشده و این صلوة و امثال آن در او را در بعضی مشایخ طریقت نوشته اند و بعمل ایشان مقرون گشته * و نزد مشایخ حدیث بصحت نرسیده و بعضی از ایشان در آن مبالغه عظیم نمایند * و سید احمد بن زروق که از مشاهیر مشایخ دیار عرب است در وصایای خود گفته و لا تقل بصلوة لایام و الا سابع انتهى *

﴿ الماء ﴾ باید دانست که آب عالم بر دو نوع است از چشم ها است یا از چشمه ها آب چشم ها برای شستن نامه ها است * و آب چشمه ها برای شستن جامه ها برای شستن نامه ها اشکی بیارد * و برای شستن جامه ها مشکى *

﴿ المثل و المثال ﴾ بالفارسیه مانند و فاضل نامی علامه میر عبد الجلیل بلگرامی رحمه الله علیه فرموده *

مثل از دانش او گر کند گوش * فلاطون از مثل سازد فراموش

﴿ فقهه ﴾
﴿ المثال ﴾
﴿ المثل و المثال ﴾

ومثل افلاطونی بچند معنی آمده (گاهی) مراد ماهیات کلیه مجردة از عوارض
ازلی وابدی می باشد و تغیر و فساد و راه نمی یابد مگر با افرادان ماهیات *
(و گاهی) مراد میشود عالم مثال که متوسط است میان عالم غیب و عالم شهادت *
(و گاهی) صور علمیه الهیه که قائم بذات خود اند نه بذات خدا مراد میباشند *
(و گاهی) مراد میشود جوهر مجرد که آن را از باب انواع نامند یعنی ازهر
نوع فردی است مجرد از ماده ازلی وابدی که اضافه کمالات جمیع افراد آن
نوع وابسته اوست و آن را بلسان شرع ملك البعار و ملك الجبال و غیر آن
خوانند فافهم و احفظ *

﴿ الثالث ﴾ حکیم ارزانی رحمه الله در قرابادین قادری مرقوم ساخته که مثلث
نزد جمهور اطباء عبارت است از آنکه شیره انگور فقط بجوشانند تا ثالث
بماند * و مصطلح فقهای نیز همین است لیکن آملی در شرح کلیات ایلاقی نوشته
که مثلث آن است که شیره انگور سه جزو آب يك جزا میخته بجوشانند
تا ثالث بماند و این را شراب مفصول نیز گویند * بالجمله مثلث در تقویت باه قائم
مقام خمر است انتهى *

﴿ باب المیم مع الحاء ﴾

﴿ محمد ﴾ اسم بینا خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم من التحمید للمبالغة
فی الحمد يقال فلان احمده اذا اثی علیه بجلال صفاته و احمدته ذابجدته محموداً
و يقال له هذا الرجل محمود فاذا بلغ النهاية فی ذلك و تکامل فی المحاسن و المناقب
فهو محمد - و اما سخی علیه السلام محمداً لکثرة خصاله المحموده و سیکثر حمده
﴿ و قال مولانا علی القاری رحمه الله ﴾ سیحمدہ الاولون و الآخرون فی المقام
المحمود تحت اللواء المدود * و من نظر الی تسمیة الله تعالی اياه محمداً و معناه الذی

﴿ ف ۱۰۰ ﴾

﴿ الثالث ﴾

﴿ ف ۱۰۱ ﴾

﴿ محمد صلی الله علیه و آله وسلم ﴾

بلغ الى النهاية في الحمودية اي الحمود بكل الحمد والى انه تعالى قال الحمد لله
وبالعلمين يعني ان الحمودية منحصره في الله تعالى فيكشف عليه ما هو الحق
المرموز عند العرفاء الاولياء

﴿ واعلم ﴾ ان من تمام الايمان به صلى الله عليه وآله وسلم اعتقاد انه لم يجتمع
في بدن آدمي من المحاسن الظاهرة ما اجتمع في بدنه صلى الله عليه وآله وسلم
(وسر) ذلك ان المحاسن الظاهرة آيات على المحاسن الباطنة والاخلاق الزكية
ولا اكمل منه صلى الله عليه وآله وسلم بل ولا مساوى له في هذا المدلول فكذلك
في الدال - ثم نقل القرطبي عن بعضهم انه لم يظهر تمام حسنه صلى الله عليه
وآله وسلم والاماطاقت اعين الصحابة رضى الله تعالى عنهم النظر اليه صلى الله
عليه وآله وسلم نقل من شرح الشامل المسمى باشراف الوسايل للشيخ
الحافظ ابن حجر

﴿ واعلم ﴾ انه عليه الصلوة والسلام ابن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن
عبد مناف بن قصي بن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك
ابن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن الياس بن مضر بن نزار بن معد بن
عدنان - وتنتهي هذه السلسلة العلية الطيبة الى اسمعيل بن ابراهيم عليهما السلام
(وامه) عليه السلام آمنة بنت وهب بن عبد مناف الزهري وثبت ولادته عليه
السلام بالتواتر في طالع الجدى في شهر ربيع الاول في مكة المباركة
في بيت من بيوت عبد المطلب بن هاشم (تم في التاريخ) واليوم اختلاف
الا شهر يوم الاثنين حادى عشر من ذلك الشهر بعد شهرين من واقعة اصحاب
الفيل وبعد ست مائة سنة من عروج عيسى عليه السلام الى السماء وبعد اربعين
سنة من جلوس كسرى العادل (وبعثه) الله تعالى الى الخلق بعد اربعين سنة فاقام

بمكة عشر سنين على الاختلاف في الزيادة وبالمدينة عشر سنين وتوفاه الله تعالى على رأس ستين سنة كما رواه الترمذي عن اسحاق بن موسى - وفي عمره عليه الصلوة والسلام ثلاثة اقوال * خمسة وستون * وثلاثة وستون - وستون وقد جاءت الروايات الثلاث في الصحيح - والاول اصح واشهر *
 ﴿ قال العلماء ﴾ في الجمع من روى خمسا وستين عدستى الولادة والوفاة ومن روى ثلاثا وستين لم يعد هما * ومن روى ستين لم يعد الكسور وهي خمسة كذا في تهذيب الاسماء وفيه انه لا يلام لفظ الرأس مع انه لا يتعارف اسقاط ما بين العشرات * (وقيل) ان سنة صلى الله عليه وآله وسلم اثنتان ونصف وستون لما روى عنه صلى الله عليه وآله وسلم من ان عمر كل نبي نصف عمر نبي كان قبله وكان عمر عيسى عليه السلام خمسا وعشرين ومائة - وزيف هذا الحديث كذا في شرح الشائل للفاضل المدقق عصام الدين رحمه الله *

﴿ وقال الشيخ ابن حجر العسقلاني رحمه الله ﴾ انفقوا على انه صلى الله عليه وآله وسلم (ولد) يوم الاثنين من شهر ربيع الاول واختلفوا هل هو في اليوم الثاني او الثامن ام العاشر ام الثاني عشر فهذه اربعة اقوال مشهورة - وتوفي صلى الله عليه وآله وسلم ضحى يوم الاثنين لثنتي عشرة خلت من شهر ربيع الاول سنة احدى عشرة من الهجرة * (وفيه اشكال) من جهة انه صلى الله عليه وآله وسلم كانت وقفته برفات بالجمعة في السنة العاشرة اجماعا فاذا كان كذلك لا يتصور وقوع يوم الاثنين في ثاني عشر من ربيع الاول من السنة التي بعدها وذلك مطرد في كل سنة يكون الوقفة قبله بالجمعة على كل تقدير من تمام الشهور ونقصانها وتمام بعضها ونقصان بعضها * (واجاب) بعضهم باحتمال وقوع الا شهر الثلاثة كوامل او كان اهل مكة والمدينة اختلفوا في روية هلال

ذی الحجۃ فرآہ اہل مکہ لیلۃ الخیس ولم یرہ اہل اندینہ الا لیلۃ الجمعة فحصلت الوقفۃ برویۃ اہل مکہ ثم رجعوا الی المدینۃ فارخو ابرویۃ اہلہا ﴿

﴿ و ہذا الجواب ﴾ بعید من حیث انہ یلزم والی ثلاثۃ اشہر کو امل ﴿ (واجاب)

بعضہم بحمل قولہم لانتی عشرۃ لیلۃ خلت ای بایامہا فیکون فوتہ فی الیوم

الثالث و یفرض الشہور کو امل فیصح قول الجمهور و فیہ انہ لا یفہم من قولہم

لانتی عشرۃ الا مضي الیالی و یکون ما رخ واقعا فی الیوم الثانی عشر انتہی ﴿

﴿ اردت ﴾ ان اکتب حلیۃ افضل الایاء علیہ الصلوۃ والسلام لیستعمدہا

الخواص والعوام ﴿ فوجدتہا منظومۃ فی عدۃ آیات مطابقتہا نقلہ الثقات

نظمہا العارف باللہ الصمد میر محمد الدہداری قدس سرہ و انور مرقدہ ﴿

ای عہر ش دادہ جان ودل گرو ﴿ گوش جان بکشا صفات اوشنو

شمۂ از حلیۂ خیر الانام ﴿ بشنو و بفرست صلوات و سلام

حسن مطلق خلق مطلق شان اوست ﴿ ہر کجائی کی است کان از خوان اوست

زینت ابداع و حسن ہستی است ﴿ بر ہمہ حسنینش بالادستی است

چیست حسن از باغ او گل دستہ ﴿ چیست نیکوئی بدویو ستہ

حسن حسن است و جمال ہر جمال ﴿ نسبت اوشد کمال ہر کمال

جود و فضل و حسن و احسان بردش ﴿ معتکف تاہرہ یابند از برش

ہر چہ شد بالقوہ در امکان نکو ﴿ با کمال خود بود بالفعل او

از جمالش گشتہ ظاہر حسن غیب ﴿ زو بر آورده نکوئی سر زجیب

پرتو اورا قتادہ نام حسن ﴿ یافتہ از نسبت او کام حسن

خیر محض است و کمال مطلق است ﴿ صورتش نقش جمال مطلق است

عالم حسن است ہر یک خوی او ﴿ رشتہ رحمت بود ہر موی او

حلیۃ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ﴿

شیخ دین قاضی عیاض باصفا * چند جا کرده روایت در شفا
 من هم اینجا امتزاجی کرده ام * در روایات اوزیان بکشوده ام
 دریان حلیه صدر الانام * هم ز اهل البیت و هم صاحب کرام
 وز امام المؤمنین ابن الرسول * قره العین علی جان بتول
 از مهرش بوده ایمان مرتهن * بدر اوج اجتنای منی حسن
 کوزمند بن ابی هاله سوال * کرد زان رو کو حسن را بود خال
 دائم اومنی بود و صاف نبی * به زجله گفتی اوصاف نبی
 پس حسن گفتش بیان کن هر ما * حلیه و حسن رسول الله را
 بود پس نغم و منغم قدر او * بود پس تابان ترازمه بدر او
 قامت نخلش که دل بردی زدست * بد میانه مائل بالانه پست
 رنگ او مهر شفق از گیسخته * با سفیدی سرخی آمیخته
 فرق فرقد سایی او بودی عظیم * موی او سر رشته فیض قدیم
 دادی از راز شب قدرش خبر * زان نکرد از برمه گوشش گذر
 از جبین و اسمش صبح امید * برخ ارواح قدسی میدمید
 ابروان شه بیت دیوان کمال * دقت و طولش مضامین جمال
 موی ابرو وافر اما بی قران * مشتری بین الهلا لیش عیان
 از فراخی بوده اش عین جمال * هم سفیدی هم سیاهی با کمال
 سوی هر کودیدی از فرخندگی * از سیاهی دادش آب زندگی
 هر کجا بمن و سعادت راست م * برده اند از سرخی چشمش - بوام
 شد کثیر الشمر مزگان نکو * تا نیاید غیر حق در چشم او
 بینی خوش بلند و مستقیم * حسن را دل از هوای او دو نیم

منبع جان جهان بود آن دهان * زان بزرگی از دهانش بدعیان
 از لطافت بود دندان رقیق * و ز طراوت میچکیدی زان رحیق
 در تبسم لوئی تر می نمود * از دل بیتند پشمان می ربود
 در سخن میریخت چون بر خلق جان * داشت دندانش فراخی در میان
 وز فروغ و نرمی رخسار او * گم شده عقل و نظر رفته فرو
 ز اعتدال حسن آن روی لطیف * فی سمین فاحش آمد فی نحیف
 قبه خوبی است آن روی منیر * شد مدورتا بود طوفش بسیر
 سینه اش زهت که قدوسیان * بعد دشمی تجلی اندر آن
 چون دخان زان شمعها بالا دوید * در محاسن گشته انبوهی بدید
 گردنش بنهاد از لطف و بها * بارها برگردن حسن و صفا
 سینه او با شکم هموار بود * موی تانافش چو خطی می نمود
 ملك هستی را چو بود آن سینه جا * واسع آمد صدر آن بدرالدجی
 دوشهارا داشت وسعت در میان * تا کشد بار نبوت را بدان
 از کرامت بودش انگشتان دراز * بهر فتح الباب از باب نیاز
 ساق و بازو استخوانهای بدن * در ضخامت بود بر هیچ حسن
 دوش و زانو و همه پیوندها * در نش بودی عظیم و با بها
 دست و پایش واسع الکفین بود * بر ته پایش جهان زان چهره سود
 سینه و پستان و بطنش موند داشت * جز خطی کز ناف تا حلقش نگاشت
 یعنی از حرف جمل غیر از الف * می نشد در سینه او منکشف
 لیک بر بازوی و دوشش موی بود * و زاعالی الصدر هم موی نمود
 داشت عالم تکیه بر بازوی او * رشته جانها از ان بنمود مو

خلقتش در کو شمندی معتدل * در تماسك جمله اعضا متصل
 از كف پایش میان بی گوشت بود * پیش و پس آتش زرمی می نمود
 گناه رفتن زود با برداشتی * قصد را بر سمت ره بگذاشتی
 گام نهادی فراخ آن اصل نور * تا بود از عجب و از پندار دور
 التفاتی گر بسوی می نمود * جمله تن بالتفانش رام بود
 از شده بخت جهان از وی سعید * در نظر بود اجل الناس از بعید
 لیک در نزدك آن خیر البشر * بود اجل الناس و احسن در نظر
 بردهیبت هر که دیش ناگهان * بعد عرفان دوست بگرفتش بجان
 از ره لطف ارگی خندان شدی * پر تو از دیوارها تابان شدی
 دایما پیشی گرفتی در سلام * دیده را از عیب پوشیدی مدام
 خلقتش این بود خلعتش راعظیم * خوانده در قرآن خداوند حکیم
 لا طاقة لاحد ان یعرف علو جنابك صلی الله علیه وسلم فانك اول مرتبة تنزل
 الذات الواجب الوجود والحقیقة المحمدية والعالم بوجودك ووجودك وجد
 الوجود وهو سبحانه وتعالى حمدك حمدا کثیرا و امر بالصلوة علیك کل
 موجود سبحانه تعالی ما اعظم شأنك وما اجل برهانك فلا عتراف بالقصور
 فی هذا المقام اولى والاختصار فی هذا المرام علی هذا الكلام اخرى *
 شائسته جناب تو مدح و ثنا کجا * بعد از خدا بزرگ توئی قصه مختصر
 ﴿ باب المیم مع الدال ﴾

﴿ المبدأ ﴾ بالكسر سیاهی کتابت و انما سمي مداد الجریانه و مسده علی
 القرطاس عند الكتابة و يسمى مرکبا ايضا لتركبه من الاجزاء *
 و خوش نویسان ﴿ روزگار بجهت سیاهی نسخه ها مقرر کرده اند *

﴿ ف ۱۰۲ ﴾

مداد

و بعضی را در نظم آورده اند چنانچه بزرگی فرماید *
 هم وزن دوده زاله است هم وزن هر دو مازو
 هم وزن هر سه صمغ است انگاه زور بازو
 مراد از مازو آب مازو است یعنی آبی که مازو در و جوشانده باشند (و طریق)
 او این است که مازو را جو کوب نموده در آب بجوشانند و پنج شش روز
 نگاهدارند آنچه بالای آب بسته شود دور نموده آب را از برجه گذرانیده
 نگاهدارند و بکار برند * ﴿ ایضاً ﴾

دوده شش کن هر يك از صمغ و نبات و صبر سه
 زعفران يك جز کن و زنگار دونه کوسای
 جمله را حل کن بآب مورد و قدری گلاب
 گرمی خواهی سیاهی ساختن اینست رای

بزرگی زبان هندی فرماید *

جیتا کاجل تول تیتا گوند تلاتین * تس کا ادها بول بهی بانه ملائین

(وجه دیگر) دوده پنج درم - صمغ درخت مغیل سفید و صاف پانزده درم

مرمکی دو درم - ونیم - زك سفید يك درم و ربع -

﴿ صفت آن ﴾ اول صمغ را در آب شیرین تر کنند و بگذارند تا که خوب

حل شود همچو شه و صاف نمایند بعد اندك شیر و صمغ بکف دست

برگیرند و اندك از آن دوده بر هر كف دست بمالند تا که حل شود بدین

دستور اندك اندك دوده گرفته كف دست را بان شیر و صمغ تر کرده بمالند

تا که تمام دوده حل شود بسده زك رسانیده در آب شیرین گرم اندازند

که حل شود و مر مذکور را نیز در آب شیرین دوسه روز بر کرده دارند

چون خوب مضجع شود این را نیز اندازند و بدسته چوب درخت نیم
صلابه نمایند و اگر چوب بچی سار بهم رسد آن را نیز در زیره کرده در گانسه
چینی نمایند و بهمین آب صمغ را تر کنند و زالك و مر را نیز بهمین آب استعمال
نمایند و هر وقتی که در صلابه کردن آب در کار شود همان آب بچی سار
را اندازند که مرکب سیاه و درخشنده گردد *

﴿ و طریق دیگر ﴾ آنکه دوده مذکور را در صمغ بدستور مذکور حل
کرده مرکبی اندازند و بدستور بچوب نیم در ظرف مسی صلابه کنند
و بعد يك هفته يك درم تویای سبز اضافه نمایند و بسایند تا خوب حل شود
بعد بکار بند *

﴿ ایضا ﴾ دوده یک درم - صمغ - ۴ درم - زالك ابيض ربع درم - مرکبی ربع درم -
زنگار ربع درم - اول صمغ را در آب شربین تر کنند و شبان روز نگاهدارند
که مثل عسل غلیظ شود بعد زنگار و مر را جدا جدا تر کنند که حل شود
بعد صاف نموده دوده را در صمغ خیر کنند و در هاون برنجی خوب بکوبند
بعد در طشت مسی که قلمی نداشته باشد از دسته چوب نیم حل کنند و
در وقت حل کردن اول آب زالك اندازند بعد آب بول و زنگار اضافه
نمایند و حل کنند و اگر خشك شود اندك اندك آب شیرین می ریخته باشند
و صلابه کنند بهمین طریق تا چهل روز حل نمایند تا قابل نوشتن گردد *

﴿ و طریق برداشتن ﴾ روغن از دوده آنست که دوده را در پوری کاغذ
بتندند و در خیر گیرند و در خاکستر گرم بپند و نگذارند که بسوزد *

﴿ بچی فرموده ﴾ اگر خواهند که حروف را از کاغذ بردارند تا سفید شود
بیارند سم - الفار - هاگه - نوشادر - هر سه برابر کوفته مثل سیاهی سازند

بآب یتنه بر حرف نویسنده سیاهی محو شود هذان المجر بات فخر ب *

﴿المريد﴾ زیده خاندان مصطفوی خلاصه دودمان مرتضوی جامع کمالات
انسانی واقف اسرار ربانی سید شمس الدین المتعارف بسید محمد میرک الخجندی
النقشبندی البالایوری خلد الله ظلالة و اوصل الى العالمين بره و نواله در رساله
عنايات الهیه از جدا مجد خود قدوة العارفين زبدة السالكين حضرت سید
عنايت الله قدس سره و انور مرقدہ چنین رقمزده کلک کرامت سالك نو ده
اند که فائده میرید کردن عوام الناس همین قدر میدانم که اینها امر ارادت را
از جمله فرایض می دانند اگر در صورت رجوع آوردن اینها میرید نکنم
بقرای دیگر که اکثر درین زمانه مبتدع و فساق اندر فقه میرید خواهند شد
و مرتکب با فمال قبیحه خواهند گردید و از افعال راست حسن بلکه عبادت
خواهند دانست و کافر خواهند شد و بر همون اعتقاد خواهند مرد الیاذ بالله
منها * و در صورت ارادت از ما اگر توفیق باشد اشتغال او امر واجتتاب بنواهی
نخواهند یافت باری آن را معصیت خواهند دانست و از دائرة اسلام
نخواهند برآمد اینقدر هم غنیت است *

﴿ف ١٠٣﴾

المريد

﴿ف ١٠٤﴾

المزوجة

﴿المزوجة﴾ قرین کردن چیزی با چیزی و عند ار باب البدیع ایقاع
المزوجة بین معینین فی الشرط و الجزاء

اذانہی الناهی قلیج بی الهوی * اصاحت الی الواشی قلیجها المجر
یعنی وقتی که منع کند مانع مر از محبت محبوبه پس لازم شد مر محبت او یعنی
چندانکه ناصح از محبت او مر مانع بود من در محبت او مبالغه کردم و مقتضای
الانسان حریص علی مامنع * محبت او را بر خود لازم گرفتم و استماع نمود
و گوش فرام آید آن محبوبه بسوی چقل خور که از من با و حکایت دروغ رسانید

وآن محبوبه سخن اورا تصدیق کرد پس لازم شد آن محبوبه را مهاجرت و مراجعت بنی محبت از من دور کرده فزاج الشاعر المذکورین نهی الناهی واصبحتها الى الواشی الواقمین فی الشرط والجزاء فی ان رتب علیها اللعاج بشی *

﴿المصاهرة﴾ من الصهر فی القاموس الصهر بالكسر القرابة وحرمة الختوة وبعثت هدايت عوام و تنبيه خواص انام ذکر حادثه که درین ایام روی داده واجب میدانند تا کسی از روایت (فصول عمادی) در ضلالت یفتد و باب زنامسدود گردد *

﴿ف ۱۰۵﴾

المصاهرة

(پسر امیری) در بلده خجسته بنیاد او رزگ آباد خواست که بامزنیة الاب عقد نکاح کند نزد محمد کامل که نکاح خوانی مفوض بدواست اظهار مطلب خود کرد مومی الیه گفت در مذهب امام شافعی رضی الله تعالی عنه حرمت مصاهره نیست اگر بجهت مطلب خود از مذهب ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه سوی مذهب شافعی انتقال کنی بمطلب خود میرسی - روایات انتقال از مذهب سوی مذهب آخر نوشته میدهم - و چون اغراض در میان بود و صاحب الغرض مجنون مشهور خواص و عوام است محمد کامل اورا باروایات انتقال مذهب نزد محمد عارف مفتی بلده مسطور برد و کیفیت ظاهر نمود - مفتی مذکور گفت که احتیاج بانتقال مذهب نیست - روایت از فصول عمادی در باب جواز نکاح بامزنیة الاب در مذهب ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه نوشته میدهم - چنانچه مفتی مذکور روایت از فصول عمادی نوشته داد و پیش شیخ امان الله المخاطب بکریم الدین خان قاضی بلده مذکور خویش قاضی کریم الدین خان مرحوم فرستاد قاضی مذکور بر طبق

روایت دستخط باجارت نکاح کرد و محمد کامل نکاح خواند -
 ﴿چون﴾ این امر شنیع شهرت گرفت و خبر بسمع افضل فضلی زمان
 یگانه عصر و آوان عارف معارف الهی واقف اسرار نامتناهی رکن الشریعة
 النبویه عماد الطریقة المصطفویه سید السند حضرت مولانا سید قمر الدین
 خلد الله ظلالة وضاعف عمره و جلالة خلف الصدق حضرت شاه منیب الله
 ابن سید عنایت الله الحسینی النقشبندی الخجندی البالا پوری قدس الله
 تعالی سرهما و انور مرقد همارسید محمد کامل و مفتی را طلب فرموده و معنی
 روایت فهمانیده حکم بفسخ نکاح کردند - (راقم الحروف) که در خدمت
 آن والا منقبت عقیدت زاسخ دارد التماس از روایت فصول عمادی و کیفیت
 فسخ خود بخود از راه کرم عنایت نامه که قلم آوردند اینست :

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿اللهم صل علی محمد و آل محمد و بارک و سلم﴾ در حادثه مشهوره که آن
 شخص مبتلی اولایینجا برای استفسار جواز این نکاح آمد و شد داشت
 ازینجا جواب داده شد که در مذهب ما جائز نیست بالخاح پیش آمد و گفت
 که اگر روایت ضعیف هم باشد عنایت فرمایند گفته شد که کسی چرا فتوی
 بر روایت ضعیف داده خود را عند الله ما خود نماید - مع هذا روایت ضعیف
 هم درین صورت نیست - چونکه ازینجا جواب صاف یافت ظاهرا اول نزد
 محمد کامل رفت موی الیه گفت که این نکاح نزد امام شافعی رضی الله تعالی
 جائز است روایات انتقال مذهب بر آورده میدهم - چونکه این سخن بسمع
 رسیده محل تعجب شد - طر فقه مردم اند که برای زن ترغیب بگذاشتن مذهب
 و در آمدن بمذهب دیگر میدهند تا مزینة الالب و اگر دد ازین مردم چه

بعید است که برای زن ترغیب بگذاشتن دین اسلام و درآمدن در دین مجوس دهند یا مزیه الاب چه که مادر حقیقی هم روا گردد *

﴿ القصة ﴾ روایات انتقال مذهب را بر آورده همراه آن شخص نزد مفتی محمد عارف رفت * مفتی عارف گفتند که حاجت با انتقال مذهب نیست روایت جواز این نکاح در مذهب خود را آورده میدم *

﴿ چنانچه ﴾ روایتی نوشته همراه آن شخص داده پیش قاضی فرستادند چنانچه قاضی روایت را دیده دستخط بر وانگی نکاح کرد * محمد کامل بر طبق فتوی مفتی و دستخط قاضی نکاح خواند - بعد وقوع نکاح بر سیل شهادت اینجا آمده گفت که مرا مفتیان فتوی دادند و نکاح بعمل آوردم گفته شد آن روایت را بنما که فائده حاصل کرده شود لیت و لعل در میان آورد * باری از بیرون نقل آن رسید همان وقت مفتی محمد عارف را طلبیده شد آمدند پرسیده شد که روایت جواز این نکاح از کجا دادید اظهار نمودند که در فتاوی فصول عمادی نوشته است (ولو قضی بجواز نکاح مزیه الاب او مزیه الابن لا ینفذ عند ابی یوسف لان الحادثة منصوص علیها فی الكتاب وعند محمد ینفذ و ما روی عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما موقوفا و مرفوعا انه قال الحرام لا یحرم الحلال یؤید قول محمد رحمه الله تعالی و کان مجتهدا فیه فینفذ حکمه کذا ذکر فی المحيط)

﴿ گفته شد ﴾ که این روایت مخصوص بفصول عمادی نیست بلکه در کتب دیگر هم هست * لکن دلالت بر مقصود شما ندارد چرا که مذکور درین روایت نفاذ قضا بنکاح مزیه الاب یا مزیه الابن است نه جواز نکاح با او - اگر عبارت روایت (لو نکح احد بمزیه الاب) می بود مؤدی این معنی میشد

و عبارت اینچنین است (لوقضی الخ) وقضا در اصطلاح فقها مشروط است بدعوی و دعوی سبق نکاح را میخواید یعنی نکاح اگر سابق شده باشد و میان زوجین دعوی بجهت مهر یا نفقه یا امثال آن بوجود آمده باشد و مرافعه پیش قاضی شده باشد قاضی از روی بیته یا دیگر حجج شرعیه حکم نموده باشد این حکم را قضا میگویند نه آنکه قاضی هر چه بصیغه امر گوید آن را قضا نامند چنانچه اگر گوید که آفتابه به بیت الخلا بپید این قضا با اصطلاح شرعی نیست گو که قضای حاجت با اصطلاح عرفی باشد.

﴿و همین﴾ معنی قضا مصطلح علما و مشهور است فیما بینهم - مع هذا بعضی مصنفین شرط مذکور را درین مسئله هم تصریح نموده اند تا کسی در غلط نیفتد. کافی (حسب المفتین) اذ قضی القاضی مجتهدا فیه وهو لا یعلم بذلك الاصح انه يجوز قضاؤه وانما یفقد اذا علم بکونه مجتهدا فیه قال شمس الاثمة وهذا ظاهر المذهب وها هنا شرط لنفاذ القضاء فی المجتهد فیه وهو ان یصیر الحکم حادثة فتجری فیه خصومة صحیحة بین یدی القاضی من خصم علی خصم. و فی البحر الرائق ها هنا شرط لنفاذ القضاء فی المجتهدات وهو ان تصیر حادثة تجری بین القاضی من خصم علی خصم حتی لو فات هذا الشرط لا ینفذ القضاء لانه فتوی

﴿و اصل درین مسئله﴾ آن است که اگر قضیه که در آن مجتهدان را اختلاف است پیش قاضی رجوع شود و قاضی خلاف مذهب خود حکم نماید نزد امام ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه اگر ساهیا حکم نماید نافذ باشد - و اگر عامدا بود دور و آیت است و نزد صاحبین مطلقا خواه ساهیا باشد خواه عامدا نافذ نیست - اصحاب متون مثل وقایة الروایة و غیره و اصحاب شروح

مثل هدایه و شرح و قایه و غیره بر قول صاحبین فتوی داده اند - و شیخ کمال الدین ابن همام در فتح القدیر خاشیه هدایه نوشته اند که در زمان بافتوی بر قول صاحبین است چرا که درین زمانه هر که مخالف مذهب خود حکم خواهد کرد البته خالی از طمع نخواهد بود * پس درین حادثه اگر قضا بمعنی مصطلح علما متحقق میشد نفاذ قضا بر وایت مذکور ثابت میشد بلکه بقول صاحبین که مفتی به همان است قضا هم نافذ نمی شد بجواز نکاح را چه امکان *

﴿ و علاوه ﴾ آنکه در نفاذ چنین قضا اجتماع قاضی شرط است حتی که اگر قاضی غیر مجتهد قضا بخلاف مذهب خود نماید نزد هیچکس از امام و صاحبین نافذ نخواهد شد * چنانچه این اشراط از کلام صاحب هدایه مفهوم میشود و صاحب فتح القدیر و غیره محققین همین تصریح نمودند * (هذا كله في القاضي المجتهد فاما المقلد فاعا ولاه ليحكم بمذهب ابي حنيفة رضي الله تعالى عنه مثلا فلا ملك المخالفة فيكون معزولا بالنسبة الى ذلك الحكم) (و نیز) آنکه این روایت با وجود آنکه دلالت بر مقصود ندارد خالی از ضعف نیست چرا که باقاعده کلیه که در همه متون و شروح مذکور است مخالفت دارد * با وجود آنکه علما تصریح نموده اند که روایات متون مقدم است بر روایات شروح و روایات شروح مقدم است بر روایات فتاوی خصوص نوشته اند که تصحیح صاحب هدایه مقدم است بر دیگران بعد التیاء و التي چون مفتی مذکور بر سوء فهم خود مطلع گردید و فهمید که مدلول روایت نفاذ قضا است نه جواز نکاح گفت این خطا از قاضی است که پروانگی نکاح داد خطا از من نیست که من روایت نفاذ قضا را این نکاح داده بودم و مضمون

روایت شرطیه است و شرطیه صادق است اگر چه مقدم متحقق نباشد
(گفته شد) که صدق شرطیه از اینجا بکار نمی آید مطابقت میان سوال و جواب
می باید مستقی از جواز نکاح سوال میکند شما ز نفاذ قضا جواب میدیدید*
اگر در جواب استفتای مذکور (کلیاً مخرج من السیلین بتقض الوضوء)
نوشته می دادید روایت فی نفسها صحیح است و از جهت مطابقت کاذب
حضرت مولوی دره شوی فرموده اند *

خاله را خایه بدی خالو شدی

بصدق این شرطیه بر خاله احکام خالو یعنی برادر مادر جاری نمی توان کرد*
(و نیز گفته شد) که در نفاذ قضا که مدلول روایت است سخن است زیرا که
مخالف متون و شروح میشود که در آن فتوی بر قول صاحبین است و مخالف
میشود بمحققین که اشتراط اجتهاد نموده اند و اقتابر روایت غیر مفتی به
بی دینائی و خلاف آداب افتا است* گفت که من مفتی دوم را گرفته سه پیر
می آیم سه پیری مفتی مذکور با محمدیحیی که مفتی دوم شده است و حل و عقد
قاضی بدست اوست و با محمد کامل که سر رشته افتای مفتی دوم حواله باو
است آمدند چون قاضی و مفتیان فهمیدند که معنی روایت بخلاف آن
است که مانای کار بران نهاده بودیم محمدیحیی صورت واقعه را تبدیل داده
زبان تقریر کشاد که چون این نکاح منقض شد پیش قاضی مرافعه آن کردند
قاضی مجوز آن موافق مذهب امام شافعی حکم کرد* در جواب گفته شد
که شما تقریر را چرایی گردانید اول قاضی پروانگی داده بود بموجب آن نکاح
منقض شده آنکه اول نکاح شده بود بعد از آن مرافعه پیش قاضی شد -
و از اتفاقات حسنه اینکه اول مرتبه که مفتی محمد عارف آمده بود در آن وقت

ان شخص مبتلاہم مفاجاتا حاضر شده بود بخاطر گذشته بود کہ این مردم
معنی روایت شنیده اند شاید کہ تقریر برابر گردانند اقرار ازین مرد مبتلا
بحضور مفتی محمد عارف باید گرفت تا مہر عدم تبدیل بر دہان آن مردم شود*
پس از آن مرد مبتلی پرسیدہ شدہ بود کہ اول پروانگی قاضی بدست آوردید
بعد از آن نکاح کردید یا نکاح اول کردید بعد از آن قاضی بجواز آن حکم نمودہ
گفت کہ اول روایت گرفتیم و بر طبق آن قاضی پروانگی نکاح دادند بموجب
آن محمد کامل عقد نکاح بستند پس وقتی کہ محمد یحیی تقریر را گردانید تکذیب
اونمودہ مفتی عارف را شاہد گرفته گفتہ شد کہ کتمان شہادت نکنید
آنچہ وقت صبح از آن مرد مبتلا شنیدہ بود بگوئید ناچار آنچہ شنیدہ
بود ظاہر نمودہ و نیز محمد یحیی گفتہ شد کہ بر تقدیری کہ نکاح سابق
ہم میشد قاضی را کجار و ابود کہ حکم بجواز آن نکاح نماید زیرا کہ نزدائیمہ
ثلاثہ رضی اللہ تعالی عنہم حرمت مصاہرت زنا ثابت است و این نکاح نزد
ہیچ یکی از ہا جائز نیست و قاضی را ہر چند کہ مجتہد باشد روا
یست کہ مخالف علمای ثلاثہ حکم کند*

﴿ چنانچہ ﴾ در (حسب المفتین) برین تنصیص نمودہ است* (إذا اتفق)
اصحابنا ابو حنیفہ و ابو یوسف و محمد رحمہم اللہ تعالی فی مسئلۃ لا یسع القاضی
ان یخالفہم ولا یبقی ذلک محلاً للاجتهاد* وان اختلفوا فی مسئلۃ فیما بینہم قال
عامۃ مشایخنا رحمہم اللہ ان کان القاضی من اہل الاجتہاد یجتہد فان وقع اجتہادہ
علی قول الواحد اخذ بقولہ و یتروک قول الثنی وان کان فی الثنی ابو حنیفہ
رحمہ اللہ تعالی و دروایت مذکورہ برین دلالت ندارد کہ قاضی را رواست
کہ بجواز این نکاح حکم نماید بلکہ دلالت برین دارد کہ بر تقدیرا گر حکم کند

نافذ میشود چنانچه عبارت (لوقضى القاضى الخ) نص صریح است و کتب فقه
از امثال این عبارت مشعرون است * مثلاً (لوطى رجل دبر امرأة ولوطى
فرج بهيمة ففليه الغسل) پس این عبارات دلالت بر وجوب غسل میکنند
بر تقد بروطى در دبر و و طى بهیمه یا دلالت میکنند بر جواز و طى در و و طى
بهیمه پس شما که میگوئید که قاضی بعد مرافعه حکم کرده است بر تقدیر
صدق این قول قاضی را از کجار و ابود که حکم کند و بچه دستاویز حکم کرد
بعد از اینها معذرت پیش آمدند و گذشت آنچه شنیده باشند انتهی *

﴿ ف ۱۰۶ ﴾

المعلم الاول

﴿ المعلم الاول ﴾ الحکیم ارسطاطاليس وقد يخفف ويقال ارسطو قالوا
مقتن قوانین المنطق والفلسفة هو الحکیم ارسطو ودونها بامر سکندر ولهذا
لقب بالمعلم الاول * وقيل ان المنطق ميراث ذى القرنين *

﴿ ثم بعد ﴾ نقل المترجمين تلك الفلسفات من لغة اليونان الى لغة العرب
القح هذها ورتبها واحكمها واتقنها تايماً

﴿ المعلم الثاني ﴾ وهو الحکیم ابو نصر الفارابی واسمه محمد بن طرخون * وقد
فصلها وحررها بعد اضاعة كتب ابى نصر الشيخ الرئيس ابو على ابن سينا
شكر الله مساعيتهم الجميلة * والنسبة بين العلم والمعلم عموم من وجه فانها قد
يصيبان وقد يخطى المعلم ويصيب المتعلم فى المطالعة فيعرض على معلمه * وقد يخطى
المتعلم فيعرض المعلم عليه ويهديه *

﴿ ف ۱۰۷ ﴾

المعرفة

﴿ المعرفة ﴾ ومعرفة در اصطلاح ارباب سلوك آن است که عارف نامى قدوة
العارفين نور الدين شيخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامى در (نفحات
الانس من حضرات القدس) فرموده اند که معرفت عبارت است از
باز شناختن معلوم بمحل در صور تفصيل * چنانچه در عالم نحو بداند که هر يك

از عوامل لفظی و معنوی چه عمل میکند؟ اینچنین دانستن بر سبیل اجمال
 نحو باشد * و باز شناختن هر عامل از ان علی التفصیل در وقت خواندن سواد
 عربیت بی توقی و رویتی و استعمال آن در محل خود معرفت نحو * و باز شناختن
 بفکر نیکو و رویت تعرف نحو * و غافل بودن از ان با وجود علم سهو و خطا پس
 معرفت ربوبیت عبارت از باز شناختن ذات و صفات الهی در صورت تفصیل
 احوال و حوادث و نوازل بعد از ان که بر سبیل اجمال معلوم شده باشد که
 موجود حقیقی و فاعل مطلق اوست سبحانه * و تا صورت توحید بمحل
 علمی متصل عینی نگردد چنانکه صاحب علم توحید در صورت تفصیل وقایع
 و احوال متجدد متضاده از ضرر و نفع و منع و عطا و قبض و بسط و ضار و نافع
 و معطی و مانع و قابض و باسط حق را سبحانه و تعالی نبیند و شناسد بی توقی
 و رویتی و اعراف نخواهند * و اگر باول و عمل از ان غافل بود و عن قریب
 حاضر گردد و فاعل مطلق را جل ذکره در صورت وسایط و روابط باز شناسد
 او را متعرف خوانند نه عارف * و اگر کلی غافل بود و تا اثرات افعال را احواله
 بوسایط کنند او را ساهی و لاهی و مشرک خفی خوانند * مثلاً اگر معنی توحید
 را تقریر میکند و خود را مستغرق بحر توحیدی نماید و دیگری آن را بر سبیل
 انکار باو باز گرداند و گوید این سخن نه از سر حالت است بل نتیجه فکر
 و رویت است در حال برنج و بروی خشم گیرد و نداند که این رنجش عین
 مصداق قول منکر است و الا فاعل مطلق را در صورت این انکار باز
 شناختی و بروی خشم نکردی *

﴿ المعنی ﴾ هو الکلام اوزون الدال علی اسم من الاسماء او غیر ذلك بطریق
 الرمز والایماء حیث یقبله ذو طبع سلیم وفهم مستقیم (مثاله فی النظم) باسم محمد

صلی الله علیه وسلم *

خذ المیمین من میم فلا تنقط علی امر * فامزجها یکن اسمالمن کان به نحر
* وایضاً بالفارسیه *

خم چو نکون گشت (۱) از و قطره ریخت

هوش ز مدهوش محبت بر رفت

﴿وباسم البرق﴾

خذ القرب ثم اقلب جمیع حروفه * فذاک اسم من اقصى من القلب قره
(و مثاله فی النثر) آ ش درم (۲) جوش بانمک خوان آصف جاه

فانه کلام مشور یعلم نه اسم هاشم علیخان باستعانت قوانین المعنی باین طریق
که چون آ ش را درم اندازی هاشم میشود - و عدد علی و نمک برابر است
پس مراد از نمک علی است و چون هاشم را با علی منضم کنی هاشم علی میشود
و چون و او را در خوان اعتبار نیست چنانچه در عروض مقرر شده پس
هاشم علیخان حاصل میشود - و نم من قال فی اسم الخضر *

ز اسما مثلی که غشش حاصل است و بس

او را برابر است بهم مرکز و محیط

مشروح بشنوا شرف جبر المعنی * نصف محیط مغز پیش سدس مطلق

﴿وف ۱۰۹﴾

﴿من بته فی بته﴾ در مجلسی که جماعتی از سنی و شیعه حاضر بودند از بزرگی
پرسیدند من افضل الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم آن بزرگ

(۱) یعنی از خم مخ شد بعده نقطه دور شد پس مع بماند بعده مد در آن ضم شد

پس محمد گردید ۱۲ المصحح (۲) یعنی در لفظ هم درون ها و میم آ ش

پیار پس هاشم شد ۱۲ المصحح

در
نویس
نویس

جواب داد کہ (من بته فی بته) یعنی آنکس کہ دختر او در خانہ اوست و این عبارت دو معنی را مفید است یکی آنکہ افضل ابو بکر صدیق است کہ دختر او در خانہ رسول است - و معنی دیگر اینست کہ افضل علی مرتضی است کہ دختر پیغامبر علیہ السلام در خانہ اوست * پس این کلام را دو معنی متضاد اند چنانچہ در تواریح مسطور است کہ چون عقیل رضی اللہ عنہ پسر ابی طالب از امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در ایام خلافت زیادہ بر کفاف خود التماس نمود امیر المؤمنین فرمود زیادہ بر کفاف بہ مناسب اہل عفاف است * و ہمیشہ بر سبیل قناعت انفع و انفس بضاعت - عقیل بسبب این جواب ہجرت اختیار کرد و نزد معاویہ بن ابی سفیان رفت معاویہ بعد از تعظیم بسیار و اکرام بی شمار الزام و ابرام نمود کہ البتہ جہت اثبات ناخوشی تو با علی باید کہ تو بر مجمع اناس بر علی لعنت کنی ہر چند عقیل عذر نمود مقبول نشد * بعد ازین عقیل در مجمع اناس گفت کہ از علی بن ابی طالب اخي و امري امیر المؤمنین معاویہ ان العنہ فلعنہ اللہ علیہ * و این عبارت متضمن دو معنی متضادین است * زیرا کہ اگر ضمیر علیہ راجع بمعاویہ باشد لعنت راجع باوست - و اگر راجع بعلیست استغفر اللہ من ذلک لعنت راجع بمعاویہ نخواہد بود - و عمرو بن عاص در آن وقت بمعاویہ گفت کہ عقیل لعنت بر تو کردہ بر علی از آنکہ ارجاع ضمیر با قرب اولی است *

﴿ وقدوة العارفين ﴾ شیخ فرید الدین عطار قدس سرہ در تذکرۃ الاولیاء در ذکر حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ فرمودہ کہ اصحاب رسول را دانستن از اصول ایمان است پس فضولی بکار نمی آید انصاف آن است کہ چون پادشاہ دنیا و آخرت محمد را میدانی و زراعی او را بجای اومی باید شناخت

وصحابه را بجای خود و غرض بدان اورا بجای خود تاسني باك باشي و باهيچكس از پیوستگان باشامت کار نبود چنانچه انوحنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ را سوال کردند از پیوستگان پیغمبر علیہ السلام کہ کدام فاضلتی است گفت از پیران صدیق و فاروق و از جوانات عثمان و علی و از زنان عایشہ و از دختران فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم و رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین *

﴿ مهدی ﴾ کرمی من هدی مهدی هداية والا امام الهام محمد المهدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ سیولد خلافا للشیعة فانه رضی اللہ تعالیٰ عنہ عندم موجود مختلف للاعداء وهو رضی اللہ تعالیٰ عنہ من اولاد الحسن بن فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہما خلافا للشیعة فانهم يقولون من اولاد الحسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ ﴿ صاحب منتخب التواریخ ﴾ می نویسد کہ امام محمد مهدی بن امام حسن عسکری مادرش ام ولد بود در جس نام ولادتش شب جمعه یازدهم شعبان سنہ خمس و خمسين و مائتين در سامره واقع شد غیبت صغری در زمان بعثت عباسی بتاریخ ست و ستين و مائتين و غیبت کبری در زمان راضی بن مقتدر عباسی بتاریخ ثمان و عشرين و ثلاث مائة واقع شد اتهمی و عندنا اسمه محمد واسم ابيه عبدالله و اسم امه آمنه و مولده بمكة و هجرته بيئت المقدس و يكون فيه قبره *

﴿ وحیته ﴾ مسطورة في كتب السير و يظهر على الخلق وله اربعون سنة في مكة الشريفة يوم عاشوراء بعد العشاء و يفهم من بعض الرسائل ان ظهوره في المائتين بعد آلاف و في وقت ظهوره روايات مختلفة و يابيه ثلاث مائة و ثلاثة عشر رجلا من اشراف القوم على عدا اهل بدر بين الحجر الاسود و مقام ابراهيم و عليه السلام مكتوبا عليه البيعة لله و حواء

﴿ ف ١١٠ ﴾

﴿ مهدی ﴾

شعيب بن صالح التيمي وايضا قيصر النبي عليه الصلوة والسلام وسيفه واكثر من يايه اهل الكوفة واهل اليمن وابدال الشام ويملك الدنيا كلها كسليمان عليه السلام وذو القرنين يملك العرب والعجم بلا محاربة ومدة سلطنته سبع سنين * وفي رواية ثمان * وفي رواية تسع * مقدم جيشه جبرئيل ومؤخره ميكائيل ومنه ثلاثة آلاف من الملائكة ويكون على رأسه سحاب فيه ملك يقول هذا هو المهدي الموعود فبايعوه وسعة كلامه من المشرق الى المغرب حتى يستيقظ النائم منه *

﴿ واه ﴾ خوارق وكرامات ويخرج من البلدة التابوت فيه سكينه من ربكم وبقية ممالك آل موسى وآل هارون واربعة الواح من التوراة وعصا موسى وحلة آدم وخاتم سليمان عليهم السلام * واذا اتى على بلدة يقول الله اكبر الله اكبر فيهدم جدران حصنها * فاذا ملك الارض كلها عملاها عدلا بحيث لا يوذى الموزيات احدا ويلعب الصبيان مع الحيات والعقارب ويسكن في بيت المقدس ثم يبلغه الخبر بخروج الدجال * فيزل عيسى ابن مريم عليهما السلام * ثم الاصبح انه يصلي بالناس ويقتدى به المهدي لان عيسى عليه السلام افضل فامامته اولى كذا في شرح العقائد للعلامة التفتازاني رحمه الله تعالى وهو الممول عليه الذي اتفق عليه الثقات من المحدثين (وقال القاضي عيسى) في رسالته في باب المهدي انه يجمع المهدي وعيسى ابن مريم في وقت الصلوة فيقول المهدي لعيسى بن مريم تقدم فيقول عيسى انت اولى بالصلوة فيصلي عيسى عليه السلام وراءه ماموما * وعن عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنهما انه قال المهدي ينزل عليه عيسى ابن مريم يصلي خلفه عيسى عليه السلام * وعن ابي سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم المهدي مني اجلي

﴿ خوارق وكرامات امام مهدي ﴾

الجبهة اقنى الاتف بملأ الارض قسطاً وعدلاً كما ملئت ظلماً وجوراً املك
 سبع سنين *

﴿ف ۱۱۱﴾

﴿النصيحة﴾

﴿النصيحة﴾ هي الدعاء والطلب الى مافيه الصلاح والنهي عما فيه الفساد *
 وشيخ زين الحق والملة والدين داود بن سيد محمود شيرازي قدس سره (ا) كه
 صاحب سجاده شيخ برهان الدين غريب قدس سره واز عظمای اوليا
 وكبرای ابن طائفه عليا است وصاحب كرامات ظاهره وجمع علوم ظاهري
 وباطني ومرقد مبارك در روضه خلد آباد كه فاصله هشت كروه از خجسته
 بنياد اورنگ آباد واقع است فرموده كه نصيحت بطريق كنایت بايد گفت
 بحكايتي ونظيري حسب الحال كسي و چون صريح گویند خصومت باشد نه
 نصيحت * چيه نصيحت است وفضيحت وخصومت * آنچه در خلا گویند
 نصحت * و آنچه در ملا گویند فضيحت * و آنچه صريح گویند خصومت *
 سلطان المشايخ حضرت شاه نظام الدين بداواني قدس سره فرموده كلامنا
 اشارة فاذا صار عبارة صار جفاء *

﴿ف ۱۱۲﴾

﴿الولاية﴾

﴿الولاية﴾ القربة والتصرف والقراءة الحاصلة من العتق او من الموالاة
 وعند ارباب السلوك مرتبة عليقة لخواص المؤمنين المقربين في الحضرة الصمدية
 تحصل بالمواظبة على الطاعات والاجتناب عن السيئات و قدوة المارفين
 عارف نامي نور الدين شيخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامي (در نفحات
 الانس من حضرات القدس) فرموده اند ولايت بر دو قسم است (ولايت
 عامه) و (ولايت خاصه) ولايت عامه مشترك است میان همه مؤمنان -
 قال الله تعالى الله ولي الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات الى النور - وولايت

(ا) وقيل داود بن خواجه حسين بن سيد محمود شيرازي قدس سره -

خاصہ مخصوص است بواسطہ ارباب سلوک و ہی عبارتہ عن فنا العبد فی الحق و بقائہ بہ۔ فالولی هو الفانی فیہ والباقی بہ۔ و فنا عبارت است از نہایت سیر الی اللہ تعالیٰ۔ و بقا عبارت است از بدایت سیر فی اللہ تعالیٰ چہ سیر الی اللہ وقتی منتهی شود کہ بادیہ وجود را تقدم صدق یکبارگی قطع کند و سیر فی اللہ آن گاہ محقق شود کہ بندہ را بعد از فنا بی مطلق وجودی و ذاتی مظهر از لوث حسدیان از زانی دارد تا بسدان در عالم اتصاف باوصاف الہی و تخلیق باخلاق ربانی ترقی کند ابو علی جوزجانی گوید رحمة اللہ علیہ، الولی هو الفانی من حالہ الباقی فی مشاہدۃ الحق لم یکن لہ عن اخبار ولا مع غیر اللہ قرار) ولی آن بود کہ فانی بود از حال خود و باقی بمشاہدۃ حق سبحانہ و تعالیٰ ممکن باشد مراوراکہ از خود خبر دہد و باغیر خداوند بسیار آمد۔

ابراہیم بن ادہم رحمہ اللہ کہ مردی را گفت خواہی کہ ولی باشی از اولیاء اللہ تعالیٰ گفت بلی خواہم گفت (لا ترقب فی شیء من الدنیا والآخرة و افرغ نفسك للہ تعالیٰ و اقبل بوجہك علیہ) بدینا و عقی رغبت ممکن کہ رغبت باینہا اعراض بود از حق سبحانہ و تعالیٰ و فارغ کن مر خود را برای دوستی خداوند بدینا و عقی را در دل راہ مدہ و روی دل بحق آر۔ و چون این اوصاف در تو موجود شد ولی باشی۔

﴿ وفي الرسالة القشيرية ﴾ ان الولی لہ عصیان (اجدہما) فعیل بمعنى مفعول و هو من تتولی اللہ امرہ (قال اللہ تعالیٰ و هو تتولی الصالحین) فلا یکلہ الی نفسه لحظۃ بل تتولی الحق سبحانہ رعایتہ (والثانی) فعیل مبالغة من الفاعل و هو الذي تتولی عبادة اللہ و طاعته فعبادته تجری علیہ علی التوالی من غیر ان یخللہا عصیان۔ و کلا الوصفین واجب حتی یكون الولی ولیا یجب قیامہ بحقوق اللہ

على الاستقصاء والاستيفاء وذوام حفظه الله آياه في السراء والضراء (ومن شرط الولي) أن يكون محفوظا كما أن من شرط النبي أن يكون معصوما فكل من كان للشرع عليه اعتراض فهو مغرور مخادع (قصدا أبو يزيد البسطامي) قدس الله تعالى روحه به من وصف بالولاية قلما دأب عليه فقد سطر خروجه نخرج الرجل وزمي بزاقه تجاه القبلة فأنصرف أبو يزيد ولم يسلم عليه وقال هذا رجل غير مأمون على ادب من آداب الشريعة فكيف يكون أمينا على اسرار الحق) * (شخصي) بتزديك شيخ أبو سعيد أبو الخير قدس سره در آمد و نخست پای چپ در مسجد بنهاد شیخ اورا گفت باز گرد که هر که در خانه دوست ادب آمدن نداند مارا نشاید که باو صحبت داریم انتهى (السراء) الرخاء و (الضراء) الشدة *

﴿ف ١١٣﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿الهجو﴾ الشتم بالشعر مخفی نماید که در احمد نگر * عمره الله تعالى وحفظه عن الخطر * در سینه یکبار و یکصد و بیست هجری اسحاق نام از قوم نوایت ذوقی بود در فرس بهره تمام داشت قوتش بر نظم و نثر غالب بود روزی از شخصی پرسید که کدام کتاب می خوانی او گفت انشای ابو الفضل و طغرا اسحاق تبسم کرد و گفت که این چنین انشای در وقت بول می توان نوشت - ذوالفقار خان پسر وزیر الممالک اسدخان مومی الیه راجعت طلب داشته بر مسند مصاحبت و وقار جاداده روزی گفت که بفلان امیر ازین جانب خط منظوم باید نوشت اسحاق قلم برداشت و ذوالفقار خان اظهار مطلب میکرد و او بمجرد استماع جواهر مطالب را در سلك نظم بدیع با استعارات غریب و لطیف و مطبوع میکشید چون هوای تکبر و غرور در سر بسیار داشت در اندک زمانی صحبت بنا خوشی انجامید خط نستعلیق و شکسته خوب می نوشت

در جلد نویسی یگانه روزگار بود گلستان را بموجب فرموده سیدالسنند
سید بخش قدس سره در يك شب تمام بقلم آورده طالب علمی تا بکافیه داشت
در فارسی شاگرد عارف بالله شاه محسن (۱) رحمه الله تعالی بود و عربی را
از جناب اقدس استاد الكل فی الكل حضرت سید بخش الکرمانی الخیر آبادی
ثم الاحمد نگری قدس سره تلمذ نموده طبع عالی داشت و حضرت سید بخش
قدس سره پینده میفرمودند که اسحاق طبع عالی داشت در حین قراءه
کافیه سوالات او را بفکر و تأمل جواب میدادم مد من البیج بود پست
قد گر درو اسود اللون گر دریش لباس کلف می پوشیده همگی
همت طبع کشفش مائل و مصروف به جو بود و در جناب بزرگان بسیار
کنده دهنی میکرد با مسامه رام بولی زن مسمی گیش قوم را چپوت تعلق فسق
داشت روزی صحبت بر هم خور دو فجا بین ناخوشی پدید آمد قصیده
طولا نی در هجو او بنظم آورده *

شیخ عظمت الله درویش احمد نگری که با عالمگیر بادشاه گرمی صحبت داشت
بد زبانی او شنیده گفت ای اسحاق از من نمی ترسی فی البدیهه قطعه بنظم آورد
بدین مضمون که نام من اسحاق است از ماده سحق و نام تو عظمت از ماده
عظم یعنی من سحق کننده استخوان تو ام می بایستی که تو از من ترسی
نه که من از تو * روزی مدعو بود بمجلس ضیافت حاضر شد بعد فراغ هر چند
تفحص کرد کفش خود نیافت پاره نه روان شد تا بدر و از هر سید صاحب (۲)

(۱) مرقدمبارک حضرت شاه محسن قدس سره در احمد نگر در محله مت
خان نزدیک یادگیر جانب جنوب واقع است ۱۲ منه (۲) شیخ احمد کوروی
که کوس سخامی نواخت ۱۲ منه رحمه الله

و حصول عطا و توبہ منحور نیست * و هل هذا الا تناقض فاحش و حق این است
 که هدایت لفظی است مشترك میان دو معنی مذکور و همین مختار طوسی
 است پس گاهی باقر اثن یعنی دلالت علی ما یوصل مستعمل می باشد مثل (و اما
 عود فهدیناهم فاستحبوا النبی علی الهدی) و گاهی یعنی دلالت موصله مثل
 انک لا تهدی من احببت) و تفصیل قرائن این است که هدایت گاهی متعدی
 می باشد بسوی مفعول ثانی بنفس خود مثل اهدنا الصراط المستقیم * و گاهی
 متعدی می شود بآلی مثل والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم * و گاهی
 بلام مثل (ان هذا القرآن یهدی للی) ای یهدی الناس للی ای للطریقه الی هی
 اقوم پس هر گاه که متعدی بنفس خود باشد یعنی ایصال بمطلوب است
 و چون متعدی بآلی یا لام بود یعنی اراده الطریق است فافهم واحفظ *
 شخصی در هجو شیخ مصلح ابد کیش که مقرب و مشیر امارت مرتبه هدایت
 کیش بود و پدرانش مو تراشی می نمودند میگوید *

اصلاح که در قوت و امکان شما است
 رسمی است که میراث بزرگان شما است
 تنها نه هدایت است اصلاح پذیر
 عالم همه سرنگون بدو کان شما است
 ﴿ باب الهاء مع الراء ﴾

﴿ هر قل ﴾ بکسر الا ول و فتح الثانی و سکون القاف علی وزن قطار اسم عظیم
 الروم * و کتب الیه نیناصلی الله علیه و آله و سلم هکذا (بسم الله الرحمن
 الرحیم من محمد بن عبد الله الی هر قل عظیم الروم فانی ادعوك بدعوة الاسلام
 اسلام نسلم * و سائر قصته فی کتب السیر *

باب الهاء مع الراء

﴿ باب الهاء مع النون ﴾

هند

﴿ هند ﴾ بكسر الاول وسكون الثاني اسم ابن ابی هالة وكان هوا خا خيافا
 لسيده النساء خاتون الجنة فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها - وكان هندی
 ابی هالة رضي الله عنه وصاف النبي عليه الصلوة والسلام كما مر في ذكر اشرف
 الاسماء محمد صلى الله تعالى عليه وسلم *

و صاحب فرهنگ ابراهيمي می نویسد که هند بالكسر اقلیمی بزرك و نام
 معشوقه بشر و منكوحه معاوية (ا) و سر هند نیز بداتهن *

وفي (كشكول) الشيخ بهاء الدين الماملي رحمه الله تعالى قال فضائل الهند ثلاث
 كليله دمنه و لعب الشطرنج و الحروف التسعة التي تجمع انواع الحساب
 انتهى * لعل المراد بالحروف الرقوم الهندسية او النقوش كما لا يخفى *

﴿ والفاضل ﴾ النامي مير غلام علي البلگرامي سلمه الله تعالى كتب في فضائل
 اقليم الهند رسالة عجيبه البيان عظيمة الشأن كثر الاحاديث الصبيحة معدن
 الاقاويل الرفيعة بالمباراة الفصيحة البليغة - وكان الصائب رحمه الله تعالى
 لم يطلع على تلك الفضائل ولهذا قال *

صائب از هند جگر خواره روني ائي

دستگیر تو اگر شاه نجف خواهد شد

عفا الله عنه * و از انجام معلوم می شود که هند نام مادر معاوية است - و محمد
 افضل سرخوش در کلمات الشعر ابي نويسد وقتی که خواند کار و م در نهيت
 نامه جلوسى والا يعنى شاه جهان تحریر نمود شما که شاه جهان خود را يقين
 کرده آید اگر ملك ما و ايران و توران وغيره اقاليم داخل جهان است شما

(ا) و از کتب معتبر سير معلوم میشود که هنده نام مادر معاوية است ۱۷

بادشاهی انجامدارد بهترین نامها از خداوند الله و عبدالرحمن است یعنی
افزون اینها اختیار کنید بعد طالبه عین الله و مصلحت کرد که این خطاب را
تغیر بپدیداد طالب کلیم خبر یافته این بیت گذرانید *

هنده و جهان ز روی عدم چون برابر است

هر دو خطاب شاه جهان را مقرر است

همین بیت در جواب نوشتند و او را بر کشیدند تم لفظه *

هوش دردم (از جمله کلمات قدسیه حضرت خواجه بهاؤالدین

نقشبند است قدس سره که در در شجاعت است و هم از کلمات قدسیه

حضرت خواجه است هشت فقره که بنیای طریقه خواجگان قدس الله

تعالی ارواحهم بر آن است - (هوش دردم) - (نظر بر قدم) - (بفر دو وطن)

(خلوت در انجمن) - (یاد کرد) - (باز گشت) - (نگاه داشت) - (یاد داشت)

(اما هوش دردم) آن است که هر نفسی که از درون بر می آید باید که از سهو

حضور و آگاهی باشد و غفلت بآن راه نیابد *

و نظر بر قدم آن است که سالک را در رقت و آسودن در شهر و صحرا

و همه جانظر او بر پای او باشد تا نظر او را گدازه نشود و جای که

می باید بنفتد و می شاید که نظر بر قدم اشیا به سرعت سهو سالک

بود در قطع مسافت هستی و طی عقبات خود برستی *

و بفر دو وطن آن است که سالک در طبیعت بشری سفر کند یعنی

از صفات بشری بصفات ملکی و از صفات ذمیمه بصفات حمیده

انتقال فرماید *

و خلوت در انجمن - از حضرت خواجه بهاؤالدین قدس سره پرسیدند

۱۱۵۵ ف

هوش دردم

که بنای طریقه شمار چیست فرمودند که عبارت در انجمن باطنی
مخلوق و بساطن محقق

﴿یاد کرد﴾ عبارت از ذکر لسانی یا قلبی است که نزد ایشان به رسوم است
﴿و باز گشت﴾ آن است که هر باری که ذا اگر زبان دل کلمه طیه را
بگوید در عقب آن همان زبان بگوید که خداوند ما مقصود من نوتی و وضای
تو زیرا که این کلمه باز گشت نمی کشیده است هر خاطری را که نباید از بیک
و بد تا ذکر او خالص ماند و بر از ماسوی فارغ کرد و - و اگر مبتدی
در مدایت ذکر بکلمه از خود صدق و نیاید باید که ترک آن نکند زیرا که
بتدریج آثار صدق ظهور آید

﴿نگاه داشت﴾ عبارت از مراقبه خاطر است چنانچه در يك دم چند بار کلمه
طیه را بگوید که خاطر او بغیر رود - و مولانا سیدالدین قدس سره العزیز
در معنی این کلمه فرموده اند که يك ساعت و دو ساعت و زیاده از دو ساعت
آن مقدار که میسر شود خاطر خود را نگاه دارد که غیر بخاطر او نگذرد
﴿یاد داشت﴾ عبارت از دوام آگاهی است یعنی بیجا نه و تعالی بر سبیل
ذوق - و بعضی باین عبارت گفته اند که حضور حق غیبت است - و در يك
اهل تحقیق میماند که استیلائی شود حق است بر دل توسط حب ذاتی
کنایه است از حصول یاد داشت

﴿باب الیاء مع الراء﴾

﴿الیرقان﴾ الدواء الذي جرب مراراً لدفعه إذا كره بالفارسية لعموم
النفع - نبات يك توله زاج بنفید یعنی به تکرار شش باشد - هر دو را علیحد
گرفته از پرچه گذرانیده وزن نموده آمیخته دو نیم باشد از آن وقت صبح

﴿ف ١١٦﴾

﴿برقاز﴾

در دهن اندازد و آب گل خشك نيسو كه بوزن دو قلوس شب در آن آب
خیسانیده باشند صاف نموده بالای آن پاشامد و بعد يك گهری نان گندم
بروغن چرب نموده بادال تور مرغن بخورد تا شش روز نهایت هفده روز
سفوف مذکور بوزن مسطور از آب مذبور میخورد باشد *

﴿ نوع دیگر ﴾ درخت کاموني مع بیخ و برگ و شاخ - وزیره سفید بقیمت
دمری - شکر سفید ایضا بقیمت دمری تمام درخت مذکور را از آب شسته
صاف نموده کوفته شیر بر آورده زیره هم کوفته شیر کشیده شکر انداخته
سه روز ناشسته بنوشد و از نملک و روغن زرد پرهیزد مجرب است *

﴿ و ایضا ﴾ زیره يك و نیم ماشه کاسنی شش ماشه - بادیان سه ماشه - در آب
انداخته و ظرف را از بارچه پوشیده شب در هوا نگاه دارد وقت صبح
سائید و از برچه گذرانیده در آب نيسو كه بوزن دو قلوس گرفته بشب
در آب خیسانیده باشند انداخته پاشامد و از روغن احتراز نماید در پنج شش
روز بر ظرف شود *

﴿ باب الیاء مع الزای ﴾

﴿ یزید ﴾ مضارع معروف من الزیادة يقال زاد العذاب علیه یزید زیادة
خوفه خال عن الصحة من الازل الى الابد معلوم من العلة والفساد *

﴿ و هو ﴾ علم ابن معاویة بن ابي سفيان و ایضا علم ابن نهشل (و اعلم) ان یزید
ابن نهشل كان مشهورا بالجود والسخاء واعانة العاجزين عن انتقام الاعداء
واعطاء السائلين بغير وسيلة عندها هلاك الهالكين امور الهم كما ان یزید بن معاویة
اشهر من الشيطان علیه اللعنة والخسران في الشرارة والنجاسة وايداء
اهل بیت رسول الله علیه الصلوة والسلام واحل المدينة المكرمة ثلاثة ايام

باب الیاء مع الزای

﴿ ف ١١٧ ﴾

یزید

وقد قال النبي عليه الصلاة والسلام من اباح حرمي فقد حبل عليه غضبي *
 ﴿فغيره﴾ ﴿سوى علة الجوف علسان﴾ (أخذهما) أنه علم مشهور في أمره بقتل
 أمير المؤمنين الحسين بن علي كرم الله وجهه على اختلاف الروايات
 أو استحلاله واستبشاره عند سماع الخبر بقتله رضي الله تعالى عنه (والثانية)
 وزن فعله فإنه لو ائزن فعله الشنيع مع سائر الأفعال السيئة للمصاة الأولين
 والآخريين لرجح — ولهذا امتنع صرفه من جزاء الشر إلى جزاء الخير وإن
 سألت عن جواز اللعن عليه فانظر في اللعن * وهلك يزيد بن معاوية عليه ما هو
 أهله في رابع عشر من ربيع الأول سنة أربع وستين من الهجرة النبوية وله
 تسع وثلاثون سنة ودفن بمقبرة باب الصغير في فناء قرية حواريم من
 مضافات دمشق * وقال صاحب الجمل الفصيح أنه ولد في الثاني والعشرين
 من الهجرة وكان مخمورا وسكران فتواجد في مجلس الرقص فوقع برأسه
 على الأرض وأنشق رأسه فهلك ودخل فيما دخل والله اعلم *
 ﴿وكان﴾ عبيد الله بن زياد أمير الجيش وهو جهمي على أمير المؤمنين الحسين بن
 علي كرم الله وجهه وعلى من كان معه من أهل بيته ورفقائه السعداء حتى قتله
 رئيس الأشقياء عمر بن ذى الجوشن لعنة الله عليه وسي عبيد الله الملعون بن
 زياد حرمة المكرم وأهان بما تشعرون ذكره جلود الأبدان * وبكى الملك
 والانس والجان — وكان مع أمير المؤمنين الحسين رضي الله تعالى عنه ثمانية عشر
 رجلا من أهل بيته وستون رجلا من شيعة — وحكى أن عمر بن ذى الجوشن
 لعنة الله عليه لما قتل الإمام الهمام وأخذ برأسه وذهب به مع جماعته الخبيثة إلى
 يزيد بن معاوية وهو يومئذ كان بدمشق حتى وصلت تلك الجماعة إلى دير
 في الطريق فنزلوا إليه لوابه فوجدوا مكتوبا على بعض جدرانها * ﴿شعر﴾

ليرجو امة قلت محسنا • شفاعة جده يوم الحساب

﴿ فيسألوا ﴾ الرابع عن السطرو عن كتبه فقال انه مكتوب هنا من قبل ان
يبتئبكم خمس مائة عام • وقيل ان الجداول اشق وظهر منه كفت مكتوب فيه
بالدم هذا السطر هكذا في غيره الحيوان للفاضل الكامل كمال الدين الدميري
رحمه الله • وقال لا يزيد على هذا في ذكر يزيد بن معاوية فلا يزيد في مقال يزيد ذلك
بنو الخوالة وثناؤه افعاله • اعتبروا يا اولي الابصار ان سوء نفسه الخليفة
المعروفة كيف سار سراية تامة الى السنة حيث لا يسمى احدا عند آتاسه
قال الله تبارك وتعالى (ومن متوى الظالمين) ايها المحبون المؤمنون
المصادقون الخارجون عن طرق الخوارج الرافضون سنن الروافض
الساكنون مسلك اهل السنة التتيقوا جماعة المنية ان العين تدمع والقلب
يحترق بقصة شهادة سيد الشهداء حسين بن علي المرتضى قررة عين فاطمة
الزهراء واتباعه الطيبين الطاهرين ورضوان الله تعالى عليهم اجمعين - اللهم هون
علي شدايد الدنيا والآخرة ببركة حبهم واحشني يوم القيامة معهم تحت لوائهم
(هذا) ما جررنا بحسب الاتفاق في الليلة العاشرة من المحرم الحرام سنة اثنين
وسبعين ومائة والف من الهجرة النبوية صلى الله عليه وعلى آله الكرام
واصحابه المطام •

﴿ اليوم ﴾ ان اردت ان تعلم المساواة والتفاوت بين الايام والليالي
بسهولة فانظر الى الجدول الثلاثة الآتية فانها لم تترك شيئا •

﴿ ف ١١٨ ﴾

﴿ يوم ﴾

محل			محل			محل			محل		
درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول
1	30	4	1	33	13	1	31	38	1	32	34
2	30	10	2	33	14	2	31	51	2	33	36
3	30	12	3	33	15	3	31	52	3	33	35
4	30	16	4	33	16	4	31	54	4	33	37
5	30	21	5	33	18	5	32	5	5	33	33
6	30	22	6	33	19	6	32	3	6	33	32
7	30	28	7	33	20	7	32	4	7	33	30
8	30	31	8	33	21	8	32	8	8	33	29
9	30	25	9	33	22	9	32	11	9	33	38
10	30	38	10	33	23	10	32	12	10	33	34
11	30	22	11	33	25	11	32	14	11	33	34
12	30	25	12	33	24	12	32	20	12	33	32
13	30	29	13	33	26	13	32	23	13	33	32
14	30	52	14	33	28	14	32	24	14	33	32
15	30	54	15	33	30	15	32	29	15	33	32
16	30	5	16	33	31	16	32	31	16	33	30
17	31	3	17	33	32	17	32	32	17	33	28
18	31	6	18	33	33	18	32	36	18	33	26
19	31	10	19	33	34	19	32	30	19	33	24
20	31	12	20	33	34	20	32	33	20	33	25
21	31	21	21	33	36	21	32	34	21	33	25
22	31	21	22	33	38	22	32	39	22	33	22
23	31	22	23	33	39	23	32	51	23	33	21
24	31	18	24	33	40	24	32	52	24	33	20
25	31	31	25	33	42	25	32	54	25	33	19
26	31	25	26	33	43	26	33	5	26	33	18
27	31	28	27	33	44	27	33	2	27	33	14
28	31	32	28	33	45	28	33	4	28	33	15
29	31	34	29	33	46	29	33	9	29	33	13
30	31	5	30	33	48	30	33	12	30	33	12

٥ محاذون			٦ سفيل			٧ ميزان			٨ عقرب		
درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول	درج	طاس	پاينول
١	٣٣	٩	١	٣١	٣٢	١	٢٩	٥٤	١	٢٨	١١
٢	٣٣	٩	٢	٣١	٢٨	٢	٢٩	٣٩	٢	٢٨	٨
٣	٣٣	٣	٣	٣١	٢٥	٣	٢٩	٣٥	٣	٢٨	٥
٤	٣٣	٥	٤	٣١	٣١	٤	٢٩	٣٢	٤	٢٨	٢
٥	٣٢	٥٤	٥	٣١	٢٨	٥	٢٩	٣٨	٥	٢٤	٥٩
٦	٣٢	٥٢	٦	٣١	٢٦	٦	٢٩	٣٥	٦	٢٤	٥٦
٧	٣٢	٥١	٧	٣١	٢١	٧	٢٩	٣١	٧	٢٤	٥٣
٨	٣٢	٣٩	٨	٣١	١٤	٨	٢٩	٢٨	٨	٢٤	٥١
٩	٣٢	٣٤	٩	٣١	١٣	٩	٢٩	٢٣	٩	٢٤	٣٨
١٠	٣٢	٣٣	١٠	٣١	١٠	١٠	٢٩	٢١	١٠	٢٤	٣٥
١١	٣٣	٣٠	١١	٣١	٤	١١	٢٩	١٤	١١	٢٤	٣٢
١٢	٣٢	٣٣	١٢	٣١	٣	١٢	٢٩	١٤	١٢	٢٤	٣٩
١٣	٣٢	٣٢	١٣	٣٠	٥	١٣	٢٩	١٢	١٣	٢٤	٣٤
١٤	٣٢	٣١	١٤	٣٠	٥٤	١٤	٢٩	١٠	١٤	٢٤	٣٣
١٥	٣٢	٣٩	١٥	٣٠	٥٣	١٥	٢٩	٤	١٥	٢٤	٣٣
١٦	٣٢	٣٤	١٦	٣٠	٣٩	١٦	٢٩	٩٣	١٦	٢٤	٣٨
١٧	٣٢	٣٣	١٧	٣٠	٣٥	١٧	٢٨	٥٩	١٧	٢٤	٣٥
١٨	٣٢	٣٠	١٨	٣٠	٢٢	١٨	٢٨	٥٦	١٨	٢٤	٢٢
١٩	٣٢	١٤	١٩	٣٠	٣٨	١٩	٢٨	٣٩	١٩	٢٤	١٩
٢٠	٣٢	١٣	٢٠	٣٠	٣٥	٢٠	٢٨	٣٥	٢٠	٢٤	١٤
٢١	٣٢	١٩	٢١	٣٠	٢١	٢١	٢٨	٣٢	٢١	٢٤	١٣
٢٢	٣٢	٨	٢٢	٣٠	٢٨	٢٢	٢٨	٣٨	٢٢	٢٤	١٠
٢٣	٣٢	٦	٢٣	٣٠	٢٣	٢٣	٢٨	٣٥	٢٣	٢٤	٨
٢٤	٣٢	٣	٢٤	٣٠	٢١	٢٤	٢٨	٣٥	٢٤	٢٤	٥
٢٥	٣٢	٥	٢٥	٣٠	١٤	٢٥	٢٨	٣١	٢٥	٢٤	٢
٢٦	٣١	٥٤	٢٦	٣٠	١٣	٢٦	٢٨	٢٨	٢٦	٢٤	٥٩
٢٧	٣١	٥٣	٢٧	٣٠	١٠	٢٧	٢٨	٢٤	٢٧	٢٤	٥٦
٢٨	٣١	٥١	٢٨	٣٠	٤	٢٨	٢٨	٢١	٢٨	٢٤	٥٣
٢٩	٣١	٥٨	٢٩	٣٠	٣	٢٩	٢٨	١٤	٢٩	٢٤	٥٢
٣٠	٣١	٣٤	٣٠	٣٠	٥	٣٠	٢٨	١٢	٣٠	٢٤	٣٨

حرف			ج			ب			ا		
قوس			جدی			دلو			حوت		
درجہ	طاس	پایول	درجہ	طاس	پایول	درجہ	طاس	پایول	درجہ	طاس	پایول
۱	۲۶	۴۶	۱	۲۶	۱۳	۱	۲۶	۵۰	۱	۲۸	۱۴
۲	۲۶	۴۵	۲	۲۶	۱۴	۲	۲۶	۵۳	۲	۲۸	۲۱
۳	۲۶	۴۴	۳	۲۶	۱۵	۳	۲۶	۵۶	۳	۲۸	۲۴
۴	۲۶	۴۳	۴	۲۶	۱۶	۴	۲۶	۵۹	۴	۲۸	۲۸
۵	۲۶	۴۲	۵	۲۶	۱۸	۵	۲۶	۶۲	۵	۲۸	۳۱
۶	۲۶	۴۱	۶	۲۶	۱۹	۶	۲۶	۶۵	۶	۲۸	۳۵
۷	۲۶	۴۰	۷	۲۶	۲۰	۷	۲۶	۶۸	۷	۲۸	۳۸
۸	۲۶	۳۸	۸	۲۶	۲۱	۸	۲۶	۷۱	۸	۲۸	۴۲
۹	۲۶	۳۷	۹	۲۶	۲۲	۹	۲۶	۷۴	۹	۲۸	۴۵
۱۰	۲۶	۳۶	۱۰	۲۶	۲۳	۱۰	۲۶	۷۷	۱۰	۲۸	۴۹
۱۱	۲۶	۳۵	۱۱	۲۶	۲۵	۱۱	۲۶	۸۰	۱۱	۲۸	۵۲
۱۲	۲۶	۳۴	۱۲	۲۶	۲۶	۱۲	۲۶	۸۳	۱۲	۲۸	۵۶
۱۳	۲۶	۳۳	۱۳	۲۶	۲۷	۱۳	۲۶	۸۶	۱۳	۲۹	۵۹
۱۴	۲۶	۳۲	۱۴	۲۶	۲۸	۱۴	۲۶	۸۹	۱۴	۲۹	۶۳
۱۵	۲۶	۳۱	۱۵	۲۶	۲۹	۱۵	۲۶	۹۲	۱۵	۲۹	۶۸
۱۶	۲۶	۳۰	۱۶	۲۶	۳۱	۱۶	۲۶	۹۵	۱۶	۲۹	۷۱
۱۷	۲۶	۲۹	۱۷	۲۶	۳۲	۱۷	۲۶	۹۸	۱۷	۲۹	۷۴
۱۸	۲۶	۲۸	۱۸	۲۶	۳۳	۱۸	۲۶	۱۰۱	۱۸	۲۹	۷۸
۱۹	۲۶	۲۷	۱۹	۲۶	۳۴	۱۹	۲۶	۱۰۴	۱۹	۲۹	۸۱
۲۰	۲۶	۲۶	۲۰	۲۶	۳۵	۲۰	۲۶	۱۰۷	۲۰	۲۹	۸۴
۲۱	۲۶	۲۵	۲۱	۲۶	۳۶	۲۱	۲۶	۱۱۰	۲۱	۲۹	۸۸
۲۲	۲۶	۲۴	۲۲	۲۶	۳۷	۲۲	۲۶	۱۱۳	۲۲	۲۹	۹۱
۲۳	۲۶	۲۳	۲۳	۲۶	۳۸	۲۳	۲۶	۱۱۶	۲۳	۲۹	۹۵
۲۴	۲۶	۲۲	۲۴	۲۶	۳۹	۲۴	۲۶	۱۱۹	۲۴	۲۹	۹۸
۲۵	۲۶	۲۱	۲۵	۲۶	۴۰	۲۵	۲۶	۱۲۲	۲۵	۲۹	۱۰۲
۲۶	۲۶	۲۰	۲۶	۲۶	۴۱	۲۶	۲۶	۱۲۵	۲۶	۲۹	۱۰۵
۲۷	۲۶	۱۹	۲۷	۲۶	۴۲	۲۷	۲۶	۱۲۸	۲۷	۲۹	۱۰۹
۲۸	۲۶	۱۸	۲۸	۲۶	۴۳	۲۸	۲۶	۱۳۱	۲۸	۲۹	۱۱۲
۲۹	۲۶	۱۷	۲۹	۲۶	۴۴	۲۹	۲۶	۱۳۴	۲۹	۲۹	۱۱۶
۳۰	۲۶	۱۶	۳۰	۲۶	۴۵	۳۰	۲۶	۱۳۷	۳۰	۲۹	۱۲۰

-

h

h

f

•

وختنت بحسن توفیقه هذا الكتاب يوم الجمعة رابع عشر من المحرم الحرام
المنتظم في سلك شهور الف و مائة وثلاث و سبعين من الهجرة المقدسة
في البلدة الطيبة احمد نگر من مضافات اورنگ آباد خجسته بنیاد عمرهما الله
تعالی الى يوم التصاد *

﴿آیات چند مناسب حال مشتمل بر شکر و سپاس از دمتعال و درودنا محدود
برسید الرسل علیه و علی آله افضل الصلوات و اکمل التحیات و وصف این
کادسته صدق و صفاروضه رعناو حدیقه علیا﴾

بفضل خداوند عالیجناب *	بخوبی شده جلوه گرا این کتاب
بسی روز و شب در پیش تاختم *	بسی عیش و آرام در باختم
پس از محنت سالها شد تمام *	بعون محمد علیه السلام
بود معدن گوهر بی بها *	جواهر فروش و جواهر نما
باین جامعیت که دیده کتاب *	بهر سائلی میرساند جواب
بود روضه از ریاض جنان *	نشاند در و هر گلی باغبان
ندیده کسی از وضع و شریف *	بهاری چنین در ربیع و خریف
نهالات اوتازه و بازدار *	خزائن را نداند و داند بهار
نیکو بختی سر و او دم زرد *	گر بسته در خدمت هر خرد
ستاده بیک بادراین انجمن *	رسانیده مزد و بصرن چمن
که آزادی آمد ز قید خطا *	هم از جهل و گمراهی ناسزا
نسیمی که عنبرفشانی وزد *	بر خسار از هارد لها سزد
شفارادرو نسخه بوعلی *	حیا خش ز آب بقا ممثلی
اگر مصر خوانی روا باشدت *	بخر هر متاعی که می بایدت

بهر باب او گر گذاری قدم * فروشنده هر جنس را بی دردم
 دکانین بازار او زرنگار * نشسته در وسو قیانت باوقار
 بشنجر ف قانی عمامه بسر * عشاق تاری قباۃ (۱) بهر
 بلبل بدخشان و در عدن * چو گل های رنگین بصحن چمن
 دکانها ازین جنس پیراسته * جواهر فروشان صف آراسته
 نه بینی در (احمد نگر) مشتری * مگر ز آسمان مشتری بنگری
 بامصار دیگر سخن پرورند * بحال من خسته مشفق تراند
 سرا بس بود قدر دانی شان * اگر کس نداند ندارد زیان
 نخواهم بر این امر مزد از کسی * امید از خداوند دارم بسی
 درین دهر دون پرور ناسزا * خریدار چهل اندو جا هل رسا
 شده علم و علما همه نایسند * بدله اش ند جاها لان ارچند
 خصوصاً چو حکام این سرزمین * بقر خدایند اعدای دین
 شدند مسلمین بی وقار و خراب * قناریها من شدید العذاب
 شکستند گوران اهل قبوز * سبکبار کردند تانفخ صور
 مساجد که بودند اند در رکوع * فتا دند بهر سجود از خضوع
 زنیات برگشته و فعل بد * که آید ز مامر دم بی خرد
 بی گو شمال این همه اشقیا * مسلط نمود است بر ما خدا
 زعدای دین ای خدای کریم * نکهدار ما را بفضل عمیم
 بی احتیاجم به هلیز شات * مبر زینهارای خدای جهان

(۱) المراد به تفصیل کل لغه مکتوب بالمداد الشنجر فی ۱۲ منہ

﴿قصیده غرا﴾

بعد حمد کرد گار و نعت احمد مصطفی
می سرایم وصف این گلدسته صدق و صفا
گلشن علما بود در وصف او گویم سزد
جنت الفردوس والایها رنجری تحتها
ازخیا باش همه گلهای رنگین از علوم
در نظر آید چو بکشا بند هر یک بابها
بحر موج معانی جامع آبکار فکر
معدن اوّلوی امحاث و لطائف بابها
شمع بزم نکته داند مجلس افر و زسختن
مبتدی را راهنما و منتهی را آشنا
همدم فضلا بود در دوستی کامل عیار
با وفا و باصروت بی نفاق و بی دغا
مردم چشم فطانت دیده نادیدگان
مردم دل رازنده سازد کور را بچشم جلا
فاضل صاحب کمال واقف اسرار علم
عالم کنه همه اشیا مگر کنه خدا
مخبر اخبار عالم از ره وحدت کند
جمله اخبار را راجع سوی یک مبتدا
بهر استغفار ازین لاف و گداز ای راستان
غفور مآید از جرم و خطای بی نوا

من که در احمد زگر در باختم عمر عزیز
 کنی توانم ساخت چیزی را که کس گوید ثنا
 لیک از طفلی به پیری شغل علی درخور است
 هست بر من لحه تعطیل رنج سالها
 زن سبب در یوزه کرده ساختم مجموعه (۱)
 گری قبول مقبلی اقتد پیاد آرد مرا
 گر خطائی رفته باشد ناظران را لازم است
 اینکه در اصلاح او کوشیده در پوشند خطا
 گر پسند خاطر ایشان فتد زان نکته
 یاد فرموده فراموشم نسازند از دوا -
 گرچه از دنیا بدلی زارم اما این عیال
 پای بندم کرده نگذارند سوی مدعا
 یارب از دنیا رما فیها مرا آزاد کن
 سیم از صحبت اعدای دین مجتبی
 از طفیل احمد مختار و آل پاک او
 از هموم هر دو عالم درمان داری مرا
 هم باصحاب کرامش کان چهار ارکان دین
 یعنی آن شیخین و عثمان و علی مرتضی
 گفتگوی ماضی رنگ شکایت میدهد
 دم زن عبدالنبی خاموش از چون و چرا

2785
S/A

(۱) بفضل الله تعالی در پنجمال تصنیف با تمام رسید - ۴۰

